

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოს პარლამენტის
ახორციელი ბიბლიოთეკა

აკაკი წერეთელი

კრებული
(პოეზია)

აკაკი წერეთელი

კრებული

პოეზია

მომაკვდავის ფიქრები

თუ ჩემს სამშობლოს გამოაღვიძებს
ჩემი სიკვდილი, აჰა, მეც მზად ვარ!..
მოდით, ჯალათო, შენი მახვილი
შეუბრალებლად ზედ გულზე დამჰკარ!
ყოველი წვეთი ჩემი სისხლისა
თუკი გამოზდის მამულიშვილსა,
ცოდვა არ არის, რომ მოვერიდო
მაშინ მე ტანჯვას და თვით სიკვდილსა?
არა! სიკვდილი ვერ შემაშინებს,
მომზადებულსა მამულის მსხვერპლსა!
მზად ვარ შევსწირო სული და ხორცი
და სამშობლოზე ვჰყრიდე თვით ფერფლსა!
თუმცა პირადი ჩემი ცხოვრება

ყოველთვის იყო ტანჯვა-ვაება,
მაგრამ სიკვდილში ვჰპოვებ სიცოცხლეს
და ის იქნება თვით უკვდავება,
თუკი იმედი მე საიქაოს
გამყვა უკეთეს მომავალისა,
რომ ჩემს შემდეგი შთამომავლობა
იქნება შემგნე თვისის ვალისა!
დიახ! თუ მოძმეთ გამოადგება
ჩემი სიკვდილი, მზადა ვარ მეცა...
გამოღვიძებულს სურვილს ქვეყნისას
ხელს მოუმართავს, მრწამს მე, თვით ზეცა!..

1911 წ.

მუნამბაზი

ნახევარი ცხოვრების გზა გავლიე,
სიტკბოზედა მწარე მეტი დავლიე.
არ მშორდება მწუხარება და ჭირი,
მაგრამ მაინც სულ ვიციანი, არ ვტირი.
რას მიქვიათ პირადი მწუხარება?

- მოკვდეს კაცი, თუ პირუტყვს ედარება!

ვიღას ახსოვს თავისი სატკივარი,
თუ სატრფოც ჰყავს იმ დროს მას ცოცხალ-მკვდარი?
მაგრამ იცით, ჩემი სატრფო ვინ არი?

- ძველი ტურფა, დღეს მკვდარივით მძინარი!

ფეხშიშველა, თავზე ლეჩაქმოხდილი,
უგრძნობლად ჰხდის საწყალს საღათას ძილი!
თავს ვადგივარ მისი ჭირისუფალი;

თუმცა გულს მწვავს მწუხარების მე ალი,
მაგრამ მაინც ვიციანი სხვანაირად,
და მჭვრეტელთაც ესა აქვთ გასაკვირად:
“ჭირისუფალს მხოლოდ ცრემლი შვენისო!
ეს იცინის!.. როგორ არა რცხვენისო?!”
რა იციან, რომ ეს გული მკვდარია!...
რომ სიცილი ბევრჯელ ცრემლზე მწარია!...

ჭალარა

ის აღარა ვარ, რაც ვიყავ,
ძნელი ყოფილა ჭალარა...
ველარ გაჰკივის თამამად
ჩემი დაფი და ნალარა.
გული არ იშლის გულობას,
მაგრამ ვერ მოსდევს ძალ-ღონე!..
ვარ ბევრი “ვაის” მნახველი
და ბევრი “უის” გამგონე.
ამევსო გული წვეთ-წვეთად
ნაღველითა და შხამითა,
ისე, ვით საუკუნები -
სხვადასხვა მრავალ წამითა.
მაშ რაღად მინდა სიცოცხლე

მე, აწმყო-გამწარებულსა,
თუ, ვისაც ვეტრფი, ვინც მიყვარს,
ვხედავ მას აოხრებულსა?

მაგრამ იმედი, ცის ნიჭი,
რომ გამიელვებს გლახ-გულსა,
თავი ტარიელ მგონია,
ოცნებით გარემოცულსა.

ვუხმოზ ფრიდონს და ავთანდილს,
მხარი მხარს მივცეთ, ხელი ხელს,
ნესტან-დარეჯან ქაჯებს ჰყავს,
მოელის ტურფა გამომხსნელს!

რა ვუყოთ, თეთრი მერიოს!?
სისხლით შევღებავ ჭაღარას
და სულ სხვა ხმაზე დავუკრავ
ამ ჩემს დაფსა და ნაღარას.

მაგრამ ვაიმე, რომ ეჭვი
მოუგზავნია ჯოჯოხეთს:

მაცდურ სარკეში მახედებს,
ოცნებას მიკლავს... გულს მიხეთქს!..
ამბობს: “ფრიდონ და ავთანდილ
ჯერ ვერ გადიხდის ომსაო!..
და შენც ტარიელს მოჰგავხარ
ისე, ვით კატა ლომსაო”.
მართალი არის, მაგრამ რა?
რისთვის დავკარგო იმედი?
გმირს წინა-უძღვის ყოველთვის
უძლური წინამორბედი!..
არა! აყვავდეს იმედი!..
გულს ვერ გამიტეხს ჭაღარა!..
გმირებს უძახის... უყივის
ჩემი დაფი და ნაღარა!..

1886 წ.

ახალი გზა

ნუ იფიქრებ, დაგაყვედრო,
შე მაცდურო ჩემო მუზა,
იმისთვის, რომ შენის რჩევით
ეკლიანი შემხვდა მე გზა!
გმადლობ კიდევ მისთვის, რომ შენ
ამიხილე ბრმასა თვალი,
თუმც კი ჩვენში ცხოვრებისთვის
მწარე არის ეგ წამალი:
სად ვერც იტყვი, ვერცა ისმენ,
ვერც რას ნახავ საამურსა,
იქ რად უნდა ბაგეთ სიტყვა,
თვალთ ზილვა და სმენა ყურსა?!
ჩემს სამშობლოს კარგად ვიცნობ,

მომივლია კიდით-კიდე;
მართლის თქმით და გულწრფელობით
ჭირი ჭირზე გადვიკიდე!
აქ მონება ჭკუა არის,
ორპირობა - სიბრძნე დიდი,
და მას რჩება მოედანი,
ვინც კი არის მეტად ფლიდი!
ცოტა მაღლა ასასვლელად
ძმა ძმას იხდის კიბე-ხიდად;
მშობელს შვილი, შვილს მშობელი,
ქმარს ცოლი ჰსურს გასასყიდად.
აქ თვით სჯული ფარისევლებს
ხელთ უპყრიათ ბადე-ქსელად,
ძლიერების საპირფეროდ,
უძლურების მოსაწველად!

.....

.....

მხოლოდ საწყალ მიწისმუშას
არავინ ჰყავს გამკითხავი,
მისი ოფლით თავს იკვებენ,
ქურქად მიდის მისი ტყავი!
მაგრამ ვინ რას გვათქმევინებს?
ჩემო მუზავ, ტყვილა ელი!..
დროა, სიტყვა უკუვაგდოთ,
სხვებრ მოვკიდოთ საქმეს ხელი.
თორემ ისე ჩვენი შრომა
ემსგავსება ბებრის ბუქნას!
რაც ყოფილა, დღეს არ არის,
რაც დღეს არის, ხვალ ის ნუ ჰქნას!
ყარიბო და განწირულო,
ნუ შეკრთები, ჩემო მუზა!
სანამ კიდევ ძალ-ღონეს ვგრძნობთ,
ვერ დაგვაფრთხოვს ახალი გზა!

1880 წ.

საიდუმლო ბარათი

საიდუმლო ბარათო!
გითხრეს: “ექმენ მარადო
სიხარულის მიმნიჭედ
და სევდისა ფარადო”.
მისთვის გიდებ უბეში,
გალბობ ცრემლის გუბეში,
ამისრულო, რაც გითხრეს,
თუ ხარ ჩემი ნუგეში!
ვერა მხედავ მდუმარეს,
ცრემლებს რომ ვღვრი მდულარეს?
რად არ მეტყვი მის ამბავს,
ნუგეშს არ მცემ მწუხარეს?
როცა მისი მარჯვენა

გრძნობით გზატავდა შენა,
თვალთ ცრემლი ვერ შენიშნე,
ვერც სახეზედ მოწყენა?
როცა ამ სიტყვებს სწერდა,
გული ხშირად უძგერდა?
და თან ტკბილის გრძნობითა
სიყვარულსა დაგმღერდა?
ან როს ფარულად მანა
შენ ჩემთან გამოგგზავნა,
ანგელოსი სუფევდა
მის გულში, თუ სატანა?
არა! ამ გრძნობას განა
მიჰბედავდა სატანა?!
მაშინ უკუღმა ბრუნვას
იწყებდა თვით ქვეყანა!
საიდუმლო ბარათო,
მექმენ... მექმენ მარადო

სიზარულის მომნიჭედ
და სევდისა ფარადო!

1859 წ.

ჭუთაისი

მშვენიერო ჭუთაისო,
სავარდო და სამაისო!
ვინ ყოფილა შენი მავნე,
გულს ეკალი რომ დაგისო?
შენი ციხე-გალავანი,
ბევრჯერ სისხლით განაბანი,
მიწასთან ვინ გაგისწორა,
ერთხელ მტკიცე, ახოვანი?
თავს დაგყურებ აოხრებულს,
ქვით და ეკლით რომ ივსებ გულს!
ველარ ვხედავ ოქროს ჩარდახს,
ერთ დროს განთქმულს და დიდებულს!
ეგ ფაზისი თავმომწონი,

სახელცვლილი დღეს რიონი,
გულამღვრევით რას ბუტბუტებს,
გადასული დროს მომგონი?
აგონდება ოქროს კრავი,
ვით ქონება რამ უძრავი?
და მრისხანე ზვირთებზედაც
არგო, ფრთხილად მომცურავი?
შიგ იაზონ ელინებით,
ვერ შემრთველი სურვილ-ნებით,
მედეიას მომპარავი
მედიასვე მანქანებით?
სადღა არის ოქროს სილა?
შლამ-ტალახით ამოვსილა!..
მწუხრის ზეწარს დაუფარავს
მაგის მზე და მაგის დილა!..
გარბის შენგან მგლოვიარე!
ცრემლით ირწყვის არემარე

და შავ ზღვასვე შეჭლრიალებს:
“ჩემი ტანჯვა მიიბარე!”
მაგრამ, ჩემო ქუთაისო,
ძალით სხვასთან შენათვისო!
მოთმინება!.. მოთმინება!..
სევდით გული არ აივსო!..

1893 წ.

ქართველი ქალი

მწუხარე და სევდიანი
სერზედ იდგა ერთი ქალი,
ფერმიხდილსა მღელვარებით
შორს ეჭირა გზისკენ თვალი.
მას უნდოდა, რომ შეეტყო
მისი ქვეყნის ბედისწერა;
შიკრიკს მოჰკრა შორით თვალი
და დაუწყო გულმა ძგერა.
მიაძახა ახლოს მოსულს:
“ნუ დაჰფარავ ნურაფერსო,
თორემ ბოლოს გაზღვევინებ,
გეფიცები ზეციერსო!”
წინ წამოდგა მონამ ბიჯი,

ტირილითა მოახსენა:
“ვაი ჩემს თავს!.. სჯობს დამებას
ცოდვილი და მწარე ენა!
“ვხედავ, შენზედ უჩხავლია
შავბედიტსა ყორანს შავსო!
რალა გითხრა მე საბრალომ
შენ, შვილების დამკარგავსო!”
ქალმა უთხრა: “სუ!.. არ გკითხავ!
ჯერ მითხარი შენ ესაო:
თათრებს დარჩა გამარჯვება,
თუ ჩვენს ძლიერს მეფესაო?”
“ეგ რა ბრძანეთ?!. ქართველ ჯარსა
განა სძლევდა თათარიო?
თვით არ მივა, და მოსულ მტერს
რომ დაუხვდეს, მზად არიო!
“ზარი დასცეს სერასკირსა,
არ მოსულა ჯერაც გონსა!

ქართველები ღმერთს მადლობენ,
ადიდებენ სოლომონსა!”

ქართველის ქალი პირჯვარს იწერს:

“მადლი ზენა ქართველებსო!

აბა ახლა მომიყევი,

რაც გადახდა ჩემს შვილებსო”.

“შენი პირმო ალარა გყავს:

ალექსანდრე მოგიკლესო,

უმცროსი ძმა მიეშველა,

იმასაც დღე უმოკლესო.

“თათრის ტყვიამ გაუხვრიტათ

ორთავ გულის ფიცარიო;

მოკვდენ, მაგრამ სახელი კი

ნახეს დაუვიწყარიო!..”

დედას ცრემლი უნებურად

წამწამებზედ შეუჩერდა;

ნაცრის ფერი გადაედვა,

გული ზშირად აუძგერდა.
მაგრამ ეს სთქვა: “გამიზრდია
ქართველ ქალსა ქართველის შვილი!
ეს ნაღველი დედისათვის
მწარე არის და თან ტკბილი!
“მამულისთვის მიშობია
მისი ჭირის სანაცვლოდ;
ქართველ დედებს ვალად გვაძევს,
ამ ჭირს უნდა გავუძლოთ”.
ესა სთქვა და ისევ ჰკითხა:
“საშუალომ რაღა ქნაო?
ამოიგო ძმების სისხლი?
თათრის მძორის დასდგა ძნაო?”
“არა, ჩემო ქალბატონო,
ვერ გავბედავ ტყუილსაო;
ეგ სახელი არ უნახავს
ქალაჩუნა თქვენს შვილსაო!

“უფროსი და უმცროსი ძმა
მტრის რაზმში რომ გაჰკიოდა,
საშუალო ტყეში იწვა:
გულ-მუცელი ასტკიოდა”.
ეს რომ ესმა, ქართველის ქალი
უცნაურად დაიღრიჯა,
ამოჰყარა ძუძუები,
მოთქმით თავი მოიგლიჯა:
“ვაი ლეჩაქს, შერცხვენილსა,
ვაჰ ძუძუებს გაკიცხულსო,
ვაი დედას, თითქმის პირშავს,
რა მახვილი მეცა გულსო!
“არა ვსტირი იმ ორ შვილსა,
ომში მოკლულს გმირულადო,
ვიგლოვ ცოცხლად დარჩენილსა
უსახელოდ... ვირულადო!”

იუბილე

ეს ჩემს თავზე რა მოსულა? სადა ვარ?
სიზმარია, თუ სასიზმრო ზღაპარი?
ღარიბ-ღატაკს და ბნელში მყოფს აქამდე,
ვინ ამინთო ამ ბოლოს დროს ლამპარი?
ყუენივით შემასკუპეს მაღლობზე,
ჩემს წინ დადგა თითქმის მთელი ქვეყანა;
მილოცვენ და მაღლს მიხდიან... და რისთვის?
რა მიმიძღვის სამსახური მისთანა?
ქალი, კაცი, ერი, ბერი, ბავშვები,
გაურჩევლად ტომისა და წოდების,
აქ არიან, რომ გამიქრონ მიზეზი
ჩემი ტანჯვის და ჩემი ცეცხლმოდების!..
მაგრამ მე კი, რომ ვგონივართ, ის არ ვარ!..

სხვა იქნება მომავალი ის გმირი!..
მე უბრალო მიზეზი ვარ დღეის-დღის,
იმ მომავლის აჩრდილი რამ და პირი!
ჩემს სუსტ შრომას ეს აჭარბებს ყოველი!..
საამისო, აბა, რა მომიცია?
ეს ეკუთვნის ყოლიფერი მომავალს
და იმისი არის რეპეტიცია!
მაშ, ამნაირ ხალხის აღფრთოვანებას
შევუერთებ დღეს ჩემს სურვილს, გულისთქმას:
“ვაშა! ვაშა, სათაყვანო მომავალს!”
ამ-თავითვე წარვუგზავნი ჩემს სუსტ ხმას!..

1908 წ.

გაზაფხულის მაყრები

მიიპარება ზამთარი,
ძალ-ღონე გამოელია,
და თვალს არიდებს გაზაფხულს!..
რა ცუდი მასპინძელია!
კარის-კაცები თან მიჰყავს:
ანთება, სურდო და ხველა:
“წინ წყალი, უკან მეწყერი!..
წყალმა წაიღო სუყველა!”..
მის ნაცვლად ველით გაზაფხულს:
ჟუჟუნა, მშვენიერია!..
იმისი ტანისამოსი
უცხო და მრავალფერია!
წინ მოუძღვიან ჩიტები

მაყრულით საამურიტა,
ბულბული ჩანგით დახვდება
და შაშვი სალამურიტა.
მერცხალი მახარობელი
ჭიკჭიკით მონავარდია
და სუნნელების მფრქვეველად
მზად ზამბახ, ია, ვარდია.
ქვეყანა მაჯას გაიხსნის,
გული დაუწყებს ძგერასა
და საიდუმლო სიმებით
იწყებს ბუნება ჟღერასა.

1893 წ.

იმერული სიმღერა

პატარა საყვარელო,
რისთვის მომიკალ გული?
გალიაში გაგზარდე,
ვით მაისის ბუღბუღი.
შაქრით მყავდი გაზრდილი,
შენთვის ვლე კიდის-კიდე!
პატარა საყვარელო,
ცეცხლი რად მომიკიდე?
გული შენ მოგიძღვენი,
სულიც ხომ შემოგწირე!
პატარა საყვარელო,
შენ რაღად დამამცირე?
რომ დამგმე უმიზეზოდ

და გამცვალე სხვაშია;
მიჯობს დამწვა ცეცხლითა,
ან ჩამაგდო ზღვაშია!
პატარა საყვარელო,
ჩემო მკვლელო, უგულო,
გალიაში გაზრდილო,
გაზაფხულის ბუღბუღო!

1876 წ.

ჩემი სიმღერა

ტიაღმა წუთისოფელმა
ნაღველი დამალევია;
არც მომკლა, არც დამარჩინა,
არც სული დამალევია.
გაჩენის დღესა ვიწყევლი,
სიცოცხლის წამსა ვაჩვენებ;
მატყუარ სოფელს ვატყუებ:
რასაც ვგრძნობ, მას არ ვაჩვენებ!
ცრემლი რომ მაღრჩობს, ვიცინი...
ჩემი პირბადე ის არი!
სხვას ხელთ რად მივსცე ჯირითად
მე ჩემი გულის ისარი?!
ჩემი ეკალი სხვებისთვის

იაა, ზამბახ-ვარდები.
თავო, ნუ ეძებ თანამგრძნობს, -
სისულელეში ვარდები!
სჯობს, ისევ მწარე სოფელმა
ნაღველი დამალევოს;
არც მომკლას, არც დამარჩინოს,
არც სული დამალევოს!

ღმერთო, წვიმა მოიყვანე
წითელი და შხაპუნაო,
რომ გავიდეთ სამუშაოდ
და დავსძახოთ “ჰოპუნაო!”
რომ ქალებიც გვერდში გვედგენ
ნამგლითა და ცელითაო;
ჩვენგან მოჭრილ თავთავს ჰკრებდენ
მადლიანის ხელითაო!
შვილებიც თავს დაჰხაროდენ
მობრუნებულს ალოსაო;
“ოროველას” დასძახოდენ
მამა-პაპურ კალოსაო!
ღმერთო, წვიმა მოიყვანე,

მიწის გამაღბობელიო,
რომ გასწყვიტოს ჭია-ჭუა,
ქვეყნის დამამხობელიო!

1882 წ.

გოდება

გულო, გლახ-გულო, დაგულო!
რად ერთ წერტილზე ჩერდები?
როგორც სხეული, შენც ისე
არ სჭკნები?... არა ჰბერდები?
რატომ არ ჰკარგავ შენც ხორციდან
გრძნობის ძალსა და ღონესა?
და რათ აცდუნებ მოხუცსა,
ჰაბუკად თავის მგონესა?
წყეულიმც იყოს აწ ჩემიც
უდროვო გრძნობა-გონება!...
ადრე სხვის დამმონებელსა,
დღეს სხვისი მინდა მონება!
მაგრამ მონადაც, გულგრილსა,

აღარ უნდებვარ... აღარა!
ზიზღს ჰგვრის... აშინებს ეს ჩემი
თვალში საჩხირო ჭაღარა!
უთანაგრძნობოდ ვიდაგვი,
ცეცხლის ოხვრითა მკვნესარი!
ვაი, რა ცეცხლში ჩავვარდი!
რაღა დროს ჩემი ეს არი?!
გამწირა!... იმან გამწირა,
ვისაც შევსწირე ყოველი!
სიცოცხლე მიჩანს სიკვდილად,
სიკვდილს სიცოცხლედ მოველი!
ქვეყნის მკურნალნიც შემოკრბენ,
ველარ მარგებენ რამესა:
დღეს სისხლის ცრემლით ვაღამებ,
ოხვრით ვათენებ ღამესა!
ის, ჩემი ტანჯვით დამტკბარი,
ეძლევა ნეტარებასა!

დასცინის გრძნობა-გონებას
ჩემსას და აღსარებასა!

დედის სიმღერა

ცხრა თვეს მუცლით გატარებდი,
“ვაით” გშობე, “უით” გზარდე,
და რად გიკვირს, ყოველს ქალზედ
უფრო დედას რომ უყვარდე?
ქალი მამას ქმარში გასცვლის,
ცოლი ქვრივი სხვას წაჰყვება;
მაგრამ დედას შვილის ტრფოზა
სამარეში თან ჩაჰყვება!

ახლოს გული მისთვის უძგერს,
შორს მყოფს ფიქრით თავს ევლებს:
უფიქრელად თავს შესწირავს, -
დედათვის შვილს ენაცვლება!..
მაგრამ შვილი ხშირად დედას

გასცვლის ხოლმე საყვარელში!..
არ იცის, რომ მოტყუებულს
სხვისი სატრფო რჩება ხელში!..
მაგრამ ნება ბუნებისა
ეს არის და ასე იყოს:
დედამ უნდა შვილისათვის
თავის-თავი დაივიწყოს!..
რა მოგშორდი, შვილო, შემდეგ
შავი ფიქრი გულს მიბურავს...
ვაჰ, თუ გშია! ან გწყურია!
ან გცინა და არა გხურავს!
ეგებ გდიხარ ბრძოლის ველზედ,
გულს გასვია მტრის ისარი
და, რომ წყლოული შეგიხვიოს,
დედა-შენი არსად არი!..
ვაი, თუ შენს ლამაზს თვალებს
ყვავი ჰკორტნის და ყორანი,

და უნაგრით უპატრონოდ
დაგხვიხვინებს თავს მერანი!..
ვაჰ, თუ შენსა ხუჭუჭ თმასა
ჩიტა ბუდეს შიგ უფენდეს?
მაშინ დედა-შენიც ჩიტად
გადაიქცეს, შენსკენ ჰფრენდეს!..

1875 წ.

ჩემი თბა

(ხალხური)

ჩემო ლამაზო ბეკეკა,
შენ ჩემო თბაო ბელაო!
ჩემი მტერი და ორგული
შენ გენაცვალოს ყველაო.
წვერი გაქვს დეკანოზისა
და რქები ეშმაკისაო,
კბილები, ნამგლად ნალესი,
ნეკერს კვრებს, ბალახს მკისაო.
მთაში რომ წაკოკინდები,
დააგდებ მინდორ-ველსაო,
ჯიხვებს ეწვევი კლდეებში,
იქ მოიღერებ ყელსაო!

გაძლები, გასისინდები,
ჯიქანს გაივსებ რძითაო,
რა გზითაც დილას წასულხარ,
ბრუნდები იმავ გზითაო.
მოხვალ და საწველს ამივსებ,
არ დამამადლი წველასო!..
მეძღვნეო ჩემი შვილების,
შენ მირჩევნიხარ ყველასო.
თვალის-ჩინივით მოგივლი,
ნუ გეშინია მტერისო!..
მაგ ძუძუების ჭირიმე:
საწველში ჩაიმღერისო!..
ბეკეკავ! ჩემო ბეკეკავ!
შენ ჩემო კარგო ბელაო!..
ჩემი ოჯახის ურგები
შენ გენაცვალოს ყველაო!

აღმართ-აღმართ

აღმართ-აღმართ მივდიოდი მე ნელა,
სერზედ შევდექ, ჭმუნვის ალი მენელა;
მზემან სხივი მომაფინა მაშინა,
სიცოცხლე ვგრძენ, სიკვდილმა ვერ მაშინა.
შემიდუღდა მაშინ სული და გული;
იმ ნადულში თვით მე ვიყავ დაგული.
გულმა ძგერა, სულმა შფოთვა დამიწყო,
ჩანგმაც თვისი მე სიმები დამიწყო.
ხმა სიმართლის შეუპოვრად გაისმა,
(აწ იგი ხმა ვერ ისმინოს გაისმა).
ცის მახლობლად ფეხ-ქვეშ ვიგრძენ მიწა მე,
ვსთქვი: “ცხოვრებავ, მეც ერთ კაცად მიწამე!”
და ვიფიქრე “ჩემი სატრფო სად არი?”

ნისლი ჰბურავს, თუ დღე უდგას სადარი?”

გადვიხედე, ვნახე, რომ სხვას ჰმონებდა!

გამიკვირდა! ვსთქვი: “მტერს როგორ მონებდა?

მოხიბლულა, შემცდარია, ის არი...

აღერსით მთვრალს ვერ უხილავს ისარი!”

მივაძახე: “ჭინჭარში ნუ ვარდები!..

ნუ გგონია იქ ია და ვარდები!

შეიბრალე თავი შენი, იცოდე!

მაგ შარბათში საწამლავს სვამ, იცოდე!”

არ მისმინა მწუხარებით დანაგულს,

და დამასო საუკუნოდ დანა გულს!

აღმართ-აღმართ მივდიოდი ნეტა რად,

თუ ამ სერზედ თავს ვერ ვგრძნობდი ნეტარად?

ჩემო თავო! ველარ გკურნვენ წამალით!

დაღმართ-დაღმართ დაუყევი, წა მალით!

იქ ჩაბრძანდი, სად გელიან ლოდებით,

ბარით, ნიჩბით, კუბოთი და ლოდებით!

დაივიწყე, ვინც გახსოვდა, მარად ის!
ხელ-დაკრებით განისვენე მარადის!

1876 წ.

ხანჯაღოს

შენი ჭირიმე, ხანჯაღო,
რკინაო ზვარასნისაო,
შენ ერთად-ერთო იმედო
მტრისაგან გამოხსნისაო!..
გლესავ და გლესავ, ხანჯაღო,
ამოგიფერავ გულსაო!
შენ უნდა ეძმო და ეყმო
უმართლოდ დაჩაგრულსაო!
ნესტარიცა ხარ, ბასრიც ხარ,
ორივე გვერდით მჭრელიო;
გპატრონობს გული ფოლადი
და გიპყრობს რკინის ხელიო.
მისი გამჩენის ჭირიმე,

ვინც რომ შენ გამოგჭედაო!
ჭირიმე, შენი ჭირიმე,
მტერს აუტირე დედაო!
ბევრი ნაღველი შეასვეს
მტრებმა ამ ჩემსა გულსაო,
შენ მიმკურნალე, მახვილო,
უმართლოდ დაჩაგრულსაო!
მიმოციქულე მტრის გულთან,
მიმიძღვენ ჩემი სალამი:
ის ვითომ საწერელია,
ჩაერჭვე, როგორც კალამი!
მისი წითელი მელნითა
შემაღებინე ჭაღარა,
იმისი კვნესა იქნება
ჩემთვის დაფი და ნაღარა!
გლესავ და გლესავ, მახვილო,
ფოლადო, ჩემო რკინაო!

დროა, ამოდო ქარქაშით,
აღარ გაქვს აწ მანდ ბინაო.

1882 წ.

გამზრდელი

ნამდვილი ამბავი

ვუძღვნი ჩემს პედაგოგებს

I

მთის მწვერვალზე, ცის მახლობლად,
მერცხლის ბუდედ რაღაც მოჩანს;
თვალთ ისარი, შენატყორცნი,
ვერ არჩევს მის სიგრძეს და განს.
ის ფაცხაა, მღვიმის პირად
მიწნული და მიგრეხილი,
დრო და ჟამის შესაფერად -

ზამთარ თბილი, ზაფხულ გრილი.
როდესაც მთა ბარს და ვაკეს
ემუქრება წარღვნა-ღელვას, -
ფაცხაც ღრუბელს გარს იბურავს,
ეკრძალება ჭექა-ელვას.
მაგრამ, როცა დაჰქათქათებს
თავზე იქვე მზე და მთვარე
და თვალის წინ ფიანდაზად
ეფინება არემარე,
მაშინ ფაცხა უბრალოდით
მომხიბლავად ლამაზია
და იმასთან ყველა ტყუის,
რაც-კი ციხე-დარბაზია.
გზა მიუძღვის საცალოფეზო,
მიხვეული, მოხვეული;
მასზე გამვლელს უნდა ჰქონდეს
მარჯვე თვალი, მტკიცე გული;

ანუ ჰყავდეს რაში ცხენი,
მთაში გაზრდილ-გამოწვრონილი:
კლდიდან კლდეზე გადამფრენი,
უშიშარი და თან ფრთხილი.
ამ შორეულ ფაცხა-მღვიმეს
ვინ ჰპატრონობს, ვისი არის?
და საამო კარ-მიდამოს
ვინ შესტრფის და ვინ შეჰხარის?
ერთი ვინმე ახალგაზრდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ ცხოვრების უარმყოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი.
კარგი თოფი, კარგი ხმალი,
კარგი ცხენი და ნაბადი!...
რას ინატრებს სხვას, ამის მეტს,
კაცი, მისებრ დანაბადი?
მხოლოდ ერთს კი... და ის ერთიც

არის მარტო სიყვარული,
რითაც მზოლოდ ქვეყნიური
ნეტარება არის სრული.
ბედმა ესეც არ დააკლო,
განასხვავა, ვით რჩეული...
სიყვარულსა, მის მონაშუქს,
მიაშუქა სიყვარული:
ერთი თვეა, რაც რომ ცოლად
მიიყვანა ვინც უყვარდა,
ვისაც გულში ცასქვეშეთი
შეუწონა, შეუფარდა...
ნაზიბროლა - სახელია,
სამეგრელოს ასულია,
მოწყვეტილი ცით ვარსკვლავი
ედემს ალვად ასულია!...
ელფერობით ვარდი არის,
სინაზით-კი - მორცხვი ია...

ტრფობისათვის ჯერ პირველად
გულის კარი გაუღია.
ცა და ქვეყნის შუამავლად
მიაჩნია მას აფხაზი!...
გულში გულს სდებს, სულში სულს ცვლის,
ხორცს ეწმახვნის სურო-ვაზი!...
ნეტავი მათ!... მათ სიყვარულს
და მათ უხმო აღსარებას!...
ერთად გრძნობენ ამ ქვეყნადვე
სასუფევლის ნეტარებას...
მაგრამ ხანგრძლივ ეს სოფელი
გაახარებს ვისმე განა?
თაფლში ურევს მწარე ნაღველს...
მტრისას მისი გამოცანა!...

II

ბნელა ისე, რომ აღარ ჩანს
თითი, თვალთან მიტანილი!...
ცა მრისხანებს, ელვა-ჭექამ
ნადირსაც-კი უფრთხო ძილი!...
ქარი ზუის გულსაკლავად,
ვიმა უშვებს კოკის პირად;
ხან აქ, ხან იქ მთა-ღრეებში
გავარდება მეხი ხშირად.
თითქო მართლა თვით ჯოჯოხეთს
აუშვია ქვეყნად ზარი!
აიტანა შიშის ქარმა
თანასწორად მთა და ბარი!
ამ დროს ხოლმე თვით ეშმაკიც
ეძებს ძრწოლით თავშესაფარს,
მაგრამ, დახეთ, ვიღაც მგზავრი
სტუმრად მოსდგა აფხაზის კარს!...
დაურეკა და ხმა მისცა:

“გამომხედეთ!... ვინ ხართ შინა?
სტუმარი ღვთის კარზე ვდგავარ,
ცხენს და კაცსა გვინდა ბინა!”
გაუკვირდა აფხაზს და სთქვა:
“ამ თავსხმაში ეს ვინ არი?!”
შეუკიდა ცეცხლს და უცბად
გამოაღო ფაცხის კარი.
გავიდა და შემოუძღვა
ფეხებამდე დასველებულს,
მიიყვანა ცეცხლის პირად,
უდგამს სამფეხს სკამს - დაღალოულს.
ხმას არ იღებს ჯერ სტუმარი,
ნაბდის თასმებს ნელა იხსნის...
თავ-პირი აქვს შებუდნული
ყაბალახით და იცინის!...
ჯერ ნაბადი მიაყუდა,
ბნელ კუთხისკენ მიდგა წყნარა

და, ბაშლიყი რომ გადიძრო,
მოტრიალდა უკან ჩქარა:
“მასპინძელო! - სიცლით სთქვა -
წახდა ჩემი ხუმრობაო!...
ვერ მიცანი, თუ გეწყინა
ეს უდროვო სტუმრობაო?”
- საფარ, შენ ხარ?... ენაცვალოს
ძიძის შვილი მაგ შენს თავსო...
ეს თვალები რაღას ნახვენ
შენს უკეთეს სანახავსო?
მოეხვია, გადაკოცნა,
როგორც ძმა და თვისი ტოლი,
და მერე კი გააღვიძა
შიგნით მწოლი მისი ცოლი.
შეეხვეწა: აბა ჩქარა
მოამზადე ვახშამიო:
შორი გზა აქვს გამოვლილი,

არ ექნება ნაჭამიო.

- არა, ბათუ, ვახშამს არ ვჭამ,
არ მცალია იმისთვისო!

მე სხვა მადა მაქვს აშლილი,
სხვანაირი გულისთქმისო...

უპასუხა და მოუყვა:

“მინდა გითხრა ჩემი ჭირი:

დღემდის მტკიცე პირიანსა,

დღეს მიტყდება, ძმაო, პირი!

“აღმასხიტს ხომ კარგად იცნობ,

თავმომწონე ინალიფას?

მის ცხენსა და მის იარაღს

ვერვინ დასდებს ღირსეულ ფასს.

“ვაჟკაცია თვალ-ტანადი,

ცხენოსანი უებარი!...

მეტოქეა ჩემი მხოლოდ,

ერთადერთი საშინარი.

“შორს გაისმის მისი ქება,
ჩვენიც ხშირი სტუმარია;
ბიჭობით და სილამაზით
ქალებიც კი გადარია.

“ერთი მხოლოდ ზია-ხანუმ
არად აგდებს, არც უყურებს,
რადგან იცის, რომ სხვებსავით
იმას ის ვერ იმსახურებს.

“ზია-ხანუმ, შენც კი იცი,
რომ მშვენებით განთქმულია;
ბევრი კარგი ახალგაზრდა
მისი ეშხით დაბმულია;

“მთვარესავით ხელუხლები, -
სწივებს ჰფენს და არვის ათბობს;
მომხიბლავი შორეულად
თანასწორად ყველას ატკბობს.

“ჯერ გაჰღალავს, მიიბირებს,

დაიმონებს, იგდებს ხელში,
მერე უნდა გამოსცადოს:
აგდებს მის მსხვერპლს განსაცდელში!..

“მეც მომნიბლა ჯადოსანმა,
დამამარცხა, დამიმონა!...
და, თუ ქალი მაჯობებდა,
არ ვფიქრობდი, არ მეგონა...

“დამაჩემა: “თუ გიყვარვარ
და ხარ ჩემი მოგვარეო,
ინალიფას ლურჯი ცხენი
ამ სამ დღეში მომგვარეო!”

“ინალიფა მის ბედაურს
არ დაუთმობს ნებით გამჩენს
და, თუ ვინმე ძალას იხმარს,
შეაკვდება, არ შეარჩენს!

“სხვა გზა არ მაქვს: მოჰარვაა
მხოლოდ ერთადერთი ღონე,

თუმც-კი სხვა დროს არ იკადრებს
ამას კაცი თავმომწონე.

“აი, რისთვის მოვსულვარ აქ,
ჩემო კარგო მეგობარო!
მე მინდა, რომ აღმასხიტის
ლურჯი ლაფშა მოვიპარო”.

მოუსმინა ძიძიშვილმა,
ყველა კარგად გაიგონა,
მაგრამ საჩქემ უკუღმართმა
შეაწუხა, დააღონა.

უთხრა: “ვწუხვარ, რომ ეგ საჩქე
უკადრისი გიკისრია,
მაგრამ, რადგან სიყვარულის
ტკბილი სენი შენც შეგყრია,
“გზა აღარ გაქვს!... უნდა გული

დაუდვა და ემსახურო,
რომ სატრფოს წინ შენ სირცხვილის

ოფლი ალარ მოიწურო:

“მის ოცნებას, მის გულისთქმას
უნდა მიჰყვე, დაემონო,
გინდ სიცოცხლეს შენი ტკბილი
მწარე სიკვდილს შეუწონო.

“ეს შენც იცი, - არ ხარ ქვეყნის
უცადი და უმეცარი, -
სავაჟკაცოდ გამოსული,
უდრეკი და უშიშარი!

“მაგრამ მარტო უშიშრობა
ძლევისათვის არა კმარა,
თუ სიფრთხილეს გონივრული
დროზე მას არ დაეხმარა.

“ერთმანეთის მინამსგავსი,
შიში სხვაა, სიფრთხილე სხვა,
ისე, როგორც სხვადასხვაა
ღვთის წყალობა და ღვთის რისხვა.

“რომ მიდიხარ, სად მიდიხარ?
მართალია, გიჭრის თვალი,
მაგრამ ჩვენში როგორც უცხოს,
აგებნევა გზა და კვალი.

“შენ ეგ საქმე მე მომანდე,
მე ვიზამ შენს მაგივრობას:
ან მოგიყვან იმ ცხენს, ან თავს
შევწირავ შენს მეგობრობას!

“შენ აქ დარჩი, დაიძინე,
გამოშუშდი ცეცხლის პირას!..
და, თუ დამრჩა გამარჯვება,
მაშინ მოგთხოვ ფეხის ქირას”.

გაეხუმრა, გამოეწყო
სამგზავროდ და გავლო კარი.
მიდის, ელვა გზას უნათებს
და დაჰზუის თავზე ქარი.

III

ირიჟრაჟა, ქარი ჩადგა,
გადიყარა, დადგა დარი;
ლოურჯ ბედაურს მოაგეღვებს
მეგობრისთვის მეგობარი.

მოიყვანა, დააბა და
შინ შევიდა წყნარად, ფრთხილად.
გრძელ ნაბადში გამოხვეულს
სტუმარს სძინავს იქვე თბილად.
აუარა გვერდი, მიდის
იქ, სადაც ის ეგულება,
ვინც სიცოცხლეს ურჩევნია,
სულს სწირავს და თავს ევლება.
გულში ამბობს: “ერთს დავხედავ
ტკბილად მძინარ ნაზიბროლას,
თუ გავუძელ გულის ძგერას,

სულის ბრუნვას, ხორცის ჟრჟოლას”...
სასოებით შედის ქვაბში
და რას ჰხედავს იქ საკვირველს?!
ნაზიბროლა ჩუმად ტირის,
პირს იხოკავს, იკაწრავს ყელს!...
თმაგაშლილი, ტინის კედელს
თავს ახლის და ხმას არ იღებს...
მინგრეულს და მონგრეულსა
ჰხედავს იქვე მის ქვეშაგებს!..
მიჰხვდა ქმარი, რაც მომხდარა,
ზარმა დაჰკრა, ელდა ეცა!...
და, რომ კრინტიც არ დაუძრავს,
იქვე უხმოდ ჩაიკეცა.
დიდხანს იჯდა რეტდასხმული,
უყურებდა ცოლის ტანჯვას;
ბოლოს ღონე მოიკრიფა
და მოეგო ისევ ჰკუას.

მივიდა და უთხრა მტირალს:

“ჩუ, ნუ ტირი, გენაცვალე!

რაც გინახავს - სიზმარია,

დაივიწყე ისევ მალე!

“ყოველგვარი მოსავალი

კაცის თავზე უნებური,

ღვთის რისხვაა და ტყვილად ბედს

რას უჩივი, რით ემდური?

“გადაიგდე გულიდან ეგ

ცრუ ზღაპარი და სიზმარი!...

მე და შენი სიყვარული

წმინდა არის, ვით ლამპარი”.

ოეხვია და ცრემლები

ამოუშრო თვალში კოცნით,

დააწყნარა, დაამშვიდა

ალერსით და ბევრი ხვეწნით.

მაშინ მხოლოდ გამობრუნდა

სტუმრისაკენ და უთხრა ეს:
“ადე, ძმაო, გაღვიძებას
არ აპირებ, მგონია, დღეს!”
წამოვარდა ზეზე საფარ
შემკრთალი და დარცხვენილი!...
მაგრამ როცა მშვიდ სახეზე
შეამჩნია მას ღიმილი,
გაიფიქრა: “მადლობა ღმერთს!
არაფერი შეუტყვია,
თვარა გულ-მკერდს გამიხვრეტდა
ხანჯლის წვერი და ან ტყვია!”
“არ უთქვამს ქალს, რაც შევცოდე,
ჩანს, ნამუსი შეუნახავს.
ჩემ საქციელს, სამარცხვინოს,
ვინ გაიგებს, ვინ დამძრახავს?”
მერე უთხრა მის ძიძიშვილს:
“გატყობ, რომ ხარ კმაყოფილი,

შეასრულე განა ჩემი
ძნელი ნატვრა და სურვილი?”

- “შევასრულე: მოგიყვანე,
დროა აწ-კი გაეშურე!

ნუ დამძრახავ, საკმარისად
თუ რომ ვერა გემსახურე!”

ხან ესა სთქვეს, ხან ისა სთქვეს,
ისაუბრეს ჯერ ერთხანად,
მერე წყალიც მოუტანა
მის ხელ-პირის დასაბანად.

გამოაწყო, არ დააკლო,
რაც წესია, სამსახური,
რომ სტუმარი არ გაუშვას
გულნაკლი და უმადური.

შეუკაზმა ცხენი, შესვა,
თვითონ შეჯდა ნაქურდალზე
და ორივემ მათრახები

ატკაცუნეს ერთხანს ძალზე.
გაახურვეს მათ ცხენები,
ააღელვეს, ააჩქარეს
და ვიწრო გზით ის დაღმართი
სულ კუნტრუშით ჩაატარეს.
რომ ჩავიდენ შორიახლოს
მინდვრის პირად, იქვე დაბლა,
მასპინძელმა შეაჩერა
ცხენი და ხმა აიმაღლა:
- "საფარ-ბეგო! პირშავობა
შენი ვიცი, შემიტყვია!...
და დღეიდან ჩვენ ორს შუა
მოციქული არის ტყვია!
“არა სთქვა რა!... არც მე გკითხავ:
არის ზოგი შეცოდება,
რომ სათქმელად საძნელოა...
არც შენდობა უხერხდება!

“ახლა წადი! დამეკარგე!
ფრთხილად! არსად შემეყარო,
რომ ცუდ გულზე უცაბედად
შენი სისხლი არ დავღვარო!”
ეს რომ უთხრა, შეკრთა საფარ,
გაშრა, ფერი დაედვა მკვდრის,
ჩაუვარდა ენა პირში,
გაქვავდა და აღარ იძვრის...
ძლივს წარმოსთქვა: “მართალი ხარ!..
აღარა მაქვს მე სათქმელი!..
შემაცდინა თვით ეშმაკმა
და დამრია ცოდვილს ხელი!..
“შენი ტყვე ვარ!.. ჰა, ხომ ხედავ,
იარაღი დამიყრია...
სასიკვდილოდ ჩემი ნებით
შენ წინ თავი დამიხრია...
“ჩემ სიცოცხლეს სიკვდილი სჯობს,

მომკალ... ტანჯულს რამ მიშველე,
მაზღვევინე, რაც შეგცოდე,
სინიდისი გამიმრთელე!..”

- “არა! შენ ვერ შეგეხება
სასიკვდილოდ ჩემი ტყვია:
დედიჩემის გაზრდილი ხარ,
მისი ძუძუ გიწოვია...

“რაც ქვეყანას მიაჩნია
რჯულზე უფრო უმტკიცესად,
რომ გასტეხე, ის გეყოფა
სიკვდილამდე შენ საკვნესად.

“წადი ჩემგან შენდობილი,
მაგრამ შორს კი... და მშვიდობით!...
დღეიდან ჩვენ წმინდა გულით
ერთმანეთს ვერ მივენდობით!
“მაგრამ ერთს კი დაგავალე,
ამისრულე უეჭველად:

რომ მიხვიდე ყაბარდოში,
იცოდე, რომ სულ პირველად,
“წადი, ნახე ის მოძღვარი,
ვინც შვილივით გამოგზარდა,
და უამბე შენი პირით,
რაც სირცხვილი დაგემართა!”
გადმოხტა და ლურჯი ლაფშა
მისცა ხელში, ჩააბარა,
მოტრიალდა და აღმართი
ძლივს ბარბაცით აიარა.

IV

არც გვარით, არც ვაჟკაცობით,
არც სიმდიდრით, არც ქონებით,
ჰაჯი-უსუბ ცნობილია
მხოლოდ ჭკუით და გონებით.
ჭირში, ღვინში საზოგადოდ

უმისობა არ იქნება;
ხელის გულზე უწერია
თვით მაჰმადის წმინდა მცნება.
ზღვა და ხმელი მოვლილი აქვს,
მნახველია ცა და ქვეყნის;
ჯერ ისევე ჭანმაკია,
თუმც არ არის კი მცირე ხნის.
ხელ-ფეხს ერჩის, თვალსაც უჭრის, -
არ ტყუილი ქადილია;
სადაც კია გვარიშვილი,
ყველა მისი გაზრდილია.
საფარ-ბეგიც მან გაზარდა
ისე, როგორც სხვები ყველა,
მაგრამ მარტო წრთვნა რას იზამს,
თუ ბუნებამც არ უშველა?
აი, სწორედ ამ უსუბთან
მიდის ახლა საფარ-ბეგი,

მორდუობის გამტეხი და
ჩვეულების გადამდეგი.
ეუბნება ყოველისფერს,
უნებურად რაც შეემთხვა;
ცრემლები სდის და ეჩრება
ბურთად ყელში მწარე სიტყვა.
ყურს უგდებდა ჰაჯი-უსუბ,
სახე მოინალვლიანა:
სიდიადე ამ მუხთლობის
თვალწინ გაისიგრძეგანა.
ოხვრით ჰკითხა: “მერე? მერე?
რომ გაიგო, რა სთქვა ქმარმა?”
- ”მაპატივა შეცოდება,
როგორც ძმამ და მეგობარმა!..
“მხოლოდ ეს-კი დამავალა:
ნახე შენი გამზრდელიო
და მაგ შენი საქციელის

პასუხს მისგან მოველო!”
- ”მესმის, მესმის და პასუხიც
ჩემი მხოლოდ ეს არიო,
რომ ნამუსის გასაწმენდად
ჩემი ხელით სისხლს დავღვრიო!...”
შეაყენა ზედა ფეხზე
მან დამბაჩა გატენილი;
მორჩილებით გულ-მკერდს უშვერს
საფარ, მისი გამოზრდილი.
მაგრამ უსუბ ეუბნება:
“შენ სიკვდილის რა ღირსი ხარ?!
სასიკვდილო მე ვარ მხოლოდ,
რომ კაცად ვერ გამიზრდიხარ!”
წარმოსთქვა და საფეთქელში
მიიჭედა ცხელი ტყვია!...
ჩაიკეცა სულთამბრძოლი,
წამლის კვამლში გაეხვია...

გორი

(მესტვირული)

გორო, ქართლის შუაგულო
მეთაურო ქართლისაო,
ადრე ღირსად წამებულო,
დღესაც მთქმელო მართლისაო!
ძირს გორის-ჯვარი დაგყურებს,
მაღლით თვალი უფლისაო,
ერთგულო და საიმედო
წილხვედრის ღვთისმშობლისაო!
ძველად მისთვის სისხლის მღვრელო.
დღეს ცრემლის და ოფლისაო;
ტყვის დამხსნელად მონამზადო,
საიმედოვ ობლისაო!

გამხნევედი, გაგვილომგულდი,
მუხლი მოიბი მგლისაო,
გაჰკაფე, გადაიარე
გრძელი გზა მომავლისაო.
დასთესე თესლი კეთილი,
შესარგო მამულისაო,
და ნახავ ნამგლის ტრიალსა
“ჰოპუნით” მომკელისაო.

1884 წ.

ღამურა

(ზღაპარი)

ერთმა უგნურმა თაგუნამ
იუკადრისა თაგვობა,
დასწყევლა თვისი გაჩენა,
ბუნების იწყო მან გმობა:
“იმ უსამართლო ბუნებამ
თაგვად რად გამაჩინაო?
მე სხვაგან ყოფნა მინდოდა,
მან ჭერ-ქვეშ მომცა ბინაო!
“ვის ეკადრება თაგვებთან
კუდის ბზეკა და ლხენაო?
მე შემშვენოდა ჩიტობა,
რომ მეწყო აღმა ფრენაო.

“რომ ვინმე ჩიტად მაქცევდეს,
გამომაბამდეს ფრთებსაო,
გავფრინდებოდი, ერთს წამსა
გადავივლიდი მთებსაო!”
რომ დაასრულა ეს ნატვრა,
ნახა, რომ ფრთები ესხმება
და მეტის სიხარულითა
საბრალოს თავბრუ ესხმება...
ზიზღით შეხედა თვის ტოლებს,
დაუყოვნებლივ ავარდა,
ჩიტებში გამოერია,
იმანაც გაინავარდა...
ჩიტებმა ახედ-დახედეს,
სთქვეს: “ვინ მოსულა ესაო?
რა სჯულის ცხოველი არის?
ჩვენთან ვინ გააწესაო?”
“თვალ-ტანადობა თავკის უგავს,

ფრთები ასხია ჩვენიო!
როგორღაც კეთილ სულს არ ჰგავს...
ჭირი არის და სენიო!
“ეგება მტრებმა მოგზავნეს,
შემოჩენილი იყოსო!
არიქა, ფრთხილად იყავით,
არავინ გაგვაბრიყვოსო!...”
დაჰქლივლეს, ჩაუნისკარტეს,
გაჰკრეს-გამოჰკრეს ბრჭყალები,
სისხლი ადინეს ღამურას,
გამოუბნელეს თვალები!
დაღმა დაეშვა ღამურა,
მიმართა ისევ ძველ სადგურს...
მაგრამ იქ უფრო შავი დღე
დაუდგა მაშინ უბედურს:
თაგვებმა აითვალწუნეს,
აღარ მიიღეს, რომ ნახეს,

მივარდნენ ერთად საკბენად,
“ჰკა მაგასაო!” დასძახეს...
მაშინ კი მიხვდა ღამურა,
რომ ანგარიში წაუხდა
და მისი ნატვრა უგნური
საჭირბოროტოდ აუხდა!
გვიანლა იყო! გაფრინდა
გაკიცხულ, თავლაფდასხმული,
ერთ ძველ ნანგრევში შეფრინდა
და მოიბრუნა იქ გული.
მას შემდეგ ნანგრევში ბუდობს,
დღე-დღე ვერ ჩნდება სირცხვილით
და მუდამ ამას წრიპინობს
კვნესით და გულის ტკივილით:
“კრულ იყოს მისი სახელი,
ვინც მთა გასცვალოს ბარზედა!
თვის ტომის დამწუნებელსა

ჭირი მიუვა კარზედა!
“ნურავინ ისხამს სხვის ქურქსა
და ნუ სცვლის თვისსა ენასა,
თორემ ბოლო დროს მოიმკის
ჩემსავით ცრემლთა დენასა!
“გადაგვარების მოსურნე
ბუნებისაგან კრულია!
მისი პირადი ღირსება
ყოველგან დაჩაგრულია!
“ძველ ტომში გამოსხლეტილსა
არ მოუშლიან კბენასა
და ახალ ტომშიც გაჰკიცხვენ:
დაუწუნებენ ფრენასა!
“კრულია მისი ხსენება,
ვინც დაჰგმობს დედა-ენასა,
თვის ტომს ჰღალატობს და მითი
თვით ჰფიქრობს მაღლა ფრენასა!”...

გაუბედავი სიყვარული

ათი წელი,
მწარედ მწველი,
გულს მიდაგავს ტრფიალება!
და უბრალოდ
სავალალოდ
ჩემს გულშივე იმალება!
მიძგერს გული
აგზნებული,
მაგრამ გონი მიბამს ენას.
მისი სწივით
სანთელივით
ვდნები და თანც ვმადლობ ზენას!..
თუ ისიც მცნობს

და ისიც გრძნობს,
ჩემებრ იწვის უნმოღ ერთი...
მაშ, ოხ, ღმერთო,
რად წაგვერთო
ჩვენ კავშირი შემაერთი?!
ვიცი, გზნობის,
ნამდვილ გრძნობის
ნიშანია მდუმარება,
ცხადად ტკბილი
რამ ღიმილი,
ჩუმად ცრემლი, მდულარება.
მაგრამ მაინც,
მეტრფის მე ვინც,
მსურს, რომ ერთხელ გამაგონოს:
“შენ ჩემი ხარ!
გულს მიზიხარ!”
მიტხრას ეშხით... დამაღონოს!

ორთავ ვიცით,
ფიცით მტკიცით
გრძნობა ჩვენი შეგვიტყვია!
თუმც-კი ვხედავთ,
თქმას ვერ ვხედავთ,
გულზე გვაწევს, როგორც ტყვია!
ათი წელი,
მეტად მწველი,
გულში გვაქვს ეს ნეტარება!
ვუგდებთ რა ყურს,
ორივეს გვსურს
და ვერ გვითქვამს აღსარება!

1873 წ.

მინდა რამ ვთქვა

მინდა რამ ვთქვა, მაგრამ რა ვთქვა,
უსამართლოდ ალაგმულმა?
ჩემი გრძნობა უნდა უხმოდ
შიგ ჩაიკლას წყლულმა გულმა!
მე ამ ლაგამს წავიდრობდი,
არ მაქვს უცხო მორიდება;
მაგრამ რა ვქნა, რომ ხელმარჯვედ
ჩემივე ძმა მეჭიდება!
იმის აზრი სულ სხვა არის
და სულ სხვას გრძნობს ჩემი გული;
მე სხვა რამე მენატრება, -
მაგას ჯილდო, ანუ ფული!
ეჰ, რა მეთქმის? მირჩევნია

უწმოდ მოვკლა გრძნობა გულში
და არვის კი არ მივყიდო
არც ჯილდოში და არც ფულში!..

1880 წ.

გაზაფხული

დღეს მერცხალი შემოფრინდა, -
ჭიკჭიკითა გადმომძახა:
“გაზაფხული! გაზაფხული!”
გულს იმედი დამესახა.
მივდექ სარკმელს, გადვიხედე,
არემარე მესხვაფერა! -
სასოებამ ფრთა გაშალა,
გულსა მკრა და ამიძგერა!
სუნი მეცა გაზაფხულის,
უცნაური ვიგრძენ ძალი...
ვსთქვი, თუ: “გულსა რაღად ვიტენ?
ახლოს არის მომავალი!
“მოვესწრები, რაც მინდოდა

ზამთრისაგან დაჩაგრულსა:
ვნახავ ქორწილს ბუნებისას,
გავიგონებ მის მაყრულსა.
“დავყნოს ვარდსა გადაშლილსა,
ვუჭვრეტ ნაზად დახრილ იას
და ბულბულიც გამაგონებს
მისებურად “ტია, ტიას!”

1881 წ.

სიყვარული

სიყვარულო, ნიჭო სრულო,
წამ ტკბილო და ხანგრძლივ მწარე,
ჯერ აკვანო ნეტარების,
მერმე კუბოვ და სამარე!
დღეს ჩემი ხარ, ხვალ სხვისი ხარ,
უგზო-უკვლოდ მოარული!
სად არს შენი დასაბამი?
ან სადა გაქვს დასასრული?
ზოგი გყვედრის, ზოგი გვედრის,
ყველას კი ჰსურს, რომ გემონოს!..
ვინ არის, რომ შენსა სიტკბოს
სიცოცხლე არ შეუწონოს?
დიდის ხნობით... მაღალ გრძნობით

თუმც არავის არ ახარებ
და წამიერ სიტკბოებას
საუკუნოდ წაამწარებ,
მაგრამ მაინც ყველა გეძებს!..
ცოცხალმა ვით დაგიწუნოს?
ვინ არის, რომ იმ ერთს წამში
არ გასწირავს საუკუნოს?!

1886 წ.

ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!
ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიჟღერია!
ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია,
რადგანც სატრფო, ვხედავ, ჩემი მტერია!..
მით ჯოჯოხეთს მარად გულით ვატარებ!
თუ მარტო ვარ, თავს მომაკვდავს ვადარებ,
თუ ხალხში ვარ, ძალით ღრუბელს ვადარებ
და მოწყენით ჩემზედ მტერს არ ვახარებ,
რომ არა სთქვან ჩემზედ: “რა ოხერია!”
ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!
ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიჟღერია!
ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია,
რადგანც სატრფო, ვხედავ, ჩემი მტერია!..

აღარა აქვს ბოლო ამ ჩემს სატანჯველს,
არვინ მაძლევს სანუგეშოდ ძმურად ზელს;
ჩემს შარბათში ნაღველს ვჭკრეტ და ვარდში გველს,
მისთვის ვწყევლი და ვემდური ამ სოფელს,
რომლისგანაც მე გზები ამერია!..

ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!

ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიჟლერია!

ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია,
რადგანც სატრფო, ვხედავ, ჩემი მტერია!

რაღას ველი, დრო არს განქრეს იმედი;
გინდ მეწვიოს, ვერას მარგებს აწ ბედი!

დამწვარი ვარ ისე, როგორც აბედი!

ახა, ღმერთო, რა უდროოდ დავბერდი:

საფლავისკენ ფეხი გამიშვერია!...

ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!

ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიჟლერია!

ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია,

რადგანც სატრფო, ვხედავ, ჩემი მტერია!
დავუძლოურიდი, განქრა გიჟი ოცნება...
ნაღვლიანად ჩემს თავზედ მეცინება
და ღმერთს ვვედრებ: “ღმერთო, მომეცი ნება,
რომ მეღირსოს საფლავში დაძინება!..
სჯობს, სულ გაქრეს კაცი, რადგანც მტვერია!”
ჩემო თავო, ბედი არ გიწერია!
ჩემო ჩანგო, ეშხით არ გიჟლერია!
ჩემო გულო, ტკბილად არ გიძგერია,
რადგანც სატრფო, ვხედავ, ჩემი მტერია!

1871 წ.

ზღვაო, აღელდო, აღელდო!

ზღვაო, აღელდო, აღელდო,
ქარტეხილს დაემორჩილე!
ამთაგორე ტალღები,
კიდევებს გადააცილე!
მარგალიტების სალარო
შენი უფსკრული გულია,
მყუდროების დროს ის განძი
ქვეყნისთვის დაფარულია.
მხოლოდ როდესაც მრისხანებ,
გულს უხსნი მზეს და მთვარესა,
იმ მარგალიტებს შესტყორცნი
შენ შემკვრელს არემარესა.
პოეტო! ნურც შენ ეკრძალვი

მრისხანე გულის ღელვასა!..
ძილის დროს ქუჩილს ნუ მოშლი
და სიბნელის დროს ელვასა!

1894 წ.

უკანასკნელი ლექსი

აღარ გსურს ჩემი ანთება,
მნათე ხარ სხვისი ლამპრისა!..
დამწუნებელო ბუღბუღლის,
გიყვარს ჭიკჭიკი სხვა მხრისა!...
უშენოდ ველარ ჭიკჭიკობს,
ენა ჩავარდა ბუღბუღლსა,
მოუახლოვდა სიკვდილი,
შხამი აპკურა მის გულსა.
მაგრამ ეს შენთვის ერთია:
ცოცხალი ვიყო, გინდ მკვდარი!
აღარ აენტვის აწ სხვისგან
ჩემი დამქრალი ლამპარი!

სიზმარი

ერთხელ მხოლოდ, - ისიც ძილში, -
ქართველ ქალთა ვნახე კრება;
გეფიცებით, მისი ნახვა
ახლაც ისევ მენატრება!
ტახტზე იჯდა თამარ მეფე,
მომხიბლავი, ეშხიანი!..
მარცხნით უდგა თინათინი,
მარჯვნით - ნესტან-დარეჯანი.
გარს ეხვიენ სხვა ქალებიც,
როგორც მთვარეს ვარსკვლავთ კრება,
ცალ-ცალკე და ყველა ერთად,
სიცოცხლე და ნეტარება!..
შემოვიდა რუსთაველი,

ის სულმნათი და მგოსანი,
ხელში ეპყრა მოწიწებით
მისი “ვეფხის-ტყაოსანი”.
თაყვანი სცა სწორუპოვარს,
მის წინ მუხლი მოიყარა...
გაიღიმა ტახტზე მჯდომმა
და ცრემლები გადმოლვარა!..
მზის ჭიატის დარი იყო
უცნაური ის ღიმილი
და თვით გრძნობის ორჭოფობაც
ცრემლში იყო ჩალესილი:
მასაც მგოსნის თანაგრძნობა
გულში ედვა, როგორც ქალსა,
მაგრამ უნდა დაეჭირა
თავი, როგორც დედოფალსა!
ბრძანა: “გმადლობ, ვერ გადვიზდი,
როგორც მეფე, დღეს შენს ვალსა, -

უკვდავების მოსახვეჭად
მიგაპირებ მომავალსა!..
მიუბრუნდა მერე იქ მდგომ
ნესტანსა და თინათინსა:
“თქვენ გილოცავთ ამქვეყნიურ
სიყვარულს და შვება-ლხინსა:
გიანდერძებთ საქმროდ ყველას
ტარიელს და ავთანდილსა,
რომ ქართველი ქართველ გმირად
გამოზრდიდეს შვილიშვილსა!”
ეს რომ ბრძანა, ნათელ სვეტად
გადმოეშვა ცისარტყელა:
აიტაცა შუქმა შუქი
და მას გაჰყვა თანვე ყველა!
მე კი დავრჩი... შემეშინდა!..
მიმოვავლე გარს თვალები
და რა ვნახე იმათ ნაცვლად?!..

სხვა ხალხი და სხვა ქალები!..
არც თამარი, არც თინათინ,
აღარც ნესტან-დარეჯანი!...
აღარც ერთს არ ეტყობოდა
ქართველობის რამ ნიშანი!..
გული დამწყდა!... გამელვიძა,
ნაღვლიანად გამეცინა!..
ვთქვი: “ნეტავი არ მენახა,
საუკუნოდ დამეძინა!..”

1898 წ.

განთიადი

მთაწმინდა ჩაფიქრებულა,
შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვლავსა;
მნათობი სხივებს მაღლით ჰფენს
თავდადებულის საფლავსა.
დადუმებულა მთაწმინდა,
ისმენს დუდუნსა მტკვრისასა:
მდინარე ნანას უმღერის
რაინდსა, ურჩსა მტრისასა...
მთაწმინდა გულში იხუტებს
საშვილიშვილო სამარეს,
მამადავითსა ავედრებს,
აბარებს ქვეყნის მოყვარეს...
მგოსანი გრძნობამორევით

თვალს ავლებს არემარესა.
და გულის-პასუხს ნარნარად
უმღერის ტურფა მხარესა:
“ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო,
სნეული დავბრუნებულვარ,
მკურნალად შემეყარეო!...
“ვერ ავიტანე ობლობა,
სისხლის ცრემლები ვღვარეო;
წამძლია სულმა და გულმა,
შენს ნახვას დავეჩქარეო.
“წინ მომეგებენ ღიმილით
შენი მზე, შენი მთვარეო,
გუნდი და გუნდი ვარსკვლავი,
მოკაშკაშ-მოელვარეო.
“გულში იფეთქა სიამემ,
სევდები უკუვყარეო, -

ია და ვარდი დამჟღერა
ხელახლად გამიხარეო!...
“ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
სულის ჩამდგმელო მხარეო,
შენი ვარ, შენთვის მოვკვდები,
შენზედვე მგლოვიარეო!...
“ნურც მკვდარს გამწირავ, ნურც ცოცხალს,
ზე კალთა დამაფარეო...
და, რომ მოვკვდები, გახსოვდეს,
ანდერძი დავიბარეო:
“დედა-შვილობამ, ბევრს არ გთხოვ:
შენს მიწას მიმაბარეო!...
ცა-ფირუზ, ხმელეთ-ზურმუხტო,
ჩემო სამშობლო მხარეო!”

1892 წ.

ავადმყოფი მგოსანი

ბედო შავპირო, უპირო,
ამრევო გზა და კვალისა!
სულს ნუ ამომხდი, მაცალე
დახამხამება თვალისა!...
აჩრდილიდა ვარ წარსულის
და ლანდი მომავალისა!...
ვის შერჩენია, მე შემრჩეს
გადახდა სოფლის ვალისა?
მაგრამ სურვილმა მომხიბლა
ცრუ მოიმედე ხვალისა;
ჩამიხმატკბილა ჩანგურმა
და გული გამიხალისა:
ჩონგურო! ჩემო ჩონგურო!

ოცნების ზღვაში მცურავო!
შენი კრიმანჭი წკრიალი
ხელახლად მომეწყურაო;
ჯორა გაქვს ია-ვარდისა,
სიმი - ბულბულის ენაო;
ფრთები არწივის გასხია,
შეგშვენის აღმაფრენაო;
მიმოფრენ, მეც თან დაგყავარ,
წამის-წამ, კიდის-კიდესო!
ველარ მერევა სიკვდილი
მე, შენსა გადამკიდესო!...
დიდება შენსა მოვლენას,
ციურო, ტკბილო ძალაო!...
დაადნა გული შენს სიმებს
და სული დაიცალაო.

1894 წ.

ილიას მოკვლის გამო

I

ნუ მიწამლავთ მოხუცს გრძნობას
და ნუ ამბობთ, რაც არ მჯერა!..
ნუთუ მართლა დღეს გადაწყდა
საქართველოს ბედისწერა?
ეს მშიშარა ტყუილია...
ის მშობელი არ მოჰკვდება,
წარმოშობა ვინც ილია!
გრძნობა კვდება, გონება კი
ეკუთვნის წინ, მომავალსა...
გაჰყავს ხიდი ცხოვრებისთვის
და უკაფავს გზა და კვალსა.
და მიტომაც, ვინც მოჰკვდება,
განა ყველა ითქმება მკვდრად?

ზოგი ჩადის ბნელ საფლავში,
ზოგი აქვე რჩება ლამპრად.
და ილიაც არ მომკვდარა...
მამულისთვის რჩება ლამპრად,
მაშინ როცა მისი გვამი
გადიქცევა მიწად და მტვრად.
რაც კი ჰქონდა მაღლით ნიჭი
ბუნებისგან მოცემული,
მთლად მიუძღვნა მისს სამშობლოს,
ფიანდაზად დასდვა გული!..
თავი დასდვა ქვეყნისათვის,
მიჰბაძა ძმებს თავდადებულთ:
მეფესა და ყიფიანსა...
იმ ორ ქართველს, განდიდებულთ!
მაგრამ ამათ სიკვდილშიაც
განსხვავება არის დიდი:
უფრო მწარე და მწვავია,

როცა შინ გკლავს შენივ ფლიდი!..
მეფე მოჰკლეს მონღოლებმა,
დიმიტრიც მტრის მოკლულია!..
მაგრამ ნუთუ შინ ჩვენმავე
გამოგვტაცა ჩვენ ილია?!
ნუ მიწამლავთ მოხუცს გრძნობას!..
ის ქართველად არა მჯერა,
ვინც გაბედა და ილიას
დაუმოკლა ბედისწერა!..
თვით იესო მაცხოვარმა,
ვის ხელთ ეპყრა ქვეყნის გული,
თანაშემწედ აირჩია
ათორმეტი მოციქული.
და მათშიაც გაერია
გამცემელი ის იუდა,
შურმა, მტრობამ, ბოროტებამ
ვისაც გულში დაიბუდა!..

მაგრამ რჯული რჯულად დარჩა
და იუდა მხოლოდ კრულად.
ამას საღმრთო ისტორია
საუკუნოდ ამბობს სრულად!..
და მთელ ქართლში რომ გამოჩნდეს
მოღალატე ერთი-ორი,
მსგავსი ისკარიოტელის
და იუდას თანასწორი,
ამით ჩირქი მთელ ქვეყანას
გაურჩევლად არ ედება!
მხოლოდ ხალხს კი, ჭირისუფალს,
გულში ცეცხლი ეკიდება!..

II

ახლა შენთან მაქვს საქმე, იუდავ,
წინ წამოდექი! ნუ იმალები!
და ვერაგობით ძლევამოსილი

გამოაჩინე შენი თვალები!
ღრმა მოხუცებულს და ნაამაგარს
რომ ჰკლავდი, მაშინ არ გითხრა გულმა,
გარეშე მტრების სასიხარულოდ
ისევ მათგანვე მოტყუებულმა, -
რომ მაგ სიკვდილით იმასთან ერთად
შენ გულს უკლავდი თვით ქართველობას
და, შემბლალავი წმინდა-წმინდათა,
იორკეცებდი თვით საძაგლობას?
მაგრამ შენ ვინ ხარ? ვინ მოგცა გრძნობა?
ვით ჰეროსტრატემ, დასწვი ტაძარი
და გეგონა, რომ ორივე მხარეს
საშვილიშვილო დაეც თავზარი?
რა შემცდარი ხარ!.. თვით ილიასთვის
მაგგვარ სიკვდილში არის სიცოცხლე
და საქართველოს კი ძველი აღთქმა
ისტორიული მით გაუახლე.

დროებით დადლილს და მიძინებულს, -
ის გამოახელს მაგითი თვალებს
და შეაჩვენებს საშვილიშვილოდ
შენებრ მეთაურს და ნაძირალებს.

1907 წ.

ავადმყოფი

არ მომკვდარა!... მხოლოდ სძინავს
და ისევე გაიღვიძებს!..
ვინც შენატრის იმის სიკვდილს,
უმალ მასვე დაამიწებს.
ბევრის ბრძოლით დაღალულსა
ეჭირვება მოსვენება!
შემცდარია, ვინც გულს იტებს:
წესი არის და ბუნება!
ჩვენ კი ჩვენდა თავად გეტყვით:
გულსა სწამს და ჭკუას სჯერა,
რომ ჯერ კიდევ არ გამქრალა
მომავალი ბედისწერა!
მისთვის, რომ დღეს ვეღარ გვარჩენს,

არ გვიმართებს ორგულობა!
ჩვენს წინაპრებს თუ ჰქონიათ,
ჩვენცა გვქონდეს დიდსულობა!
დეე, მისთვის გავღარიბდეთ,
ზურგს მოვიდვათ საწყლის გუდა:
პატიოსანს ღარიბს რით სჯობს
გამდიდრებული იუდა?
არ მომკვდარა, მზოლოდ სძინავს
და როდესაც გაიღვიძებს,
მოიგონებს იმათ სახელს,
ვინც ღლეს იმას არ ივიწყებს!..

1880 წ.

პატარა მურია

რას წუწკუნებს ის პატარა მურია?
ხომ არ ჰშია და ან ხომ არ სწყურია?
ვისი არის და ან სადაურია?
ქუცი, ქუცი! კუდქიცინა მურია!
რომ არ მოდის?!. თითქოს უმადურია!
რა ყოფილა, ხედავთ, ბრიყვი მურია?!
კიდევ რომ ჰყევს?!. რაღაც უცნაურია!
თათი, თათი, სალახანავ მურია!
მისი ყეფა მხოლოდ მარტო შურია...
ვის აშინებს სასაცილო მურია?!
მაგის ხერხი - ერთი ლუკმა პურია:
გადაუგდებ, გაჩუმდება მურია.
ვინც გააძლებს, მისი შინაურია,

იმას ჰმონებს და კუდს უქნევს მურია
ან კი რა ქნას? ბუნებით უძლოურია!
ქუცი, ქუცი! საცოდავო მურია!..
ლაქუცაა კუდქიცინა მურია,
თუ არ ჰმია და ან არცა სწყურია.

1888 წ.

ფუტკარი

(ვუძღვნი ს. ამირეჯიბისას)

სწვებმა უმღერონ ვარდ-ბუღბუღს,
ადიდონ ლომი ძლიერი;
თვალ-მარგალიტით შეამკონ
შვენიერება ცბიერი.
სწვა არის ჩემი გალობის
და ჩემის ჩანგის საგანი:
პატარა ბუზი... ფუტკარი,
იობის ჭიათაგანი.
ფუტკარო, ჩემო ფუტკარო,
ბზუილავ, მოუსვენარო,
უსამართლობით დევნილო,
სამართლიანად მკბენარო!..

სიტკბოს რომ ეძებ სათაფლოს,
მიტომ ხარ მოუსვენარი...
და ვინც ხელს გიშლის შრომის დროს, -
მხოლოდ იმისი მკბენარი.
მაგრამ ჭვეყანა უძლები
განა დაეძებს სიმართლეს?
ბნელს შენი სანთლით ინათებს
და ბნელს ჰფენს შენსა სინათლეს.
შენ არ გიკარებს, თაფლს კი სჭამს,
მშრომელის უმადურია...
ოღონდ კი დასტკბეს, რას დასდევს,
თუ სიტკბო სადაურია?!
და შენ კი, ჩემო ფუტკარო,
არ უსმენ ჭვეყნის ჭორებსა,
ერთი უგნური რომ შეთხზავს
და ასი იმეორებსა.
მაინც დაბზუი, დაფრინავ,

არც იშლი დროზე კბენასა,
ქვეყანას თაფლოუჭს უმზადებ
და სანთელს უნთებ ზენასა...
სარკე და სახე მგოსნობის,
ემბლემაცა ხარ შრომისა, -
შენათხზი სიყვარულისა
და წმინდა გულისწყრომისა.
ფუტკარო, ჩემო ფუტკარო,
იობის მატლო მცირეო!
ჩანგი გთხოვს, მგოსნის სიტყვები
მსხვერპლივით შეიწირეო!

1902 წ.

იმერული ნანინა

ვუძღვნი საბატონო ყმების ახალშობილ შვილებს
გაპუტულო გლეხის შვილო, შენ პაწაწინაო!
აგრე ტკბილად, უდარდელად რამ დაგაძინაო?
დედის მკერდში მიგიგნია შენ ტკბილი ბინაო...
დაიძინე ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...
დედა ეტყვის: “გენაცვალოს შენი მშობელიო,
ძუძუებში ჩაგივლია პაწაწა ხელიო!
შენს ვაჟკაცობას მომასწრებს მე ღვთისმშობელიო,
მამიშენის ბედის არ ხარ, შენ სხვა ბედს ელიო:
შენი ვარსკვლავი სხვა არის! - ბედმა გიცინაო!
იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...
ღმერთს შენი ბედნიერება წინეთ უსახავსო,
შენც მის ნაცვლად ემსახურე, ნურას იზამ ავსო,

დედას თმას ნუ მაწეწინებ, ნუ ჩამაცმევ შავსო!
სწვებ რა გიჭირს: ხომ შეიტყვე, ბატონი არ გყავსო!
რისთვის შეკრთი? მართალია!... რამ შეგაშინაო?

იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...

გაიზრდები, გენაცვალე, თავისუფალიო;
ბატონი ვერ შეგაწუხებს, ვერც გაგტეხს ვალიო;
შენს მტერსა და მოშურნესა დაუდგეს თვალიო;
ჭირისა და ავ თვალისგან გიხსნის უფალიო!

ხომ გიამა, გენაცვალე! მან გაგაცინაო?

იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...

დიდი-კაცის შვილს სკოლაში გვერდთ მოუჯდებიო;

აბა შენ იცი, ბიჭოჯან, როგორ ეცდებიო;

ძველ ბატონის შვილს სწავლაში ნუ ჩამორჩებიო,

გლახსა ნიჭი არა აქვსო, არ აფიქრებიო!..

შენი დაჩაგრული ძმები შენ უნდა იხსნაო,

იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...

ჩინოვნიკებიც არიან ჩვენი გამწვალეო:

ჩვენს საქმეზე როცა მივალთ, გვეტყვიან: “ზვალეო”,
და, ჩვენ როცა დაგვსაქმებენ, მაშინ კი - “მალეო!”
ამას შენ ველარ გეტყვიან, შენ გენაცვალეო,
ომ ველარ დაგიბრიყვებენ, თუ რომ თავი სცნაო!
იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...
პაწაწინა იადონო და ვარდის კონაო,
დღეს ხომ კარგად გაიგონე ჩემი ნანინაო?
და, თუ კარგად გაიგონე, ხომ მოგეწონაო?
მაშ ნუ გძინავს! გაიღვიძე! იცან ქვეყანაო!
შენც შეიტყვე ამა სოფლის ცრუ გამოცანაო!
იავ-ნანა, ვარდო-ნანა, იავ-ნანინაო!...

1864 წ.

პოეტი

ხან უგნური ვარ, ხან ბრძენი,
ხან არც ისა ვარ, არც ისა!
გარემოების საყვირი,
არც მიწისა ვარ, არც ცისა.
ნუ მკიცხავ, მნახო უგნურად,
ნურც გაიკვირვებ ბრძნობასა;
სულ სხვა ჰყავს ხელისუფალი
ამ ჩემს გონება-გრძნობასა.
ეს გული, სარკედ ქცეული,
ბუნების ნათავხედია:
მხოლოდ მის სახეს გიჩვენებთ,
რასაც შიგ ჩაუხედია.
ენაც მას ამბობს, რაც სმენას

სხვისაგან გაუგონია;
ან თვალს უნახავს და ჭკუას
გაუზომ-აუწონია!
თქვენ რომ გგონიათ, ის არ ვარ,
სხვებს რომ ჰგონიათ, არც ისა!
შუაკაცი ვარ უბრალო,
ხან მიწისა ვარ, ხან ცისა.

1886 წ.

ნარაბუზა და ფუტკარი

ნარაბუზა ფუტკარს შეხვდა,
მიაძახა: “გზა მომეო!
ვერ მიცანი, განა, ვინც ვარ?
როგორ გამეთამამეო?”
“თუ ვერ ატყობ თავს, ვინცა ხარ,
გამიგონე, რომ გითხრაო:
შენ რომ ფრთები გამოგბმია,
ღმერთიც მაშინ გაგიწყრაო!”
“ბზუილასა, ტყუილასა,
შხამიანსა, მკბენარსაო,
ვინ არ გიცნობს უსაქმურსა,
მფრინავს მოუსვენარსაო?!”
“მე კი დარბაისლად მცნობენ,

შრომისა ვარ მოყვარეო...
ჩემთვისა ვარ, არვისა ვკბენ,
არ ვარ შენი მოგვარეო!
“ქვეყნის თვალში მე სულ სხვა ვარ,
შენ სულ სხვა ხარ... ხომ ხედავო?
ჩამოდექი, გზა მომეცი!..
ურჩობას ნუ მიბედავო!”
ფუტკარმა ეს უპასუხა:
“ნუ მაცინებ, ხა-ხა-ხაო!
ვინც რომ ქვეყნად გაგაჩინა,
ნეხვის ჭიად დაგსახაო!
“ბევრს რომ შრომოვ, ნუთუ ჰფიქროვ,
რომ მთა და ბარს ასწორებო?..
მხოლოდ ფუნეს აგუნდავებ,
იქვე ახლო აგორებო.
“ის ხომ შენი საზრდო არის?
შენს მეტს არვის არგიაო!

შენ აკეთებ... შენვე ჰზიდავ...
საკუთარი ბარგიაო!

“დარბაისლად იმუშავენ,
რალად ირბენ, აბა, შორსო?
ყოველ ფეხის გადადგმაზე
ნახავ, გინდა მთელ გოდორსო!
“მე კი სხვა ვარ... სულ სხვა მუშა
და სხვაგვარად მოღვაწეო:
ზეცის მუშას მეძახიან,
არ ვარ მარტო სამიწეო!
“მისთვის დავფრენ მოუსვენრად,
რომ მოვძებნო ყვავილიო,
გულის წვენი ამოვწუწნო,
სამკურნალო რამ ტკბილიო.
“შევუმზადო მით ქვეყანას
თაფლი, ზეცას - სანთელიო,
რომ იქ წმინდად შეიწიროს

და ანათოს აქ ბნელიო.
“ვინც მე იმ დროს ხელს შემიშლის
ქვეყნის მტერიც ის არიო,
და მისთვის მაქვს მომართული
გესლიანი ისარიო!”
ეს უთხრა და ფრთა გაშალა,
მიაშურა ყვავილებსა...
და ჩვენც ამგვარ პასუხს ვკადრებთ
ზოგიერთ ჩვენს ყმაწვილებსა.

1884 წ.

მუშური

სიმინდსა თოხნა დავუწყოთ,
ერთხმად დავსძახოთ მუშური;
ეგებ მაშინ დაგვავიწყდეს,
რომ გლეხნი ვართ უბედური!
მარტო ჩვენთვის არ ვმუშაობთ,
სხვისაც გვმართებს სამსახური:
ბატონი გვყავს, ვართ საწყალი,
უპატრონო, უბედური!
ყველა თავში გვიჩაჩქუნებს,
გარეშე და შინაური;
ცხელსა მიწას უხვად ალბობს
ოფლი, ჩვენგან მონაწური.
ჩვენი ჯაფით მონაყვანი

სხვასთან მიდის საზრდო პური,
შინ ცოლ-შვილს შიმშილი გვიკლავს,
მაგრამ ვინ მიუგდოს ყური?
მათსა საზრდოს სხვა იტაცებს,
სტირის ცოლი მეძუძური,
შიმშილისგან რძე უშრება,
წივის შვილი უსუსური!
ღმერთს ბატონად მოუცია
ჩვენთვის ერთი აზნაური,
მისთვის სუყველა ჩვენა ვართ -
მებეგრეცა და მსახური.
მისგან ტანჯვას რომ მოვრჩებით,
მაშინ გვტანჯავს მისი ფური!
უპატრონოდც არ ვარგივართ,
როგორც ცხვარი უმწყემსური.
მაშინ ყველა ბატონია!
გამკითხავი სადღა არი!...

მდივანბეგის ბოქაულებს
გაეღებათ სახლის კარი.
სულ მათ მიაქვთ, რაც რომა გვაქვს:
ქათამი, თხა, ძროხა, ცხვარი.
ჩვენ ყოველდღე ტანჯვას ველით!..
გლებებს რა გვაქვს გასახარი?
სამართალს კოლოფში სძინავს,
ის არს ფულის მეგობარი,
არ იღვიძებს, თუ უფულოდ
მასთან მივიდა სტუმარი!
შინდის წკნელებზე სწერია
ჩვენი სახელი და გვარი...
განვაგრძოთ, ძმებო, მუშური,
ჩვენი სევდის განმაქარი!
ბანს გვეტყვიან ნაღვლიანად
არე-მარე, მთა და ბარი!
ნუთუ გულგრილად უყურებს

ჩვენს ტანჯვასა მაცხოვარი!...

1861 წ.

ახალი სიმღერა

პატარა ბიჭი ვიყავი,
პატარა ბიჭუკელაო;
“დაურჩი დედას, კარგი ხარ!”
შემომნატროდა ყველაო.
პატარა გოგო მიყვარდა,
პატარა გოგუცანაო;
ცაში ვარსკვლავიც არ ბრწყინავს
ლამაზი იმისთანაო.
თავი მოგვწონდა ორივეს,
გულს კარი ჰქონდა ღიაო;
შიგ ჭიკჭიკობდა ბუღბუღი,
ვარდი ჰყვავდა, იაო.
გვეგონა, დაბლა ქვეყანა

მაღლა ცით დათაფლულაო,
შიგ სიყვარული ნათესი
ჩვენს კარზე ამოსულაო!
თავზე დავიდგით გვირგვინი,
მივდექით საყდრის კარსაო;
მამასახლისმა დაგვჩხავლა:
- “მღვდელო, რად სწერდი ჯვარსაო!
ნეფეს სალდათად იწვევენ,
უნდა მოხადონ ვალიო;
სამ წლამდის ქვრივად დარჩება
ხემწიფის პატარძალიო”.
ავტირდი პატარა ბიჭი,
პატარა ბიჭუკელაო;
“ვაი შენს დედას, საბრალოვ!”
შემომტიროდა ყველაო.
პატარა გოგოც ატირდა,
პატარა გოგუცანაო,

მაგრამ ჩემ დაბრუნებამდე
სხვა ნახა ჩემისთანაო.

1889 წ.

ნატვრა

ასრულდა თითქმის, რასაც ვნატრობდით
ჩვენ ამ ნახევარ საუკუნეში
და, როგორც სვიმონ მოხუცებულსა,
მეც მომეფინა, მოხუცს, ნუგეში.
გამოიღვიძა ხალხმა მძინარმა,
რომ მოიპოვოს თავისუფლება
სიტყვის, მწერლობის, კრება-ერთობის
და აასრულოს საერთო ნება!..
გუშინ არ იყო, რომ აკრძალული
ძალმომრეობით გვქონდა ეს ყველა?
ბიუროკრატი, როგორც რომ ჩრჩილი,
კაცურ ღირსებას ღრღნიდა ნელ-ნელა!
მადლობა უფალს! მოვიდა წარღვნა,

რომ წაილეკოს უსამართლობა
და დაემკვიდროს ამიერიდან
“შვება”, “თანხმობა”, “ძმობა”, “ერთობა”!
შრომა ხალხისა, შეერთებული
ძალთა-ძალთა სტიქიონური,
ვერ შეაჩერებს მას ვერაფერი,
გინდა ბრძანებაც იყოს მეფური!...
ახლა კი სწორედ შემოიძლია ვთქვა:
თუმცა გავლიე ცხოვრების გზანი,
მაგრამ ნუგეშად მიმყვება მე თან
დიდი იმედი, კარგი ნიშანი!...
ეს არის მხოლოდ პირველი ბიჯი
და თან მოჰყვება მას სიარული!
შვილების პირველ ფეხის ადგმაზე
მისი მშობელი არს მზიარული.
ესეც პირველი ნაბიჯი არის,
ჩვენის ხალხისგან დღეს გადადგმული.

ჯერ იბარბაცოს!... რომ გამაგრდება,
მაშინ წინ წავა გამხნევებული.
ადრეც მეჯერა და ახლაცა მწამს:
სიტყვა თესლია, საქმე - ნაყოფი!
თუ არ ხანგრძლივის მოვლა-წამლობით,
არ იკურნება ხომ ავადმყოფი?!
ბედმა გვარგუნა ჩვენ ხვნა და თესვა,
რაც კი მოითხოვს ხანდახან გასვრას!
თქვენ მომკლები ხართ! ხელს თუ გაიჭრით,
ნუ ერიდებით ცოტა სისხლის ღვრას!
თუმცა მოვხუცდი, არ შემიძლია
დავატრიალო თქვენებრ ნამგალი,
მაგრამ მაინც კი გადაბმული ვარ
და თქვენ შეგყურებთ სიამით თვალი!
აბა, “ჰოპუნა” დააგუგუნეთ
პურის სამკალად, ეკლის საჭრელად,
და მეც შორიდან ბანს გეტყვით ყველას

სიამოვნებით, უკანასკნელად!

1905 წ.

პატარა-კახი

ხუთმოქმედებიანი ისტორიული დრამა
მოქმედნი პირნი:

კახეთის მეფე თეიმურაზ II.

დედოფალი თამარ - მისი მეუღლე.

პატარა-კახი - მისი ძე, მემკვიდრე.

გივი ჩოლოყაშვილი - პატარა-კახის გამზრდელი.

ლევან ქვაბულიძე.

რევაზ ბებურიშვილი.

მწყემსი.

მოხუცი ბრმა - გელად წოდებული.

ტურფა - მისი ქალი.

თედო რამაზიშვილი - რევაზის მსახური.

ელენე - ლევანის და.

ბაადურ-კუტი.
მუშები.
შეკრიკები და ამაღლა.

მოქმედება პირველი

დიდი ტყე, წინ ვაკით. შორით უზარმაზარი მთები
მოსჩანან. ერთ
პატარა გორაზე ზის მწყემსი და სალამურს უკრავს.

გამოსვლა პირველი

(ჩამოდის ვაკეზე და მარჯვნივ ტყისკენ იყურება)
დაიგვიანეს, ჯერ არსად სჩანან!
მაგრამ სალამურს თუ მოჰკრა ყური,
ანდამატურის ძალით გამოსწევს

აქეთკენ მის გულს ხმა უცნაური.
(დაფიქრდება. ნაღვლიანის ღიმილით)
ვინ ქვაბულიძე და ვინ მეცხვარე?!
იქ, ბარში, ყველა ჩემი ტოლები
მტრებში ვეფხვივით დანავარდობენ
და მე კი ცხვარში აქ ვიმალები!..
ისინი მტრის სისხლს ჰღვრიან უწყალოდ,
ზიზღით ევსებათ მრისხანე გული,
მე კი ქალივით აქ ცრემლებს ვაფრქვევ
და სიყვარულით მიძგერს გლაზ-გული!..
მერე როგორ დროს? მაშინ, როდესაც
სხვა უდიდესი წინ გვიძევს ვალი! (დაფიქრდება)
მაგრამ ეს მოხდა ჩემს უნებურად,
გულთამხილავო, და არ მაქვს ბრალი!..
კიდევ არ სჩანან... ეგებ წავიდენ,
გაიარეს და ვერ მოვკარ თვალი?
აჰ, ღმერთო ჩემო! ჯერ უმისოდაც

დაბნეული მაქვს მე გზა და კვალი!
(მიბრუნდება და მაყვალს დაუწყებს კრეფას)

გამოსვლა მეორე

ბრმა მოხუცი და ახალგაზრდა ქალი
მოხუცი

აქ შევისვენოთ!

ქალი (აქეთ-იქით იყურება)

თქვენი ნებაა!

სწორი ვაკეა... ჩრდილიც ყოფილა...

წამოწექ!.. მუხლზე დამადევ თავი

და დაიძინე!.. აქ კიდევ გრილა.

მოხუცი

მუხლზე? კი, მაგრამ რომ გეტკინება!

ქალი

მაშ ქვას მოვიტან... სადმე იქნება...

მოზუცი

აჰ! არა, შვილო, რა საჭიროა?

უსასთუმლოდაც დამეძინება. (ჯდება)

საკვირველია, თითქოს გაგრძელდა

ეს პატარა გზა დღეს ერთიორად;

ამასთან კიდევ მხარიც მომექცა

და მომეჩვენა უსწორმასწოროდ. (ამთქნარებს)

ასე სცოდნია თურმე სიბერეს:

დააუძღურებს თვალებსა და ყურს...

ერთი ხანია ყურიც მიწივის,

თითქოს უკრავდენ სადღაც სალამურს!

ქალი (გაწითლდება)

ეგ, მამავ, მართლაც სალამურია.

მოზუცი

სალამურია?! მერე ვინ უკრავს

იმ დროს, როდესაც ურიცხვი მტერი

ამ ჩვენ ქვეყანას გარშემო აკრავს?!

მაშინ, როდესაც ბარში ქვრივ-ობლებს
მტრები მუსრვენ და სარზე აგებენ,
აქედან ჩვენი ეს მთიულები
სალამურის კვრით უპასუხებენ?..

ქალი
მწყემსები უკვრენ და თავს იქცევენ;
ხელში კომბლებით აქ უდგიან ცხვრებს.
მოხუცი

ეგ უკეთესი!.. ვაჰ, ჩემს მოსწრებას!
რა ესმის ამ ჩემს დასადგომ ყურებს?..
ამისთანა დროს იმ შერცხვენილებს
რა ემწყემსებათ და რა ეცხვრებათ?!

მაშინ, როდესაც იმათ მოძმეებს
მძიმე ბორკილი ფეხში ეყრებათ... (დაფიქრდება)
ეჰ, თეიმურაზ! რა მტყუანი ხარ,
რომ მოაშურე ამ მთის სიმაგრეს
და ბარელები ოხრად დაჰყარე,

რომ არ უყურო იმათ სიმწარეს.

შენ რომ გულს იტებ, მტერი თამამობს
და შეუპოვრად ქართველს აძრობს ტყავს!..
დამნაშავე ხარ!.. მაგრამ მეფე ხარ
და ვინ რას გეტყვის? ვინ რას მოგკითხავს?..

ქალი

კარგია, მამავ! მაგდენს რომ შფოთავ,
კიდევაც მიტომ არ გეძინება.

მოხუცი

მგზავრმა რა გითხრა? ქოშისგორამდე
მისასვლელი გზა შორი იქნება?

ქალი

არა!.. ასე სთქვა: “აგერ არისო”,
თუ მართალია და არ მოჭორა!.. (სიჩუმე)
მამილო! ვისი აგებულია
და ან რათ ჰქვიან მას ქოშისგორა?
მოხუცი

ძველი დროების ამბავი არის,
მე ზღაპარივით გამიგონია,
და გეტყვი, შვილო, რადგანც სურვილი
მაგის შეტყობის გულში გქონია:
ამბობენ, ვითომც რომ თამარ მეფემ
ერთ დროს არავინ ინახულაო;
ორმოცი დღე და ორმოცი ღამე
აქ, შუამთაში, იმარხულაო.
რომ გაიწმინდა სულით და ხორცით,
ქოში გაიძრო მოჭედილიო,
აავსო მიწით და თან წაიღო,
რომ დაენიშნა ის ადგილიო,
სადაც ერთ დროში კახელ ყმაწვილებს
თავი დაედვათ წამებულადო,
და იქ დაჰყარა ნაკურთხი მიწა,
ძღვნად და საკურთხად დიდებულადო.
იმის მაგალითს სხვებმაც მიჰბადეს:

ყოველი კუთხით იწყეს დენაო;
გაკეთდა გორა და ზედ თამარმა
წმინდა ტაძარი ააშენაო.
როდესაც თურმე პირველად სწირეს,
მაღალმა მთებმა იწყეს დრეკაო
და თამარ მეფეს, ნათლით შებურვილს,
ზეცით მოესმა ზარის რეკაო!

ქალი
ნეტავი იმ დროს და მაშინდელ ხალხს,
რომ სასწაული თვალით უნახავს!..
მამილო! ახლა ქართველ ქალებში
თამარისთანა აღარავინ გვყავს?
მოხუცი (იცინის)
რას ამბობ, შვილო? იმისთანები
განა ყოველთვის იბადებიან?!
ოცნებასავით სამაგალითო
ვარსკვლავებივით ნათლად ჰქრებიან!..

(სიჩუმეა. რაღაცას იგონებს)
სიტყვა უდროოდ გამაწყვეტინე!
არ მაგონდება... შვილო, დავბერდი...
ჰო, ქოშისგორა ვის სახელზეა?
ის უნდა მეთქვა... მაზე გავჩერდი...
ტაძარი ყოვლადწმინდის სახელზე
სულ ჩუქურთმებით აგებულია
და სასწაულის მოსაგონებლად
ხვალინდელი დღე დადებულია.
მივალთ და ვნახავთ იმ ძლიერ ტაძარს!..
გულს დავიმშვიდებთ სიწმინდის ნახვით!..
ჩვენც გვმართებს, შვილო, რომ სხვებთან ერთად
ღამე ვათიოთ ლოცვით და მარხვით.
ქალი
მაგას რაღა სჯობს?! მაგრამ თუ მართლა
ამაღამ ძილი არ შეიძლება,
აქვე რომ ცოტა გამოიძინო

და შეისვენო... რა გენაღვლება?
მეც ცოტა ხნობით ტყისაკენ წავალ,
სოკოს მოვძებნი, ან მოვკრეფ მაყვალს,
მაგრამ აქვე კი ახლოს ვიქნები,
არ მოგაშორებ არც ერთ წუთას თვალს.
მოხუცი
ჰო, კარგი, შვილო! მაყვალს კი ნუ სჭამ,
რომ დასუნთქული არ ჩაატანო.
მანამდე მეც აქ თვალს მოვატყუებ,
მაგრამ შენ კი არ დამაგვიანო. (მიწვება).
ქალი
(მიდის ტყეში და აქეთ-იქით იხედება)
რა ამბავია, რომ აღარ მოდის?
ამდენ ხანს რისთვის დაიგვიანა?
რომ არ მოვიდეს? როგორ არ მოვა?
ჩემს უნახავად დღეს გასძლებს განა?
არა! კი მოვა, მისი ჭირიმე!

მაგრამ, ვაი, რომ როდესაც ვხედავ,
გულში ბევრი მაქვს მასთან სათქმელი
და პირადად კი ვერას ვუბედავ!..
გული მიტოკავს და რაღაც ყელში,
როგორც რომ ბურთი, ისე მეჩრება...
ენა მებმევა... ხმას ველარ ვიღებ,
სიცხეს მაძლევს და პირი მიშრება!..
ჩუ!.. სალამური... სწორედ ის არის!..
იშ!.. შეხედვასაც რომ ვერა ვბედავ!..
მაყვალს დავუწყებ ჩემთვის აქ კრეფას,
ვითომ არ მესმის!.. ვითომ ვერც ვხედავ...
(ზურგს შეაქცევს და მაყვალს დაუწყებს კრეფას)

გამოსვლა მესამე

იგინივე და მწყემსი (გამოდის მარჯვნივ)
მწყემსი (მიუახლოვდება)

ტურფავ!

ქალი (შეკრთება)

უიმე!

მწყემსი

რამ შეგაშინა?

მე ვარ, ვერ მხედავ, შენ გეთაყვანე?

ქალი

უეცრად შევკრთი... აღარ გელოდი...

ამდენხანს რისთვის დაიგვიანე?

მწყემსი

მე კი არა, თქვენ დაგიგვიანდათ.

დიდი ხანია რაც მე აქ ვიცდი.

ქალი

ვერ მოვატანეთ... გზა გაგვიგრძელდა,

რადგანაც განგებ ბევრჯელ გადავცდი.

მწყემსი

გადასცდი? რათა?

ქალი

როგორ თუ რათა?

ბრმა არის, მაგრამ არ ავიწყდება...

სულ იმ ერთი გზით რომ მოვიყვანო,

დაუკვირდება და მიგვიხვდება.

რაც შემიძლია, ვუბნევ გზა და კვალს!..

კიდეც კარგი, რომ გზა გამშრალია!..

ხან აღმა მიმყავს და ხან თავდაღმა,

ვატყუებ, მაგრამ შენი ბრალია!..

მწყემსი

შენ გენაცვალოს ჩემი სიცოცხლე,

რომ ჭკვიანი ხარ!.. მოხერხებული!..

მაგნაირ ცოდვას ზეცაც არ გიწყენს...

თავდები არის თვით სიყვარული.

ქალი

მეც მაგრე ვფიქრობ, რომ ბევრს შეუნდობს

და აპატიებს კაცს სიყვარული...

მაგრამ რა ვიცი, რომ ამ ჩვენ ორში
ერთი არ არის მოტყუებული?
უფროსებისგან გამიგონია:
კაცები ქალებს აბრეყებენო
და, სიყვარულს რომ გამოსტყუებენ,
გალგრილად ხელსაც აიღებენო.

მწყემსი

ეგ მართალია!.. მოხდება ხოლმე,
მაგრამ მე სხვა ვარ!.. ნუ გამრევ მათში!..
მაშინ შემირცხვეს გვარისშვი... ჩემი...
ჩემი ბიჭობა და წვერ-ულვაში!..
(გამოიგლეჯს ულვაშის ღერს და აძლევს)
აი, წაიღე! ეს სიყვარულის
საწინდარია!.. შენ შეინახე!..
თუ გიღალატო, “ფუ” უთხარ, დამგმე!
შემარცხვინე და ცუდად დამსახე!
მამაპაპური ეს ჩვეულება

დღეს რჯულად არის გადაქცეული
და, ვისაც ქუდი ახურავს თავზე,
ვერ გასტეხს... თუ არ შეჩვენებული.

ქალი

არ ვიცი, რა ვქნა? ერთი ხანია
რაღაცა ძალი გარს შემომედო...

ჯერ ვინაობაც შენი არ ვიცი,
მაგრამ გული კი სრულად მოგენდო.
შენგან მოხიბლულს და დამონებულს

რასაც კი ამბობ, უეჭვოდ მჯერა,
ამას გიმოწმებს დღეს ჩემი სახე,
ჩემი თვალები და გულისძგერა.

ახლა შენ იცი და შენმა ღმერთმა...

შენ მოგაბარებ ამ ჩემ გულისთქმას
და ჯერ, სანამდის ჯვარს არ დავიწერთ,
ისე გენდობი, როგორც ჩემ ღვიძლ ძმას!
მაგრამ მაინც მსურს, რომ შემოგფიცო...

(გამოიძრობს თმას, გამოსკვნის და აძლევს)
აჰა, წაიღე ჩემგან საწინდრად!
თუ დაგივიწყო, ჩააგდე ცეცხლში,
რომ მეც დავიწვა და ვიქცე ნაცრად.
მწყემსი (აღტაცებით)
ოჰ, ნეტარებავ! სიტკბოების ზღვავ,
გაუზომელო, სივრცით უძირო!
თვით უკვდავების კამკამო წყარო,
ჩემთვის ცისა და ქვეყნის კავშირო!..
შენ შემოგევლოს გარს ჩემი თავი!
უშენოდ ქვეყნად განა კი გავძლებ?
ასი სიცოცხლაც რომ მქონდეს, ერთად
შენ შემოგწირავ!.. შენ დაგანაცვლებ!
(უპირებს მოხვევას)
ქალი (ხელსა ჰკრავს)
უი!.. რას შვრები?
მწყემსი

მინდა გაკოცო.

ქალი

ჯვარის წერამდის? ცოდვა რომ არი?

ჰ! არა! არა!... წადი... გამშორდი!..

ვერა!.. ჯერ, სანამ არა ხარ ქმარი...

მწყემსი (დაღონებით)

მოგშორდე? კარგი! შენი ნებაა...

ქალი (აღშფოთებით)

ჰო! წადი... წადი... მომშორდი მალე!

(მწყემსი მიდის)

მიდიხარ? კარგი, მაშ იქ ამოდი...

ქოშისგორაზე... შენ გენაცვალე!..

მიდის!.. წავიდა... არა, ნუ წახვალ!..

(მივარდება და მიეკვრის გულზე, მერე ისევ მოშორდება)

ოჰ, ღმერთო ჩემო, რა მემართება?! (ხელს ჰკრავს)

ახლა კი წადი!.. ნუღარ მოიცდი.

ნუ! ნუ! ხომ ჰხედავ?! არ შეიძლება!..

(თვალებზე ხელს იფარებს. მერე ისევ მობრუნდება)
წასულა!.. აგერ მთაზე გადადის...
აი, მობრუნდა და იყურება...
ნეტავ რათ არის ერთს და იმავ დროს
ტკბილიც და მწარეც ბედნიერება?..
(ჩაჯდება, თავს ჩაღუნავს, ხელებს მიიფარებს და
ტირილი აუვარდება)
მოხუცი(წამოვარდება ზეზე შეშფოთებული)
რა ამბავია?.. აქა ვარ, შვილო!..
რა დაგემართა? რამ შეგაშინა?
ძაღლმა ხომ არსად შემოგიტია!
წყეულმა გველმა ხომ არ გიკბინა?
ქალი
არა, მამილო, არაფერია!..
მოხუცი
მაშ, შვილო, მაგრე რამ მოგაწყინა?
ქალი

მარტო რო დავრჩი, ჯავრმა წამიღო
და უნებურად გული მატკინა.
მწარე ნაღველიც, ცრემლში ჩართული,
თვალთ მომეჩქეფა, გადმომეწურა!..
თვითონ არ ვიცი, რა ძალა იყო,
რამ ამატირა... ცრემლად დამწურა!

მოხუცი

ჰმ!.. სულ ეგ იყო, სხვა არაფერი?
მივხვდი!.. ეგ, შვილო, არაფერია:
სისხლი თამაშობს მოჭარბებული
და გულიც მისგან ანაძგერია.
მოგწყინდა განა? რალა თქმა უნდა,
სულ მარტოობა ვის იამება?
მე ჩემს მომვლელად ამიყვანიხარ
და შენ კი გული სხვას გეუბნება.
შენი ყვავილი ახლა იშლება,
ჩემი - ფესვებიც კი დამზრალია

და ერთ უღელში რომ გაბმული ვართ -
ეს, მე რომ ბრმა ვარ, მისი ბრალთა!
მაგრამ, ეჰ, შვილო, მოიცა ცოტა:
ჩემი ცხოვრების გზა გავლილია,
აწ, სადაც არის, მომიკითხვენ,
ჩემი დღეები გამოთვლილია!..

ქალი

აბა, რას ამბობ?!. კიდევ ეგ არის,
რომ მე მატირებს და სულს მიხუთავს!
შენ გეჭირვება ყურისმგდებელი
და მაგისტანა კი არვინა გვყავს.
მწყემსი რომ ჩვენ არ მოგვშველებოდა
იმ დღეს, ძაღლების მოსაგერებლად,
ხომ დაგვწიწკნიდენ სულ ლუკმა-ლუკმად
და გავხდებოდით ყვავ-ყორნის მსხვერპლად?
არა, მამილო, ქალი სუსტია,
კაცის ოდნობას როგორ შეიძლებს!

ნეტავი ერთი ვაჟი გყოლოდა!

მოხუცი

ეჰ, რათ მაგონებ დაკარგულ შვილებს?

ვაი მათ მომგონს!.. განა არ მყავდა,

მაგრამ არ შემრჩა! გამიწყდა ყველა!..

სამი ერთს ომში ერთს დღეს მომიკლეს

და ეს თვალებიც მან დამიბნელა;

ცოდვა არ არის, მე კიდევ ვიყო

და ისინი კი?! (სტირის. სიჩუმეა)

ქალი

ნეტავი ერთი

მაწვილი ვინმე გეშვილებოდეს,

რომ ჩემთან ერთად შენ ყურს გიგდებდეს,

სულ შენთან იყოს! თავს გევლებოდეს!..

მაშინ მეც...

მოხუცი

შენ რა? შენ რას იზამდი?..

გამიზიარე შენი გულისთქმა!

ქალი

იმას, რომ... მაშინ მეყვარებოდა

შენი გულისთვის, როგორც ღვიძლი ძმა.

მოხუცი

ჰმ... მესმის! მესმის, თუ რა ღვიძლი ძმა!

ქალი

როგორ თუ რა ძმა?.. ეგ რა სიტყვაა?

მოხუცი

ვიცი, რაც არის! განა ვერ მივხვდი?

შენ რომ ძმას ამბობ, ის ძმა სულ სხვაა! (იცინის)

ქალი

იჰ, რაებს ამბობ! (მორცხვობით) რა დროს ეგ არის?

მზემ შუბის ტარზე გადმოიხარა.

მოხუცი

მართლა? მაშ ახლა კი დრო ყოფილა,

აბა, ჰე, შვილო, წავიდეთ ჩქარა! (მიდიან)|

მოქმედება მეორე

გამოსვლა პირველი

(ტყიდან გამოდის პატარა-კახი და აღტაცებით იხედება
აქეთ-იქით)

პატარა-კახი

ძლივს მარტო დავრჩი!.. ოჰ რა კარგია

სამოთხის ნიჭი, თავისუფლობა!

რად მინდა, რომ ვარ ბატონიშვილი?

და რაღად მიღირს უფლისწულობა,

თუ ჩემს ნებაზედ ბიჯსაც ვერ გავდგამ?

უნდა მივდიო ქვეყნის მაცდურ ხმას!..

მძიმე უღელი დავდგა ჩემს სიყრმეს

და შევაკვეცო ფრთები გულისთქმას!

(შორიდან სალამურის ხმა მოისმის)

ჩუ!.. სალამური!.. მწყემსია სწორედ.
აი, სად არის ბედნიერება:
სცხოვრობს თავისთვის ბუნების შვილი
და გულს უსრულებს, რაც ენატრება.
(დაჯდება და ყურს უგდებს სალამურს)
ვიშ! რა კარგია ეს სალამური!..
როგორ იტაცებს გრძნობა-გონებას!..
სიამით ჰზიბლავს უსაზღვრო სურვილს
და აფერადებს მაცდურ ოცნებას!
მიგვაფრენს სადღაც ლაჟვარდ უფსკრულში,
ედემის კიდით შორეულ მხარეს
და აქ აერთებს ნათლის კავშირით
ჩვენს სიტკბობას და ჩვენს სიმწარეს.
(დაფიქრდება და ყურს უგდებს სალამურს)
გამიგონია, ვითომც ლერწამი
ობლის საფლავზე ამოსულიყოს
და თავის ქნევით, დამუქრებული,

მაღლა ზეცისკენ ის წასულიყოს,
რომ მიეტანოს იქ ჩვენის ქვეყნის
მწარე ამბავი და საჩივარი;
მაგრამ იმავ დროს, ეშმაკის სული,
დასტაკებოდეს გრიგალი ქარი,
გადაელუნოს, გადმოელუნოს
და მოეთხაროს სულ ძირიანა;
მერე ენახოს მწყემსს წაქცეული,
ხელში აედოს პატარა დანა
და გამოეჭრას მას სალამური,
რომ მოწყენის დროს სული ჩაჰბეროს,
და მთა და ბარის დასატკბობელად
ააკვნესოსო და აატიროს...
ეს უნდა იყოს ის მაცდური ხმა,
პირველ მწყემსისგან მოგონებული!
აქ ისმის ცის და ქვეყნის ამბავი,
ერთად შეთხზული, შეზავებული!..

ხმა ტყიდან
ბატონიშვილო!.. უუუ!
პატარ-კახი (შეკრთება)
უჰ, ღვთის რისხვა!
რომ არ მომნახო, არ შეიძლება?!
დარბაისლური ზრდილობით მოხვალ,
რომ მომიწამლო ტკბილი ოცნება!..
უუუ! აჰ ვარ!.. აჰეთ წამოდი!..

გამოსვლა მეორე

იგივე და გივი
გივი
ბატონიშვილო, სად ბრძანდებოდი?
ერთხანს გეძებე ამ უტეხ ტყეში
და, რომ ვერ გნახე, შიშით ვკვდებოდი!..
კახი

რამ შეგაშინა? მგელი შემჭამდა?
რისთვის ჩამომრჩი? ვისი ბრალია?

გივი
წინ შემხვდა ერთი მოხუცებული,
იმასთან შევდექ, შემიყოლია.

კახი
მართლა?!. მეც შემხვდა... ვგონებ, გიჟია!
ან დღეს უთუოდ სადმე დამთვრალა:
ფული მივეცი მას სამოწყალო,
იუკადრისა და დამამწყრალა!

გივი
რომ სცოდნებოდა, თუ ვინ ბრძანდებით,
კადნიერებას ვერ გაბედავდა.
მაგრამ ბრმა არის ის, უსინათლო,
და ბატონიშვილს ვერა ჰხედავდა!..

კახი
გლახაკი, ბრმა და ამპარტავანი?!

გივი

გლახა არ არის, თუმც კი გახლავს ბრმა:

სახელოვანი იყო ის ერთ დროს

და დღესაც სხვაა მაგის გულისთქმა!..

სხვას რამეს ითხოვს მაგისი გრძნობა,

სხვაგან მიჰფრინავს მაგის გონება!

მაგისი ღვაწლი და სამსახური

სამოწყალოთი არ იწონება!..

გიორგი არის... გვარად ხმალაძე...

ჰშვენოდა სიმხნე და მამაცობა...

მტერთან საომრად მაგას დაჰყავდა

დაბალი ხალხი და გლეხკაცობა...

მთაში და ბარში სწორად ნაქებსა

დღესაც იგონებს მაგას სუყველა;

გასაოცარი ვაჟკაცობისთვის

მეტი სახელი დაარქვეს “გელა”.

კახი

ეგ არის გელა?

გივი

დიახ, ეგ გახლავს.

დაბრმავებულა ერთი ხანია...

მიკვირს, აქამდის რომ ცოცხალია,
რაც მაგას ჭირი აუტანია.

ამდგარა, დადის სოფლიდან სოფლად,
წინ დაუძღვება პატარა ქალი,

და გლეხკაცობას ურჩევს, რომ იმათ
გამოახილონ ამ ცუდ დროს თვალი

და მიეშველონ ძმურად ბარელებს,
მტრისგან დაჩაგრულს და დამონებულს!

გულის გასახეთქ საყვედურებით
მათაც აშფოთებს და უღელვებს გულს.

კახი

ხალხი რას ამბობს?

გივი

სიტყვას უჯერებს:
ემზადებიან მტერთან საომრად
და, მეთაური თუ გამოუჩნდათ,
თან მიჰყვებიან ყველა ერთპირად.

კახი
მეთაურიო?... მერე ბატონი
თეიმურაზი რაღასა ბრძანებს?

გივი
ერ ლოცვაშია!.. ხალხს ღმერთს ავედრებს,
და მტერთან ბრძოლას კი აგვიანებს.

კახი
მერე და არ სჯობს, რომ უპატრონოს
და ყური უგდოს დაჩაგრულ მოყმებს?
ცრემლით ვედრება და წირვა-ლოცვა
მიანდოს მხოლოდ მან წმინდა მამებს?

გივი
ეგ მართალია! მაგრამ ბატონი

გულის ფრიალმა დაასწეულა...
დღეს ქვეყნის თვალი თქვენ შემოგყურებს
და მხოლოდ თქვენზე იმედობს ყველა.

კახი

მე?

გივი

დიახ! და თქვენც გმართებთ სიფრთხილე!..
დღეს ჩაგვაშხამეთ კინალამ დილა:
დაკოდილ დათვზე ხმალდახმალ მისვლა
ვისგან ნახულა? სად გაგონილა?

კახი

მინდოდა მკლავი გამომეცადა,
ერთის მოქნევით გამეპო, მსურდა,
და ის მაწუხებს, რომ უღონობით
ჩემი სურვილი ვერ შემისრულდა.

გივი

რას ბრძანებთ?! მაგრე მტერს რო შემოჰკრათ,

თვით ბუმბერაზსაც ჩამოაგდებთ ძირს.

კახი

ნეტავ პირველად ჩემი მახვილი
მტერს მოხვედროდა და არა ნადირს.

გივი

განა მაგას კი ვერ მოესწრებით?!

კახი

რაღა დროს, ჩემო მოჭირნახულე?

მეჩვიდმეტეში გადამდგარი ვარ!..

თექვსმეტი წელი დღეს შევისრულე.

მაგრამ მორჩილი რომ ვარ ტანადად,

მიტომ გგონივართ ყველას პატარა

და ნადირობით გინდათ გამართოთ!..

ტყვილა ნუ ჰფიქრობთ!.. ახლა კი კმარა!

საკუთარ ტანჯვად მე მიმაჩნია

ჩვენი სამშობლოს უბედურება

და ვერ ვუყურებ გულდამშვიდებით,

როცა ამდენი სისხლი იღვრება!..
რა დროს ღზინია და ნადირობა?!
განა ეს არის დღეს ჩვენი ვალი?!
წადი, მშობლებთან მიშუამდგომლე:
გზა დამილოცონ, მიკურთხონ ხმალი!
გივი (აღტაცებით)
გმადლობ, ღმერთო, რომ ამ დღეს მომასწარ!
ამას ელოდა მოხუცი გივი!..
და ჭირნახული რომ არ წამიხდა,
ბედს არ ვემდური! აღარას ვჩივი!..
ბატონიშვილო, ეგ სიტყვებია,
შენგან რომ მსურდა მე გამეგონა...
მომეცი ხელი, რომ გეამბორო! (იჩოქებს)
შენ წინ მუხლს ვიდრეკ, ერთგული მონა.
კახი
ნუ! ნუ! ადექი!.. ჩემო გამზრდელო!
ეგ შენს ჭაღარას არ ეკადრება... (აყენებს)

მამაშვილოური შენი მოხვევა
გულსა სწყურია!.. სულს ენატრება!
(გადაეხვევიან ერთმანეთს და ჰკოცნიან)
ახლა კი დროა, ჩემო გამზრდელო,
საქმეს შევუდგეთ... დრო ძვირად გვიღირს!..
რევაზმა რისთვის დაიგვიანა?
საფათერაკო ეგებ რამე სჭირს!..

გივი
არა, ბატონო, თქვენს დაკოდილ დათვს
ის გამოუდგა წელან კვალდაკვალ...
შორს არ იქნება და, თუ მიბრძანებ,
მე დავუძახებ, ახლავე წავალ!

კახი
კარგი იქნება! მანდ, ვგონებ, ახლოს
მწყემსია ვიღაც, სალამურს უკრავს,
და გადასძახე, რომ ჩამოვიდეს,
მაგრამ ნუ ეტყვი ჩემს ვინაობას!

(გივი გადის. კახი დაფიქრდება და ცოტა ხნის
შემდეგ ამბობს)

რაები მითხრა ჩემმა გამზრდელმა?

გული დამწყვიტა და ამიძგერა!..

ღვთისმშობლის ზვედრი საქრისტიანო

რომ ამოვარდეს - სწორედ არ მჯერა!..

მაშინ, როდესაც ბრმაც თურმე სცდილობს,

რომ აუხილოს ქვეყანას თვალი,

მე თავხედობად რათ ჩამეთვლება,

რომ ავასრულო სამეფო ვალი?

თუ მამაჩემი, ნამდვილი გმირი,

სახელგანთქმული და თავმომწონე,

დღეს სნეულებამ ისე დასძლია,

რომ მიხდილი აქვს ძალი და ღონე...

მე აქ არა ვარ?.. შვილი არა ვარ?!

იმისი ვალი მე არა მხდება?

რა მშობელია მამა, რომელიც

ნაშობისაგან არ ითავსება?
კმარა მონება! კმარა მოთმენა!
დრო არის ადგეს ერთპირად ერი,
ან ბრძოლის ველზე სული დალიოს,
ან მოიგეროს მოსული მტერი!..
მონას რად უნდა კრული სიცოცხლე?
ვისთვის აანთოს წმინდა ლამპარი?
სჯობს მონებაში გადიდკაცებულს
თავისუფლების ძეგნაში მკვდარი!

გამოსვლა მესამე

იგივე და მწყემსი (მოუახლოვდება)
მწყემსი
ბატონიშვილო!.. (თავს უკრავს ჭუდმოხდით)
კახი
თითქოს მეცნობა!..

გამარჯობა! შენ მწყემსი ხარ, ვგონებ?

მწყემსი

მწყემსი გახლავარ, შენი კვნესამე!

რისათვის მიხმე და რას მიბრძანებ?

კახი

მაგდენს არაფერს! - ის შენ იყავი,

რომ აკვნესებდი წელან სალამურს?

მწყემსი

მე გახლდი!

კახი

მარტო შენთვის უკრავდი,

თუ სხვაც გიგდებდა აქვე სადმე ყურს?

მწყემსი

ჩემთვის ვუკრავდი, ჩემო ბატონო,

მწარე ნაღველის გასაქარვებლად.

კახი

კი მაგრამ, შენთან რა უნდა ნაღველს?

მთებში დადიხარ აქ თავისუფლად!
მწყემსი
ეჰ, დალოცვილო, რა გამოვიდა,
რომ ვიყო მარტოდ თავისუფალი...
მაშინ, როდესაც მთელს ჩვენს ქვეყანას
რისხვით დაჰყურებს მაღლით უფალი?..

კახი
სჩანს, ბარელი ხარ?

მწყემსი
არა, ბატონო!

კახი
მაშ აქაური თუ ხარ, მთიული,
რატა გაწუხებს ამ სიმაგრეში?

მწყემსი
იქაურებზე შემტკივა გული!..
განა მარტო მე? მთლად მთიულები
იმათი ცოდვით იდაგებიან!

მაგრამ ვერ ჰხედვენ ვერსად მეთაურს
და თავისთავად რას გახდებიან?..

კახი
ბატონი მეფე?

მწყემსი
აქ ამობრძანდა...

თავი აქ მოსცა, ამ სიმაგრეში,
და ბარელები ოხრად დაჰყარა,
სულ უპატრონოდ, თათრების ხელში.
კიდევ კარგი, რომ ამის მნახველი
ჯერ არ იტეხენ მთიულები გულს
და იმედი რამ პატარა-კახის,
როგორც მომაკვდავს, მათ უბრუნებს სულს.

კახი
პატარა-კახის?

მწყემსი
დიახ, ირაკლის.

ძალიან რამეს მოგახსენებენ.
ჯერ მისი საქმე არვის უნახავს,
მაგრამ ისე კი მეტად აქებენ!
განაგონობით... ასე ამბობენ:
გივის გაზრდილი სხვა იქნებაო
და არ შეარჩენს თათრებს ჩვენს სირცხვილს,
ღმერთმაც წყალობა თუ ინებაო.

კახი
მართლა? მაშ რომ სთქვას ბატონიშვილმა:
“მტერზედ მივალო”, ხალხი გაჰყვება?

მწყემსი
განა კაცები მართო? ქალებიც
თან გაჰყვებიან... არვინ დარჩება!..

კახი
შენც თან გაჰყვები?..

მწყემსი
მე რა დამიშლის?

კახი

ცხვრებს რაღას უზამ, ჩემო ძამია?

მწყემსი

ცხვრებს რაღას დავდევ?... ამისთანა დროს!..

სუყველა მგლებსაც დაუჭამია.

ნეტავ კი მართლა მოვესწროთ იმ დროს,

რომ წინ გვიძლოდეს ბატონიშვილი

და ქართველებიც თან მოსძახოდენ:

“ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!”

კახი

ამინ! გისმინოს ღმერთმა... ინებოს!

ეგრეც რომ მოხდეს, კი შეიძლება... (დაფიქრდება)

მწყემსი (თავისთვის)

მოედვა!.. (სიჩუმე)

კახი

დაცხა!.. წყალი მომწყურდა!.. (მწყემსს)

ახლოს ხომ წყალი არ გეგულება?

მწყემსი

ცოტა შორს გახლავს... კარგი წყაროა,
მაგრამ როგორ ვქნათ? არ გვაქვს ჭურჭელი.

კახი

აი, თანა მაქვს აგერ მათარა,
და ეს წაიღე! მოჰკიდე ხელი!..

(გადაუგდებს; მწყემსი აიღებს და გაუდგება გზას)
(ფიქრის შემდეგ)

ჰე! ვერა ჰხედავთ, რას ამბობს მწყემსი?

თურმე იმასაც კი სტკივა გული,

რომ უცხო ხალხი შემოგვესია

და ჩვენც თავს ვუხრით სულგანაბული!..

მაგრამ ჯერ კიდევ, მადლობა უფალს,

არ შესჩვევია ხალხი მონებას

და საჩვემძრომოდ არ ავარჯიშებს

მონურის ხერხით ჭკუა-გონებას!..

დიახ, მონობას მიუჩვეველი

ჯერ კიდევ გული სხვას გვეუბნება
და სავაჟუკაცო პირდაპირობას
მოითხოვს მუდამ მტკიცე ბუნება!
ჩვენც თუ ახლავე არ მივაწოდეთ
სამართლიანი მას სულის საზრდო
და ხანგრძლივობამ თავისი კვალი
ნელ-ნელ შეპარვით, ერთხელვე დასდო,
მორჩა, გათავდა... ამოიფხვრება...
ტყუილილაა მერე იმედი...
და ის სჯობს, ბარემ ახლავე ვნახოთ,
რასაც გვეჩადის მერმისთვის ბედი.
(დაფიქრდება)

გამოსვლა მეოთხე

იგივე, რევაზ და გივი
კახი

რევაზ? სად იყავ?

რევაზ

თქვენ დაკოდილ დათვს
გამოვუდექი, კვალში მივყევი,
თუმც სასიკვდილოდ არის დაჭრილი,
მაგრამ გადავლო ის დიდი ხევი
და ჩაიმალა ისეთ ნაპრალში,
რომ ადამიანს არ მიესვლება.

კახი

ყორნები ხომ კი ჩაფრინდებიან?

დეე, ილხინონ, ჰქონდესთ უფლება! (იცინის)

რევაზ

ყორნებს, ბატონო, რომ არ სცალიათ?

ჯერ კაცის ხორცსაც ვერ ერევიან!..

გადაფრენილან აქედან ბარში

და ჩვენს მოძმეებს თავს დასჩხავიან!..

კახი

რევაზ! რათა გაქვს ეგ მწარე ენა?
სიტყვას არ იტყვი, თუ არ დაშხამულს!..
არ იცი, რომ ეგ შენი პასუხი
ეკლად ესობა ჩემ ნაღვლიან გულს?
რევაზ

რა ვქნა, ბატონო, რომ მეც ამ გულში
ჩამგუბებია მწარე ნაღველი
და ტკბილად ველარ მისველებს ენას,
რომ ტკბილ რამესი ვიყო მეც მოქმელი!
ღმერთმა ხომ იცის...

(დაინახავს მწყემსს, წყალი რომ მოაქვს და უცბად
შეკრთება)

ჰა! ეს ვინ არის?!

ამას რას ხედვენ ჩემი თვალები?

ახლა კი გიცან, ვინც ხარ, შე მხდალო!..

გაჩერდი! ველარ დამემალეები!

(ხმაღას ამოიღებს და მიაშურებს)

მწყემსი

რევაზ! მიცანი? კეთილი! მაგრამ

ხომ არ გაშინებს ჩემი კომბალი?

აჰა, ესეც კი გადამიგდია,

რომ არ წაგიხდეს შენ შიშით თვალი!

გინდა ხელებიც მქონდეს შეკრული,

მაშინაც მაგ ხმლით ვერ შემაშინებ!

დრო გაქვს მოხვიდე ხელცარიელზე,

ძლევა დაგრჩება და გაიცინებ!..

რევაზ (ხმალს ჩაიგებს)

ჰა, დედაბერო! შენ მაგ სიტყვებით,

იცოდე, დღეს თავს ვერ შემაბრალებ!..

ხანჯალი ხომ გაქვს? მოჰკიდე ხელი!

მეც მარტო ხანჯალს დავატრიალებ.

(იღებენ ხანჯლებს და იწევენ ერთმანეთზე)

კახი

ეი!.. შეჩერდით!.. არ იცით, სად ხართ?

მაგ თავხედობას აქ ვისთან ჰბედავთ?
დაგვიწყებიათ, ან თქვენ ვინა ხართ,
და ან მე ვინ ვარ? ველარა მხედავთ?
ვფიცავ თავს და მზეს დედნიემისას,
თუ წინ წაგიდგამსთ აწ კიდევ ფეხი,
მაშინ თქვენ ჩემი ძლიერი რისხვა
თავზე დაგატყდესთ, როგორც რომ მეხი!..
გივო! რას ნიშნავს ეს მოქმედება?

გივი
მტრები გახლავან ერთიმეორის!

კახი
ბებურიშვილი?! მტერია მწყემსის?!
ვილაც მეცხვარის, ვილაც მეღორის?!
გივი

ეგ მწყემსი ლევან ქვაბულიძეა...

რევაზ
ჩემი ძმის მკვლეელი, ჩემი მოსისხლე!

კახი
მართლა?!

ლევან
მე მოვკალ სწორედ მაგის ძმა,
მაგრამ არა ვარ მაგის მოვალე.
და სასახლიდან გამოგდებული...
გივი (სიტყვას აწყვეტინებს)
აღარ შეეძლო მეფეს ჰხლებოდა.

რევაზ
ამდენი ხანი თურმე მწყემსებში,
სჩანს, უსირცხვილოდ იმალებოდა!..
ლევან
სცდები!.. არ ეთქმის უსირცხვილობა
იმას, ვინც ჩვენში ამისთანა დროს
ტყეში გაჭრილა ყაჩაღად მისთვის,
რომ ქვეყნის მტრებზე მან ინადიროს.
ურცხვი ის არის, ვინც დღეობებში

ლბინებს უნდება და აშოიობას!..
გლახაკად დავრჩე, ის მირჩევნია,
თუმც კი დიდკაცობ, შენსავით ყოფას.
რევაზ

თუ კაცი იყავ და წვერი გესხა,
უმალ მე უნდა გამსწორებოდი.

ლევან
პირადი მტერი არა ვყოფილვარ
და უბრალო სისხლს ვერიდებოდი.
რევაზ

როგორ? ნოდარი შენ არ მოჰკალი?
და ის ჩემი ძმა განა არ იყო?

ლევან
ეს მხარეც ჩემი სამშობლო არის
და ვალად მედვა სისხლი ამელო.

კახი
რაები მესმის?

ლევან

დიახ, ბატონო!

ის იყო ჩემი გულისტკივილი,
რომ თავს დაგვესხენ მტერნი თუ არა,
მათ მიეკედლა ბებურიშვილი...

ქართველობაზე უშვერდა მათ თითს
და, თავმომწონედ, ქიზიყის მხარეს
ურცხვად აძლევდა ბოროტ მაგალითს!
რევაზ

სტყუი!.. ის მხოლოდ მტერს იტყუებდა,
თვალებს უბამდა... და დროს ეძებდა...

ლევან

გულში რა ჰქონდა, ეგ ვინ რა იცის,
და საქმით კი სულ სხვას გვიჩვენებდა.
რევაზ

აგრეც რომ იყოს, შენ არ შეგეძლო
მაინც ჩემი ძმის გასამართლება!

ლევან

ქვეყნის ორგული რომ არ დაზოგოს,
ყოველ კაცსა აქვს სრული უფლება.

გივი

ეჰ, ყმაწვილებო, ყური დამიგდეთ!

უადგილოა სიტყვები მწარე!..

გეტყვით უბრალო ჭეშმარიტებას...

მას დამიმოწმებს ყველა მეცხვარე:

როცა მეცხვარის ძაღლებს მოუვათ

ჩხუბი და მწარედ ერთმანეთს ჰკბენენ,

მაშინ პატრონსაც აღარ ჰზოგავენ,

თუ მიეშველა... მასაც უღრენენ...

მაგრამ იმავ დროს, თუ გაჩნდა მგელი

იმ არემარეს, სადმე მახლობლად,

შესწყვეტენ ბრძოლას და ყველა ერთად

იმ მტერს მისდევენ მოსაგერებლად

თუ კი ოთხფეხსაც ჰქონია, ვხედავთ,

ამდენი გრძნობა და მოსაზრება,
მაშ ადამიანს... მაღალ ქმნილებას,
განა შეჰყვების და ეკადრება,
რომ მთლად გადაჰყვეს მის პირადობას,
შინაურებზე არისხებდეს გულს
და ვერ ჰხედავდეს, მეტის სიფიცხით,
მის დასაღუპვად მტერს, მასზე მოსულს?
ნუთუ ვერ ჰხედავთ რა დღე გვადგია?
რამ დაგავიწყათ თქვენ თქვენი ვალი?
გინდათ დაჩლოუნგოთ თქვენ ერთმანეთზე
მტრის სასიკვდილოდ ნაღესი ხმალი?!
ეგ ღალატია და დრო კი სხვას გთხოვსო...
მიეცით ხელი ერთმანეთს ძმურად,
და წმინდა სისხლი ერთად დასთხიეთ
მამულისათვის მამაპაპურად!
ლევან
თუ არ მაგ მიზეზს, სხვას რას შეეძლო,

რომ ქვაბულიძე გამოეცვალა. (ტანზე იხედება)
რევაზ

აღარას ვიტყვი! დრომდი მოვიცდი!..

რა გაეწყობა: “აღმართს ხნავს ძალა!”

კახი

ბებურიშვილო! ვერვინ დაგძრახავს,

რომ გულს გიკლავდეს დამკლისუფლობა

და მიტომ უფრო გეკუთვნის დღეს შენ

მოთმინებისთვის ჩვენი მაღლობა!..

შენ, ქვაბულიძევ! კარგად ვერ გიცნობ,

მაგრამ ისე კი ბევრჯელ მსმენია,

რაც შეგმთხვევია ქვეყნის გულისთვის

და ან სიმდაბლით მოგიტმენია...

ხომ გაიგონეთ გივის სიტყვები?

იმასთან ერთად მეც პასუხს ველი!

და წინდაწინვე ვიცი, ამ რჩევას

რომ ვერ უარჰყოფს ვერა ქართველი!

დიახ, თქვენ გმართებსთ, რომ ერთად, ძმურად
მტრის შესარცხვენად მისცეთ ხელი ხელს
და ვაჟკაცობა თქვენი მიუძღვნათ
ამ ჩვენს ქვეყანას, როგორც ტკბილ მშობელს.
მინდა, რომ თქვენთან ერთად მეც ვიყო,
საასპარეზოდ მოგცეთ მხარი მხარს
და ჩვენს მაგალითს ყველა მიჰბაძავს,
ვისაც სამშობლო კი სწამს და უყვარს!
მტერი დაგვცინის!.. ჩვენ ხმას არ ვიღებთ!
რა დროს შიშია და რა დროს ძილი?
წავიდეთ! საჩმეს შევუდგეთ ერთად!
ან გამარჯვება და ან სიკვდილი!..
(მიდის და ისინიც თან მიჰყვებიან)
გივი (მარტო)
გმადლობ, უფალო, ახლა კი ვხედავ,
არ წამხდენია მე ჭირნახული!
ატარა-კახის გმირულმა სიტყვამ

რატაც იმედით ამივსო გული!..
თუმცა უდროოდ დაგვისნეულდა
ძველი არწივი, თეიმურაზი,
და მის შემყურე მამულისშვილებს
გულს სასალბუნო დააჩნდათ ხაზი,
მაგრამ მის ნაცვლად მაღლით ბუდიდან
გადმოფრენილა დღეს შევარდენი!..
ახლა კი დროა სვიმონივით ვთქვა:
“აწ განმიტევე მე, მონა შენი!”
ფარდა

მოქმედება მესამე

სცენა პირველი
(მაღლობზე შორით ქოშისგორა მოჩანს, ზედ ეკლესიით.
თემობაა. დაბლა ვაკეზე, გზის პირად, მუშები სიმინდს
სთოხნიან და მღერიან)

გამოსვლა პირველი

მუშები

ყანაო, მუშის სამოთხე,
გლეხის დიდებავ, ყანაო!
ცისკრის სხივებმა შეგმოსეს
და ნამმა გადაგბანაო,
დაგქროლა დილის ნიავმა,
აღერსით გითხრა ნანაო,
ჟუჟუნა წვიმამ ზედ დაგკრა,
ზურმუხტად აგამწვანაო!

მეთაური

აბა, ბიჭებო, თქვენი ჭირიმე!
ნუ შეჩერდებით ჯერ!.. ნუ დაღალდით!
ეს ერთიკი კიდეც ჩამოვუაროთ!
სულ ჯარასავით დაუტრიალდით!..

მუშები

ნუ გეშინია! წაგვიძეხ! გასწი!..

არ ჩამოგრჩებით ჩვენც, მეთაურო!..

1-ლი გლეხი

ხომ ხედავ, ისეც აღმური აგვდის?..

რათ გინდა, უფრო რომ გაგვახურო?

მეთაური

ჰო! მაგრე! მაგრე! თქვენ დაგენაცვლეთ!

დაჰკარით, სანამ მიწაც სველია!..

მოხუცი

ეს ყველა კარგი, მაგრამ უქმს რომ ვტეხთ,

ეს განა კარგი საქციელია?

ახალგაზრდა

ვითომ რა იცის?

მოხუცი

როგორ რა იცის?

მაშ აღარ არის მაღლი და ცოდვა?

მღვდელმა რა გვითხრა?..

ახალგაზრდა

მღვდელს რას უყურებ?!

ასე იციან სულ იმათ როტვა.

მე-2 გლეხი

იმან თუ არ სთქვა, ჩვენ კი არ ვიცით,

რომ უქმის ტეხა, მართლა, ძნელია?!

მე-3 გლეხი

ნეტავ რას ამბობ? რა დროს ეგ არის?

გეტყობა, საქმე შემოგელია!

ვერ ჰხედავ, ბარში რა ამბავია?

თესლად მარცვალიც არსად ვარდება!

ჩვენ რომ აქ ახლა უქმეს მივდიოთ,

ბარი შიმშილით ამოვარდება!..

მე-4 გლეხი

ახლა სხვა დროა! ღმერთიც არ გვიწყენს:

შრომა მისივე ნაბრძანებია!

ახალგაზრდა

კარგია ერთი! რაებსა ჰბოდავ?

ვგონებ, სიზმარი დაგზმანებია!..

მეთაური

გაუსვით ჩქარა!.. ტყვილა ნუ სცდებით!

ცოდვა ჩემ თავზე მე მიმიღია!

ახალგაზრდა

აბა, დავიწყოთ ისევ მუშური

და ბანი გვითხარ შენ, პირადია!..

მუშები

ყანაო, გულ-ხელგაშლილო,

ქვეყნის მოკეთევ, ყანაო!

მოყვრულად შემოგსევივართ,

მტრულად გიმეტებთ განაო?

გავმარგლავთ ბალახ-ბულახსა,

გაგთოხნით ყოველგანაო... (ბუკს აყვირებენ)

ახალგაზრდა

რა ამბავია?

მე-2 გლეხი

რა უნდა იყოს?

ხატობაა და ბუკს აყვირებენ.

ახალგაზრდა

ვითომ რათაო?

მე-3 გლეხი

აყვირონ, თვარა

მაგითი ყეენს გააკვირებენ...

მოხუცი

გელა იქნება! უთუოდ უნდა

შეჰყაროს ხალხი და უთხრას რამე...

მეთაური

აბა, ბიჭებო... გაუსვით ჩქარა!..

მომყევით წყობით (ახალგაზრდას), შენც მხარი მამე!

მუშები

ზედ უფლის თვალი დაგყურებს,

შენი ბარაქა ბრძანაო!
აგწორდეს გვალვა და სეტყვა,
მოსავლის გამოცანაო!..
ყანაო, ოქრო-ზურმუხტო,
ყანაო, ჩემო ყანაო!
მაღალმა ღმერთმა აკურთხოს
სხვაც ბევრი შენისთანაო. (შეჩერდებიან)
მეთაური
ბიჭოს!.. სამხრობა წამოგვპარვია!..
ახლა კი დროა, რომ შევისვენოთ!..
წავიდეთ ჩრდილში! სამხარი გველის,
მოეწყინება მარტო, უჩვენოდ!..
ახალგაზრდა
აბა, ჰე!.. მოდი, წავიდეთ ერთად!
თუ მაგრე არის, უნდა ვუშველოთ!
მოხუცი
სწორედ არ გვაწყენს, რომ ცოტა ყელი

ჩვენც ჩავიწმინდოთ და ჩავისველოთ. (მიდიან)

გამოსვლა მეორე

მოხუცი და ყმაწვილი ქალი

მოხუცი

სად ჩამოვედით?

ქალი

ყანაში!

მოხუცი

მერე?

რატომ მუშები აღარ მღერიან?

ქალი

წასულან იქით, სამხრად დამსხდარან,

აგერ მუხის ქვეშ, ჩრდილში არიან!..

მივიდეთ?

მოხუცი

არა, სჯობს მოვუცადოთ,
აქავე მოვლენ, რომ ისამზრებენ. (სხდებიან, სიჩუმეა)

ქალი
ამდენხანს თემი რომ არ იშლება,
რა ამბავია? რას უყურებენ?

მოხუცი
აწ, სადაც არის, დაიძვრის ხალხი;
ქვეითად ამ გზით ჩამოივლიან.

ქალი
ცხენდაცხენ რატომ არავინ მოდის?
მოხუცი

ჩვეულებაა და ვერ შესცვლიან!
ქვევით ბარში ჰყავთ დაყენებული
დიდკაცებს მათი ბედაურები...

წესის გატეხა ძნელია, შვილო!
სასწაულს აგრე ნუ ეხუმრები!
იჰ, ვენაცვალე იმის ძალს და მადლს,

რომ არ სჩვევია კაცის გარჩევა:
გინდ დიდი იყოს, გინდა პატარა,
ერთია მისი რისხვა-კურთხევა!..

ქალი
რა ხალხი იყო!

მოხუცი
სულ დიდკაცობა!..
ბატონიშვილიც იქ ბრძანდებოდა?

ქალი
ასე ამბობენ... იმდენი სული
სუყველა იმას შესჩერებოდა!
მოხუცი

შენ რომელს უფრო შესჩერებოდი:
იმას თუ იმის ვიღაც შინაყმას?
ჰა?.. რათ გაჩუმდი? რაღათ მიმაღავ
გულისპასუხებს შენს მშობელ მამას?

ქალი

აკი გითხარი!

მოხუცი

ჰმ... სულ ის იყო?

სწორედ მაკვირვებს, სად მიგიგნია?

და დიდუკაცის შვილი რო იყო,

ვითომ აქამდის არა გცოდნია?

ქალი

რას მივხვდებოდი და რა ვიცოდი?

უბრალო მწყემსად თავს მაჩვენებდა,

უკან დაგვდევდა ყველგან ლანდივით,

გზაში გვხვდებოდა, არ მასვენებდა.

მოხუცი

პირველად, შვილო, სად გაიცანი?

ქალი

არ გახსოვს, ძაღლი რომ მოგვიგერა?!

მოხუცი

მაშ იმ ტყეშიაც ხომ ის არ იყო,

უეცრად გული რომ აგიძგერა?..
ახლა კი მესმის!.. ესეც მითხარი:
მწყემსურად რაღათ იმოსებოდა?

ქალი

აკი გაიგე წუხელი?! თურმე
ბატონის რისხვას ემალებოდა.
მაგრამ, რაღაი ბატონიშვილმა
იცნო, ვინც იყო, და თან იახლა,
ტანისამოსი გამოიცვალა
და თავსაც აღარ იმალავს ახლა.

მოხუცი

შენ რაღა გითხრა?

ქალი

რა უნდა ეთქვა?

ფიცი ხელახლად გამიმეორა.

მოხუცი

ეგები უნდა გაცდინოს, შვილო,

და ყმაწვილურად რამე მოჭორა?..
თორემ სად ჩვენ და სად დიდი კაცი?
შორი-შორს გვიძევს, შვილო, საზღვარი!
შენ არ შეგირთოს, განა ცოტაა
თავადის ქალი გასათხოვარი?

ქალი
ის ასე ამბობს, რომ სიკვდილამდე
არ გაგეყრები... ჯვარს დავიწერო.
მოხუცი
აჰ, არა, შვილო, გულში ნუ იდებ
მაგ სიტყვებს!.. სჯობს, რო არ დაიჯერო!
ქალი

იცი, რა მითხრა: “გელას ქალი ხარ,
მერე დედოფლის მონათლულიო
და, რომ შეგირთო, ვერვინ დამძრახავს,
ვერც მცირე და ვერც დიდებულიო!”
მოხუცი

ეგ მართალია!.. ღმერთმა ქნას, შვილო!
მაგაზე კარგი რაღა იქნება?

ქალი
არა, მამილო, რომ არ მატყუებს,
გული მარწმუნებს და მეუბნება.
მოხუცი

რატომ აქამდის არ მითხარი რა?
ქალი

მეუბნებოდა: “ჯერ დავფაროთო,
მერე უეცრად, ჯვარისწერის დროს,
მოხუცი მამაც გავახაროთო!”

მოხუცი
ქრისტემ ახაროს და აძლიეროს,
თუ ცბიერობით არ ამბობს ტყუილს!..
ქვაბულიძეა... სიტყვა, ვგონებ, რომ
დაეჯერება მამამისის შვილს!
მამამისს ზაალს კარგად ვიცნობდი,

ერთხელ სიკვდილსაც გადავარჩინე,
როდესაც ტურა რამაზიშვილი
მის წინ სატევრით ძირს დავაწვინე.
თუ არ მომეკლა, ჰე, ის-ის იყო
ზაალს მოჰკლავდა ის მოღალატე,
მაგრამ მივასწარ, დღე დავუმოკლე
და იმისი დღე ზაალს შევმატე.
ის რომ მოვკალი, მისი წუნკლები,
ლეკებიც, შეკრთენ... გაიქცა ყველა!..
და მეტსახელად მაშინ დამერქვა
ვაჟკაცობისთვის გულადი “გელა”.

გამოსვლა მესამე

(რევაზ ბებურიშვილი და თედო რამაზიშვილი
ჩამოივლიან და
შორიანლოს დგებიან: ათვალიერებენ ქალს)

რევაზ

ეს არის? მართლა კარგი ყოფილა!..

თედო

მე განა ტყუილს მოგახსენებდით?..

კარგია, მაგრამ რა გამოვიდა?

ამ დაწყევლილთან რომ ვერას გავხდით!

რევაზ

ეგები, ბიჭო, თავპატიუს იღებს:

მაგითი უნდა მეტი დაგვცინცლოს!..

თედო

რა ბრძანებაა! ცოტა ვაძლიეთ?

არ მიიკარა, არ იქნა, ახლოს!

იმდენი ფული და სამკაული

გადმომიყარა, თავში მახალა!

“მე შენი გულის არ გავხდებო!..

დამეთხოვეო!” შემოგითვალა.

რევაზ

ნეტავ რას ნიშნავს ეგ გულმაგრობა?

თედო

ლევანზე არის გადარეული:

იმას იგონებს, იმაზე ჰფიქრობს

და მისთვის უძგერს უტყუვრად გული.

რევაზ

მე კი ლევანზე რაღა ნაკლე ვარ?

თედო

მეც ეგ არ მიკვირს! მაგრამ თვალია:

ჯერ ერთს შეჰხედავს, მოეწონება,

მერე მეორეს... ეგეც ქალია!..

მე კიდევ ისევ იმ აზრზედა ვარ:

რომ მოვიტაცოთ, კარგი იქნება!

მაგრამ ლევანი გადაირევა,

რომ გაიგონებს და ეწყინება!..

რევაზ

ლევან ვინ გდია? იმას რას დავდევ?

ნეტავ შემეძლოს გულზეც გავხეთქო!
ერთხელაც არის, ხომ უნდა შევხვდეთ...
და სასიკვდილოდ უნდა ვაფეთქო.
მე იმას ვფიქრობ, რომ სასახლეში
ეუცხოებათ, გაჯავრდებიან!..

თედო

თათრობა არის... მათ დაჰბრალდება...
ეჭვს ვინ აიღებს? რას მიჰხვდებიან?
სულ მარტოდმარტო, შორს მთაში ცხოვრობს
მოხუცებული ჩემი მამიდა...
რომ მოვიტაცოთ, იქ მივიყვანოთ
და იქ დავმალოთ! მეტი რა გვინდა?
მაშინ სულ სხვაა... მამიდაჩემი
დაგვეხმარება, რაც შეიძლება...
და დაგნებდება, როცა იქნება:
ქალია, გული გამოეცვლება.
რევაზ

კარგი, მაგრე ვქნათ! რა გაეწყობა?
უნდა ვუცადოთ უნებურად დროს!
ახლა კი უნდა ისევ წავიდეთ:
ბატონიშვილმა არ ჩამოგვასწროს! (მიდის)
თედო
ჰმ, გელავ! გელავ! მე შენი სისხლი,
დიდი ხანია, უნდა ამელო,
მაგრამ, ბრმა რომ ხარ, დრომდის ვიცდიდი, -
და მოთმინება ახლა კი მეყო!
რომ მომეკალი, რა იქნებოდა?
რალას ჰგრძნობს კაცი, როცა გაქრება?
არა, ამგვარად ვალის გადახდა
არ იქნებოდა შურისძიება!..
ქალის დაკარგვით, ამ სიბერის დროს,
უნდა დაგტანჯო და გაგამწარო
და მამიჩემის მკვლელის, ამგვარად,
გულიდან ჯავრი ამოვიყარო!..

გამოსვლა მეოთხე

ჩამოდიან გივი და ბაადური (აყვანილი მოჰყავთ)
ბაადურ

სადა ხარ, ჩემო ყმაწვილკაცობავ?..

როგორ დავკუტდი!.. როგორ დავბერდი!..

სადღაა ის დრო, ჯეირანივით

აქ რომ ავირბენ-ჩამოვირბენდი?!

გივი

მეც მაგას ვჩივი, ჩემო ბაადურ!

ვინ დაგვიბრუნებს ისევ გაზაფხულს?!

მხოლოდ სხეული ძალას ვერ ატანს,

თორემ სურვილი შერჩენია გულს?

ბაადურ

შენ კი რა გიჭირს ჯერ, ჩემო გივო?

მაინც ვერ დაგრევს ჯერ ხელს ჭაღარა...

მე თუ ასე ვარ... განა სიბერით?
უფრო ჭრილობამ დამასაპყარა.
რაღა ვარ ახლა? აღარ ვეკუთვნი
აღარც აქ ცოცხლებს და აღარც იქ მკვდრებს?..

გივი

ცოტა მიგიძღვის განა აქ ღვაწლი?
უმსახურობას ვინ დაგაყვედრებს?!.
რასაც გვინიშნავს ბედის ვარსკვლავი,
გადუვალია ჩვენ თავზე ყველა... (სიჩუმეა)
ჩვენ რომ ვეძებდით, ა, სად ყოფილა!
აქ ჩამოსულა, ეგერ ზის გელა.

ბაადურ

აქ არის? მართლა? მაშ მიმიყვანეთ!
აღარ მინახავს დიდი ხანია...
ბრძოლის ველიდან ბევრი დაჭრილი
ორივეს ერთად გაგვიტანია.
(ქალი განზე მიდგება. მიიყვანენ)

ვის ვხედავ კიდევ? გმადლობ, უფალო!

ჰა! გამარჯობა! რასა იქ, გელა?

გელა

ღმერთმა გაცოცხლოს, მაგრამ ველარ გცნობთ:

უსინათლო ვარ... ჩემთვის დღევ ბნელა.

ხმასაც რომ ველარ ვარჩევ, ბატონო?!

ელახული მაქვს სიბერით ყური...

ცოტათი, ვგონებ, კი მენიშნება:

ხომ არ ბრძანდებით თქვენ ბაადური?

ბაადურ

გამოიცანი! სწორედ ისა ვარ!

შენ ბრმა ხარ და მე დაკუთებული!..

სხვებ ხომ კარგად ხარ? რასა იქ, გელა?

არ გაგტეხია განა ჯერ გული?

გელა

გული რომ მერჩის, იმის ნახევრად,

ნეტავ, მიჭრიდეს ძალი და ღონე.

ბაადურ

გული მეც მერჩის, მაგრამ სიბერეს

თავი მივეცი და დავემონე...

წავიდა, გელავ, ჩვენი დრო, გაქრა,
სულ სხვა დრო არის და სხვა კაცები!..

გივი

მეც ეგ მაწუხებს, ჩემო ბაადურ,

და გულს მიწყლულებს, ღმერთს გეფიცები!..

დროსაც სცოდნია დაჩიავება:

აღარავინ ჰგავს თავის წინაპარს...

და ამ მიზეზით წაქეზებული

შემოგვეხვია მტერი მედგრად გარს!

გელა

არა, უფალი სულ არ გასწირავს

ღვთისმშობლის წილ-ხვედრ საქრისტიანოს!

მხოლოდ გამოსცდის, რომ შეცოდება

მან იგულისხმოს და შეინანოს!..

(ქუდს იხდიან და პირჯვარს იწერენ)

გამოსვლა მეხუთე

პატარა-კახი, რევაზ, ლევან, თედო და
სხვა მხლებლები

კახი

ხედავთ, ბებრები სადა ყოფილან?

ეგერ თავისთვის ლაპარაკობენ!..

რევაზ

უთუოდ ახლა ჩვენს დროს ჰკიცხავენ
და თავისას კი დიდად ამკობენ!

კახი

განა არა აქვთ, რომ ვთქვათ, სიმართლე?

რევაზ

კი მაგრამ, მაგით რა გაკეთდება?

ლევან

ძველი ამბავი მოხუცებულებს
სულსა და გულზე მალამოდ ზვდება.

კახი

ეგ მართალია! (გაჰხედავს) ე, დაგვინახეს...

გივი წამოდგა... მოხუციც დგება.

მივიდეთ, ვუთხრათ თქვენი ამბავი,
რომ გაიგონებს, გივს იამება! (მიდიან)

გივო, ერთ რამეს გიმახარობლებ,
რალა თქმა უნდა, რომ გიამება!

ლევან და რევაზ დღეს შევარიგე
და მათი შუღლი აწ გათავდება.

ერთიმეორის დაშორებული,
აქამდის მეტის შურით და მტრობით,

დღეიდან უნდა შევაკავშირო

საშვილიშვილოდ ტკბილის მოყვრობით:

ჩვენ გადავწყვიტეთ, რომ ქვაბულიძემ

ცოლად შეირთოს ამ რევაზის და...

ქალი

უი! (ხელებს მიიფარებს პირზე)

ყველანი

რა იყო, ნატევ, რა ამბავია? (მისცვივდებიან)

კახი

რამ შეგაშინა, ქალო, რა მოხდა?

მოხუცი (თავისთვის)

ვიცი, რაც არის! (ქალს) რას შვრები, შვილო?

ქალი

ბუზი!.. კინალამ ბუზმა მიკბინა!..

ლევან

ბუზი კი არა, ფუტკარი იყო,

მეც დავინახე! რამ შეგაშინა?

მაგის ნაკბენი დიდხანს არ გასტანს,

წყლოული ადვილად მოგიშუშდება!

ახლა რომ გულში ჩაითქვა რამე,

გამიგონია, აგისრულდება.

კახი

იცი ვინ არის ეგ ქალი, ლევან?

ქალი (თავისთვის)

რა მომივიდა, ვაი სირცხვილო!..

რევაზ

გელას ქალია. (ხელს ადებს გელას)

კახი

გელა ეგ არის?

გელა

გახლავარ, ჩემო ბატონიშვილო!..

გივი

დიახ, ეს გახლავსთ და მისი ქალიც

ბატონ დედოფლის მონათლულია!

გელა

სწორედ!.. და ესეც, დიდი ხანია,

მათი დანახვის მონატრულია.

კახი

მართლა? მაშ რატომ თავის ნათლიას
არ ამოუყვან და არ აჩვენებ?
იცოდე, ზვალვე ამოიყვანე
და დღეს კი დედას მე მოვახსენებ.
(ქისას იღებს და უჭირავს ხელში)
შენ, ჩემო გელავ, გუშინაც შევცდი,
რომ მოგაწოდე ეს სამოწყალო...
მაგრამ ნათლულს კი ნება მაქვს მივცე;
ჰა, გამომართვი ეს ქისა, ქალო!

გელა
ბატონიშვილო, ნუ გამიწყრებით!
ვინ ბრძანდებოდით, არ გამიგია,
თორემ, ვიცდი, რომ თქვენი წყალობა
ტალახიანი ჯოხიც კარგია.
სადა ხარ, შვილო? მოდი! იახელ!
და მოეხვие მუხლებზე ბატონს!
ღმერთი მოხედავს მაგ შენს ობლობას

და გამოგვიჩენს მფარველს და პატრონს!
(ქალი უპირებს მოხვევას, ირაკლი არ აძლევს ნებას)

კახი
მაგას ნუ იზამ, სულიერო დავ!
მოდი, როგორც ძმას, მომხვие ხელი!
(თვითონ მოჰხვევს ხელს ქალს და ჰკოცნის)
აბა, მოხუცო, არ დაგავიწყდეს!
ხვალ სასახლეში უთუოდ გელი!.. (მხლებლებს)
დროა წავიდეთ აწ, ყმაწვილებო!

რევაზ
თქვენი ნებაა! როგორც გვიბრძანებთ!..

გივი
ჩვენც გამოგყვებით, ჩემო ხელმწიფევ!

ბაადურ
ვიახლოთ, ნურც ჩვენ დავიგვიანებთ!
(მიდიან, რევაზ და თედო ჩამოსხდებიან)

რევაზ

რა უთხრა გელას ბატონიშვილმა,
ხომ გაიგონე, ახლა შენ იცი!
სულ ორი ბიჭი და ერთი ცხენი...
ჩამოართვი კი ორივეს ფიცი! (მიდის)
თედო
მესმის, ბატონო! განა არ ვიცი?
ეგ სულ ადვილი სამსახურია... (თავისთვის)
მეც გადაგიხდი სამაგიეროს,
გელავ! მე შენი სისხლი მწყურია!..

გამოსვლა მეექვსე

მოხუცი და ქალი
მოხუცი
შვილო, რა იყო, რომ შემარცხვინე?
ქალი
რა ვქნა, მამილო, უეცრად შევკრთი!

მოხუცი

აკი ვამბობდი: ტყუილია-თქო!

გენიშნა, განა? ახლა ხომ მიხვდი?

რაღა რევაზის დას დანიშნავდა,
თუ ნდომებოდა ჯვარის დაწერა?..

ქალი

არა!.. მგონია, აქ სხვა საქმეა,

რომ მიღალატოს, მაინც არ მჯერა.

ფუტკრის არაკი რომ მოაყოლა,

ჩემ გასაგონად სთქვა და არა სხვის!

ა, აგერ მოდის, დაბრუნებულა,

და ვნახოთ, თვითონ, აბა, რას იტყვის?

გამოსვლა მეშვიდე

იგინივე და ლევან (მობრუნებული)

ლევან

დავბრუნდი, რომ შენ გისაყვედურო:
ისე შეკრთომა განა იქნება?

ქალი

გული ბუდიდან ამომივარდა!
ახლაც კი მიძგერს!.. შენ გეცინება?..

ლევან

სჩანს, არ ყოფილხარ ჩემ სიყვარულზე
ჯერ კიდევ კარგად დარწმუნებული,
თორემ რას დასდევ, ვინც რა უნდა სთქვას?
ნუთუ საგულეს არა გაქვს გული?

გელა

გაფიცებ, ლევან, მამიშენის სულს,
ამ საცოდავ ქალს ნუ ეხუმრები!
მართალი არის, ბრმა კი ვარ, მაგრამ
გონების თვალით ჯერ ვიყურები:
თქვენ მხოლოდ ხუმრობთ...

ლევან

(სიტყვას აწყვეტინებს) როგორ თუ ვხუმრობ?
ვგონებ თვითონ შენ მწუნობ სასიძოდ!

გელა
მე თქვენს სიძობას ვერ დავიჯერებ,
რა ვქნა? ხატზედაც რომ შემომფიცოთ!..

ლევან
შენ, ჩემო გელავ, კაგრად ვერ მიცნობ:
სიტყვის გატეხას არ ვარ ჩვეული
და სათამაშო, საბავშვო ბურთად
არ მიმაჩნია ეს ჩემი გული!

უცნაურ ძალით და უნებურად
შემყვარებია ეგ შენი შვილი,
და რაღა გაგვყრის ამიერიდან
უკუნისამდე, თუ არ სიკვდილი?

გელა
კარგი!.. იმაზე მაშ რაღას იტყვით,
ბატონიშვილმა რომ აქ გიბრძანა?

ლევან

იმან რო ბრძანა, მერე რააო?

ვალდებული ვარ დავთანხმდე განა?

თუ საჭიროა მე და რევაზის

შეკავშირება და დამოუკრება,

მეც მყავს ერთი და: განა ელენე

რევაზს საცოლოდ არ ეკადრება?

იმათ საცოლქმროდ დაახლოვებას,

რაღა თქმა უნდა, რომ მეც ვეცდები!

და, თავის დროზე, ჩემ საიდუმლოს

ბატონიშვილსაც გამოვუტყუდები!

ქალი

მაშ არ შეირთავ იმ რევაზის დას?

ლევან

რომ მკითხავ, თვითონ ვერა გრძნობ განა?

ქალი

ვიცი!.. ვიცი, რომ არ მომატყუებ,

გინდა გაცრუვდეს ცა და ქვეყანა!
მაგრამ მამა კი ვერ დავაჯერე,
გულგატეხილი სხვას მეუბნება!
ლევან
ნუ გაუგონებ, ჩემო სიცოცხლევ,
ჩემო იმედო, ჩემო ოცნებავ!
მოხუცი ყველა ეჭვიანია
და არ იჯერებს, რაც მართალია...
მაგრამ ხომ ნახავს?.. ახლა მშვიდობით!
მათ უნდა დავწვდე, არა მცალია! (მიდის)
ქალი
აბა, რას იტყვი, ხომ გაიგონე?
მაგის სიტყვები არც ახლა გჯერა?
გელა
რა ვიცი, შვილო... ველარას ვიტყვი!
შემთხვევა არის და ბედისწერა...

გამოსვლა მერვე

იგინივე და მუშები მოვლენ.

მუშები

ჰაა... გამარჯობა! რასა იქ, გელა?

არაფერს გვეტყვი დღეს ახალ ამბავს?

გელა

ცოტა რომ ადრე მოსულიყავით,

თვითონ ნახავდით კაი სანახავს:

აქ ბრძანდებოდა პატარა-კახი

დარბაისლებით... დიდის ამალით!

მოხუცი გლეხი

მართლა? ნეტავი ერთი მენახა

მობრძანებული აქ, ჩემის თვალით!

ახალგაზრდა

მართლა რომ კარგი სანახავია!..

მეთაური

რაო? რა ბრძანა? რასა ჰფიქრობენ?

გელა

გაუკრავსთ პირი თავადიშვილებს!...

რადაც ამბავს კი აპირობენ...

ამბობენ: “კმარა, რაც უსჯულოებს

ვემონებოდით ამდენხანსაო!

ახლა კი დროა, რომ მათი სისხლით

წითლად ვღებავდეთ ალაზხანსაო!”

1-ლი გლეხი

ეტყობა, ახლა აღარ ხუმრობენ.

მე-2 გლეხი

ემზადებიან!...

მე-3 გლეხი

ჩვენ რაღას ვშვრებით?

მოხუცი გლეხი

რაღა უნდა ვქნათ? ჩვენც კაცები ვართ

და ქუდი გვხურავს, რათ ჩამოვრჩებით?

მე-4 გლეხი
განა როდესმე ჩამოვრჩენილვართ?

მე-3 გლეხი
ან უკან როდის დაგვიხევია?..

მეთაური
მათ ხმალთან ერთად უჭრია ჩვენსას
და ფარიც ერთად დაგვიხვევია.

მოხუცი
კი, მაგრამ ყველას რომ აღარა გვაქვს
თოფ-იარაღი?

ახალგაზრდა
რათ გვინდა მეტი?

ჩარეულ ომში რაღა ნაკლეა
შენს ხმალ-ხანჯალზე ქვები და კეტი?

1-ლი გლეხი
ცული და წალდი ხომ ყველასა გვაქვს?
მე-2 გლეხი

და ეს კი განა არ გამოდგება?..

(უჩვენებს თოხს)

პირიც კარგი აქვს, ყუაც კარგი აქვს,

გამომდგარია... რათ უნდა ქება?..

ვითომ გიმტყუნოსთ?!. თქვენ არ მომიკვდეთ!

ნუ გეშინიათ, დაატრიალეთ!

გელა

თქვენი ჭირიმი, ბიჭებო, თქვენი,

რომ მაგას ამბობთ!.. თქვენ გენაცვალეთ!

1-ლი გლეხი

ჩვენი მამები თუ კი ომობდენ,

იმათზე ნაკლე ჩვენ რილათი ვართ?

თუ წინ წამძლოლი ვინმე გვეყოლა,

გულდაგულ მივალთ!.. ყველა მზადა ვართ!

გელა

წინამძლოს ეძებთ? მე აქ არა ვარ?..

რათ გავიწყდებათ ნაცადი გელა?

მეთაური

კი, მაგრამ, დღეს რომ ველარა ზედავს,
საუბედუროდ მისათვის ბნელა?!.
გელა

გელა

ეგ არაფერი!... მართალი არის,
ველარას ვზედავ, დამიდგა თვალი,
მაგრამ, სანამდის გვერდში მიდგია
და ზელსაც მკიდებს ეს ჩემი ქალი,
არა მიჭირს რა, ისევ გულადად
მივეგებები ჩვენი ქვეყნის მტერს.
გელას დანახვა ჩვეულებრივად
მათ შუაშინებს და შეუცვლის ფერს.
თქვენ კი მომყევით!... მაგრამ ჯერ უნდა
ჩვენს მეზობლებსაც შევატყობინოთ
და სავაჟკაცო ჩვენი განზრახვა,
წასაქმებლად, ყველგან მოვფინოთ.
არა გვიშავს რა, ჩვენი ქვეყანა

ისე მაგრად სდგას, როგორც რომ მუხა:
მტერი მუმლივით ეხვევა, მაგრამ
ჯერ ვერ გაახმო, თუმც შეაწუნა...
“მუმლი მუხასა” მუშურს რომ ვამბობთ,
არ ვმღერთ უაზროდ და უადგილოდ:
არა, იმაში სიბრძნეა ხალხის,
გადმონაცემი საშვილიშვილოდ.
მუშები
შენი გამჩენის ჭირიმე, შენი,
რომ მაგრე გიჭრის ჭკუა-გონება!
ეგ შენი კარგი სიტყვა-პასუხი,
გულს რომ გვიმთელებს, სულს ეფონება!
წავიდეთ, აბა, რაღას ვგვიანობთ?
მეთაური
მართლა, აწ დროა წავიდეთ ყველა!
ეს გზა სიმღერით გადავიაროთ!
აბა, წაგვიძეხ ისევ შენ, გელა!..

(თოხებს გაიდებენ მხარზე. გელა ქალს მიჰყავს წინ
და სიმღერით მიდიან)
მუმლი მუხასაო
გარს ეხვეოდაო!
გარს ეხვეოდაო,
ვერას აკლებდაო!
მუმლი წყდებოდაო,
მუმლი ქრებოდაო,
ხე არ ხმებოდაო,
ხედვე რჩებოდაო!
მუმლი მუხასაო,
გარს ეხვეოდაო!

მოქმედება მეოთხე

სურათი პირველი
სასახლის წინ

გამოსვლა პირველი

რევაზ და სასახლის კაცი
რევაზ

ჯერ გამობრძანდა მეფე, თუ არა?
კაცი

იქა ბრძანდება დარბაისლებით,
გივი თან ახლავს და ბაადურიც
ახლა შევიდა.

რევაზ
ჩვენც ვეახლებით.

კაცი
ვერა, ბატონო! არ შეიძლება!..
ნაბრძანები მაქვს, სხვა არ მივიღო.

რევაზ
ბატონიშვილის მოციქული ვარ

და როგორ მიშლი? რას ამბობ, ბრიყვო?!

კაცი

მაინც ვერ შეხვალთ, ჯერ მოიცადეთ!

გამოსვლა მეორე

იგინივე და თედო შემოიჭრება.

თედო

ბატონო! გეძებთ თავჩუდმოხდილი...

სასახლეშიაც გახლდით, ვერ გნახეთ!

ლამის გავგიჟდე მე ცოდვის შვილი.

რევაზ

რა ამბავია?

თედო

რაღა რა არის?

ვერა ვარ კარგი მახარობელი!..

რევაზ

მოკვდა?

თედო

ავადაც არა ყოფილა,
იმას წაუწყმდეს შემქმნელ-მშობელი!

რევაზ

და ეგ არა სჯობს?

თედო

იჰ, როგორ თუ სჯობს?

ამდგარა ჩუმად და გაპარულა!

რევაზ

სად გაპარულა?

თედო

ღმერთმა ნუ იცის...

რევაზ

მერე მამიდა?..

თედო

მოტყუებულა!..

აწლა კი ტირის და თავში იცემს,
მაგრამ ტირილით რაღას გააწყობს?
დილას მდევრები გამოვუყენე...
რევაზ

ეტყობა, კარგად იცნობს ავადმყოფს!
შენ რაღას უცდი! წადი, მონახე!
უმისოდ ნულარ დამენახვები,
თორემ ურმით გდევ!..

თედო
წავალ, ბატონო,
თუ ვერ ვიპოვნე, თან გადავყვები!
(მიდის)

გამოსვლა მესამე

რევაზ, ლევან (შემოდის)
ლევან

რას შვრები, რევაზ? ბატონიშვილი
მოულოდნელად მიელის პასუხს!

რევაზ

რომ არ შემიშვეს?!. დარბაისლები
შეუყვანია და გული უწუხს.

შეყრილან ერთად ნათუსალები
და მეფე იმათ ეთათბირება!..

ლევან

რა დროს ეგ არის! იმ დალოცვილმა
არ იცის ახლა რა გვეჭირვება?

რევაზ

კიდევ ეგ არის, რომ კარგად იცის,
გულსაც ეგ უტეხს და ეგ აღონებს;
სიფრთხილე ჰმართებს ამისთანა დროს
და პატარა-კახს რას დაუჯერებს?
მართლაც თათრებთან პირდაპირობა,
უნდა გამოვტყდეთ, საეჭველია!..

ლევან

მე ალისკანტი უფრო მაფიქრებს:
ლევანთან ბრძოლა უფრო ძნელია!...

რევაზ

მეც მაგას ვამბობ... ამდენი ჯარი
ერთად ჯერ კახეთს არ მოსდგომია.

ლევან

მეტი რა გზაა? უნდა გავბედოთ!...

ერთი წამალი მხოლოდ ომია!

ან გავიმარჯვებთ ან სულ გავწყდებით,

მოვიდეს, რაც რომ მოსასვლელია!...

თორემ ამდენი ტანჯვის ატანა,

სწორედ სიგლაზე-სისულელეა!...

(ცოტა სიჩუმის შემდეგ ხელს დაადებს რევაზს)

რევაზ, მე ერთი სათხოვარი მაქვს,

ის უნდა გთხოვო და ამისრულე!

თუ გამაწბილო და დაივიწყო,

ღვთის და კაცის წინ იყო მოვალე!
რევაზ
რა?

ლევან
აღისკანტის ჯინი მიჭირებს,
იმან მომტაცა სწორედ ის ქალი...
და, თუ სანაცვლო არ გადვუხადე,
მე რაღად მინდა თავი ცოცხალი?
დავლოურში მინდა გამოვითხოვო,
ან უნდა მოვჰკლა ან შევაკვდები!
თუ, ვინცობაა, მე დამამარცხოს,
შენ მოერიდე, ნუღარ გაჰყვები!

რევაზ
რას ამბობ, ლევან? შენ ჩემ წინ მოგკლან
და ავითანო ის მე გულგრილად?
ლევან
სწორედ!.. ორგვარი გაწევს შენ ვალი,

რომ არ აჩქარდე და იყო ფრთხილად:
პირველი ის, რომ თავის გაწირვით
ველარას მარგებ, კარგად იცი, მკვდარს!..
და მეორეც ის, რომ შენ მაგიერ
ვინღა მოუვლის ჩვენ ცხენოსან ჯარს?
ერთსაც ამას გთხოვ, თუ, ვინცობაა,
ის ქალი კიდევ სადმე გამოჩნდეს,
შენ უპატრონე, ჩემ მაგიერად,
როგორც ღვიძლი და, გებრალეობდეს!
რევაზ
ნეტავ რას ამბობ? რა დროს ეგ არის?
მერთმა გაშოროს, ძმაო, სიკვდილი!

გამოსვლა მეოთხე

იგინივე და შიკრიკი შემოდის
შიკრიკი

გიცდიან!.. გთხოვენ, მალე მობრძანდეთ!
რევაზ
ვინ გვიცდის?
შიკრიკი
ვინ და ბატონიშვილი!..
(მიდიან)

სურათი მეორე

დარბაზი

გამოსვლა პირველი

მეფე, დედოფალი, გივი, ბაადურ
და სხვანი
ბაადურ
საპყარი მოველ, ვერ გადავუდებ

ბატონიშვილის მოციქულობას...
და თქვენის რისხვით, ჩემო ხელმწიფევ,
ნუ შეურაცხყოფთ შუამდგომლობას!

მეფე

ჩემო ბაადურ! რა უნდა გითხრა?

მაგის პასუხი ახლა ძნელია!..

სიჩქარით “ჰო” და “არა” არ ითქმის,

როდესაც საქმე საეჭველია.

უანგარიშოდ და უფიქრელად

საშიში არის ბედის მინდობა!

ვאי, თუ უფრო გავაზვიადოთ

ახალგაზრდების ჩვენ თავხედობა!

გივი

გვიანდა გახლავსთ ახლა სიფრთხილე!

ამდენ მუქარას და ამდენ სირცხვილს

არ გვირჩევნია, ღმერთი ვახსენოთ

და დავეთანხმოთ დღეს ბატონიშვილს?

მეფე
თქვენ, დედოფალო, რაღას გვიბრძანებთ?
დედოფალი
გვის ვეთანხმები, რადგან ფრთხილია
და, ძნელ საქმეში წინდახედული,
ყველაზე უფრო გამოცდილია.

მეფე
აქამდის სწორედ მაგრე მეგონა,
მაგრამ დღეს ეგეც კი შემცდარია:
ჯერ უმისოდაც წამხდარი საქმე
მაგან სულ უფრო არივ-დარია!
ვერა ხედავდა, რომ ჯერ ირაკლი
ამოდენ ჯარს ვერ მოგვიგერებდა?
რათ არ ურჩია? როგორც მის გამზრდელს,
მაგას ხომ სიტყვას დაუჯერებდა?

გივი
ჩემო ხელმწიფევ, ეგებ ის სჯობდეს,

ბატონიშვილი რასაც აპირებს!
მეფე
როგორ თუ სჯობდეს?! შენი პასუხი
ვერ გამიგია, სწორედ მაკვირვებს:
ავად თუ კარგად, დღემდის ვუძლებდით
შინ შემოსეულ მტრების მონებას,
და დღეიდან კი გარისხებულნი
გამოგვაცლიან ყოველ ქონებას.
ვერ გაიგონე, რა შემოთვალეს?..
როგორი სიტყვა და რა მუქარა?
დღეიდან მაგათ დასამშვიდებლად,
ხარკი რომ მივცეთ, ის აღარ კმარა...
უღელზე კიდევ უღელს დაგვადგმენ,
აუტანელი გახდება ტვირთი!..
თუ გავუძაღდით, სრულად წაგვლეკავს
მაგათი ღელვა, მაგათი ზვირთი.
დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევ, არც მაგრე ვარგა
გულის გატეხა და შეშინება!
ბაადურ
ბარემ სულ გავწყდეთ, ის გვირჩევნია!..

გივი
ჩვენ გავცემთ პასუხს, გვიბოძეთ ნება!..
საშვილიშვილოდ რომ ამოვვარდეთ,
აგრე ღმერთს როგორ დავავიწყდებით?
უთქვამთ: “ცდა ბედის მონახევრეა!”
ან გავიმარჯვებთ, ან სულ გავწყდებით!
მეფე

კერძოდ თუ მკითხავთ, მეც თანახმა ვარ,
როგორც მეფეს კი - არ მაქვს უფლება:
ჩემ ხელში არის მთელი სამეფო, -
ბედის გამოცდა არ შეიძლება!..
როგორ გავწირო მთელი ქვეყანა,
ღმერთთან და კაცთან დავრჩე მოვალე?!.
მეფე

ეს დრო და ჟამი ცვალებადია!..
დღეს ვინ რა იცის, რას გვეტყვის “ზვალე”.
თუ ყმაწვილობით ბატონიშვილმა
მოულოდნელად ცეცხლში ჩაგვყარა,
რომ გაასწოროს აწ ის შეცდომა,
მოვალე არის ჩვენი ჭაღარა.

დედოფალი
რას იტყვი, გივო, ხომ გაიგონე
ბატონი მეფის ბრძნული ბრძანება?
გივი
თანახმა არ ვარ, ჩემო ხელმწიფე,
და პასუხს ვკადრებ, თუ მომცა ნება...

მეფე
სთქვი და მოვისმენთ!

გივი
გმადლობთ, ბატონო!
ღმერთმა გიკურთხოსთ დიდსულოვნება!

ყველა ვხედავდით, რაც ჩვენს ქვეყანას
მოადგა მტრისგან ტანჯვა და ვნება...
ყოველ სოფელში, ყოველ ციხეში
ჩამდგარი იყო იმათი ჯარი;
აღარ რჩებოდათ შეუბღალავად
არა სიწმინდე, ხატი და ჯვარი.
სიამტკბილობა და მოთმინება
ჩვენი იმათითან არ გადიოდა,
ქვეყნის ორგულებს პატივსა სცემდენ
და ერთგულს ყველას ცრემლი სდიოდა;
ამით უნდოდათ, რომ საქართველო
ზნეობით სრულად დაცემულიყო
და საუკუნოდ, მონების ჯაჭვით,
მომხიბლველ მტერთან გადაბმულიყო!..
დღეს და ზვალობით ცოტ-ცოტად სენი
გაუჟდა მხარეს რბილში და ძვალში!
რომ ცოტა ხანი კიდევ დასცლოდა,

სიკვდილს უქადდა მას მომავალში.
მაგრამ გამოჩნდა მკურნალად გმირი,
რომ ზნეობითი შეევსო ნაკლი
და უწინამძღვრა...

დედოფალი
(სიტყვას აწყვეტინებს) ეს გმირი იყო
პატარა-კახი! ჩემი ირაკლი?

გივი
დიახ, ირაკლი! ანდამატივით
გარს შემოისხა ყმაწვილკაცობა
და მათ უჩვენა სამაგალითოდ
პირადი ღვაწლი და მამაცობა:
აჰყო ცალ-ცალკე გუნდებად ჯარი,
ყველა კი მასვე ეთანხმებოდა
და მტერს, თუ სადმე შეიგულებდა,
მოულოდნელად თავს ესხმებოდა.
ციხე-კოშკებში ჩაემწყვდა მტერი,

გარეთ გამოსვლას ველარ ჰბედავდა...
მეფე (სიტყვას აწყვეტინებს)
ყმაწვილკაცობაც წაქეზებული
მწარე მომავალს ველარ ჰბედავდა!
დააგდო მტერმა სიმაგრეები
და აქ მოგვადგა შეერთებულად,
რომ სრულის ძალით, ბარემ ერთთავად,
საშვილიშვილოდ გაგვსრისონ სრულად!

გივი
ეგ მართალია! მაგას ჰფიქრობენ
და ალისკანტიც იმათვე ჰშველის,
მაგრამ არ სძინავს არც პატარა-კახს!..
მომსვლელს, იცოდეს, დამზვედრიც ელის!..

ბაადურ
ჩემო ხელმწიფევ, იყო დრო, როცა
დიდსულოვნებით მეც მიგდებდით ყურს:
დღეს სნეულ-საპყარს რაღა მეკითხვის?

მაგრამ არ იშლის გული სამსახურს!..
მეც უნდა გკადროთ უგნური სიტყვა,
რომ არ ჩავიკლა გულში უთქმელად;
ამ დროში ყველა არ გამოდგება,
რაც სასარგებლო ყოფილა ძველად.
ცვალებადია წუთის სამყარო...
რაც კი არსებობს, ყველა იცვლება!
წარსული არ ჰგავს აწმყოს, მომავალს,
სხვადასხვა არის მოთხოვნილება.
ჩვენი დროება სულ სხვა დრო იყო,
ახლა კი სულ სხვა დრო და ჟამია!
მადლობა უფალს, ავად თუ კარგად,
ჩვენ ჩვენი პური მოგვიჭამია!
ეს დრო მივანდოთ ახალთაობას,
იმის რიგია, იმან განაგოს!
წაახდენს რამეს თუ გააკეთებს,
ღვთის და კაცის წინ პასუხიც აგოს...

წინდახედული პატარა-კახი
არას ჩაიდენს სასინანულოს!
არ იკისრებდა პირდაპირობას,
თუ არ ზედავდეს სასურველ ბოლოს.
მეფე (დედოფალს)
თქვენ რაღას ბრძანებთ?
დედოფალი
თქვენს დიდ გონებას
რაღას შემატებს სიტყვა და რჩევა,
მაგრამ სიბრძნესაც კი ეჭირვება
ზეცის თანხმობა და ღვთის კურთხევა.
თვით მამაჩემი, მეფე ვახტანგი,
ამის მაგალითს გვიჩვენებს ნათლად:
სიმზნით და სიბრძნით თანსწორ განთქმულმა
თავი შესწირა მის სამშობლოს მტლად.
მისი სულისდგმა, მისი გულისთქმა
ქვეყნისთვის ჰქონდა მას შეწირული...

ყოველი მისი ბიჯის გადადგმა
თვით სიბრძნე იყო, წინდახედული!..
მაგრამ შავ ბედის უკუღმართობა
მას ხელს უშლიდა ყველგან, უეცრად,
და მის ყოველი მეფური ღვაწლი,
ბოლოს რჩებოდა მტვრად და ნაცრად.
და უცხო მხარეს, იმ ნათლით მოსილს,
სიკვდილის წინეთ ეს წარმოეთქვა:
“აქვე დამმარხეთ და საქართველო
გულზე მედება, ვით სამარის ქვა!
ზედ ეწერება: “სადაც ველარ სჭრის
სიფრთხილე და შორსგამჭვრეტელობა,
იქ სჯობნებია გამბედაობა
და ღვთის ნანდობი საეჭველობა”...
დღეს ამ დღეშია სწორედ სამეფო!..
მეფე
თქვენც მაგას ბრძანებთ?

დედოფალი
დიახ, ბატონო!

მეფე

მაშ გაგიწირავს, რაღა, ქვეყანა?

მაგრამ მსურს ერთიც რამ მოგაგონო:

ჩვენ ქვეყანასთან ხომ უნდა იქნეს

პატარა-კახიც თან განწირული

და, როგორც დედას ერთი შვილისას,

რას გეუბნება, რას გირჩევს გული?

დედოფალი

როგორც ქართველ ქალს, ჩემი ირაკლი

ქვეყნის სამსხვერპლად გამომიზრდია

და სხვა დედებთან მეც ერთად ჩემი

მოვალეობა გადამიხდია!

გადახდეს მასაც გადასახადი,

ქვეყნის სამსხვერპლო სესხი და ვალი!..

და ჩვენც ღმერთს ვთხოვოთ: აუმჯობესოს

მისი ვარსკვლავი და მომავალი.
მეფე (დიდის ფიქრის შემდეგ)
მაშ კარგი! ახლა მეც გეთანხმები!
უკუმიგდია ჩემი სურვილი!..
ნება გაქვს, გივო, ახლავ წახვიდე
და შემომგვარო თავხედი შვილი.

გამოსვლა მეორე

იგინივე და პატარა-კახი ამალით
მეფე
დარბაისლების მოციქულობამ
და დედაშენის სურვილმა გასჭრა!..
მაგრამ ხომ ჰხედავ, რომ სნეულობამ
ასე უეცრად გულს ისარი მკრა?
არ შემიძლია ჩვეულებრივად
რაზმის დაწყობა... ომში ტრიალი...

და მოახერხებ შენ, რომ იკისრო
წინდახედულად დღეს ჩვენი ვალი?

კახი

ვეცდები თქვენის ხელმძღვანელობით.

მეფე

კეთილი! მაგრამ რისი იმედით?

იმათი ჯარი უთვალავია!

კახი

არა გვიჭირს რა, ჩვენც მზადა ვართ ღვთიით...

მართალი არის, იმათი ჯარი

ჩვენსაზე ცხადად უფრო ბევრია,

მაგრამ გავუძლებთ მათ ვაჟკაცობას!..

რიცხვით მეტობა არაფერია!..

გივი

იმათზე უფრო მე ალისკანტი

მეჩოთირება და ის მაფიქრებს:

სამი ათასი ლეკით მოსულა

და მისასვლელზე მტერს ზურგს უმაგრებს.

ბადურ

დალაზვროს ღმერთმა! რა მედროვია!

რომ ველარ გაძღა ის ჩვენი სისხლით?!

ნეტავ შემეძლოს, ახლაც დავლურში

რომ გამოვიხმო, თქვენის სიცოცხლით!

ჩემ დროში მაგას ბევრი სხვა სჯობდა,

მაგრამ სუყველას დედა ვუტირე!..

კახი

ნუ გეშინია... იმას ამ დროშიც

მეფე

თუში ბევრი გვყავს?!

კახი

სამასი კაცი!

მეფე

ფშავ-ხევსურები?

კახი

ცხრაასიოდე!

მეფე

სარდლად მიეცი მათ ჭავჭავაძე!..

ლეკებს ეომონ მხოლოდ, იცოდე!

კახი

ჩვენც ეგ დავსკვენით...

მეფე

მემარჯვნე სარდლად

ვინა გყავს, შვილო, გამორჩეული?

კახი

ქვაბულიძეა, ლევან...

მეფე

მემარცხნედ?

კახი

მემარცხნედ რევაზ ბებურიშვილი.

მეფე

მიმშველი ჯარის?

კახი
ჯანდიერია!
მეფე
მოწინავესი?

კახი
მე ვარ, ბატონო!
მეფე
შენა ხარ? ეგ კი უხერხულია!
არ შემიძლია, რომ მოგიწონო!
შენ უნდა დარჩე მთავარსარდალთან,
რომ ყოველის მხრით გეჭიროს თვალი!
სარდალს არ ჰფერობს მოწინაობა,
როდესაც სულ სხვა იწოდებს ვალი...

კახი
თქვენი ნებაა!
მეფე
მაშ კარგი, შვილო!

ახლა კი დროა გზა დაგილოცო!..
ეს მინდა, გულზე რომ გადაგკიდო...
ჯერ კი მუხლმოყრით უნდა აკოცო
ამ ძელჭეშმარიტს და ამ სასწაულს!
ეს იყოს, შვილო, შენი მფარველი!
ახლა კი ადექ, მომიახლოვდი,
გადაგეხვევი, მომხვие ხელი! (ჰკოცნის)
მშვიდობით, შვილო! მაღალმა ღმერთმა
გიწინამძღვროს და მოგმადლოს ძლევა!
ახლა დედასთან მიდი... იახელ
და გამოსთხოვე ლოცვა-კურთხევა! (ცრემლები ერევა)
დედოფალი
დედაშვილობის გამჩენმა ღმერთმა
გაკურთხოს, შვილო, გზა წარგიმართოს! (ჰკოცნის)
გივო, გაბარებ უკანასკნელად
და ნუ გაუშვებ საომრად მარტოს!

(ეთხოვებიან. ირაკლი გადის ამალით. გივი გაჰყვება.
სიჩუმეა; მეფე აღელვებულია
და ორივე ხელები გულზე აქვს მიდებული; დედოფალი
ცრემლებს იწმენდს;
ქალები ჩუმად ქვითინებენ).

ბაადურ
როგორ ბრძანდები, ჩემო ხელმწიფევ?
გულის ფრიალმა გიკლოთ თუ არა?
მეფე
ლამის მამიდნოს, ჩემო ბაადურ!
ახლა კი ცოტა გადამიარა. (სიჩუმე)
(დედოფალს) მტერი მიიღებს პასუხს თუ არა,
უეჭველია, ბრძოლაც ასტყდება
და დედა-წულის აქ დატოვება
საშიში არის... არ ევარგება!..

ჩვენც, დედოფალო, უნდა წავიდეთ,
აქ აღარავის მოგვასვენებენ.

სუყოველიფერ აქაურ ამბავს
იქ შიკრიკები მოგვანსენებენ.

დედოფალი

ჩემო ხელმწიფევ, მე სუყოველთვის
ცყოფილვარ თქვენი სურვილის მონა,
მაგრამ დღეს უნდა სიტყვა შეგკადრო
და შემისრულეთ ეს ერთი თხოვნა:
მინდა, რომ შვილის მახლობლად დავრჩე...

მის მოქმედებას თვალით ვუყურო
და თანდასწრებით, ან მწუხარების,
ან სიხარულის ცრემლები ვღვარო!

ელენე

დიდო ხელმწიფევ, ჩვენც გადავწყვიტეთ,
რომ აქვე დავრჩეთ ყველა მახლობლად,
ჩვენის ქმრების და ჩვენის შვილების

სანუგეშოდ და გასამხნეებლად.

ბაადურ

ბატონო მეფევ! მეც მინდა დავრჩე,
ამათი ზვედრი გავიზიარო;
რომ ფეხალაგობ, შემომსევ მტერზე,
ეს ძველი ხმალი კიდევ ვიხმარო! (სიჩუმეა)

დედოფალი

პასუხს მოველით და რას გვიბრძანებ?

მეფე

რაღა უნდა ვთქვა? (აღელვებით) მეც თქვენთანა ვარ!
(დედოფალს) ერთად სიცოცხლე, ერთად სიკვდილი,
ჩემის გვირგვინის გვირგვინო, თამარ!..

ფარდა დაეშვება

მოქმედება მეხუთე

სცენა: მაღლობი ადგილი

გამოსვლა პირველი

მეფე, დედოფალი, ბაადურ, ელენე და ამაღა
მეფე (დურბინდით გადაჰყურებს)

საკვირველია, ამ სიშორიდან
ისე სჩანს ყველა, თითქოს სარკეში:
ალაზნის პირად დამდგარა ჯარი,
მხოლოდ ლეკები ჩამსხდარან ტყეში.

დედოფალი
ომი დაიწყო?

მეფე
დიდი ხანია...

შემოკრული ჰყავს მტერი ქართველ ჯარს
და იერიშით პატარა გუნდი
ტყისკენ აწვება ლეკების საფარს...
მაგრამ ეს მცირეც შუა გაიყო!...

ნეტავ რას ნიშნავს, ვერ შემიტყვია?!
თუშის ჯარსა ჰგავს, ჩამოშორდა სხვებს
და მარჯვნივ განზე გადაუხვია!

ბაადურ

ეგ ნოშრევანის ხერხი იქნება:
გამოსძებნიდა სადმე სუსტ მხარეს
და, ორთა შუა თუ მოიმწყვდია,
მტერს დააყენებს სიცხე-სიმწარეს!
დედოფალი

ღმერთო, მოგვხედე წყალობის თვალით!

ქალები

ნუ მოგვაკლებ დღეს შენს მოწყალებას!

ბაადურ

ამინ!.. უფალო! გადაგვარჩინე

მათ მწარე უღელს და ამ წვალებას!

მეფე

დაიძრა ლეკი... მინდვრად გამოდის!..

მიკვირს, საფარში რომ ველარ დგება?!

ბაადურ

არ მოგახსენეთ?! უთუოდ სხვა მხრით
თუში მოექცა და ის აწვება.

გაიქცენ?

მეფე

არა, წინ არ უშვებენ,

ყოველი კუთხით შეუკრეს გზები.

დედოფალი

ოჰ, ღმერთო, შენს მადლს! ღმერთო, მოგვხედე!

მეფე

როგორ მისცვივდენ ფშავ-ხევსურები!

ბაადურ

ჰიი, თქვენს გამჩენს კი ვენაცვალე

და თქვენს მარჯვენას, თუშ-ფშავ-ხევსურო!

მეფე

ლეკის საფრიდან გამოდის ჯარი,

თუში ყოფილა, თუშმაც მოასწრო!
ჰა, ჩაერიენ... გუნდი გუნდს ებრძვის...
გაერთდენ! ომი ხელდახელია!
ორივე მხარე საოცრად იბრძვის,
ჯერ გამარჯვება საეჭველია.
აგერ ვიღაცა ლეკის რაზმიდან
გამოდის... ცხენი გამოახტუნა...
ბაადურ
დავლურში იწვევს უთუოდ ჩვენსას,
მაგრამ თუ ერთი ბედმა უმტყუნა...
მეფე
გაჰყვა ვიღაცა... მაგრამ, ჰო! ჰო! ჰო!
მისვლის უმაღვე ძირს ჩამოვარდა.
მეორე გადის... ესეც დამარცხდა!
რა ვქნა? ჩვენებს დღეს რა დაემართა!
ბაადურ
ვაი თუ თვითონ ალისკანტია?

ბევრს გააფუჭებს შეჩვენებული!..
მოდის და ახლა, ამის გამგონეს,
ნუ მოგიკვდება, ბაადურ, გული!
(თავს იქნევს)

მეფე
ორი გავიდა ერთად... პირველმა
მოატრიალა უკანვე ცხენი...
ძირს ჩამოვარდა... მეორემ მოჰკლას!..
ეჰე! ჩვენსასვე ჰკლავს ისევ ჩვენი?
ბაადურ
მტერი იქნება! ალბათ ვერ ჰხედავთ...

მეფე
კიდევ აპირებს ვიღაც გამოსვლას
და არ უშვებენ, გარს ეხვევიან...
ბაადურ
შეჩვენებულმა ეგეც არ მოჰკლას!
მეფე

ვერ შეიკავეს... გამოდის... ღმერთო!
ამას რას ვხედავ?... ვგონებ, ირაკლი!..

დედოფალი
ირაკლი?!

მეფე
დიახ, ირაკლის მოჰგავს!

ბაადურ
ღმერთო, შენ მიეც ძლევა და მადლი!

მეფე
მოჰკლეს!

დედოფალი (იკივლებს)
ირაკლი?!

მეფე
მოპირდაპირე, -
ნულარა სწუხარ აწ, დედოფალო!

დედოფალი
სჩანს, ბედი ისევ ჩვენსკენ ყოფილა,

დიდება შენდა, ღმერთო-უფალო!..
ბაადურ (აღტაცებით)
არ გაჰყვებოდა პატარა-კახი,
თუ არ ჰქონოდა გული საგულეს.
მეფე
გატყდენ ლეკები! აღარ იბრძვიან...
ახლა კი სწორედ ჩვენებმა სძლიეს!
ლეკებთან ერთად სხვებიც შეჩერდენ,
პირი იბრუნა, გაიქცა მტერი!
ჰა! დაედევნა ცხენოსანთ ჯარი,
რა საოცარი ავარდა მტვერი!..
თვალით აღარა იხედება რა!..
მაგრამ ცხადია, რომ დაგვრჩა ძლევა!..
ქალები
წმინდა გიორგი ალავერდისა,
მოგვმადლე შენი ღოცვა-კურთხევა!..

გამოსვლა მეორე

იგინივე და შიკრიკი შემოდის
შიკრიკი

ბატონო მეფევ! ნუ მოგიშალოს
ღმერთმა დიდება და გამარჯვება!
დამარცხდა მტერი... გაიქცა კიდეც|
და შიშით უკან ვერ იხედება!..
თუ ლეკებს არა, ჩვენ აქამდისაც
დავამარცხებდით ყოველგან თათარს,
მაგრამ ლეკებმა ნამეტანი ჰქნეს:
სამაგალითოდ უმაგრებდენ მხარს!
საოცრად ჰბრძოდენ, სანამ აღისკანტ
არ მოჰკლეს, მათი ბელადი-ლომი;
მაშინ კი სწორედ შეშინდა ლეკი,
ზარი დაეცათ და შესწყდა ომი.
მეფე

საპირდაპიროდ რომ გამოვიდა,
ის ალისკანტი ხომ არ ყოფილა?

შეიკრიკი

სწორედ ის გახლდათ, ჩემო ხელმწიფევ,
და ჩვენის მხრითაც ბევრი იმსხვერპლა,
ვინც კი გავიდა, ზედიზედ მოჰკლა!

გაძნელდა მისი პირდაპირობა!..

ბოლოს გავიდა ლევანიც, მაგრამ

აღარ დასცალდა მისი გმირობა:

თან გაჰყვა ლევანს ბებურიშვილი,

რომ გასაჭირში მოხმარებოდა,

მაგრამ, როდესაც ლევან ბელადის

შუა გაპობას ეპირებოდა,

გავარდა თოფი იმ დროს რევაზის

და უცაბედად ლევან დაიჭრა.

ელენე

უი! ჩემს თვალებს!

(გულს ეყრება. ქალები მისცვივდებიან).

დედოფალი

მხოლოდ დაჭრილა...

შიკრიკი

ნუ გეშინიათ, არა უჭირს რა!...

შეშინებულმა ლეკმა რომ ნახა

მოულოდნელად სხვისგან დაჭრილი,

გული მოეცა და იქვე მოკლა

ხმალდახმალ რევაზ ბებურიშვილი...

მეფე

მერე გავიდა ბატონიშვილი?..

შიკრიკი

ბევრი უშალეს, არ დაიშალა...

მასაც მოასწრო წყეულმა თოფი

და მოსულს უმაღ გულზე ახალა.

დედოფალი (იკივლებს)

ირაკლი დასჭრეს?..

შიკრიკი

არა, ბატონო!

მის ძელჭეშმარიტს მოხვდა ის ტყვია,

ხატი გაჭეჭყა და ბატონიშვილს

არც კი უგრძვნია, არ შეუტყვია.

მიაგდო ცხენი ხმალდახმალ მტერზე,

შუა გაჰკვეთა ერთის შემოკვრით

და მაშინ მტერმაც ომი შესწყვიტა

ყოველის კუთხით და ყოველის მხრით.

ბაადურ

გაიქცენ?

შიკრიკი

დიახ, და ჩვენი ჯარიც

უკან მოექცა, აღარ ასვენებს.

დედოფალი

გივი სად არის?

შიკრიკი

ბატონიშვილთან!
ორივე ერთად წინ უძღვის ჩვენებს.

გამოსვლა მესამე

იგინივე და მეორე შიკრიკი შემოიჭრება
მეორე შიკრიკი
ბატონო მეფევე!
მეფე
რა ამბავია?
მეორე შიკრიკი
ცუდი ამბავი! დამარცხდა ჯარი!..
მეფე
კი, მაგრამ ვისი?
მეორე შიკრიკი
ჩვენი, ბატონო!
გამარჯვებული დარჩა თათარი!

მეფე

თათარი?! (1-ლ შიკრიკს) აკი ჩვენ გავიმარჯვეთ?

პირველი შიკრიკი

მე რომ იქ გახლდით, მტერი გაიქცა!

მეორე შიკრიკი

გადატრიალდა ხელახლა ბედი

და რისხვით თავზე დაგვატყდა ზეცა:

ალაზნის პირად, ერთ ხეობაში,

მტერი ყოფილა ჩასაფრებული,

ჩვენ არ ვიცოდით... იქ შეგვიტყუეს

და ასტყდა ბრძოლა გამწარებული.

დიდძალი ჯარი ამოგვიწყვიტეს,

გივი მოგვიკლეს და ჯანდიერი.

ბატონიშვილი დარჩა შუაში

და გარს ეხვევა ურიცხვი მტერი...

მეფე

ვაიმე, შვილო!

დედოფალი

უი შენს დედას!

ქალები

ვაი და უი! ამ დღის მოსწრებას!

ბაადურ (მსახურებს)

წამილეთ ჩქარა, იქ მიმიტანეთ,

რომ მივეგებო უბედურებას!..

დედოფალი

მეც წამიყვანეთ! ჩემ ირაკლისთან,

რომ მისი ბედი გავიზიარო!

მეფე

მე კი ვილასთვის და რაღათ დავრჩე?

წავალ, რომ მათთან სისხლი დავღვარო!

ელენე

ჩვენ რაღას ვუცდით?

ქალები

წავიდეთ ყველა

ჩვენ ძმებთან, ქმრებთან და ჩვენ შვილებთან!
ელენე
და მათთან ერთად პირნათლად წარვდგეთ
შეურცხვენელად იმ ჩვენ ძველებთან!
(ლეჩაქებს მოიხდიან და მიდიან)

გამოსვლა მეოთხე

იგინივე და პატარა კახი
ყველა
ამას რას ვხედავთ?
კახი
გამარჯვებული
თვითონ მოვდივარ მე მახარობლად!
ისე გავწყვიტეთ მთელი ლაშქარი,
რომ აღარ დარჩა არც ერთი მთხრობლად.
დედოფალი

რას ამბობ, შვილო?

კახი

ძლევას გილოცავთ!

მეფე

მაშ ეს შიკრიკი?

კახი

მე გაახელით

მაშინ, როდესაც იმედმიხდილი

სიკვდილს ვფიქრობდი ჩემივე ხელით:

მოულოდნელად შემოგვკრა მტერმა,

გზა აღარ გვქონდა ჩვენ წასასვლელი,

ველარ ვითვლიდით მკვდრებს და დაჭრილებს,

ისე აივსო იქ ტყე და ველი!..

მაგრამ მოგვესმა შორით გუგუნი,

ხმა “ჰკა მაგასა” და ზედ კიჟინა;

მოზღვავდა უცბად სულ გლეხკაცობა,

მტერს მიესია და დაუშინა!

შეიქნა ქვების ზუზუნ-ზუზუნი,
თოხის და კეტის გაჩნდა ტრიალი;
ამ უცნაურმა სანახაობამ
მტერს წაუხდინა გული და თვალი:
დაჰყარეს შიშით მათი ფარ-ხმალი,
მხოლოდ სიცოცხლეს გვევედრებოდენ
და, გასაქცევი გზა რომ არ ჰქონდათ,
ალაზანშიაც კი ვარდებოდენ!
გადაწყდა ომი! მტერი მოისრა,
ნუ მოგეშალოსთ შვება და ღხენა!
მეფე(აღტაცებით)
აკურთხოს ღმერთმა შენი გმირობა
და სასიკეთოდ გიძღოდეს ზენა! (ეხვევა)
დედოფალი
აქ მოდი, შვილო, ჩამეკარ გულში!
შენ გენაცვალოს ეს ძუძუები!
შენგან გამოხსნილ ჩვენ სამშობლოსთან

მეც ერთად, შვილო, დღეს ვიბადები! (ეზვევა)
ბაადურ

გვიბოძეთ ხელი, რომ გეამბოროთ
და სიხარულის ცრემლი დავღვაროთ!

კახი

მაგრამ სიხარულს ნაღველიც თან სდევს,

საუბედუროდ და სამწუხაროდ!..

ნათლის გვირგვინიც უფერულია,

თუ გარეშემო აღარ აქვს სხივი!

რადღაა ჩვენი დღეს გამარჯვება,

როცა აღარ გვყავს მოხუცი გივი?

არ დაუგდია მას ბრძოლის ველი,

თუმც სასიკვდილო გულს აჯდა ტყვია;

და, გაქცეული რომ ნახა მტერი,

უკანასკნელად გადამეხვია!..

მითხრა: “მშვიდობით, ჩემო გაზრდილო,

გახსოვდეს ღმერთი და საქართველო”.

ეს სთქვა და მეტი აღარ დასცალდა,
წითლად შეღება მან მწვანე მდელო.

მეფე
ღმერთმა აცხონოს!..

დედოფალი
აცხონოს ღმერთმა!

ჩვენის ქვეყნისთვის უძგერდა გული.
ბაადურ

და ღირსეული ღირსად მომკვდარა
სამაგალითო მამულისშვილი!..

კახი
ბედმა ეს ტანჯვა რომ არ მაკმარა?!

გამიორკეცა გულისტკივილი:

ლევანი, ჩემი მარჯვენა ხელი,
მეტად საეჭვოდ არის დაჭრილი!..

ნაბრძანები მაქვს, აქ მოიყვანონ...

რომ მოვუაროთ, ჩვენი ვალია!.. (მოჰყავთ)

ა, კიდევ მოჰყავთ! ხომ ცოცხალია?
მსახურები
თქვენს სასახლესთან სული დალია!
ელენე
უი, მიშველეთ! (ქალები მისცვივდებიან)
ქალები
სსსუ! დაგავიწყდა,
სადა ხარ, ქალო? ვის ეკადრება?
კახი
ვაიმე, ძმაო!.. შენი დაკარგვით
გამიორკეცდა დღეს მწუხარება!..
მსახურები
ბატონო, ვიღაც უცხო ყმაწვილი
ვნახეთ დაჭრილი, ტყის პირად ეგდო
და შეგვეხვეწა: “ნუ დამაშორებთ,
ლევანთან ერთად მეც წამიღეთო”.
მეფე

ვინ ყმაწვილია?

კახი

ერთი ვიღაცა,

უცხო ჩვენ ჯარში გამოერია;

იმის მშვენიერ, ბავშვურ სახეზე

ჯერ არც უღვაში და არც წვერია;

ლევანს დასდევდა, არ შორდებოდა,

ნაცნობს ვერავის ვერ მივამგვანეთ!..

მეფე

ვინც უნდა იყოს, ჩვენი ყოფილა!..

მიდით და ახლავ შემოიყვანეთ...

გამოსვლა მეხუთე

იგინივე და შემოაქვთ დაჭრილი

დაჭრილი

სად არის ლევან? აბა მიჩვენეთ!

ეს არის, აგერ რომ ასვენია?
რისთვის მიშორებ, შენ გენაცვალე?
რომ მიმატოვე, არა გრცხვენია?!
“ერთად სიცოცხლე, ერთად სიკვდილი”,
ასე არ იყო ჩვენი პირობა?
და შენ კი გინდა სიტყვა გასტეხო?
ამას იფერებს შენი გმირობა?
აჰა, გიბრუნებ შენსვე საწინდარს,
(იხსნის გულს, აიგლეჯს რაღასაც და გულზე ადებს)
თვით ღმერთი იყო ჩვენი თავმდები!..
შენ კი აქავე მიშორიებდი,
მაგრამ მე იქაც არ მოგშორდები!..
წავიდეთ ერთად... (ჩაეკვრება და კვდება)
მსახური
ქალი ყოფილა!
ყველა
ქალი ყოფილა?!!

მეფე
ვინ არის, ნეტავ?

გამოსვლა მეექვსე

იგინივე და მოხუცი შემოდის მედიდურად
მოხუცი

ვიცი, ვინც არის, ჩემო ხელმწიფევ!
უსინათლო ვარ და მაინც ვხედავ!..
მაგრამ მაგისტვის ჯერ არ მცალია...

ბატონო მეფევ, ძლევამოსილო,
ადიდოს ღმერთმა შენი მეფობა!
და შენც გმირთგმირო, ბატონიშვილო,
ამიერიდან საშვილიშვილოდ
კურთხეულ იყოს შენი სახელი,
რომ შენთან ერთად იდიდებოდეს
შენი მშობელი, შენი გამზრდელი!..

დღემდის ტანჯული ჩვენი ქვეყანა
შენით სულს ითქვამს აწ თავისუფლად,
და შენც, უფალო, ამდენი ტანჯვა
სამარადისოდ იკმარე მსხვერპლად!..
ახლა კი, შვილო, შენთან მოვდივარ!..
აბა, მიჩვენეთ, მივიდე, ვნახო,
რომ ხმალაძიანთ უკანასკნელს მსხვერპლს
უკანასკნელად ხელი შევახო. (დაუჩოქებს)
აქა ხარ, შვილო? ეს ვინლა არის?
შენი ლევანიც აქა გყოლია?
მადლობა უფალს, რომ მაგის ჯავრი
სამარეში თან არ ჩაგყოლია!
ერთად წასულხართ... აქ არ გელირსათ
ბედნიერება, შვება და ღზინი,
მაგრამ იმ სოფელს, სამაგიეროდ,
დაგედგასთ თავზე ნათლის გვირგვინი!
(მოეხვევა. ზარების რეკა მოისმის)

მეფე

ჩუ!

დედოფალი

ნიკოლოზი ალავერდელი

პარაკლისს იხდის, სჩანს, სამადლობელს!..

ჩვენც ღმერთს მადლობით ავუპყრათ ხელი,

რომ თაყვანი ვცეთ მის დიდ განგებას

და მოვიყაროთ მუხლები მის წინ. (იჩოქებს)

მეფე

“აღდეგინ ღმერთი და განიბნინენ

ყოველნი მტერნი იმისნი!”

ყველა

ამინ!

(ისმის რეკა. ფარდა ნელ-ნელა ეშვება)

1890 წ.

ძმობა, ერთობა და სიყვარული

მთელ ქვეყანაზე და კაცთა შორის
იყოს წყეული... ის იყოს კრული,
ვისაც არ სწამდეს და არ უნდოდეს:
“ძმობა, ერთობა და სიყვარული”.
საერთშორისო მტკიცე კავშირი,
ეს არის ქრისტეს სწავლა და მცნება,
საყოველთაო, სამარადისო, -
და არ საწუთო სიზმარ-ოცნება.
ვისაც ესა სწამს წრფელის განზრახვით
და ჭეშმარიტად არს გამსჭვალული,
მას შეერგება ციურ მანანად

“ძმობა, ერთობა და სიყვარული”.
ვინც გაიძახის ცარიელ სიტყვებს
და გულში სულ სხვა აქვს დამარხული,
ამაო არის მისი ნათქვამი:
“ძმობა, ერთობა და სიყვარული”.
მთელ ქვეყანაზე და კაცთა შორის
იყოს წყეული... ის იყოს კრული,
ვინც მხოლოდ სიტყვით გაიძახოდეს:
“ძმობა, ერთობა და სიყვარული”.

1911 წ.

ობოლი

(ხალხური)

დედის ტკბილი რძის ჭირი მე!
ძუძუებს ვენაცვალე!!
ვინც მათი გემო არ იცის,
ახვეული აქვს თვალები.
ხელში ჩამიგდო ობოლი
კუდურმა დედინაცვალმა.
დამწყევლა ენაბოროტმა,
გამღალა მისმა მე თვალმა...
აღარც ვიზრდები, არც ვკვდები,
შევკვნესი სხვისა კერასა,
დედის სახელსაც ვერ ვამხელ,
ვამჩნევ ბედისწერასა!..

დედას ვეძახი - “მამასა”,
ვეძახი მამას - “პაპასა”;
არც ერთი პასუხს არ მაძლევს
და იმან გამაკაპასა.
ოჰ, რა ძნელია ობლობა
და უძნელესი - გერობა!
დედინაცვალის დედობა,
მისი მოყვრული მტერობა!!.
დედის რძე თაფლი ყოფილა
და დედინაცვლის - ნაღველა:
დავლიე - ყელზე დამადგა,
ძირმწარედ წამომახველა!..
ისევ დედის რძის ჭირიმი,
ძუძუებს ვენაცვალები!
ოცნებით მაინც შევეტკბო,
სიცხადით განაწყალები!

ნაღზური

მინდვრად ეგდო თეთრი ქვა,
დავკარ ხელი, თან ამყვა...
ქალო, შენი სიყვარული,
სადაც წაველ, თან წამყვა.
ქვა უბეში ჩავიდევით,
დამამძიმა, დამძალა!..
ქალო, შენი სიყვარული
გამწარდა, ვით სამსალა.
ქვა ავიღე, გადავაგდე,
მივუმატე ძველ ყორეს...
ქალო, შენი სიყვარულიც
გადვულოცე მეორეს!
იმ ქვას წვიმა დაასველებს, -

ცრემლები - შენს სიყვარულს...
მაგრამ წვიმა ქვას ვერ ალბოზს
და ცრემლები კაცის გულს.

1892 წ.

თქვენი ჭირიმე

ამ დღეს ველოდი, მოვესწარ!...
ვიცინი, აღარ ვტირი მე.
ახალგაზრდებო, აწ კი თქვენ
გამოდით, თქვენი ჭირიმე!...
ბევრი რამ მითქვამს... რომ მეთქვა,
დავიმახინჯე პირი მე!..
ახლა არ გვგლეჯენ ენასა, -
სთქვით რამე, თქვენი ჭირიმე!
“ასჯერ გაზომეთ და ერთჯერ
გამოსჭერთ,” ახლაც ვყვირი მე.
ნუ აჩქარდებით! ნურც შიშობთ,
გამტკიცდით, თქვენი ჭირიმე!
ბევრი ვეცადე, ძირმწარეს

ვერ გავუთხარე ძირი მე.
ახლა კი თქვენი ჯერია,
დაჰბარეთ, თქვენი ჭირი მე!
კუბოს კარამდე მისული
რაღა ვარ, განაწირი მე?
მაგრამ თან თქვენი იმედი
მიმყვება, თქვენი ჭირი მე!
ნუ გამიმტყუნებთ იმედსა,
ხომ ხედავთ, აღარ ვტირი მე!
დრო მოდის - ერთად ვიცინოთ!
ვიცინოთ, თქვენი ჭირი მე!

1905 წ.

ქებათა-ქება

სხვებმა სვან ღვინო, მე უღვინოდაც
მთვრალი ვარ პირად ბედნიერებით
და ნეტარებას მიმრავალკეცებს
მიდამო მისის მშვენიერებით.

ვიშ ამ სადამოს,
მშვიდსა, საამოს,
ტკბილ ნეტარებით შეზავებულსა!..
რა უცნაურად,
მაღლით ციურად
სამოთხისაკენ იტაცებს გულსა,
რომ საიდუმლო,
სასიქადულო,
კაცსაც ბუნების შეატყობინოს

და, სადაც ჭკუა
სცდება და სტყუა,
იქ მარტო მხოლოდ გულს აგრძნობინოს!
აჰა, ვგრძნობ მეცა,
რომ არის ზეცა,
აღვსილი რაღაც ძალით საგზნობით,
და ეს ქვეყანა,
ყოვლგნით ყველგანა,
თავს უხრის შემქმნელს მაღლით საგრძნობით!
დახეთ ამ მთვარეს,
სხივმომფინარეს,
თითქოს ტკბილ სევდით ივსებსო გულსა!..
მოკაშკაშენი,
მოთამაშენი,
ვარსკვლავნი ირგვლივ აბმენ ფერხულსა.
ძალთა დიდება,
შექმნათა ქება,

არს საიდუმლო მათი ვედრება.
ქვეყნით ბუნება
ბანს ეუბნება
და ეს ბანია “ქებათა-ქება”.
ყვავილთა ენა -
არს სუნნელთ ფშვენა,
საგალობელად აღმა კმეული,
წყალთა ჩქრიალი,
ფოთოლთ შრიალი,
ბალახთ ბიბინი რაღაც გრძნეული,
ბუნების მაყრულს,
საქორწილოდ სრულს,
ეკავშირება, ზე ემატება, -
და ახლა მეც ვგრძნობ,
საიდუმლოდ ვცნობ,
რომ არის კაცში ღვთისა ხატება!..
რამ ამამაღლა? ვინ მაგრძნობინა

ეს საიდუმლო, ღვთიური ძალა?..
ადამის ცოდვით მკრთალი ბუნება
ძლევამოსილად გარდამიცვალა?! -
შენ, სიყვარულო, ცისა და ქვეყნის
კავშირო და თან შუამავალო!

შენ, რომლის ერთ წამს, იმ სანეტაროს,
მზა ვარ, სიცოცხლე მთლად ვანაცვალო!..

შენ, ვისაც უგნურთ უმეტესობა
ვერ გიგრძნობს, ვერც გცნობს, მხოლოდ ცილს გწამებს,
და შენ მაგიერ შენის სახელით
ის აღიარებს პირუტყვულ წამებს!
შენ და მხოლოდ შენ, ციურო ნიჭო,
გამოუთქმელო კაცთა ენითა...
შენგან მგოსანი ფრთებშესხმული ვარ
და მონავარდე აღმაფრენითა,
რომ მეც, გედივით, სიკვდილის წინეთ
უცნაურ ჰანგზე ჩავიხმატკბილო...

გცხო წმინდა სიმებს ციურ მაღამოდ
და ვსთქვა გალობა საშვილიშვილო.
მე მას ვუგალობ, ვისაც განგებამ
მშვენიერება უსნივცისკარა!...
ვინც ვარდს ელოფერი, იას სინაზე
და ბულბულს ენა ერთად მოჰპარა!..
ის არის ჩემი ტკბილი სიზმარი
და მომზიბლავი მძლავრი ოცნება...
სიყვარული რომ ტახტად უდგია,
ეგვირგვინება პატიოსნება!..
როცა ჭაბუკი გამოუცდელი
მას თაყვანს ვცემდი თავდადებულად,
ვხედავდი ნინოს, თამარს, ქეთევანს,
იმაში შენათხზ-შეერთებულად;
და, საამქვეყნოდ გულგრილ მოხუცი,
დღესაც თაყვანს-ვცემ, როგორც პირველად,
თითქო ჭაბუკი ვიყო მე ახლა

და ვყოფილიყო მოხუცი ძველად!..
სხვებმა სვან ღვინო!.. მე უღვინოდაც
მთვრალი ვარ მეტის სიხარულითა!..
ემატა სოფელს მშვენიერება
ჩემს თვალში მისის სიყვარულითა!..

1882-1900 წწ.

ვაჟა-ფშაველას

ენას გიწუნებ, ფშაველო,
მგოსანო მაღალ მთისაო,
თუმც კი გვითესავ მარგალიტს!..
მკითხველიც იმას მკისაო!
ჯერ არ ვყოფილვარ ფშავეთში,
მაგრამ კი ვიცნობ ცნობითა;
შენ დამიხატე ის მხარე
ფშაურის ჭკუა-გრძნობითა.
და რაც არ გადმოგიცია
მის შვენებაზე ენითა,
მე თვითონ მივხვდი ყოლიფერს,
შენთანვე აღმაფრენითა.
ვიცი, რომ ფშავლის სოფელი

წმინდაა, მაღალ მთისაო,
ენა - მეტყველი სიმართლის,
გულ-მკერდი - ფოლადისაო.
წინეთ რომ ზმალთ უჭრიდათ,
სადღეისოდ სჭრის კალამი...
გადაეც ბარის მგოსნისგან
მთიულეებს ძმური სალამი.

1913 წ

სანამ ვიყავ ახალგაზრდა
და სიამით ძგერდა გული,
ვნატრობდი და არ მეღირსა
ბედუკუღმართს სიყვარული.
როს დავბერდი, დავუძღურდი,
სახე დაჭკნა, დამელარა,
სიყვარული რაღად მინდა,
გინდ იყოს და გინდა არა!
სიღარიბე კვალში მდევდა,
კარის-კარზედ დამატარა,
აწ სიმდიდრე რაღად მინდა,
გინდ იყოს და გინდა არა!
ვინც მინდოდა სამეგობროდ,

ყველამ გვერდი ამიარა,
დღეის იქით მეგობარი
გინდ მყავდეს და გინდა არა!
უსამართლო დაცინებამ
ჩვენში ბევრჯერ გამამწარა.
ცხრა მთას იქით, რაღად მინდა,
გინდ მაქონ და გინდა არა!
ვისაც ვთხოვდი შემწეობას,
ჩემთვის წყალიც არ დაღვარა,
რომ მოვკვდები, რაღად მინდა,
გინდ მიტირონ, გინდა არა!
სული კრული, გული წყლული,
სახე მჭკნარი, თმა ჭაღარა,
ამისთანა სიცოცხლაც კი
გინდ იყოს და გინდა არა!

1893 წ.

ციცინათელა

ჩემო ციცინათელა!
რად მიჰფრენ ნელა-ნელა?
შენმა შორით ნათებამ
დამწვა და დამანელა!
ანათებ და კარგი ხარ,
მე თუმც არას მარგიხარ!
ჩემი იყო, ის მინდა,
შენ კი სხვისი ბარგი ხარ!
აბრეშუმის პეპელა,
ფუტკარი და წურბელა,
შენზედ სარგებლიანი
შენ გენაცვალოს ყველა!
წურბელა მკურნალია,

მაგრამ ცოტა მყრალია...
მშერი - სისხლის მტერი,
რომ გაძლება - მთვრალია!
მაშ რად მინდა წურბელა?
მან გული დამიბნელა!
ისევ შენ და ისევ შენ,
ჩემო ციცინათელა!
მეორე თაფლს და სანთელს
გვიკეთებს და სარგებელს
მით გვაძლევს, მაგრამ კბენით
გვისივებს ცხვირ-პირს და ხელს!
მაშ რად მინდა ფუტკარი,
მკბენარი, მოისარი?
ისევ ციცინათელა,
უწყინარი ის არი!
მესამე ტანს გვიმოსავს,
წყნარია და არ იქმს ავს,

მაგრამ უგნურებითა
პარკში იღრჩობს თავის თავს!
მაშ რად მინდა პეპელი,
უგნურად თავის მკვლელი,
და როგორ არ მერჩიოს
მასაც ციცინათელი?
ჩემო ციცინათელა,
საით ჰფრენ ნელა-ნელა?
მე ვარ შენი ერთგული,
სხვა მოგატყუებს ყველა.
მებრალეები, - კარგი ხარ!
და ვაი, სხვის ბარგი ხარ!
სხვებს ბნელშიაც უნათებ,
მე კი დღეც არ მარგიხარ.
ნეტავ რისა გაქვს რიდი?
ჩემსკენაც გამოფრინდი,
ნათელი მომაფინე,

მეც გამინათე ბინდი!
კმა, რაც დღემდის ვიწამე;
აწ საყვარლად მიწამე
და მაშინ შენს სიყვარულს
დამავიწყებს მიწა მე!..
ჩემო ციცინათელა,
სადლა ჰფრენ ნელა-ნელა?
შენმა შორ-შორ ნათებამ
უდროოდ დამანელა!..

ნათელა

ძველებური ამბავი

შესავალი

ამაღლდით, გრძნობავ, გონებავ!..
ასცილდით მზე და მთვარესა!..
შეუკავშირდით ვარსკვლავებს,
მოციმციმ-მოელვარესა!
შეიტყვეთ საიდუმლოება
ზეციურ ტკბილი ხმებისა
და შეისწავლეთ კანონი
იმათი შეთანხმებისა!
მე მაშინ მხოლოდ გავბედავ,

ხელი შევახო ჩანგურსა
და მწარე ზარი ამ ქვეყნის
შევრთო იმ ქვეყნის ზევსურსა,
რომ მეც გალობით, გედივით,
დავაგდო ქვეყნის საზღვარი,
ჩავდნე ჩემსავე ჰანგებში
და გავქრე, როგორც ლამპარი...
დიახ, მსურს დავდნე და გავქრე,
რომ მას მოვფინო ნათელი!...
ნათელა არის იმისი,
ვისაც მე ვამბობ, სახელი.

ნაწილი პირველი

თავი I

ერთხელ თურმე მზე და მთვარეს

მოუვიდათ ჩხუბი დიდი:
გაშორდენ და შემაერთი
ჩაინგრიეს გზა და ხიდი.
შუა ჩადგა გველეშაპი,
დრო იხელთა, ჩაეპარა...
აღარც მზე სჩანს, აღარც მთვარე...
ორივ ერთად მიეფარა.
დადგა ბნელი საზარელი
დრო, მზეცების სანავარდი!...
მზის სხივების ველარ მჭვრეტი,
გახმა ია, დასჭკნა ვარდი!...
სწორედ ამ დროს, სიბნელის დროს,
მოევლინა ქართველს ჭირი!...
აღარც ძმობა, აღარც ყმობა,
აღარც სიტყვა, აღარც პირი!..
ერთი ძუძუთ გამოზრდილი,
ერთი დედის ორი შვილი,

ერთს ჭირსა და ერთსვე ლხინში
შეთანხმებულ-გამოცდილი,
ამერი და იმერეთი
აირია, აიშალა!...

და ორივეს ჩამოაკლდა
სიმტკიცე და ძველი ძალა.
ეს უნდოდათ მონგოლებსაც!
გაიხარეს გულით დიდად,
შუა ჩადგენ და ძმებ შუა
შური გასდვეს გზა და ზიდად.
გაეგონათ, ქართველები
პირდაპირად ვერვინ სძლია,
და იმათი დამჩაგვრელი
მხოლოდ სულის სიმდაბლეს!...
გზას დაადგენ ცბიერების,
ხალხსა ჰრყვნიდენ მრავალგვარად,
სიცრუე და ორპირობა

ხელთ ეჭირათ ხმლად და ფარად.
სიმართლეს და კარგ კაცობას
აღარ ჰქონდა გასავალი
და სდევნიდენ კაცურ კაცებს,
არ ჰქონოდათ, გინდა, ბრალი.
ჩამოაგდეს ქვეყანაში
სიღარიბე, სილატაკე;
მთა და ბარი გაასწორეს,
შეაერთეს ზღვა და ვაკე.
დღეს-ხვალოდით შელახული,
დაიჩაგრა, გატყდა ერი:
შიგადაშიგ გამოუჩნდა
ძმას მისივე მოძმე მტერი!...
მამა-პაპის წაღმა ხნული
შვილიშვილთა დაღმა ფარცხეს.
და ამერეთ-იმერეთმაც
ერთმანეთი დაამარცხეს.

ძველი ქება და დიდება
დაჰკნა უცბად, როგორც მდელი:
ადრინდელის ჩრდილი იყო
დაჩაგრული საქართველო!...
ყოველი მხრით გაისმოდა
სულთაბრძოლის “ვაი” - “ვიში”!..
და დაცემულ ქართველობის
აღარ ჰქონდათ მის მტრებს შიში!..
ეგონათ თუ ქართლის ბედი
საუკუნოდ მიეფარა
და მომავალ სიცოცხლესაც
შავი მიწა მიეყარა!...
რა იცოდენ, რომ მის წილხვედრს
დედა ღვთისა არ სწირავდა
და ტანჯვაში გამობრძმედილს
მომავლისთვის იფარავდა!
ზოგჯერ კერა ჩამქრალია,

ცივი ნაცრის გარე პირი...
და უსითბო, უსიცოცხლო
ზედ აყრია მას ნახშირი!
მაგრამ, თურმე, შუა-გულში
სძინავს ობოლ ნაკვერცხალსა
და ინახავს მერმისისთვის
ჩვეულებრივ ნათელ ძალსა!
ქვეყნის კერაც ასეთია:
გინდ დახუჭოს მტრულად თვალი,
იმის გულში მაინც ღვივის
დაფარული ნაპერწკალი!...

თავი II

ცაში ვარსკვლავი ვარსკვლავზე
ღვთისაგან დანათესია,
მაგრამ იმათში ყველაზე

შუქურა უკეთესია!...
ბევრია საქართველოში
პირთამზე, მზეთუნახავი;
მაგრამ, “ნათელას” რომ სჯობდეს,
არავინ არის მნახავი.
ტანადობა აქვს ალვის ზის
და თვალადობა მთვარისა,
ღიმილი - ცისკრის ვარსკვლავის
სზივოსან-მოელვარისა.
ვარდს მიუძღვნია ელოფერი,
სინაზე - ტურფა იასა;
ზედ შუქი მოუფენია
სამოთხის კარსა ღიასა.
ცისფერი მისი თვალები
სამოთხის ჩამსახველია!
კოჭებამდე სცემს ხუჭუჭი,
შავი, უკუნი, ბნელია!...

ქალია ქველი წერეთლის,
პატრონი “მოდინახისა”,
უნებლიეთად დამგები
სასიყვარულო მახისა!
აღარც დედა ჰყავს, არც მამა,
ობლობით განაზარდია...
ცით მოწყვეტილი ვარსკვლავი,
ედემში რგული ვარდია!
სადაც კი საქართველოში
განთქმული მეომარია, -
თვალი იმისკენ უჭირავს,
ნათელას მაძებარია.
მაგრამ ნათელას პასუხი
საერთოდ გადაჭრილია:
“ჯერ ჩემი გული ყველასთვის,
როგორც სამარე, გრილია!
“და ვერაფერი გაათბობს,

თუ არ სხვაგვარი გმირობა!
საცოლოდ იმან მიგულოს,
ვინც შეასრულოს პირობა:

“მე ერთი ჩოხა შევკერე,
თეთრი რამ... მშვენიერია!
წელში ვიწროა, წერწეტი,
ბეჭებში განიერია.

“არსად ეტყობა ნაკერი,
ძაფები დაკარგულია.
და ოქრო-მკედით ნაჭედი,
სახეებ-მოქარგულია.

“შვიდი მტკაველი სიგრძე აქვს,
და შესაფერი განია!...
ოქროს ღილები შემიბამს,
ცრემლებით გამიბანია.

“ვისაც ის ტანზე მოუვა,
იმან ჩაიცვას, სხვამ არა!...

მაგრამ სხვაც არის პირობა,
ეს ერთი მარტო არ კმარა:
“წავიდეს, მტრებში იომოს,
გვიჩვენოს ძალა მკლავისა,
წითლად შეჰღებოს საპირე
ამ ჩემი ნახელავისა!...

“ნახოს სახელი მისთანა,
რომ არ ენახოთ არც ძველად:
ასოცი თავი მომართვას
ჩემი სარების სარქველად;
რომ შემოევლოს მესერად
ამ ჩემ დიდ ციხე-დარბაზსა...
და მაშინ მხოლოდ ეს გული
გათბება... დასდებს მას ფასსა!”
ყოველი კუთხით გაისმა
ეს უცნაური პირობა!
ყველას უნდოდა ესინჯა...

გამოეცადა გმირობა.
მთლად მოეხიბლა ქვეყანა
ნათელას ციურ სახესა:
გუნდად და გუნდად მოატყდენ
გმირები მოდინახესა!...
სინჯვენ... არ ერგო ის ჩოხა
არავის ტანადობასა!...
ეთხოვებიან ნათელას
და სჯერდებიან დობასა.
დღე დღეზე მიდის, თვე - თვეზე,
გარბიან წელიწადები!
და ფრთებს იკვეცავს სურვილი,
ნათელას გულში ნადები:
“ვაი, თუ ცუდად ვკარგავდე
ჭაბუკ დროს, სანეტაროსა,
და ჩემმა გიჟმა ოცნებამ
ამაოდ ჩამიაროსა?”

თავი III

მაღლიდან გადმომდგარიყო
მზეთუნახავი ნათელა;
სარკმელში იყურებოდა,
გული უცემდა ნელ-ნელა.
სევდა რამ შემოსწოლოდა
შავი ფიქრებით მღელვარეს;
შეეკრა ტევრი წარბები,
სახეს ჩრდილავდა ელვარეს.
ხან ფიქრით გატაცებული
შორს აშტერებდა თვალებსა.
ხან ისევ გონზე მოსული
გადაჰყურებდა ჭალებსა.
ყვირილა ადიდებული
მოიკლაკვნოდა ღრიალით,
რეტი ესხმოდა ჭალებში

აქეთ და იქით ტრიალით!
ხიდი წახვეტა, რაც იყო,
შეჰკრა გზა გაღმა-გამოღმის!...
დიდზე უწევდა მუქარა
მისი მყვირალა ცივი ხმის.
ანაზღად შორით გამოჩნდა
მხედარი თეთრი ცხენითა,
მოაგელვებდა მერანსა,
თითქოს მოჰყავდა ფრენითა.
მოადგა. ხიდი არ დახვდა,
ცხენი მოაგდო კიდესა!
დეზი ჰკრა, წყალში გადუშვა,
ისველებს ჩაფხუტ-რიდესა.
გამოეხვიენ ტალღებში
ცხენი და კაცი, ორივე!...
ღმერთზე ჰკიდია მათი ხსნა,
საეჭვო არის მათი სვე!

თვალი მოავლო ნათელამ,
იკივლა: “ილუპებაო!...
და შველაც ხორცშესხმულისგან
იმათი არ ეგებაო!”...
დალუპვას რომ არ უყუროს,
თვალთ მიიფარა ხელები!...
მაგრამ გასცურა მხედარმა,
გადააჭენა ველები;
შეუდგა აღმართს!.. გულდაგულ
მიადგა მოდინახესა!...
სარკმელს შეჰყურებს მღელვარე,
ეძებს სასურველ სახესა.
არავინა სჩანს... ხორციელს
ვერავის ჰხედავს ის თვალით!...
მხოლოდ მაღლიდან დაეშვა
იმის წინ ჩოხა ფრიალით.
აიღო ხელში, გასინჯა,

ჩაიცვა, - ერგო კიდეცა!...
გაიორკეცა სურვილი,
მისთვის გაიხსნა კიდე-ცა!..
კოცნა შესტყორცნა სარკმლისკენ,
მოახტა მარდად თეთრასა!..
და, რომელ გზითაც მოვიდა,
დაადგა ისევ იმ გზასა!
არ სთქვა: ვინ იყო? რა გვარი?
საიდან იყო მოსული?...
წავიდა და თან წაიღო
ნათელას გული და სული.

თავი IV

ერთი ხანია - ნათელას
ძღვნად მოსდის ოქროს კავები
და ზედაც ჩამოხირხლული

სამშობლოს მტრების თავები.
არავინ იცის, ვინ გზავნის?
ვის მოაქვს ციხის კარზედა?
დღითიდღე თავებს აგებენ
სარქველად გამხმარ სარზედა.
ერთი აკლია ასოცსა!
იმასაც ელის ნათელა...
მაგრამ დრო გადის, არ მოაქვთ,
არ იქნა... არა ეშველა.
ფიქრში ჩავარდა ლამაზი:
“ვაი თუ მოჰკლეს გმირიო?!
მაშინ დაბნელდეს ჩემთვის ცა,
ჩაინგრეს ქვეყნის პირიო!...
წარმოიდგინა ავი რამ,
ოცნებით დართო ჭირი ჭირს;
თმა გაიშალა, ძირს დაჯდა
და აღარც იკრავს გულისპირს.

არ იხედება სარკმელში,
აღარ ადევნებს მგზავრს თვალსა!
ისე იქცევა, როგორც-კი
შეჰფერის ჭირისუფალსა.
თმაგაშლილს შავი სამოსი
უმატებს ელვარებასა.
რა შეედრება ქვეყნად მის
გულ-მკერდის მღელვარებასა?!
შევიდა მასთან გამდელი,
მისი საყვარელ-რჩეული;
მიუალერსა გაზრდილსა
და სიტყვა ჰკადრა ჩვეული:
“ბატონიშვილო, ვისა ჰგლოვ?
რათ ემონები ოცნებას?!
ლოცვა-ვედრება შეჰფერის
და არ ყვედრება ღვთის ნებას!
“ეგებ არ იყოს ის მკვდარი...

შენ კი იგლოვდე ცოცხალსა,
ცეცხლს იკიდებდე უჯეროდ
და ზედ ასხამდე ცხელ წყალსა!...

“ადე, ნუ ზიხარ! ჩაიცვი,
მოირთე სამკაულითა...
და, ვინც გსურს, იმის სიცოცხლე
ღმერთს შეავედრე გულითა”.
დასთანხმდა ქალი, წამოდგა,
მიჰმართა დედაღვთისასა:
სთხოვდა მას შუამდგომლობას
და შემწეობას ძისასა!
გათენდა დილა საამო,
ქვეყანამ გამოიღვიძა:
ცა დედამიწას დაჰხარის
და ცას შეჰნატრის ძირს მიწა.
კაცი, პირუტყვი, მცენარე
მზეს მოელიან საამურს,

ბულბული ჩანგურს უმზადებს
და შაშვი უკრავს სალამურს.

ტოროლა მაღლა ჰაერში
ზარს აწკარუნებს რიკრიკით,
ჩაუქროლ-ჩამოუქროლებს
მერცხალი ტკბილი ჭიკჭიკით!

ქვეყანა აღტაცებული
უგალობს ქებათ-ქებასა
და ყვავილები სამსხვერპლოდ
უკმევენ სურნელებასა!...
არ სძინავს არცა ნათელას:
ხატის წინ მუხლმოყრილია,
ცრემლსა ღვრის სავედრებელსა,
მით სასოება ტკბილია!...

უცბად გაიღო კარები,
მსახურმა ფეხი შემოდგა;
არ მოელოდა მლოცველი,

შეკრთა და ზეზე წამოდგა.
უბრძანა: “კადნიერება
ეგ შენი მეუცხოება;
მაგრამ შლეგი ხარ, უზრდელი,
ბევრი რამ მოგეთხოვება?!
“უდროვოდ, განა არ იცი,
ჩემთან არავის უვლია?!...
ნება აქვს მხოლოდ ერთს გამდელს
და ისიც მოკრძალოულია”.
- ჩემო ხელმწიფევ, ნუ მრისხავ!
არა გხლებივარ ნებითა:
შეგვემთხვა უჩვეულო რამ,
გიახელ იძულებითა.
კარზე მოგვადგა მხედარი,
არ ამბობს, თუ ვინ გვაწვია;
წითელ ცხენზე ზის და ტანზე
ჩოხაც წითელი აცვია.

პირდაპირ მოდის უშიშრად,
არც არავისი ჰრცხვენია!...

კალთაში გამოხვეული
მოაქვს რაღაცა!... ძღვენია!
ნახვა სურს, სული მიუდის!
ამბობს: “მაჩვენეთ ჩქარაო!

ვარ კარგი მახარობელი
და არა მეტიჩარაო”.

გულმა უმთხრობლა ნათელას,
ვინც იყო მისი სტუმარი!

ბრძანა და გააღებინა
მაგარი ციხის მან კარი.
შინ შემოვიდა სტუმარი,
მის ნახვას არრა სჯობია!
ედემში ზრდილი ალვისზე
სამოთხის შენამკობია!

ჯერ თაყვანი სცა მასპინძელს,

მუხლები მოიყარა მან...
ვერ გამოჩნდება იმასთან
ზღაპრული გმირი ყარამან!...
ჰკადრა: “მოვსულვარ თქვენი ტყვე,
პირობის შემსრულებელი!
თქვენის სხივის და ჯავარის
შეფრქვევით მადიდებელი.
“უბრძანეთ, ცხენი გაბანონ,
ჩოხაც გარეცხოვ თბილ წყლითა.
ცხენიც თეთრია, ჩოხაცა,
შელებილია სისხლითა!
“და აწ, მიიღეთ ჩემგან ძღვნად
ვით პირის სანახავიო,
ქვეყნის მტრისა და ორგულის
ეს მეასოცე თავიო!”
გაჰმსჭვალა ვაჟის სიკეთემ,
შეკრთა წერეთლის ასული!

მადლობის გადასახდელად
ძლივს მოიბრუნა მან სული!
“კურთხეულ იყოს” - წყნარად სთქვა -
“შენი აქ მობრძანებაო!
თვალთ გიყურებ, არ მჯერა...
მგონიხარ მოჩვენებაო.
“თუ ღვთიით ხარ მოვლინებული
ცხადი რამ, ხორციელიო,
ვინ ხარ და სიდან მოსულხარ?
მითხარი! პასუხს ველიო!”...
ყრმამან მიუგო: “მაგისი
ძნელი არ არის ცოდნაო:
მთავრის შვილი ვარ, მთავარი,
დადიანი ვარ ცოტნაო!”...
ქალმა სთქვა: “ცოტნეს სახელი
გამიგონია მეცაო.
კურთხეულ იყოს მარადის

ჩვენი შემყრელი ზეცაო!”
ზელი ზელს მისცეს, გული გულს,
თვალი თვალს გაუყარესა,
და გაიმართა ნადიმი
ყველგან საჩხერის მზარესა.

ნაწილი მეორე

თავი I

იქ, სადაც ზოპის ნაპირზე
დღეს ძველი მონასტერია,
მთავრის სასახლე ყოფილა,
მიდამოც დიდი სჭერია.
იმისი კოშკი მაღალი
უჭვრეტდა ოთხსავე მზარესა;
მახლობლად თავზე ივლებდა

დღისით მზეს, ღამით მთვარესა.
მისჩერებოდა იაღბუზს,
გადაჰყურებდა შავ ზღვასა,
შეფერადებულ ჭალებსა,
სანახავს სხვასა და სხვასა!
არცერთი კუთხით მომსვლელი
მტერი არ გაუცდებოდა:
მისი პატრონის მხარ-მკლავი
შორით შორამდე სწვდებოდა!
ის იყო ცოტნეს სადგური,
იქ მიიყვანა ნათელა!
და მიიწვია ქორწილში
მან ჭკეშევრდომი სუყველა.
შემოკრბენ აფხაზ-მეგრელნი,
სვანებთან ერთად ჭანები;
ქართლ-კახეთ-სამესხეთოდან
მეგობარ თვისიანები.

ააგეს ფანჩატურები,
საჯდომი ბევრ ათასისა;
ქვეშ ორხოები დაფინეს,
დაუდებელი ფასისა.
თავში დაბრძანდა მთავარი
და გვერდით დედოფალია;
სწევები ჩამწკრივდენ რიგ-რიგად,
როგორც წესი და ვალია.
გახურდა ღვინი ჩვეულებრ,
შეიქნა ყანწის ტრიალი!..
ხელიდან ხელში გადადის
თას-აზარფეშა-ფიალი!...
და ვინც ბევრს არ ჰსვამს, შიგდაშიგ
არაკრაკებენ “კულითა!”...
გაჩნდა ღიღინი, გალობა,
სიმღერა კრიმანჭულითა.
იქ ისმის “დილა-ოდელია”,

“კაბდური”, “თინა-თინაო!” -
აქ “შადი”, “მრავალჟამიერ”,
“მზემ სხივი მოგვაფინაო!”
გამზიარულდა ერთგვარად
სუყველა, დიდი, პატარა,
მაგრამ დედოფლის სახეს-კი
ღრუბელი გადაეფარა!
შეწუხდა ცოტნე და უთხრა:
“აგრე რათ მოიწყინეო?
მასპინძელი ხარ, ხომ იცი,
რიგია, მოილხინეო!”
“თუ საწერეთლოს დათმოვამ
შენ მაგრე შეგაწუხაო,
სჩანს, ზეცა გამრისხებია
და რისხვით გადმომჭუხაო!”...
მზე რომ ჭიატობს წვიმის დროს,
ამბობენ: “მზე პირს იბანსო,

და ცისარტყელა შვიდფერი
მას მხარს უმშვენებს და განსო”.

იმას მოჰგავდა ნათელას
თვალცრემლიანი ღიმილი
და ანგელოზის გალობას -
მისი პასუხი ხმატკბილი:

“ჩემო ზელმწიფევ! შენთან მყოფს,
მომაგონდება მე ვინა?

მაგრამ სხვა რამემ შორიდან
საგრძნობლად გულზე მიკბინა!

“ველარ მოვისმენ გულგრილად
“შადსა” და “მრავალჟამიერს”,

სანამდე საქართველოში
ბატონად ვხედავ ქვეყნის მტერს.

“თვალწინ მეხატვის ერთი რამ,
ისა მკლავს და ის მაღონებს:
ლიხს იქით მოძმე ქართველი

ყმად გაუზღიათ მანგოლებს!
“დღეს აქ ლხინი გვაქვს საერთო
ყანწ-აზარფეშის ტრიალი;
იქ კვნესა ისმის დაჭრილთა
და ქვრივ-ობლების ღრიალი!
“ზომ ხედავ ამდენ ვაჟკაცებს,
გმირთაგმირს, ლომთალომებსა?
ცოდვა არ არის ესენი
ერიდებოდენ ომებსა!?!...
“აქ რას უსხედან? წავიდენ!...
შენ უწინამძღვრე, მთავარო!
და მეცა თქვენთან, იცოდეთ,
მამულის მსხვერპლად მზა ვარო!”
სთქვა და გაჩუმდა, მის სახეს
დაადგა თითქოს ნათელი;
თავი მოხარა სიმდაბლით,
გულზე დაიდვა რა ხელი.

ზეზე წამოდგა მთავარი,
შემკრთალი გაოცებითა!...
ხალხიც შეჰყურებს დედოფალს
უბიწო აღტაცებითა!...
მოულოდნელმა პასუხმა
გრძნობა-გონება არია!...
თითქო გაქვავდა ეს ხალხი,
უხმოდ, უძრავად მდგარია.
პასუხის ველარ მიმღებმა,
ნათელამ გაიმეორა:
“ქალი ვარ ჩემო ხელმწიფევ!...
ნუ მრისხავ, თუ რამ გეჭორა!”...
გამოარკვია ამ სიტყვამ
მთავარი გაბრუებული
და ათქმევინა, რაც ჰქონდა
გულში იდუმალ დებული:
“სწორუპოვარო მშვენებით,

სიბრძნითაც ამაღლებულო!
ოჯახისშვილო, ნაზარდო,
ქართველად აყვავებულო!
“დიდი ხანია, ჩემ გულსაც
ეგევ სურვილი ჰმსჭვალავდა,
მაგრამ სიფრთხილე საჭირო,
ვით საიდუმლოს, ჰმაღლავდა.
“გონზე მოსულან, შეთქმულან
ამერთა დიდებულები,
მათში ჯაბანსა, საეჭვოს,
არავის არ ვეგულები!
“მოუწერიათ ჩემთვისაც,
ითხოვენ შემწეობასა...
დღეისწორს მივალ ჯავახეთს,
მით დავუმტკიცებ ძმოებასა.
“ჭირი და ღზინი საერთო
მოძმეთა შუა ვაღია...

ამის თავდები, ვფიცავ ღმერთს,
ბრწყინვალე მომავალია!
“ეს ხალხიც მიტომ შევყარე,
რომ გამემჟღავნა ყველა ეს,
მოსამზადებლად მე სხვა დროს
ხელთ ვერ ვიგდებდი უკეთესს!”
ეს რომ სთქვა, მოუბრუნდა სხვებს:
“ზომ გაიგონეთ თქმულიო?
ჩვენ შეთანხმებულ სურვილზე
რას ამბობს თქვენი გულიო?”
ერთხმად დასძახეს: “იცოცხლე,
მრავალჟამიერ!.. ჟამიერ!..
ჭირიც და ღვინიც საერთო -
კავშირი იმერ-ამიერ!”...
ღიმილით ბრძანა მთავარმა:
“მეც მაგას მოველოდიო:
თქვენიო და თქვენგან მომეხსნა,

გულზე რომ მაწვა, ლოდო!
კმარა! მაგაზე საუბარს
ჩვენ ზვალაც მოვესწრებითო,
დღეს სათხოვარი მაქვს ერთი
და იმას გევედრებითო:

“დაჯექით!.. გამზიარულდით,
ნუ მოჰშლით ლხინს და მღერასო!
ვინ გაჰქცევია უდროოდ
ვარსკვლავს და ბედისწერასო?!”
გამზიარულდენ სტუმრები,
გამრავალკეცდა ლხინიცა...
მოლხენით არის მთავარი
და მისი თვალის ჩინიცა!
ღიმილით ამბობს ნათელა:
“ჩანგური მომაწოდეთო!
ვეღარას ფარავს დღეს გული,
რაც ვიცი, თქვენც იცოდეთო!”

სიმეზზე ბროლის თითები
დააწყო ნაზად... რბილადა!
ყელმოღერებით დაჰმღერის,
ჩანგურიც მოსთქვამს ტკბილადა:

“ჩანგურს სიმები გავუბი,
მოვმართე ნელა-ნელაო;
შევუხმატკბილე ერთმანეთს:
“ოდელა-დელა-დელაო!”

“თავის ჰანგებზე, თავის ხმით
წკრიალებს ერთად ყველაო,
ერთი-მეორის თანხმობით:
“ოდელა-დელა-დელაო!”

“ერთი მათგანიც რომ გაწყდეს,
მაშინვე უნდა შველაო,
რომ არ გაფუჭდეს ჩანგური:
“ოდელა-დელა-დელაო!”

“ჩანგური საქართველოა,

სიმები ჩვენ ვართ ყველაო,
სხვადასხვა კუთხის მცხოვრები:
“ოდელა-დელა-დელაო!”
“ჩვენც ხომ სიმების სისუსტემ
სინათლე დაგვიბნელაო!...
ბნელში რა სასიმღეროა:
“ოდელა-დელა-დელაო!”
“შორიდან შემოგვეპარა
მტერი, ვით ტურა-მელაო
და სულ სხვა ხმებზე გვამღერებს,
არ მოსწონს “დელა-დელაო!”
“მწერიც კი ცხოვრობს თანხმობით,
ფუტკარი... ჭიანჭველაო!...
და ჩვენ რათ ვმღერით ცალ-ცალკე:
“ოდელა-დელა-დელაო”?!
“ერთობა ჩვენთვის ტახტია,
მტრებისთვის - საწრჩობელაო!..

მტრებს “ვაი-დედა” ვაძახოთ
და ჩვენ ვთქვათ: “დელა-დელაო!”
“კმარა! ამდენმა ცრემლებმა
სიმები დამისველაო!...
ვერც ვუკრავ, ველარცა ვმღერი:
“ოდელა-დელა-დელაო!”
სთქვა და გადასდგა ჩანგური,
შეხედა ღიმით მთავარსა:
ნათელა ნათელს ადიდებს,
ამკობს ჯავარი ჯავარსა!

თავი II

ზმალს ილესავს იმერეთი,
აწყობს, ჰმართავს მშვილდ-ისარსა!
ლიხს გადივლის “ორირაშით”,
იქაურებს მისცემს მზარსა.

საიდუმლოდ ემზადება,
მიჰყავს ცოტნე დადიანსა!...
წინ წაიძღვანს ჭყონდიდელსა,
კურთხეულს და მადლიანსა.
გაიხსენებს ბაგრატი დროს,
დავითის და თამარისას!...

სამშობლოსთვის ცხელს ოფლს დაჰღვრის
და სისხლს შეჰსვამს მისის მტრისას.

ისე გასწყვეტს ძირიანად,
არ გაუშვებს არც ერთს მოხრობლად!..

მაშინ მხოლოდ დაბრუნდება
იმერეთში მახრობლად!...

ასე ფიქრობს გმირი ცოტნე!...

ამასავე ჰფიქრობს ერი...

ბატონი ყმით, ყმა ბატონით,
ორივ ერთად ბედნიერი!

მაგრამ, ვაი! გაუცუდდათ

იმედი და გულის ძგერა...
ბედუკუღმა გადუბრუნდათ
საწაღმართო ბედისწერა!
წიგნი მოსდის დადიანსა,
მეგობრობის მონაწერი!
წაიკითხა... შეიცხადა:
დაიგლიჯა თმა და წვერი!...
მოეწერათ: “ნულა მოხვალ!
თავს უშველე, ნუ აჩენო!..
შეთქმულება გაგვიმჟღავნდა,
დაგვიჭირეს ყველა ჩვენო.
“ნუ მოსცდები, ნუ იფიქრებ,
გზა არა აქვს ჩვენ საშველსო!..
ანის ქალაქს გვაგზავნიან,
გვიმზადებენ განსაცდელსო.
“რადგან ღმერთმა აგვაშორა
ჩვენი ბედი, ჩვენი სვეო,

იცოცხლე და მაგიერი
მტერს როგორმე მიუზღუო!”

წაიკითხა, დაიყვირა:

“რა შეგცოდეთ, ღმერთო, შენო, -
შენს მორწმუნეს, ღვთისმშობლის ხვედრს,
ამ სატანჯველს რომ უჩენო?

“ნუთუ ყველა იღუპება
საქართველოს ღირსი ძეო,
ბურჯი მისის ეროვნების
მომავალის სიმტკიცეო?!...

“მაშე პირშავად რაღათ დავრჩე,
მათი ტანჯვის მოწამეო?
მათთან ჭირი, მათთან ლხინი...
უიმათოდ რა ვარ მეო?!”

სთქვა და გულში გადიწყვიტა:

“მათთან წავალ მეც მალეო,
ტოლებში რომ არ გამოვსხლტე,

ვარ ამისი მოვალეო”.

თავი III

ვინ მოსთვლის, ჭირი რამდენი
უნახავს ანის ქალაქსა!..
სისხლით მორწყული არ იყოს,
ვერ ნახავ მტკაველ ალაგსა!
ყოველი მტერი ძველთაგან
ამ კუთხეს მოაწყდებოდა;
მკვიდრი, დამხვდური მამაცად,
თავგამეტებით წყდებოდა.
დღეს ერთი იყო, ხვალ სულ სხვა:
მტერი მტერს ენაცვლებოდა!...
ურდო ურდოზე მოსული,
არვისგან დაითვლებოდა.
მაგრამ ქალაქი ტანჯული,

განსაცდელს უმაგრდებოდა,
და, ვით ამირანს გულ-მკერდი,
წყლული-წყლულ უმთელდებოდა!...
ძლივსღა სულმოზრუნებული,
ხელახლა აოხრებულა:
შესულა ურდო მონგოლთა,
ნოინი გამთავრებულა!..
სამეფო ტახტზე დამჯდარა,
ის... სისხლით უმაძღარია!...
აქედან მიდის საომრად
ოთხკუთხივ!.. მიუხარია!..
სხვა ქვეყნის ტანჯვა, აკლება
მათი წესი და რჯულია!
დღეს გამარჯვების ღვინი აქვსთ,
უზომო სიხარულია.
ზურნის ჭიჭყინში გაისმის
კიჟინა გამარჯვებისა

და ჭიანურში - ქვითინი
სწვდას სხვა მხარეებისა.
ფიალად ხელში უჭირავსთ
კაცის გამხმარი თავები!...
ზიზღის ბუდეა იმათი
ყოველგვარ სანახავები.
სწორედ ამავე დროს გარეთ-კი
სულ სხვა ამბავი რამეა:
დამდგარა ტანჯვა-კრულების დღე
და მწუხარების წამია!...
აღყად შეუკრავს დარაჯებს
დიდი მოედნის პირები,
შუაში ხელოვნშეკრული
ჰყრიან ქართველი გმირები.
ტიტველზე თაფლი წაუსვამთ
მზეს უფიცხებენ მხურვალსა!
წყალს ნატრულობენ, არა აქვსთ...

ყელი უშრებათ მწყურვალსა.
გარს ეხვევიან ბუზები...
სად არის მომგერებელი?!
შორსა ჰყავთ ჭირისუფლები
და მათი დამტირებელი!..
ჰკითხავს მტარვალ: “ვინა გყავთ
მომხრე და მოზიარე?”
- ამ ქვეყნად ზღვა და ხმელეთი,
მაღლა ცა, მზე და მთვარეო!
დაცინვით ეუბნებიან,
შიში არა აქვსთ რისხვისა...
რა იცის გულში ნადები
და საიდუმლო სხვამ სხვისა!
გამოჩნდა შორით მხედარი;
ცხენი მოჰყავდა ოთხითა,
მოედნის პირზე შეჩერდა,
თვალს ავლებს ყველა კუთხითა.

უბრძანა დარაჯთუხუცესს:

“ვინა ვარ, ვერ მიცანიო?

ნოინის უცხო სტუმარი,

ცოტნე ვარ დადიანიო.

“ქართველ ერისთავებს, დიდკაცებს,

სადა აქვსთ მათი ბინაო?

მეც უნდა მათთან მივიდე,

წამყევ, წამიძელ წინაო!”

დაცინვით უთხრა დარაჯმა:

“არ ბრძანდებიან შორსაო!...

და ჩვენც შინაყმად ვახლავართ,

როგორც ნოინის სწორსაო!”

შევიდა წრეში ქვეითად,

პირდაპირ მიეშურება,

გულ-ღვიძლს უსივებს ნაღველი

და სიმწრით პირი უშრება!...

მივიდა, ნახა ტყვეები...

შეჰყვირა: “ვაშა! ვაშაო!
დღეს უფრო ბრწყინავს თქვენი მზე,
ვარსკვლავმა იკაშკაშაო!
“გმირნი ხართ, კვდებით გმირულად,
საქრისტიანოს მსხვერპლადო,
ამიერ სამშვილიშვილოდ,
სამშობლოს სადიდებლადო!
“მაგრამ რას მერჩით მეგობარს,
ყველგან თქვენს მოზიარესო,
რომ გამომწირეთ თქვენში და
დამაგდეთ იქით მხარესო?!”
ეს სთქვა და გაიძარცვა ტანს,
დაჯდა ტყვეებთან ტიტველა!...
თავი გასწირა ნებითა
და გააკვირვა სუყველა!..

თავი IV

ლხინგადახდილი ნოინი
ტახტზე ზის დაფიქრებული:
თვალწინ ეხატვის ქვეყნები
გადამწვარ-აოხრებული!...
ბევრი სხვადასხვა რჯულისა
და ტომის არის მნახველი,
მაგრამ სულ სხვაა მის თვალში
უცნაურობით ქართველი:
“არავის ებრძვის, პირიქით,
დამხდურად მეომარია!..
ვინც მის ქვეყანას არ ერჩის,
მოძმე და მეგობარია.
“არსად გაუდის მოყვრობა,
და არც მტერები აკლია;
მაგრამ ხომ მაინც პირწმინდად
ჯერეც ვერავინ დასძლია?!

“რა გამოვიდა, რომ ვძლიეთ?

განა ძლევაა ეს ძლევა?!...

რაც უფრო ჭირში ვარდება,
მით სიმხნეც მეტი ეძლევა.

“გაგვინახევრდა ლაშქარი.

ერთში ათსა ვცვლით მონგოლსა,

და რაღა ძალი შერჩება

მომსვლელსა და მის მომყოლსა?!

“ნუთუ ჩვენც მართლა სხვებსავით

დიდხნობა არ გვიწერია

და დროებითი აქ ყოფნა,

ვით საქარ-ბუქო მტვერია?!

“რაში არა ჰგავს? შეთქმულნი

ასამდე დაგვიჭერია...

რომ ასჯერ მეტიც არ იყოს,

აბა, რა დასაჯერია?!

“მაგრამ არ იქნა, არ გატყდენ:

არ უდრკებიან განსაცდელს!...
ვინ იყო მათთან ღალატში,
არც გვარს ამხელენ, არც სახელს.
“არას ითხოვენ!.. ზვიადად,
ამაყად იტანჯებიან!...
რალაც მომავლის იმედით
და სასოებით კვდებიან.
“ძნელია მათზე უფლება
და მათგან სხვისი მოწება!...
სულ სხვა გზა უნდა... სხვა ხერხი...
და გამჭრიახე გონება!..
“ვერ გასჭრის მათზე, ვით სხვაზე,
ეს სასტიკობა-ავობა!..
სადაც ლომობა არ გადის,
იქ უნდა მელოაობა”.
ამას ჰფიქრობდა ნოინი,
უსივდებოდა ნაღველი,

რომ მოახსენეს: “ქალია
ვიღაცო, თქვენი მნახველი”.
შავით მოსილი, პირბადით
შინ შემოვიდა სტუმარი...
ანიშნა მარტო დარჩენა
და გადუკეტა სხვებს კარი.
წადგა წინ შორიახლოსა,
პირბადე გადაიხადა:
მისი ციური მშვენება
ნოინის გულმა იხატა!...
ჯერ მისი მსგავსი ამ ქვეყნად
არსად ენახა სულდგმული;
სულმა წასძლია ბინძურსა
და აუძგერდა გლახ გული.
ზეზე წამოდგა... იმავ დროს
წინ ბიჯი წადგა თვით ქალმა
და იმის ბროლის თითებში

უცხად იელვა ხანჯალმა.
უთხრა: “შეჩერდი!.. ნუ მოხვალ!
რომ დაიმშვიდო, სჯობს, გული;
შენ სატრფიალოდ არა ვარ
ამსიშორს შორით მოსული!...
“სათხოვარი მაქვს წმინდა რამ...
მოგენდვე წმინდის გულითა!...
ნუ შეურაცხყოფ კაცობას,
ნუ დამდაბლდები სულითა!...
“ნუ შფოთავ! დაჯექ, დაწყნარდი
და მოისმინე ვედრება!
სულგრძელობასთან ზრდილობას
ან რა სჯობს, ან რა ედრება?!”
ვით გაღალული თვალისკვრით,
ჩაჯდა უსიტყვოდ ნოინი;
დაუცხრა ვნება ჩვეული,
გაქრა სურვილი და ჟინი!

ჯერ არც ჰსმენია ამგვარი
და არც რამ გაუგონია!
ჰფიქრობს, თუ მოჩვენებაა,
და ან სიზმარი ჰგონია!...
უყურებს თვალით, არ სჯერა!
ისმენს და მაინც იჭვშია:
უმტყუნა ძალამ სულ-ხორცის
და უჩვეულო შიშშია!...
ქალი შეჰყურებს პირდაპირ,
ლამის გახვრიტოს მან თვალით!
კაცი, ძლივს გონზე მოსული,
ოდნად ხმას იღებს კანკალით:
“მაშ მითხარ, რისთვის მოსულხარ?
რა არის შენი სურვილი?
მისთანას რას მთხოვ, ვერ მოგცე,
ვერ მოვკლა ნდომის წყურვილი!?”
“გინდა, ტახტს მოგცემ, დედოფლად

დაგსვამ და გეთაყვანები!
მონად გაახლებ მეფეებს...

ჩიტის რძით გაიბანები!”

ქალი მიუგებს ღიმილით:

- “დედოფალი ვარ ისეცა!

მაგგვარ დიდებას არ ვეძებ,

არ დამიგმია ისე ცა!”

- “მაშ სულს შეგწირავ, თავს მოგცემ,

გულს დავდგამ საფეხურადა!

და შენს სურვილში დავდნები,

დავიწვი უცეცხლურადა!”...

- “არა, ნოინო! ნუ ჰფიქრობ!..

ვერ დავთმობ ჩემსა კერასა!

გული სხვას მივეც და შენთვის

ველარ დაიწყებს ძგერასა!”

- “ეგებო რჯული გიშლიდეს,

მე აღვიარებ შენს რჯულსა!...

ზეცაში ახვალ - აგყვები,
ჩახვალ - ჩაგყვები უფსკრულსა!”...

- “ეგ არას უშლის! ღმერთი ხომ
ყველასთვის იგივე ერთია!
რჯული გზა არის სხვადასხვა,
იმ ქვეყნად შენაერთია!...
სხვა მიზეზია: სხვა მიყვარს,
ის არის ჩემი ქმარიცა!
მისი ვარ, იმას ვეკუთვნი
მე ცოცხალიც და მკვდარიცა!...
აქ გადმოვარდა, როდესაც
გაიგო სხვების ტყვეობა!
ობლად დაგვყარა სუყველა,
დასთმო ღვინი და დღეობა!
აღარ გამიძლო გულმა და
შევუდექ მეც მის კვალობას:
ვეთხოვებოდი სამშობლოს,

ვიგლოვდი ყმაწვილქალობას!...
მსურდა, მომესწრო, მენახა,
მომეკრა სადმე მე თვალი!
და ან მის უცხო საფლავზე
გულში ჩამერჭო ხანჯალი!...
მოველ, ვიკითხე ყოველგან...
ცოცხალი არის, შევიტყვე...
ტიტვლებთან ტიტვლად დამჯდარა,
ნებით გამზდარა შენი ტყვე.
იმას გთხოვ, იმას გავედრებ!
მისტვის მოვსულვარ, ნოინო;
სული არ გამაწირვინო...
სიცოცხლე მომაპოვინო!”
გაოცდა მშვენიერებით...
სიტყვა-პასუხიც უკვირდა!
ის ერთი წამი ნოინსა
მთელ საუკუნედ უღირდა!...

დღემდის ეგონა, თუ ქალი
მარტო ვნებისთვის შექმნილა!...
ახლა-კი ხორცი დადუნდა
და სული სულსა ეტკბილა!
იგრძნო რაღაცა ციური,
მიუწვდომელი მან ძალა!..
გარდიქმნა მისი არსება,
ბუნება გამოეცვალა.
და უმაღლესის სურვილით
შეჰყურებს, როგორც ღვთაებას!...
რა სჯობს, რომ გული უბიწო
ციური ჯაჭვით დაებას!...
სთქვა: “საქართველოს მფარველი
დიდი ყოფილა... ძლიერი!
სადაც შობილხარ, გაზრდილხარ,
რათ უნდა გაქრეს ის ერი?!
“რაც მოხდა ჩვენში, დავიწყდეს!...

მოვითხოვ მე შენდობასა!..
აწ-კი მსურს “მამა-შვილობა”
და ვნატრობ მე შენ “დობასა!”...
“ახლა მოვიყვან შენს ქმარსაც...
ვნახავ, თუ შენი ღირსია
და თანაც ჩემი სიძობის
შესაფერ-საკადრისია?
“კუთხეში დაჯექი პირბადით!
მოისმენ ჩვენსა საუბარს!
იმანაც გვითხრას: ვის ეტრფის?
თავს ვის შესწირავს, ვინ უყვარს?

თავი V

ოქრო და ვერცხლში ჩამჯდარი,
მარტო შემოდის მთავარი.
არ ახლავს მისი მოყმები

და არც მოჰყვება მტრის ჯარი.
თავი დაუკრა ზრდილობით
და ჰკითხა: “რა გსურს, მიბრძანეთ!”
ნოინმა შეკრა წარბები,
სცდილობს ეჩვენოს მრისხანედ.
- “ვინ ხარ? და სადაური ხარ?
ვერ ვხედავ შენს აქ მომყვანსა!...
თუ საქართველოს შვილი ხარ,
დღემდის ვერ მცემდი თაყვანსა?”
- “მე სათაყვანოდ მოსული
არც დღეს გახლავარ, ნოინო!...
ნუ ჰფიქრობ, ცოტნე დადიანს
ტყუილი შენ ათქმევინო!”
- “ა! შენ ხარ ცოტნე? ის ცოტნე,
რომ არად აგდებს მანგოლსა?!
სცდილობს სამშობლოს გამოხსნას
და სხვებსაც ეძებს ამყოლსა?”

- “დიახ, ისა ვარ, ნოინო!
მართალი გაგიგონია”.
- “მაშ ჩემთან როგორ მოხედე?..
მადლობას გეტყვი, გგონია?!”
- “არ მიფიქრია მაგაზე!...
სხვა იყო ჩემი განზრახვა:
აქ მოყვრებს ვეგულებოდი...
მომინდა მათი დანახვა!”
- “ზომ ნახე ისეთ პატივში,
როგორც მათ შეეფერება?!”
- “ვნახე და გავიზიარე
მეც მათი ბედნიერება.
“ჭირში და ღვინში, ყოველგან
ცყოფილვართ გაუყრელადა...
დღესაც მოვსულვარ მათთანვე
სისხლის და ცრემლის მღვრელადა”.
- “შენ მარტო? სხვები სად არის?

რათ გაიფანტენ ბზესავით?”

- “თუ ყოფილყვნენ, ისინიც
აქ მოვიდოდნენ ჩემსავით”.

- “აფერუმ თქვენს მეგობრობას!...

აფერუმ ვაჟკაცობასა!

მაგრამ ვერ გიქებთ ბატონის
მოღალატობა-მტრობასა!...

- “როდის გიწამეთ ბატონად,
დაჰკითხებიხართ ჩვენს გულსა?
თუ ტვირთი მძიმე მონების
ძალით დაგვადგით ჩაგრულსა?!

“ძალმომრეობის კანონი
დღეს ერთის არის, ზვალ სხვისა...

ბედია მომნიჭებელი

წყალობის, გინა რისხვისა!

“დღეს მოხარკე ვართ ჩვენ თქვენი
და კიდევ ვიხდით ნებითა...

დროს ვუცდით... ჩვენს ღმერთს შევყურებთ
იობის მოთმინებითა.

“უმიზეზოდა რათ გვდევნით?
რისთვის გვეპყრობით მტრულადა?
რას გარგებსთ რჯულის მოსპობა
და ან ერობის, სრულადა?!...
“სანამდის ხელს არ აიღებთ
ამ უნაყოფო ცდაზედა,
ყოველთვის მტრულად დაგხვდებით
ყოველ სარბიელ გზაზედა!”...
- “დაგხვდებით?!... და რას გაიტანთ?
ეს დღე მოგელისთ ყველასა!...
თქვენ თავად ძალი აღარ გაქვსთ
და ვისგან ელით შველასა?”
- “ღვთისგან!... რომ ჩვენმა შვილებმაც
ქვეყნისთვის სისხლი ღვაროსა!”...
“ჩვენ წავალთ, ისინი მოვლენ

ტურფასა საბაღნაროსა!”...

- “აფერუმ, ქვეყნის ერთგულო!

კაცი ხარ, კაცურადა სჯი!

მომწონს ეგ სიტყვა-პასუხი:

არ გირისხდები, არა გსჯი!

“გაძლევთ სრულ თავისუფლებას,

როგორც შენ, ისე ტყვეებსა!..

და თქვენ მხარესაც ავაცდენ

სამგლოვიარო დღეებსა.

“იყავით მარტო მოხარკედ...

შევეტკბოთ წლიდან-წლობითა:

თქვენ ჩვენი კარგი სტუმრობით,

ჩვენ თქვენი მასპინძლობითა!...

“მხოლოდ მეცა გთხოვ, იცოდე,

სამაგიეროდ ერთს რამეს:

შენს ცოლს აქებენ ყოველგან

და ის მომგვარე ერთ ღამეს!”...

როგორც რომ ვეფხი დაჭრილი,
ისე ათრთოლდა ცოტნეცა,
ააკრაჭუნა კბილები
და, ცოტას გაწყდა, რომ ეცა:
- “ბედს უმადლოდე, ხალვათად
რომ ხარ მასპინძლად მჯდომარე,
და მე კი სტუმრად მოსული,
ხმალ-ხანჯლით შენ წინ მდგომარე!
“ეგ ერთი გითქვამს!... მეორედ
ენას არ წააცდენინო!
გონებამიხდილს სასირცხვოდ
სისხლი არ დამადენინო!”
ნოინმა წარბი გაიხსნა,
ღიმილიც მოერია მას!
და სიტყვით ცივ წყალს ასხამდა
მის აღელვებულ გულისთქმას!
- “ნუ სჯავრობ!... განგებ გითხარი...

მინდოდა შენი გამოცდა...
რაც სთქვი, ტყუილი ყოფილა,
აგერ თვითონვე წამოგცდა!
“სამშობლო”, “მოძმე”, “მოყვარე”
სიტყვა ყოფილა უბრალო!
ნუთუ არა ღირს იმდენად,
რომ შენ ერთ ქალში გასცვალო?!”
არ მოელოდა ამ სიტყვას!
შერცხვა და შეკრთა მთავარი...
ცოტა შეჩერდა და შემდეგ
პასუხი მისცა ამგვარი:
- “მე რა ნება მაქვს მაგისი?
მონა არ არის, - ცოლია!
ჩვენი კანონი სულ სხვაა:
ცოლი ქმრის უღელტოლია!”
“მაშ, კარგი! რადგანც მე მინდა
დღეიდან შენი მოყვრობა,

ნუ ვაწყენინებთ ერთმანეთს,
განზე გადავდვით აწ მტრობა!..
“ზომ ჰხედავ, აქ რომ ქალი ზის?
ის ჩემი შვილობილია.
ვატყობ, რომ შენი ჰვრეტიტა
ისიც-კი კმაყოფილია!
“მაგაზე უფრო მშვენიერს
ქვეყნად ვერ ჰნახავ ვერც ერთსა!..
რომ შენი ცოლი ვერა სჯობს,
თავდებად გაძლევ მეც ღმერთსა.
“სასიძოდ ამირჩევიხარ:
მინდა ის მოგცე ცოლადა;
დაგიახლოვო და მყავდე
ჩემი თავისვე ტოლადა!”...
- “ვინ ღირსა მაგ თქვენ წყალობას
და ამ უდიდეს ოცნებას?!
მაგრამ ორცოლიანობის

რჯული არ გვაძლევს ჩვენ ნებას”.

- “ეგეც არ გინდა? მაშ კარგი!

პირობას გიდებ კიდეც სხვას:

იზამ - არ გავტებ ჩემ სიტყვას,

არა და - ნახავთ ჩემს რისხვას!...

“მოდი, ახადე პირბადე,

აკოცე, როგორც საყვარელს!

და აგისრულებ მაშინ მეც

მაგ შენი გულის საწადელს!”

ებილწა ცოტნეს პირობა,

მაგრამ არ იცის, რაღა ჰქნას?

სხვა გზა არა აქვს მოყვრების

და მის სამშობლოს გამოხსნას!...

წარმოსთქვა: “გულთამხილავო!

შენ ჰხედავ, მატანს ძალასო...

მივალ და ისე ვაკოცებ,

როგორც ხესა და ჩაღასო.

“რა არის კოცნა უნდომი!
უგულოდ... უსიყვარულოდ,
თუ არ სიცოცხლე ბედკრული
უსიტკბოდ... უსიხარულოდ?!”
დასთანხმდა! ქალთან მივიდა,
საკოცნად თავი დახარა!...
ქალმა გადიძრო პირბადე...
ნოინმაც გადიხარხარა!...
როგორც შვიდძალი ფერადი
ამშვენებს ცისარტყელასა,
ისე დაეტყო სახეზე
სიამოვნება ყველასა!...

1897 წ.

თვალს მიხვევენ, ენას მგლეჯენ,
და მაგდებენ საკირეში!
ურცხვად შვიდ-შვიდ პარასკევსა
მითვლიან მე ერთ კვირეში!
მამა-პაპის სწორ გზაზედა
სიარულსაც კი მიშლიან,
მაგიერად მათ მრუდ გზაზედ
ფიანდაზებს ფეხთ მიშლიან!
ვერ დავაგდებ ძველსა გზასა,
გინდა იყოს ეკლიანი:
ვიცი, სხვებიც მომყვებიან
ჩემებრ შავბედ-ეტლიანი!
და თუ ვინმემ გადუხვია
და გადასდგა მრუდედ ფეხი,

გაუსკდეს მას დედამიწა
და დაეცეს თავზედ მეზი!

1880 წ.

მუშის ნატვრა

ვისაც რა უნდა უყვარდეს,
სულ სხვაა ჩემი ტრფიალი:
მიყვარს პირწმინდა ნამგალი,
მისი ყანაში ტრიალი!..
თავი მოუკვდეს ზოგიერთს,
რომ იტაცებენ სხვისასა...
საწყალ კაცს ჯიბეს აჭრიან,
ურცხვად ივსებენ ქისასა.
ქორი ვარ, სხვას რომ მოვტაცო?
რად გავიშავო პირი მე?
გარს შემოვევლე ჩემს გუთანს!
ჩემი სახნისის ჭირი მე!
რად დავიბნელო სიხარბით

სამიწე წუთის თვალები?
ხერხსა, ხელეჩოს, სატეხსა,
ნაჯახ-ცულს ვენაცვალები!..
რაც ჩემი ურმის არ არის,
სახლში არ შემიტანია!
ღმერთმა მაშოროს, რაც ჩემის
ოფლით არ გამიბანია!
ბედს არ ვემდური, ღმერთს ვმადლობ!
თავი არ მომაქვს საკვეხნად,
თავდებად მაღლა ზეცა მყავს
და დედამიწა ამ ქვეყნად.
ვისაც ვინ უნდა უყვარდეს
სულ სხვაა ჩემი ტრფიალი,
სანამდი მადლით დამყურებს
საშვილიშვილოდ ღვთის თვალი.

1890 წ.

მუშური

ყანო, მუშის სამოთხევ,
გლეხის დიდებავ, ყანო!
ცისკრის სხივებმა შეგმოსეს
და ნამმა გადაგბანაო;
დილის ნიაჲმა დაგქროლა,
აღერსით გითხრა ნანაო;
ჟუჟუნა წვიმამ ზედ დაგკრა,
აღერსით აგამწვანაო.
ყანო, გულ-ხელგაშლილო,
ქვეყნის მოკეთევ, ყანო!
მოყვრულად შემოგსევივართ,
მტრულად გიმეტებთ განაო.
გავმარგლავთ ბალახ-ბულახსა,

გაგთოხნით ყოველგანაო!..
ყანაო, დაუზარებო,
უზვად მომცემო, ყანაო!
ზედ უფლის თვალი დაგყურებს,
შენი ბარაქა ბრძანაო;
აგმორდეს გვალვა და სეტყვა,
მოსავლის გამოცანაო...
ყანაო, ოქრო-ზურმუხტო,
ყანაო, ჩემო ყანაო!
მაღალმა ღმერთმა აკურთხოს
სხვაც ბევრი შენისთანაო!

1886 წ.

ხატის წინ

მიყვარს, როდესაც ხატის წინ
ანთია წმინდა სანთელი
და საიდუმლო პარპალით
ბნელს ფანტავს მისი ნათელი.
მყუდროდ, უნმოდ და უძრავად
დნება, ვით მსხვერპლი დიადი,
რომ მაღლით გაასპეტაკოს,
თვალუწვდომელი წყვდიადი!
მივჩერებივარ ამ დიდ ძალს
მწარ-ტკბილად ჩაფიქრებული;
მეცა უსიტყვოდ, უძრავად,
ცის სვეტად გაქვავებული.
რაღაც უცნაურ ერთობას

ვხედავ სანთელს და ჩემ შუა!
მხოლოდ ვგრძნობ... თვარა ვერ სწვდება
ჩემი გონება და ჭკუა.
სანთელი ჩემი ხორცია,
სიცოცხლე - მოკლე პატრუქი,
ნათელი - ჭკუა-გონება,
იმათგან გამონაშუქი.
ჩემი ხატია სამშობლო,
სახატე - მთელი ქვეყანა,
და რომ ვიწვოდე, ვდნებოდე,
არ შემიძლია მეც განა?
კი... მაგრამ მნათე არსად ჩანს,
ჩემთან მომტანი ცეცხლისა,
ის მოციქული მომავლის,
მსგავსი ჭიკჭიკა მერცხლისა!

1894 წ.

ძირს

(სიმღერა)

ძირს, მთავრობავ, უსამართლო!
ველარ ვიტანთ გასაჭირსო, -
ყოველი მზრივ გეძახიან:
“ძირს, მთავრობავ! აწ კი ძირსო!”
კმარა ისიც, რაც ვითმინეთ,
გვიმატებდი ჭირზე ჭირსო!
ის აღარ ვართ, რაც ვიყავით,
გავიღვიძეთ და აწ - “ძირსო!”
ჩვენის სისხლით, ჩვენის ოფლით
უზვად რწყავდი ქვეყნის პირსო, -
დღეს ეს აღარ მოხერხდება,

გეუბნებით მიტომ: “ძირსო!”
ბნელს ნათელმა მოაშუქა
და ერთ რამედ ესეც ღირსო!
ძველი წესი-წყობილებაც
ბნელს გაჰყვება და შენ - “ძირსო!”
შენგან, ძალაუნებურად,
არ მოველით დანაპირსო.
ჩვენ მოვუვლით ისევ ჩვენს თავს,
არ გვინდებხარ, - “ძირს და ძირსო!”
ძალას ჰკარგავ, ის გაწუხებს,
აღარ გიხსნის დანა პირსო,
მაგრამ რა ვქნათ? ქვეყნის ტანჯვას
სჯობს იტანჯო ერთმა - “ძირსო!”
ხალხი იბრძვის! ხალხი ჰღელავს!
ველარ ასდებ აწ აღვირსო!
ყოველის მხრივ შეგძახიან:
“ძირს, მთავრობავ, ძირს და ძირსო!”

შიქასტა

ვით სნეულსა თანაუგრძნობს
მისივე მსგავსი სნეული,
ისე მკვნესარ შიქასტის ზმას
ძგერით უგრძნობს ჩემი გული.
აზ, მეზურნევ, დაჰკა! დაჰკა!
გამაგონე ეგ სევდის ზმა!
მაგაშია ჩემთა ძველთა
მამაცური ოხვრა, მოთქმა.
გამიხურე ჰანგით გული,
ეგებ დასდნეს მწუხარება
და ჩემთ თვალთა გადმოსთხოონ
ნაღვლიანი მდუღარება!
ვიცი, ცრემლი მამაკაცსა

შეარცხვენს და არ შეშვენის,
მაგრამ მიჯობს, ჩუმად ტანჯვას
ცრემლი ვღვარო, არა მრცხვენის.
ნურვინ სცდილობს, იმ ცრემლებში
ნახოს კერძო სიყვარული!
იქ იქნება საიდუმლო,
გულგამხეთქი, დაფარული!
ყოველს წვეთში ტანჯვას ნახავს,
საქართველოს გამომხატველს
და მწარესა ნაკადულში
გრძელ მოთხრობას, გულის დამწველს.
ახ, მეზურნევ, დაჰკა, დაჰკა!
ეგებ დადნეს მწუხარება
და ჩემთ თვალთა გადმოსწურონ
ნაღვლიანი მდუღარება!

1862 წ.

გულის პასუხი

ცრემლში მილესავს ნაღველი
და მელნად ის მიხმარია!...
შიგ თაფლი არის ნარევი
და ზოგან ცხარი ძმარია!..
ზოგს ეტკბილება, ზოგს არა,
მაგრამ რა ჩემი ბრალია?
ბუღბუღი ვარდს და ეკალზე
თანსწორად მომღერალია!

1892 წ.

თორნიკე ერისთავი

ისტორიული პოემა

ვინ დასთვალოს ზღვაში ქვიშა
და ან ცაზე ვარსკვლავები?
ვინ შეამკოს ღირსეულად
ქართველ გმირთა მხარ-მკლავები?
ვინ მოგვითხრას მათი საქმე,
უთვალავი, საგმირონი,
და ან მათზე გადმოსული
მადლი ღვთისა და მირონი?
ნაშთი ძველის დიდებისა
არ გამქრალა ჯერაც ყველა...
დღესაც მისის შარავანდით

ნიშანს გვაძლევს ცისარტყელა!...
შვიდ სამთავროს მოგვაგონებს
მოელვარე ის შვიდფერი
და გვამლერებს: “არ მომკვდარა,
გაიღვიძებს ისევ ერი!”
ამ იმედით ფრთა შესხმული
ჩვენი გული სიამით სძგერს
და ოცნებაც ლაჟვარდ ფერად
წარმოგვიდგენს ქართლისა ერს,
წარსულ-ნერგზედ ახალ-ნამყნის
ველოდებით შეხორცებას!
მით ვიქარვებთ აწმყო ნაღველს
და ვეძლევიტ ალტაცებას.

კარი პირველი

მეფე დავითს, კურაპალატს,

ჰქონდა ერთხელ წვეულება:
მშვიდობის დროს ჩვენს მეფეებს
ჰქონიათ ეს ჩვეულება.
საქართველოს ყოველ კუთხით
მოეყარა თავი ერსა;
ილხენდენ და გაჰკიოდენ
ერთხმად “მრავალჟამიერსა”.
და მართლაც რომ ჰშვენოდათ
მაშინ იმათ ეს მოლხენა,
რადგან იმ დროს გადმოსული
იყო ქართლზე მადლი ზენა:
გარე მტერი დათრგუნვილი
შუღლს მათ ველარ უბედავდა
და შინაგან მშვიდობასაც,
ვინ იყო, რომ ვერ ჰხედავდა?...
ამით გული უხაროდათ
ბატონს და ყმას, ყველას ერთად,

კაცსა კაცად აფასებდენ,
ადიდებდენ ღმერთსა ღმერთად;
საქმის დროზე მუშაობდენ,
უქმე-დღეზე მოილხენდენ,
მეფე ხალხს და ხალხი მეფეს
სიამესა გულს მოჰყენდენ.
მთვრალობა და “სადღეგრძელო”
სათვითოო არ იცოდენ;
ჩვენი ღვინი რომ ენახათ,
სირცხვილითაც დაიწვოდენ.
პირველ სმაზე ახსენებდენ
საქართველოს და უფალსა,
დღეგრძელობით თაყვანს სცემდენ
მეფესა და დედოფალსა;
ბოლოს გმირებს იგონებდენ,
მამულისთვის ომებში მკვდარს,
და მღვდელმთავრის კურთხევითა

ჰსვამდენ იმათ შესანდობარს...
სულ ამითი თავდებოდა
მაშინდელი სადღეგრძელო,
თუმცა მათში მეტი იყო
საქები და სასახელო.
ამგვარივე იყო იმ დღეს
ზომიერი ჭამა და სმა...
მოიღზინეს, გაშაირდენ
და ერთმანეთს სტყორცნეს მათ ზმა.
ორაზროვან სიტყვებისა
გაიმართა გამოცანა...
ყველას მეფის ზუმარა სჯობს,
არვინ არის იმისთანა.
მაგრამ ბოლოს ორბელიძე
მოსწრებულად, გაღეჭსულად
ცაღფეხ ზმების საპასუხოდ
ეუბნება ორღესულად:

“მალლით წვიმა მოდიოდა,
ნაბადმა ვერ დამფარაო,
დამასველა მან, თავიდან
ფეხებამდე მასხა რაო!”

ხუმარამ სთქვა: “გიჯობნია,
თითს მოვკაკვავ მორჩილადო,
მაგრამ ერთს-კი მოგახსენებ
მოწიწებით და ფრთხილადო:
ხუმარადაც ვარგებულხარ,
ვაჟკაცობით პირველიო,
მაგრამ ვერ იქმ თორნიკობას,
თუმც მის ადგილს სულ ელიო!”
აქ თორნიკეს ხსენებაზე
მეფე შეკრთა და ეს ბრძანა:
“სთქვი, ხუმარავ, თუ რას ნიშნავს
ეგე შენი გამოცანა?
რა არის, რომ დღეს ჩემ გვერდით

დიდ თორნიკეს ვერ ვხედავო?
მომიკვდა, თუ დასნეულდა?...
სთქვი! ტყუილს ნუ მიბედავო!”
მოახსენა: “არ მომკვდარა,
არც სენი რამ აწუხებსო,
მაგრამ ქვეყნის სამსახურზე
დღეიდან-კი ხელს იღებსო.
თვით ვერ ბედავს მოხსენებას,
მოციქულობს ვერცა სხვაო,
რადგანც უნდათ აიცილონ
თქვენი წყრომა და რისხვაო.
აწ გავბედე მოხსენება
ზემებითა და გადაკვრითო
და ნუ მრისხავ კადნიერსა,
გევედრები ცრემლის ღვრითო!”...
მეფემ ბრძანა: “არ გიწყრები,
გმადლობ, ვფიცავ ჩემსა მზესო,

მაგრამ ვნახავ ერისთავსა,
გამოვკითხავ მას მიზეზსო!”
სახლთუხუცესს დაუძახა:
“ხვალ თორნიკე მომგვარეთო,
მომინახეთ, სადაც იყოს,
შინ დაგიხვდესთ, თუ გარეთო!”
ეს ბრძანა და ზე წამოდგა,
ნადიმიცა მით გათავდა
და ხვალისთვის დაიბარა
სადარბაზოდ, ვინც იქ ჰყავდა.

II

გამართულია დარბაზი,
ერიც სამსჯავროდ შეყრილი...
წინ სდგას თორნიკე პირნათლად,
წარბიც არა აქვს შეხრილი.

თავი ჩაიგდო სამსჯავროდ,
მიჰყვა საერო ნებასა,
ჯერ ელის მისგან ბრალდებას
და მერე განჩინებასა.
აბრძანდა მეფე ბრალმდებლად,
ამას კანონი ითხოვდა,
და თაყვანი სცა კრებულსაც,
სანამდი სიტყვას იტყოდა.
თვალამღვრეულად შეხედა
თორნიკეს მრავალწლიანსა;
სიტყვები ყელში ეჩრება,
უმისოდ სიტყვაწყლიანსა.
ბრძანებს და მისსა სიტყვასა
ყურს უგდებს მთელი კრებული;
კრძალვით მოისმენს თორნიკეც,
სხვაგვარად ჩაფიქრებული.
ამბობს: “მბრუნავი ქვეყანა,

ვიცით, რომ ცვალებადია;
ვისაც მიინდობს, გასწირავს,
მისთვის მაზე და ბაღია.
მოყვარეს გადაამტერებს,
მტერსა გაუხდის მოყვრად,
დღევანდელს ღმერთა-სიცილსა
ხვალ გადაუქცევს ოხვრად.
კაცობრიობის დიდება
მას მიაჩნია ჩაღადა
და შევუქმნივართ ჩვენ მხოლოდ
ამ სოფლის მაჩანჩაღადა!...
შემცდარი არის, ვინც ჰფიქრობს
მედიდურ უეჭველობით!
ან ერთი რა ვართ ამ სოფლადა
უსუსურ ჭიანჭველობით?
თუმცა ესე სჭრის გონება,
რომელიც უტყუარია,

მაგრამ ადამის სისხლმა კი
ჩვენი ცხოვრება არია.
გული, მეურჩე თავისა,
ცხოვრების წინამძღვარია
და ამის გამო ჩვენ საქმეს
და სიტყვას შუა ზღვარია!
ხშირად მონურად ვასრულებთ
დღეს, რაც რიგი და წესია,
და იმას ვიმკით კანონად,
რაც ძველ დროს დაუთესია!...
მეცა ადამის შვილი ვარ,
თქვენსავით შვილი ქართლისა,
თავდადებული ქვეყნისთვის,
მაძიებელი მართლისა.
მაგრამ მეფე ვარ დღეს თქვენი:
ხელთა მაქვს მეთაურობა!
საქმის დროს საქმე შემშვენის

და ზუმრობის დროს - ზუმრობა.

გუშინ რომ გული მიღზენდა,
თქვენც ღზინად მყავდით წვეული;
და დღეს კი გიწვევთ სამსჯავროდ,
გულზედა სისხლმოთხეული.

ერთ კაცის ნდობა ძნელია,
გინდა გადიქცეს გონებად,
და შეუმცდარი ამ ქვეყნად
მეფეცა ნუ გეგონებათ!
ჩვენი წინაპრის გონებას
ადრევე გადუწყვეტია,
რომ სამსჯავროში ისა სჯობს,
მსაჯული რაც რომ მეტია!
და, აჰა, მეცა შეგყარეთ
სამსჯავროდ, როგორც წესია...
თქვენ ჰსაჯეთ და მე ავირჩევ,
რომელიც უკეთესია:

თორნიკე მხედართმთავარი,
თითქოს ხაზვს გვაჭრის ყურზედა,
მოულოდნელად ხელს იღებს
საერო სამსახურზედა.
გვიწუნებს გმირი სარდლობას,
აპირებს მოსვენებასა;
არც დასდევს მეფის სურვილსა,
არც ითხოვს ხალხის ნებასა...
დიდ მამულიშვილს ურჩობა
ქვეყნის არ შეეფერება!
ვერ მივხვდი... მეტად მაკვირვებს
ამგვარი კადნიერება!
სწორედ აქვს რამე მიზეზი,
შესაწყნარ-პატივსადები,
თქვენგან არდასაფარავი,
საერთოდ გასაცხადები.
და უნდა გვითხრას სახალხოდ,

მისტვის მყავს მოწოდებული,
რომ არვინ დარჩეს ჩვენგანი
ხალხისგან ბრალდადებული.
თორემ, ხომ იცით, ქვეყანა
უბრალოდ დამძრახველია:
განაგონებით გადასწყვეტს,
რისიცა არმნახველია!”...

ეს სთქვა და ტახტზე დაბრძანდა
მეფურად მეფე სვიანი,
გვერდით მოუსხდენ მსაჯულად
მოხუც-ჭაღარათმიაწნი.

მერე სხვებიცა ჩამოჰყვენ,
დასხდენ რიგრიგად ყველანი...
მდივანს მზადა აქვს ქალაღლი,
საწერ-კალამი, მეღანი.

აქ ჩამოვარდა სიჩუმე,
პასუხს ეღიან სარდლისას,

წრფელ სინიდიის მექონის
და მასთან სიტყვამართლისას.

III

ახოვანი, მშვენიერი,
თეთრწვერა და თეთრთმიანი,
წინ წამოდგა სასაუბროდ
მოწიწებით ტკბილხმიანი.
თაყვანი სცა პირველ მეფეს,
მერე კრებულს ორი მხრითა,
გულზე ჯვარად ხელებს იჭდობს,
თავდახრილი, ცრემლის ღვრითა.
წვერ-ულვაშზე მარგალიტებრ
ცრემლი ცრემლზე ეკიდება,
მწარის ოხვრით ვერ იქარვებს,
გულს რომ ცეცხლი ეკიდება...

უკვირს, რომ ამ სამსჯავროში
უმიზეზოდ ის ჩავარდა
და რომ მასზე გულს იყრიან
ისინი, ვინც მას უყვარდა.
გულნატკენად რომ უყურებს
სხვებს, თვითონაც გული სწყდება,
მაგრამ თავის პირადობა
აღარ ახსოვს, ავიწყდება.
და საერთო ნება-სურვილს
მორჩილებით აძლევს პასუხს
და თანდათან მისი სიტყვა
შეუპოვრად სჭეჭავს და ჰქუხს:
“ვფიცავ იმ პირველ მიზეზსა,
ყოველ მიზეზის მიზეზსო,
ვიფიცავ საქართველოსა
და მერე, მეფევ, თქვენს მზესო.
რომ მართალი ვარ იმაში,

რაზედაც ბრალს მდებთ თქვენაო!
დაბლა ეს გული მიმოწმებს
და მაღლა - ღმერთი ზენაო!
მართალი არის, დღეიდან
რომ ვტოვებ სამსახურსაო,
თუმცა გული ჩემი ერთგული
ძველებურადვე ხურსაო.
თქვენ რომ გშორდებით, მით ვკარგავ
ხორციელ ნეტარებასო...
ვერ ჰხედავთ გულდაწყვეტილის
მოხუცის მდულარებასო?
მაგრამ მივყვები საგანსა
აწ უფრო უდიდესსაო;
ის მარღვევინებს გაბედვით
ჩვენს ჩვეულებრივ წესსაო.
დრომ მოითხოვა აწ ჩემგან
სხვაგვარი სამსახურიო

და, რომ უარყო, დავრჩები
ძველზედაც უმადურიო...
ეჰ, მეფევ! ბრალს რათ მადებდი
შენს ერთგულს, ფეხთა მტვერსაო,
რომ სამსჯავროში მაგდებდი
ვით ორგულს... ქვეყნის მტერსაო?
იძულებით ვარ აწ მთქმელი
ყოვლისფრის უნაკლოლოდო,
რაც გულმა გადამიწყვიტა
მხოლოდ მე საიდუმლოდო!
თქვენი ნებაა!... მონა ვარ
მე თქვენის სურვილისაო!
სიტყვაა მხოლოდ წამალი
გულისთქმის, ურვილისაო!”
მოხუცმა ამ სიტყვების დროს
ცრემლები ღვარა მრავალი
და უნებურად დაიწყო

თვისი თავგადასავალი:

IV

“მწარ წარსულის მოგონებით
თქვენ წინ მთქმელი ვარ ამისა,
რომ მომსწრე ვარ საქართველოს
შავი ღლის და ვარამისა...
ბევრს თქვენგანს ის არც-კი ახსოვს,
იქნებოდით მაშინ ბაღლი,
მაგრამ მე-კი დღესაც გულზე
მაშინდელი მაზის დაღი!
ცამან რისხვით მოგვიქუხა,
საქართველოს ადგა ბუნდი,
მონავრულად გვესეოდა
ყოველის მხრით მტრისა გუნდი.
მოგვაწვენ და მოგვაზვირთდენ

ერთიანად ჩასანთქმელად...
რაც რომ მაშინ ჭირი ვნახეთ,
ძნელი არის აწ სათქმელად.
ეს პატარა საქართველო
ჯარასავით დატრიალდა,
გადიწერა რა პირჯვარი,
გაფოლადდა და გასაღდა...
მოხუცი თუ ახალგაზრდა,
ერისკაცი თუ სამღვდელი,
ყველა ერთმხრივ მიიწევდა,
ერთი ჰქონდა ყველას ლელი!
სადღა იყო განსხვავება?
რის ბატონი? ან ვისი ყმა?
ყველა ერთად შეკავშირდა,
ერთი ჰქონდათ მათ გულისთქმა:
რომ გულწრფელად მოეხადათ
ქართლის შვილებს მათი ვალი

და სიკვდილით გამოეხსნათ
ჩვენი ქვეყნის მომავალი!
მამა-პაპის განთქმულ ფარ-ხმალს
უმატებდა შვილი ფასსა
იმითი, რომ ლომკაცურად
შეებმოდა ერთი ასსა.

“ჰკა მაგის” ხმა ყოველის მხრივ
მოისმოდა მტრის საზარი
და იმ გრგვინვას ბანს აძლევდა
საორკეცოდ მთა და ბარი.
სისხლით მორწყეს ტყე და ველი,
შეიღება წითლად მდელო;
აღდგომის კვერცხს დაემსგავსა
ჭირნახული საქართველო!
განახევრდა ქართველობა...
მაგრამ მტერს კი სძლიეს მათ ღვთით
და თამამად დაიძახეს:

“საქართველო აღსდგა მკვდრებით!”
და მართლაც რომ გამოიხსნეს
განწირული, სულთამბრძოლი
და გადმოსცეს შვილიშვილთა,
მარგალიტი ვით ობოლი!
მხედართმთავარ-უხუცესად
იყო მაშინ იოვანე,
შემდეგში რომ ბერად შედგა,
დღეს ულუმბოს აქვს სავანე.
სანამ მტერი გარს გვეხვია,
მძვინვარებდა, ვითა ლომი,
გოლიათის შებმას ჰგავდა
მისი ბრძოლა, მისი ომი.
მტრისა ისრით გამხვრეტელი
ხმაღს უღეწდა, ფარს უხევდა;
ხშირად მამა-პაპის სისხლზე
თავისასაც ზედ ანთხევდა...

ჯოჯოხეთის რისხვა იყო
მისი რისხვა, მისი ვნება;
სანამდის კი მტერს ჰხედავდა,
არ იცოდა მოსვენება.

მაგრამ, როცა საქართველო
ნახა გმირმა დამშვიდებით,
სხვა მაღალ მთას მიაშურა
გალობით და ღვთის დიდებით.

მან ფარ-ხმალი აიყარა,
მოურიდლად თვისის ნებით
და თავსაც ვერ იმართლებდა
ის ჩემსავით მზცოვანებით.

მხოლოდ უთხრა დარაზმულ ჯარს:

“უქმია აწ ფარ-ხმალიო!
აწ სხვა მმართვეს სამსახური
და მიმიწევს სხვა ვალიო!”
დაგვლოცა და მისი ხმალი

გადამკიდა, მისგან რჩეულს;
თაყვანი ვეც მორჩილებით,
როგორც მამას, მეც კურთხეულს.
მითხრა: “თორნიკ! ჰა, შენ გქონდეს
სარდლობა და ჩემი ხმალი;
ვინძლო ღირსად აასრულო
მომავალში შენი ვალი!”...
ამ სიტყვებმა მომიმატეს
მე სიმხნე და ერთგულება,
გულმა იგრძნო ფოლადობა
და სულმაცა ამაღლება!
თუმცა ამგვარ დიდებისა
უღირსად თავს ვიგულებდი,
მაგრამ მაინც უნებურად
დღემდე ჩემს ვალს ვასრულებდი.
ავად იყო ის, თუ კარგად,
თქვენს ხელთ არის დაფასება:

მე არ მფერობს ჩემი თავის
არც გინება და არც ქება!
ვიტყვი მხოლოდ: ხმა ისმოდა
თქვენგან ჩემის პირველობის
და მე მხოლოდ ვთავკაცობდი,
შემწირველი დიდ მადლობის.
მეფისა და სამშობლოს წინ,
მართალია, მიძღვის ღვაწლი,
მაგრამ, მეფევ, სხვას დავუთმო
აწ სამსახურს... სხვას დავაცლი!
იმიტომ რომ აღარა ვარ,
რაც ვიყავი ადრე... ძველად:
ჩემს სისუსტეს გული ჰგრძნობს და
გონება სწყვეტს უეჭველად!
მართალია, ეს ჭაღარა
სიყვარულს და სურვილს ვერ ჰკლავს,
მაგრამ ღონის წახმარება

აღარ ძაღუძს მუხლსა და მკლავს!
ადრინდულად მუხლს არ მერჩის,
აღარ მიჭრის არცა თვალი...
და ვით შევძლო, მაშ, სარდლობა,
როცა ასტყდეს ბრძოლის ალი?
ვისაც ჰხედავ აქ, სუყველა
არის ჩემგან გამოზრდილი,
ათასჯერ და ათასგვარად
ბრძოლის ველზე გამოცდილი.
რაც მე ვიცი რაზმთა წყობა
და სამხედრო წესი სრული,
მაგათაც აქვსთ ჩემგანავე
ახსნილი და განსწავლული,
ჩემზე მეტიც შეუძლიათ,
უკეთ გაჰკვეთს მათი ხმალი,
და ჩემსავით სიბერითა
არ უმტყუნებთ ომში თვალი.

ბევრია, რომ ჩემზე უფრო
დღეს შეშვენის მას სარდლობა,
და რათ დახვდეს ღობე-ყორედ
იმათ ჩემი პირველობა?...
რომ ამხადო პირველობა,
მეფევ, შენ ეს არ შეგშვენის:
უმადურად ჩაითვლები...
გქონდეს რიდი ქვეყნის ენის!
და, რომ ჩემი წარსულითა
დღესაც კიდევ ვისარგებლო,
მოღალატე შევიქნები...
მეძულება მე სამშობლო!...
აი, მეფევ, თუ რათ ვბედავ
თქვენს წინაშე დღეს ურჩობას,
და სულ სხვა გზით მიმავალი
გილოცავ თქვენ გამარჯობას!...
იოანეს მივაშურებ...

შევუდგები მეც მის კვალსა
და, თქვენისვე ნებადართვით,
სწვას გადავცემ ამ ჩემს ზმალსა!”
ესა სთქვა და მისი ზმალი
ორბელიძეს გაუშვირა
და ამგვარმა მისმა სიტყვამ
გულში ბევრი აატირა...

V

ზმალზე უფრო ძლიერად სჭრის
პატარა და რბილი ენა,
გაჰკვეთს ზვანჯსა უგნურების...
მისი ტყვეა ზშირად სმენა.
ხან გონება გამოცდილი
მას მოიქნევს მრავალგვარად,
ხან, მფარავი ზვაშიადის,
გული აგებს გრძნობის ფარად.

დროზე უნდა მოხმარება,
მხმარებელიც გონიერი,
რომ ხან ნაღვლით გაიღესოს,
ხან ძირტკბილით ენის წვერი...
თორნიკემაც ნაღველ-თაფლად
გრძნობა გულში ჩაიყენა
და სიმართლის ხელით მასში
ამოუწო მისი ენა.
მით მოხიბლა, როგორც მეფე,
ისე ყველა მსაჯულიცა
და იმათის თანხმობითა
სურვილი მან გაიმტკიცა...
ჩამობრძანდა მეფე ტახტით,
ველარაფრის ვერამთქმელი,
მივიდა და მოხუცებულს
გადახვია ძმურად ხელი.
უთხრა: “თორნიკ! როგორც მეფემ,

მოგისმინე საუბარი.
თანახმა ვარ, და აწ გეტყვი,
როგორც ძმა და მეგობარი,
რომ ჯერ კიდევ ქვეყნისათვის
საჭირო ხარ... დიდი მარგი, -
და უდროვოდ აგიღია
საიმქვეყნო საგზალ-ბარგი.
უცხო მხარეს გადაკარგვა,
ვფიცავ, შენი მიმძიმდება!
ნუთუ ჩვენი ქვეყნის ტაძრებს
არ აქვთ იგი ძალ-დიდება?”
მოახსენა: “ვიცი, მაგრამ
ქართლშივე რომ მიგულებენ
ჩემი გაზრდილ-ერთგულები,
რომ არ მნახონ ვერ გასძლებენ.
მეცა გული არ გამიძლებს,
ვერც მე დავთმოზ იმათ ნახვას,

და ცოდვილ სულს ბევრს დავაკლებ:
გადავყვები სოფლის ზრახვას...
იქ კი არვინ მეყოლება
შემაცდენი, უცხო მხარეს,
დღე ყოველ და ყოველ წამსა
ცრემლებს დავღვრი მე მდუღარეს.
და ვითხოვ, რომ ღმერთმა, მეფევ,
გადიდოს და გადღეგრძელოს
და წყალობა არ მოაკლოს
ჩვენს პატარა საქართველოს!”

VI

თონის მაღალ მთაზედა,
მთაწმინდად სახელდებულსა,
სადაცა უდაბნოებსა
და ტაძრებს წმინდად გებულსა
რიცხვი არა აქვსთ, იქ ლავრა,

დაუდებელი ფასისა,
ყველაზე პირველი არის
დიდისა ათანასისა.
გინდ დარი იყოს საამო,
გინდა ავდარი საზარი,
სამოთხის სადგურს გვაგონებს
მაღლობზე მდგომი ტაძარი.
ხან, ღრუბლით შემოხურვილი,
გარშემო ირტყამს ელვასა
და გადაჰყურებს შორის ზღვის
ტალღების გროვა-ღელვასა;
ხან ისარივით სხივები
დილის მზის ეტყორცებიან,
თითქოს იმ საღმრთო ნათელსა
ნათლითა ეხორცებიან.
ხან ღამით მთვარე გავსილი,
თითქოს მიმსვლელი იქ ბინად,

თავზე ედგმება წმინდასა
წმინდა დიდებულ გვირგვინად.
და ვარსკვლავებიც იმავ დროს
დაჰფეთქენ, დასჭიკჭიკობენ
და ამ გალობით ძალთაძალს
ამაღლებულად ამკობენ.
წინ უძევს ბაღი ხეხილის,
ხელოვნად შენაკაზმისა,
და იქვე წყარო ჩუხჩუხებს
წმინდისა აიაზმისა.
მთა მწვანე ზეთისხილისა
და ყვავილები ველისა,
საკურთხად აღმომფშვენელნი
ბუნებით საკმეველისა,
ჰაერსა შეაზავებენ
სამკურნალოდ და მარგადა
და სასულდგმულოდ ცხოველთა

მიანიჭებენ ხარკადა!...
მეუდაბნოედ მიდიან
საქრისტიანოს ყოველ მზრით
და იქ იჩენენ სავანეს
სასოებით და ცრემლის ღვრით.
წიაღგახსნილი უდაბნო
უჩენს, ვინც მივა, ბინასა
და მორწმუნეთა იზიდავს,
ვით ანდამატი რკინასა.
აქვე მოსულა ულუმბოთ
იოვანეცა ქართველი
და მორჩილობის დროსავე
გასთქმია დიდი სახელი.
დღეს მოძღვარია ნეტარი
ბერისა მრავალ ასისა
და მეგობარი იმავ დროს
წინამძღვრის ათანასისა.

დიდი ხანია, სამშობლო
მან დაუტევა ნებითა,
მაგრამ გული-კი ისევ
უღელავს ხოლმე ვნებითა,
როდესაც მოაგონდება
მისი სამშობლო მამული
და, გატაცებულს ოცნებით,
არევით უცემს მას გული!...
და მაშინ სცდილობს მიეცეს
მარტოობასა შორს სადმე,
ბუნების ჭკრეტით გაერთოს
და გულს მიჰფინოს სიამე.

VII

ერთხელ დილას იოვანე
შემდგარიყო მაღალ სერზე

და ცრემლები ნეტარების
ეცემოდა სპეტაკ წვერზე.
ზღვა და ხმელი იმის თვალ წინ
იშლებოდა ედემურად
და სამოთხის სიამესა
გაემსჭვალა უნებურად...
დიდხანს, გრძნობამორეული,
ველარაფრის იყო მოქმელი,
მხოლოდ ნიშნად ნეტარების
მას აეპყრა მაღლა ხელი.
თითქოს მაშინ მას უნდოდა
ცა და ქვეყნის შემყარება,
რომ ამითი წუთიერი
გაგრძობოდა ნეტარება!...
ამ დროს მის წინ, ვით ჩვენება,
გამოცხადდა მგზავრი-მწირი;
დაემხო და თაყვანი სცა,

მოარიდა განზრახ პირი.

შეკრთა უცებ იოვანე
და უთხრა მას ბერძნულ ენით:
“ვინ ხარ, შვილო? ან რასა მთხოვ?
მიპასუხე გამოჩენით!”

- “ შენსა ლოცვა-კურთხევასა! ”

მამაშვილურ-მეგობრულად
უპასუხა იოვანეს
მაშინ მწირმა ტკბილ-ქართულად.
ქართულ ლექსის გაგონებამ
იოვანე ააჩქარა,
ტანში რაღაც უნებურმა
ჟრუანტელმა დაუარა.
მივარდა და ხელი სტაცა,
ააყენა დაჩქარებით;
რომ შეხედა, უფრო შეკრთა,
მიაჩერდა გაშტერებით...

აკვირვებდა ულოდნელი
ჩვენება და სანახავი:
იმ გლახაკის სამოსელში
იცნო თორნიკ ერისთავი.

კარი მეორე

I

ვინ სვა ბოლომდე ამ სოფლის
სიტკბოებისა ფიალი?
ვის არ უნახავს მის ბედის
წაღმა-უკუღმა ტრიალი?...
ბერძნებსაც ჰქონდათ ერთი დრო...
საქვეყნოდ იყვენ ქებული,
სწავლით და მეცნიერებით
ბევრგვარად აყვავებული.

ცხოვრების კანონს უღებდენ
სხვადასხვა ქვეყნის ერებსა,
საუპატიოს ართმევდენ
მათზე ცუდმზრახველ მტერებსა.
ვინ იფიქრებდა იმ დროში
ამ ხალხის დამცირებასა
ისე, რომ მით მოღებოდა
ბოლო მათ ნეტარებასა?
ერთ ჭირსა, კარზე მიმდგარსა,
სხვაც ბევრი წაეკიდება!...
სხვადასხვა ჭირმა ბერძნების
დაცარა ძველი დიდება,
და არ თუ გარეშე მტერი,
შინაურებიც ჰბრიყვობენ:
ჰგლეჯენ მას ნაწილ-ნაწილად
და ერთმანეთში იყოფენ!
ბოლოს-კი ერთმა მათგანმა

სულ ერთად მოჰხვია ხელი:
ის იყო სპარსთა მმართველი,
სკლიაროს ერქვა სახელი.
თითქმის ბრუსამდე მოადგა,
ხმელეთით გზების შემკვრელი,
და კონსტანტინეს ქალაქის
არის აღების მსურველი.
წინ ველარავინ უდგება
მოჯანყის ძლიერებასა;
და ელის დედაქალაქიც
იმისგან აოხრებასა.
იჩაგვრის მცირეწლოვანი
კონსტანტინე და ბასილი,
დედამათს თეოფანიას
ჰმუნვით აქვს გული ავსილი.
დაღონდა პარაკიმემონ,
კარისკაცებში პირველი

და, ერთად დედოფალთანა,
ბიზანტიისა მმართველი.
დარბაისლებიც შეყრილან,
გადუწყვეტია ყველასა,
რომ თვითონ თავს ვერ იხსნიან,
და არც ელიან შველასა;
და უპირებენ ისევე
სკლიაროსს შევედრებასა,
რომ ნუ ინებებს ამ ქვეყნის
უწყალოდ აოხრებასა!...
მაგრამ წამოდგა ამა დროს
მოხუცი სევისტოფორი,
რომელსაც დარბაისლებში
არ ჰყავდა ჭკუით თანსწორი;
მით ყურადღება კრებულის
მიიპყრო ანაზდეულად
და მოჰყვა, რასაც ჰფიქრობდა,

მჭევრმეტყველებით ჩვეულად:

II

“ზეცა დაჰყურებს ქვეყანას
თვალითა ღმობიერითა;
გამოსცდის, გამოაბრძმედებს
ჭირითა მრავალფერითა.
და ამისათვის არ გვმართებს
წარკვეთა სასოებისა;
კუბოს კარამდე მძებნელი
ჩვენ უნდა ვიყოთ შვებისა.
გულგატეხილი ყოველი
მოღალატეა თავისა,
უარყოფელი სჯულისა
მისივე საესავისა.
მაკვირვებს, დარბაისლებო,

დაცემა ჩვენი სულისა!
აბა, რა ვნახეთ ნიშანი
სამეფოს დასასრულისა?
როგორ დაანგრევს აწ ღმერთი
ქრისტიანობის ბუდესა
ისე, რომ საბოლოოდაც
აღარ აძლევდეს ზღუდესა?
თუ ბიზანტია აქამდე
სხვა ქვეყნებს სცემდა ნათელსა,
არ დავიჯერებ, რომ ახლა
თვითონ ჩავარდეს ის ბნელსა!...
ბევრი შესწირა მან მსხვერპლი
ქრისტიანობის სახელსა
და ვერ გასწირავს მას ღმერთი:
გამოუგზავნის დამხსნელსა!
მეტყვით: “სად არის? ვინ არის?
რომელი კუთხე ქვეყნისა,

რომ გვქონდეს მისგან იმედი
დახმარების და დახსნისა?”
თქვენც იცით, არის ქვეყანა,
მპყრობელი ქრისტეს სჯულისა,
საქვეყნოდ დამნაზვებული
ქვეყნიურ სასწაულისა,
მოყვრულად მოყვრის მიმღები,
მტრისა დამცემი ზარისა,
პირველ მეომრად ცნობილი
დღეს ქრისტეს წმინდა ჯვარისა.
საქართველოა ეს მხარე,
წილხვედრი ღვთისა დედისა!...
ჭირში მაგარსა არ უყვარს
სუსტად მოდრეკა ქედისა!...
ამ ქვეყნის მეფეს მივმართოთ,
დიდ დავითს კუროპალატსა,
და ის გადუხდის სკლიაროსს

ამ აჯანყება-ღალატსა!”
როგორც რომ ბნელსა ღამესა
მთვარე გამოჩნდეს უეცრად
და გაანათოს მიდამო
სხივების ფენით ვერცხლისფრად,
ისე ქართლისა ხსენებამ
გამოაფხიზლა კრებული
და აღუბეჭდა იმედით
მათ სახე შეწუხებული...
და მოახსენეს დედოფალს:
- “ერთხმად თანახმა ვხდებითო:
მიჰმართეთ ქართველ მეფესა
და ნულა შესწუხდებითო!..
ისეთი წიგნი მისწერეთ,
რომ მით მოულობოთ გულიო,
და საკადრისიც გაგზავნეთ
იმასთან მოციქულიო,

რომ ჩვენის ქვეყნის ცოდნაში
ის იყოს უკეთესიო
და თანაც კარგად ესმოდეს
მას საქართველოს წესიო!”
ასე არჩიეს და ერთხმად
მიჰმართეს სევისტოფორსა,
მაგრამ ის ამგვარ არჩევანს
გულწრფელად იჭერდა შორსა,
რადგან მას ეგულებოდა
სხვა ვინმე საუკეთესო,
და შეევედრა კრებულსა:
- “გთხოვთ მომისმინოთ აწ ესო:
ათონის მთაზე ააგეს
ტაძარი ნათლისმცემლისა;
იქ ორი წმინდა ბერია,
მთხეველი წმინდა ცრემლისა.
ულუმბოსავე გაითქვა

მათი სიწმინდის სახელი;
არ ასვენებდენ: დღითიდღე
ემატებოდათ მნახველი;
მაშინ მიჰმართეს მთაწმინდას,
დააგდეს ძველი სავანე;
ერთია თორნიკ-ქართველი,
მეორე - დიდ-იოვანე.
ერისკაცობის დროსავე
ყოფილან სახელგანთქმულნი
და ჯერაც არ იქნებიან
მათ მხარეს დავიწყებულნი.
მოვიხმოთ ერთი მათგანი,
ვაკისროთ მოციქულობა,
რომ მეფეს სრულად გადასცეს
ეს ჩვენი ჭირნახულობა;
რომ თქვენსა ბრძნულსა წერილსა
სიტყვითაც ბევრი დაურთოს

და ქრისტეს ერის გამოხსნის
სურვილი გულში აუნთოს!...
მალე გავგზავნოთ, სიჩქარით,
რომ დღე და ღამე იაროს,
და მანამ, როგორც იქნება,
ჩვენ გავუმკლავდეთ სკლიაროსს!”
ეს რჩევა ერთხმად მიიღეს.
მთქმელსა სწირავდენ ქებასა
და მაშინათვე შეუდგენ
ამ საქმის ასრულებასა.

III

ხმა გავარდნილა მთელ ქართლში:
ჯარებს აგროვებს მეფეო
ბერძნების მისაშველებლად,
სიკეთე-მოიეფეო.

ათონით დაბრუნებული,
თორნიკე მოციქულობსო
და “ორივ ხელით იჭმება
ქადა, თუ გული გულობსო”...
დღეს გამოჩნდება, ვინც არის
ვაჟკაცი ჩვენთაგანო!
ამაზე კარგი რად გინდა
ბურთი და მოედანო?...
ისარ-კაპარჭი მომართეს,
ხმაღს ჰლესენ, ფარსა ჰფერავენ;
მათთვის სამგზავროდ ქალები
ტანისამოსებს ჰკერავენ...
ჯოჯიკ-მთავარის თანხმობით
ეს უთქვამს გამრეკელსაო:
“თორნიკე თუ არ გვესარდლა,
ხმაღს არ მოვკიდებთ ხელსაო!
წაგვიძღვეს ძველი არწივი,

ჩვენ მივყვეთ შევარდნულადო,
ფიცხელი ომი ავტეხოთ,
საქები ადრინდულადო!”
ხალხიც ამ აზრზე დამდგარა,
მასვე სთხოვს კუროპალატსა,
და, ვინც იურჩებს, იცოდეს,
მას შესწამებენ ღალატსა.
მაგრამ თვითონვე თორნიკე
გაკერპდა... რადგან ბერია,
ეს არჩევანი როგორღაც
მეტად შორს დაუჭერია.
თვითონ სარდლებიც მისულან
იმასთან მეფის თანხმობით
და უთხოვნიათ სარდლობა
ამხანაგობით და ძმობით.
მოხუციც ამის მნახველი
თუმცა-კი აღელვებულა,

მაგრამ შეუკრავს გრძნობები
და ისევ გასალებულა.
ორბელიძე და ჯოჯიკი
ორივე გააწბილათ
და გამრეკელსაც ეს უთხრა:
“ძმაო, ნუ მირჩევ ტყვილათ:
ვერ ავასრულებ თქვენს თხოვნას,
გულმკვდარი ვამბობ ვარსაო!
აწ ველარ გავცვლი ფარ-ხმალზე
ქრისტეს ხატსა და ჯვარსაო!
აღთქმას ნუ გამატეხინებთ,
ნუ მაქნევინებთ ავსაო!..
ეკლესიისგან შეკრული,
თვით ვერ ავიხსნი თავსაო...
და მღვდელმთავარი თუ ამხსნის,
იქნება მისი ნებაო,
მაშინ ეგ თქვენი სურვილი

ჩემს გულშიც აიგზნებაო!”...

არსენი იყო იმა დროს

ქართველთა კათალიკოსი,

პატივცემული ყველასგან,

ბრძენი და პიიტიკოსი.

გაბრძნილი საღმრთო მადლითა,

საეროდ გაბრწყინებული,

მწიგნობართუხუცესობა

მას ჰქონდა მინიჭებული...

ოქროპირობდა მჭევრობით

ძლიერი მქადაგებელი

და მწვალებელთა მრავალთა

მზამეტყველ-პასუხმგებელი.

ამას მიჰმართეს საერთოდ,

ამისი ჰქონდათ იმედი,

რადგან თორნიკეს ვერავინ

შეაგონებდა მის მეტი.

IV

- “შედი, მარტოა კათალიკოსი,
ნუ ეგულები იქ დიდ კრებასა,
ჩვეულებრივად ცრემლით მლოცველი,
ეძლევა საღმრთო ნეტარებასა.
ნაბრძანები მაქვს, სხვა არ მივიღო:
მარტო შენთან ჰსურს დღეს საუბარი!”
ეს უთხრა ერთ ბერს სახლთუხუცესმა
და შესავალი უჩვენა კარი.
შევიდა ბერი ფეხაკრეფილი,
მორჩილებითა და დიდის კრძალვით;
იქ დახვდა არსენ ტახტზე მჯდომარე,
გატაცებული ფიქრით და ხალვით.
პირველ შესვლაზე ვერ დაინახა
კრძალვით მისული მასთან სტუმარი.

ბოლოს შენიშნა... აკურობა მაღლით
და გადასახა ხელგაშლით ჯვარი...
წინ წადგა ბერი. ჯერ უამბორა.
ფერდაკარგულსა გული უძგერდა,
მერე ჩამოდგა და შორიახლოს
ის თავდახრილი კრძალვით გაჩერდა.
კათალიკოსმა შეჰხედა მაშინ
ლმობიერებით და გაიცინა.
- “დიდაარს მხოლოდ ღმერთი-უფალი
აქ, ქვეყანაზე, და ცათა შინა!...
რისთვის მეკრძალვი? მომიახლოვდი,
დამიჯექ გვერდით, ვით მეგობარი.
დღეს ისევე მსურს შენთან განვაგრძო,
ადრე რომ გვქონდა, ის საუბარი.
შენზე არა სჭრის სხვისი სურვილი,
არცა ვედრება და არც მუქარა,
მაგრამ შენთავად რა გადასწყვიტე?

ასრულებ ქვეყნის წადილს თუ არა?”
- “არ შემიძლია, ყოვლადსამღვდელოვ!
დაკანონებულს სურვილს, ნებასა!..
რაკი ერთხელვე ესე სოფელი
დავივიწყე და უარი ვყავი,
ვერ გავტეხ აღთქმას!... ზეცას ეკუთვნის
ცოდვილი სული და ჩემი თავი.
მღვდელმონაზონსა საიქიოსკენ
უნდა ეჭიროს ყოველთვის თვალი!...
აღარ შემშვენის, რომ ხელმეორედ
სისხლით შევღებო ჩემი ფარ-ხმალი!...
ღმერთმა ზომ იცის, რომ მთაწმინდიდან
არ მდომებია ფეხის გადმოდგმა!
შვიდ დღეს მირჩევდენ წმინდა მამები
და ვერ შესცვალეს ჩემი გულისთქმა.
თვით წინამძღვარი და იოვანეც
ამაოდ დაშვრენ: ვიდევ უარზე,

სანამ ბრძანებით, როგორც მორჩილი,
არ გამაგზავნეს სასახლის კარზე.
იქ დედოფალი დარბაისლებით
ვნახე სულ ერთად შეწუხებული:
საქრისტიანო სკლიაროსისგან
წაბილწული და აოხრებული.

მხოლოდ-ღა ქართლზე მათ დარჩენიათ
ერთი ნუგეში... ერთი იმედი!...
დღეს ჩვენს ხელშია იმათი შველა,
რომ დავუბრუნოთ წაღმავე ბედი!
მიბრძანეს მეფის მოციქულობა,
არ გამივიდა მათთან უარი!...
ტახტს ასველებდა დედოფლისაგან
ჩამონათხევი ცრემლისა ღვარი.
სამაგიეროდ ქართლს ჰპირდებიან
ზემოქვეყნების დამონებასა;
მხოლოდ ამისთვის მე დავეთანხმე

იმათ სურვილს და იმათ ნებასა.
ეწლა კი ისევ უნდა გავბრუნდე,
ამას მოითხოვს ჩემი ღირსება,
თუმც ვერ დავფარავ, რომ სოფლის ზრახვით
ეს ჩემი გული ისევ ივსება.
და, რასაც ერთხმად ჩემგან მოითხოვს
დღეს სამსახურსა ქართველთა ერი,
იმას ხომ სხვებიც აასრულებენ?
რა საჭიროა იმისთვის ბერი?
განა ცოტა ჰყავს მეფეს სარდლები?
ერთს იმათთაგანს მიაწდოს ჯარი
და მეც, თუ ჰნებავს, თან ვიახლები,
მაგრამ მექნება მე ხელში ჯვარი
და ხატი ყოვლადწმინდა დედისა,
როგორც მოძღვარსა და არა სარდალს;
სხვებმა იბრძოლონ და გამარჯვებას
მე შევთხოვ ცრემლით მხოლოდ ძალთაძალს

- “კეთილი! ” ბრძანა კათალიკოსმა:
“რაც ადრევე სთქვი, იმ აზრზევე ხარ!
მაშ, ვით უმცროსმა, უფროსის ნება
რომ შეასრულო, ამაზეც მზა ხარ?
ვით კათალიკოსს, შენი ბრძანების,
შენც კარგად იცი, ხელთა მაქვს ნება;
მაგრამ მე მაინც მსურს შეგაგონო,
რომ შემცდარია შენი გონება:
ნუთუ შენ, მართლა, რამე გგონია
ცარიელ სიტყვით ღვთისა დიდება?
განა ღვაწლია ხორციელისგან
ამა სოფლისა კრძალვა-რიდება?
და ეს ქვეყანა შვენებით სავსე,
შემოქმედების გამომხატველი,
ნუთუ მიტომ გაქვს მონიჭებული,
რომ ჩვენის ნებით ავიღოთ ხელი?
ვინცა იწუნებს თავმოყვარებით

ამ მიუწვდომელ დიდსა ქმნილებას
და უარსა ჰყოფს კანონიერსა
ბუნების ყოვლგვარ მოთხოვნილებას,
ის უარსა ჰყოფს თვით შემოქმედსა!
საბრალო არის ის და შემცდარი,
რადგან არ იცის, თუ ქვეყნიერად
რად მოგვევლინა ჩვენ მაცხოვარი!”
- “ვითა რეგვენი, ღირსი არა ვარ,
ბატონო, თქვენთან გაბაასების,
მაგრამ რა ვქნა, რომ მეც საპასუხოდ
ცოდვილი გული ურჩად მეცსების?
და კიდევ გკადრებთ: ლოცვა კარია
ცოდვილისათვის სინანულისა
და მარტოობა სადმე უდაბნოდ -
გასპეტაკება მადლით სულისა!
ამა სიმართლეს უარს ვერა ჰყოფს,
ვინც ქრისტიანად ნათელდებულა;

ამის მაგალითს ქრისტე მით გვაძლევს,
რომ ორმოცი დღე მან იმარხულა”.

- “არა, მამაო! მაგგვარი ახსნა
საცალმოგვოა და შემაცდენი;
მაგითი შუქი დაიჩრდილება,
ჭეშმარიტების გადმონაფენი,
ვიცით, რომ ქრისტემ უდაბნოდ დაჰყო
ის ორმოცი დღე ლოცვა-მარხვითა,
მაგრამ ის იმ დროს იმა ლოცვითა
ქვეყნად საერო საქმეს ჰზრახვიდა.
და როდის დარჩა მეუდაბნოედ,
განა ამ სოფელს ის უარჰყოფდა?
თუ დადიოდა დაბად და სოფლად,
ხალხის ჭირს და ღვინს შუა იყოფდა?..
თვითონ არ დაჰგმო ფარისევლების
გზაჯვარედინზე ლოცვა საქვეყნო
და ნაცვლად მოგვცა მოკლედ სათქმელი

საყოველთაო “მამაო ჩვენო?”
ასე არ ბრძანა: “თვინიერ საქმის,
სიტყვითი ლოცვა, უწყით, მკვდარ არსო?
და მრავალისა მეტყველებითა
ვერვინ გაიღებს სამოთხის კარსო?”
საქმეა, მხოლოდ საქმე საჭირო,
გულიცა წმინდად დაბადებული
და ქვეყნიურის კეთილ ზრახვებით
სული სიწრფელით გაახლებული!...
ეს არის მხოლოდ ქრისტეს მოძღვრება,
საქრისტიანო ეს არის ვალი!
და ვინც ამატებს ამაზე სხვებსაც
დაბნეული აქვს მას გზა და კვალი!”
- “ეგ ყველა კარგი, მაგრამ ამ სოფლად
შესრულებული ვისაც აქვს ვალი
და, რომ გააგრძოს კიდევ რამ, მისთვის
არ დარჩენია ღონე და ძალი?!”

ნუთუ არა სჯობს უქმადმოფობას,
გადგეს უდაბნოდ მმარხველ-მლოცველად
და არ გაუხდეს სხვებს ამა სოფლად
ურგებ ტვირთად და ხელის შემშლელად?
განა ეს ჩემი უარისყოფა
კერპობა არის და უმეცრება?
მეც კარგად მესმის, რომ ქვეყნიურის
შრომით ეძლევა სულს ნეტარება!
ადრევაც მითქვამს და ეხლაც ვამბობ,
რომ მე თვითონ ვგრძნობ ჩემს უძლურებას!...
დღეს, შედარებით, ბევრი მჯობია!
სახალხოდ ვამბობ ამ აღსარებას”.
- “არა! “ხმა ღვთისა - ხმა ერისაო”.
ხომ კარგად იცი ეს შენც, მამაო,
დღეს ერი გირჩევს ერთხმად წინამძღვრად
და უარის თქმა არის ამაო!
როდესაც ასე დარწმუნებული

არის რამეზე ერთპირად ერი,
მაშინ ის არის გულით და სულით
ამაღლებული გმირი-ძლიერი.
დღეს ქართველები შენის სარდლობით
ჰფიქრობენ მტერზე გამარჯვებასა
და უნდა მივყვეთ ჩვენც იმათ სურვილს
და მოხიბლულსა მათსა ნებასა!
ჩემი სიტყვები რომ იგულისხმო,
ხალხის დაღადაც დაუგდე ყური!...
ნუთუ გამოხსნა ქრისტიანობის
არ იყოს ისევ ღვთის სამსახური?
გასავრცელებლად ქრისტიანობის
საკმაო არის, დიახაც, ჯვარი,
მაგრამ მის მტრების მოსაგერებლად
ხშირად გვჭირდება ხმალი და ფარი!...
როგორც გვირგვინსა მისი ქმნილების
მისთვის გვნიშნავდა განგება ქვეყნად,

რომ მივემსხვერპლოთ, თავი შევსწიროთ
მისსა დიდებას საკურთხად და ძღვნად.

და ეს ძღვენია კეთილი საქმე,
ქრისტიანობის სვეტიცხოველი,
და შენც, თორნიკე, ამის სახელით
ისევე ფარ-ხმალს მოჰკიდე ხელი!..

შეიბ მახვილი და გარეგნობით,
დროს შესაწონად, იცვალე ფერი
და გამოიხსენ განსაცდელისგან
ქრისტეს მმოსავი ბერძენთა ერი!”
სთქვა მღვდელთმთავარმა და გადასახა
მადლმინიჭებით მოხუცსა ჯვარი...
და მეორე დღეს თორნიკ-სარდალმა
კიდევ შეჰყარა საომრად ჯარი.

კარი მესამე

“თავგასულია სკლიაროს
 მთავარი ბარდაველიო:
 ბერძნების სისხლით შეჰლება
 ურჯულომ მთა და ველიო!
 ორად გააპო სამეფო,
 აოხრებს ნახევარსაო;
 სპარსელები და სომხები
 შემოჰხვევიან გარსაო!
 გრიგოლ და ვახტანგ თანა ჰყავს,
 ორი ძმა თარონელიო,
 მათ მიუციათ მომხრებად
 მოჯანყისათვის ხელიო.
 მოქის თავადიც აქ არის,
 აფრანიკ, სომეხთ გმირიო,
 და საღალატოდ შეუკრავთ

სუყველას ერთად პირიო.
გაულეწიათ ბერძნები,
იჩაგვრის ძველი ლომიო,
მაგრამ ჩვენ უნდა ვუჩვენოთ
აწ-ღა სხვაგვარი ომიო!
შორის ქვეყნით ვართ მოსული
რჯულისთვის მეომარიო;
ხელში გვიჭირავს ფარ-ხმალი,
წინ გვიძღვის ქრისტეს ჯვარიო.
ჩვენ ვართ თორმეტი-ათასი,
თითოს შეგვხვდება ათიო,
მაგრამ რა გვიჭირს? ადრევაც
გვინახავს შებმა მათიო!
ჰა ბურთი, ჰა მოედანი!..
მოზრძანდეს ბარდაველიო
და ამოიგოს მან ჩვენგან
იმისი სისხლი ძველიო!

სიკვდილი ან გამარჯვება!..
ვინც თავი დაიშუროსო;
დედა შეირთოს მან ცოლად,
ლეჩაქი დაიხუროსო!..”

II

მცირე აზიას, ჰალისის პირად,
ერთი ხანია ბანაკად მდგარი,
ასე იმღერის გუნდად და გუნდად
შეუპოვარი ქართველთა ჯარი.
მათი გუგუნნი, მათი კიჟინი
ზე ეფინება ირგვლივ მთა და ბარს,
და ესე ყველა ეკლად და ისრად
გულში ესობა სკლიაროსის ჯარს.
კბილებს ილესავს ბრაზმორეული,
არც დღე, არც ღამე აღარ აქვს ძილი,

მაგრამ რას იზამს? მარჯვე დროს ეძებს
მათ შესაბამელად სკლიაროს ფრთხილი.

ქართველი ჯარის ვაგლახად შებმას
გამოცდილება სარდალს აფიქრებს
და ველარ ჰბედავს თვითონ იერიშს,
დახვდომა უნდა... ამაგრებს საფრებს.

უნდა, რომ ჯარი მან მიიტყუოს
იმ სიმაგრეში და იქ ებრძოლოს:
თუ არ ამ ზერხით, ისე სხვაგვარად,
ის არ მოელის კეთილსა ბოლოს;
და საკენწლავად გუნდად და გუნდად
წასატყუებლად აგზავნის ჯარებს,
და განზრახულად თვითონვე აღებს
მტრის შესასვლელად ბანაკის კარებს.

მაგრამ თორნიკე გამოცდილია:
არ მოტყუვდება ამგვარი მანით,
მათვე უპირობს გამოტყუებას

სხვაგვარი ხერხით და სულ სხვა სახით.
იქ ქართველებთან ლაშქრადვე იყო
დასავლეთელი ბერძნების ჯარი
და, რომ თორნიკეს ემონებოდენ,
მათ მოსდიოდათ ამაზე ჯავრი...
ასე ამბობდენ მათი სარდლები:
“მართლაც რომ ღმერთი ჩვენ გვიწყრებაო:
მთავარსარდლობა ქართველს უჭირავს,
ეს არის ბერძნის დამცირებაო!”
ეს სცნო თორნიკემ, ჯერ გაიღიმა,
რაღაც სხვა ფიქრმა მას გაუელვა,
მერე შეჰმუხნა რისხვით წარბები,
აინთო სახე, მთლად აიღელვა
და სთქვა: “მოვსულვართ შორის ქვეყნიდან
მოსახმარებლად კეთილად, ძმურად
და ესენი კი პასუხს გვაძლევენ
ბატონობითა და მედიდურად?!”

დიდი ხანია, რაც ჩემ ბრძანებას
აღარ უგდებენ ბერძნები ყურსა
და არად ჰხდიათ, თქვენც ჰხედავთ, ძმებო,
ჩვენს ერთგულებას და სამსახურსა!

მაშ, თუ ასეა, აღარ გვაქვს ბრალი,
გულთამხილავო, შენ ჰხედავ, ღმერთო,
რომ უმიზეზოდ შემომწყრალ ხალხთან
აღარა გვაქვს რა აწ ჩვენ საერთო!”

სთქვა და უბრძანა ჯარს ამხედრება,
საქართველოსკენ უკან გაბრუნდა;
ამით ბერძნები მარტო დაჰყარა
და მიაყარა მათ ქვა და გუნდა...

ეს ამბავი რომ შეიტყვეს მტრებმა,
დააგდეს მყისვე მათი სიმაგრე,
გამოვიდნენ და ყოველის მხრითა
ბერძნების ჯარი შემოჰკრეს გარე;
მისვლის უმაღვე ასტეხეს ბრძოლა,

რადგან საგულეს ჰქონდათ მათ გული
მით, რომ ბერძნები ქართველებისგან
დარჩენილიყვნენ მიტოვებული.
რაღა გზა ჰქონდათ? მაშინ ბერძნებმაც
ფარ-ხმაღს მოჰკიდეს საომრად ხელი,
თუმცა-კი გრძნობდენ, რომ გამარჯვება
იმათთვის იყო მეტად რამ ძნელი;
აღარ უნდოდათ შერცხვენილიყვნენ:
თავი შესწირეს, ჰბრძოდენ გმირულად,
სანამ ურიცხვმა და უთვალავმა
მტერმა არ სძლია ისინი სრულად.
დამარცხდენ, თუმც კი ხელცარიელი
არ დარჩენიან არც ისინი მტრებს:
რიცხვი არა აქვს სპარსელებისა
და თან სომხების დაჭრილებს და მკვდრებს!...
მაგრამ სკლიაროს ამ გამარჯვებას
რადგანაცა სთვლის უკანასკნელად

და ვერვის ჰხედავს აწ მის სურვილის
მოწინააღმდეგ-ხელისშემშლელად,
დღესასწაულობს: გრძნობამორეულს
უდროოდ ათრობს მეტი სიამე
და ღზინს ეძლევა გულდამშვიდებით
გაუსხლეტელად ის მთელი ღამე.
ის-კი არ იცის, რომ იქვე, სერზე,
სდგას თორნიკ მისგან დავიწყებული;
დაჰმზერს მტრის ბანაკს და სარდლებიცა
იქვე ჰყავს გარეშემოხვეული.
სხვადასხვა რჩევას აძლევს სარდლებსა,
მათ-მათ შესაფერს თვითოეულად,
და სახვალიოდ ჯარებს ამზადებს
მტრის შესაბმელად, ჯერ-კი ფარულად.
- “ახლა ხომ ჰხედავთ, თუ რას ნიშნავდა
ბერძნებთან შუღლი და მოშორება?
თუ არ ამ ხერხით, სხვებრ არ შეგვეძლო

სომხის სარდლების ჩვენ მოღორება.
არ დააგდებდენ საფრებს და ბრძოლას
არ დაგვიწყებდენ ველზე გაშლილად;
და, თუ პირიქით მივვარდებოდით,
დაგვამარცხებდენ მაშინ ადვილად.
მაგრამ, მაღლობა ყოვლის შემძლებელს!
ასრულდა ჩემი განზრახულები:
ვგონებ, რომ ველარ გაგვიმაგრდენ ხვალ
ამ გაშლილ ველზე დაღალულები!”...
თუმცა შეგვიძლიან თავზე დავესხათ
ახლაც; ეს ჩვენთვის სულ ადვილია,
მაგრამ რადგანაც არ მოელიან,
ეს ღალატსა ჰგავს და სირცხვილია.
გვიჯობს მივადგეთ გამოცხადებით
ისე, როგორც რომ ვაჟკაცთ წესია,
და უკუღმართად ნუ მოვმკით იმას,
რაც ძველებს წაღმა დაუთესია!”

ასე ამბობდა მოხუცებული,
აწყობდა რაზმებს, ჯარს აფრთხილებდა;
სარდლებს სხვადასხვა მხრით აგზავნიდა
და ჯარსაც თვითონ უნაწილებდა.

- “შენგან დავიწყებ ჯერ, ჯავშანიძე:
ომის ველზე ხარ დაბერებული,
გამოცდილი ხარ და, რა თქმა უნდა,
ზომას დაიჭერს ეგ შენი გული.

შენებრ ჭაღარა ათასი კაცი
ამოირჩიე, შეკრიბე ჯარი,
მათ წინ წაუძელ და საიდუმლოდ
მიდი, აილე მტრების საფარი!
და, როდესაც აქ ომი ატყდება,
თქვენ არ გექნებათ მონაწილობა:
უჩინრად უნდა იმალებოდეთ...
არვინ გაბედოს მასზე ცილობა!
რაც უნდა მოხდეს აქ, თქვენ მაინც იქ

ჩუმად იყავით... არვინ აჩქარდეს,
რომ სურვილისგან გატაცებულის
ერთი ისარიც არ გადმოვარდეს.

მხოლოდ, როდესაც უკუქცეული
ისევ მოსძებნის საფარს მტრის ჯარი,
მოულოდნელად მაშინ იქ დახვდით
და გრგვინვით მეხად დაეცით ზარი!

შენვე გაგზავნე ჩუმად კაცები
ჰალისის პირად; თუ მოახერხონ,
რაც ნიდებია, სუყველა ერთად
ქვეშიდან ისეთ გვარად დახერხონ,
რომ ზედ შემდგარი ლაშქრის სიმძიმე
მომეტებული ვერ აიტანონ,
ჩასტყდენ ჰალისის მდინარე წყალში
და მტრისა ჯარიც თან ჩაიტანონ!...
- აწ, ორბელიძევ, შენ უნდა გითხრა,
მოწინავე ხარ რადგან სარდალი

და სუყოველთვის შენგან ატყდება
ომისა ცეცხლი და ბრძოლის ალი...
ოთხიათას კაცს, სულ ახალგაზრდებს,
თავგამეტებულს, წინ წაუძენი;
გრიგალ-ქარივით ჩამოუქროლე
და შენებურად დაეცი მეხი!...
მემარჯვნე სარდლად გამრეკელია,
მემარცხნედ - ლომკაც სავარსამიძე,
თითოს სამ-სამი ათასი კაცი
ახლავთ, არიან ომის სიმტკიცე.
და დანარჩენი ათასი კაცი
აქვე დარჩება ჩემთანა მზლებლად;
ჯოჯიკი არის მათი უფროსი,
გაჭირვების დროს მისაშველებლად.
როდესაც ატყდეს პირველად ომი
და გაიმართოს ისრითა ბრძოლა,
გაიფანტენით, თორემ ძნელია

შეჯგუფებულად მტრებზედ მიწოლა.
და შემდეგში კი, ხელჩართულ ომში,
შეერთებულად უნდა იბრძოლოთ.
მხოლოდ გუნდ-გუნდად დაჰყავით ჯარი,
რომ ერთმანეთსა გამოუნაცვლოთ.
ძველი საფრისა და მდინარისკენ
ნუ დაუდგებით, გზები დაუგდეთ
და სხვაგან კი მათ ყოველი კუთხით
უნდა დაუხვდეთ და გაუმაგრდეთ!
მეტს არას გეტყვით!.. რა საჭიროა
მომეტებული სიტყვა და რჩევა?
აქ შეგეწიოსთ წმინდა გიორგი
და მაღლით ღმერთმა მოგცეთ კურთხევა!”
ეს სთქვა თორნიკემ და გაისტუმრა
სარდლები ჯარის მოსამზადებლად
და თვითონ-კი იქ დარჩა სულ მარტოდ
მლოცველად ღვთისა და მადიდებლად.

III

ვითა ეთერი მზეთუნახავი,
საყვარლის მლოდე, თრთის და კანკალებს,
სახეს ვარდისფრად იღებავს გრძნობით
და იელვარებს სურვილით თვალებს,
ისე განთიადს ცისკრის ვარსკვლავი
ლაჟვარდ ცაზედა კაშკაშით თრთოდა
და ფერმიხდილად ნათელძლიერი
მზისა ამოსვლას ეშხით შესტრფოდა.
თითქოს ქვეყანაც, მით მოხიბლული,
გამსჭვალულიყო მისის თანგრძნობით
და უგალობდა ციურ ნანინას
საიდუმლო და უცნაურ გზნობით.
სუნნელთა მფენი დილის ნიავი,
ბალახთ ბიბინი, ფოთოლთ შრიალი

ბანსა აძლევდენ ღვთიურს ნანინას
და ათანხმებდა მათ ძალთაძალი.

ციური ნიჭის მისაღებელად
ვარდმა კოკობმა თავი ახარა;
ცრემლად დაეცა გულზე მანანა,
ააელოფერა და გაახარა!...

თურმე ბულბულიც ამას უცდიდა:
თავისებურად იწყო მან სტვენა,
თითქოს უნდოდა მით მოეტანა
ცოდვილ ქვეყნისთვის კურთხევა ზენა.
მაგრამ ამა დროს საზარელის ხმით
უცბად რაღაცამ დაიგრიალა
და მით სიხარბემ ჯოჯოხეთისამ
გამოაჩინა ბოროტი ძალა:
შეიქმნა ბუკის, საყვირის ცემა,
ატყდა ჭიჭყინი ზურნის საზარი...
აჰა, გათენდა და ემზადება

სისხლის სათხევლად ორივე ჯარი!

IV

მაღლით ბრძოლის ველს, როგორც ხელის გულს,
ისე დაჰყურებს მთავარსარდალი;
წაღმა, უკუღმა, მარჯვნივ თუ მარცხნივ,
ყოველი მხრისკენ სჭრის მისი თვალი.
მოწინავე ჯარს, ტურფად დარაზმულს,
ოთხიათასსა დაჰყურებს ჭაბუკს,
მხოლოდ იმ წამის მომლოდინესა,
როდესაც დაჰკვრენ ნაღარას და ბუკს.
ფარ-ხმალით ხელში, გახურვებულებს
ძლივს-ღა უჭერენ თავს ბედაურებს:
ჭიხვინ-ხვიხვინით, ტორების ცემით,
ძუა-ფაფარშლით აცქვეტენ ყურებს.
თითქოს იმათაც სული მიუდისთ,
რომ მიიტანონ თან იერიში,

და, როგორც იმათ მხედრების გულში,
ისე არც იმათ გულშია შიში.

თავში უდგია რაზმს ორბელიძე,
ჯერ ახალგაზრდა გმირი სარდალი,
და იმან იცის, თუ როდის ატყდეს
ბრძოლისა ცეცხლი და ომის ალი.

შორს მათგან, მარჯვნივ, ქვეითი ჯარით
მოფენილია მთლად ტყე და ველი;
საფარში აჯენს შორ-შორ გაფანტვით,
მტრისა სამიზნოდ, მათ გამრეკელი.
და მარცხნივ, სადაც შფოთვით, ღრიალით
მიეჩანება ჰალის-მდინარე,
სავარსამიძის დამდგარა ჯარი,
ფარ-ხმალ, ჯაჭვ-ჯავშან, შუბ-მოელვარე.
ჯავშანიძე-კი მხოლოდ-ღა ერთი
აღარსადა სჩანს, აქ არსად არი:
წინა ღამითვე მან საიდუმლოდ

აიღო ჩუმად მტრისა საფარი.
სკლიაროსიცა ამხედრებულა,
მტრის დასახვედრად ამხედრებს დიდ ჯარს,
ცხენს მიაჭენებს ხან აქ, თუ ხან იქ
და ჯარასავით დატრიალებს გარს.
მარჯვნივ აყენებს ბაგრატ თარონელს,
მარცხენა მხარეს მისვე ძმას გრიგოლს,
და არ ჰგონიათ, თუ შეხვდებიან
ისინი თავის თანასწორს და ტოლს.
და ორბელიძის საპირდაპიროდ
თვით აფრანიკე გამოსულია...
წვერ-ულვაშს იგლეჯს, მეტის სიფიცხით
აღმური ასდის... გულმოსულია:
“როგორ თუ ასე მცირე მხედრობით,
ასე თავხედად ჩემზე მოდისო?
სიკვდილისაგან ატროებული,
მძებნელი არის, სწორედ, ლოდისო!”

წინა ომებში გათამამებულს
მარჯვე ცხენოსან სპარსელების ჯარს
სიტყვით ამხნევებს მოქის თავადი
და თან უქადის მდიდრულ საჩუქარს.
იმათაც ნიშნად შეუპოვრობის
განთიადისა დაჰკრეს საჰარი,
მაგრამ ქართველთა მის საპასუხოდ
გადუშხუილეს მაღლით ისარი.
ის იყო მარჯვნით გამრეკელისგან
სამოციქულოდ გამონატყორცი;
მას თანვე მოჰყვენ სხვების ისრებიც,
გულის გამპოზი და გასაოცი.
ააგეს ფარი, მომართეს მშვილდი,
პასუხს აძლევენ სომხებიც ისრით
და გაიმართა ძლიერი ბრძოლა
ყოველის კუთხით და ორივეს მხრით.
უანგარიშო და უთვალავი

მოდის ისარი, ვით სეტყვა ცისა...
ჯერ სიჩუმეა... მხოლოდ ხანდახან
კვნესა მოისმის დაჭრილ კაცისა.
გახურდა ბრძოლა... გრძელდება ომი,
ხან აქ და ხან იქ სისხლი იღვრება...
აჰა, ამოდის მზიარულად მზეც!
მომაკვდავთ კვნესა არ ეყურება.
თითქოს ეს იყო დანიშნული დრო:
აქ ორბელიძემ იშიშვლა ხმალი,
ჯარს მიუბრუნდა და მზიარულად
მათ გადაავლო ნუგეშის თვალი.
მიუხვდენ სარდალს გულისპასუხსა
მხედრები, სიტყვა აღარ აცაღეს:
იშიშვლეს მათაც ბასრი მახვილი
და მზის სხივებზე ააპრიალეს.
დასძახეს ყველამ ერთხმად: “ჰკა მაგას!”
დეზი ჰკრეს ცხენებს და გააქანეს

პირდაპირ, ჯიქურ სპარსელებისკენ
და იერიში ზედ მიიტანეს.

მაგრად დაუხვდა მათ აფრანიკე,
ლომი, სასისხლოდ გააფთრებული,
და შეაგება ცხენოსანთ ჯარი,
ფარმომართებით მომზადებული.

დასცეს კიჟინი და გაიშალენ
სახელდახელოდ ტრიალ მინდორზე:
ზოგან იბრძვიან ერთად, ჯგუფ-ჯგუფად
და ზოგან ერთი მიდის მის სწორზე.

კიჟინა, კვნესა, წყევა, მუქარა
და ჩახაჩუხის ხმა გულსაზარი
არეულია და ფეხით გააქვთ
ცხენებს დაჭრილი და ცოცხალმკვდარი.
აგერ მხედარმა, შავით მოსილმა,
გამოახტუნა მერანი მინდვრად;
შეათამაშა ჰაერში ხმალი

და დაიძახა თან მედიდურად:

- “სად ხარ? გამოდი, ნუ იმალები,
თუ რომ გულის გერჩის, ორბელიძეო!
აფრანიკ მქვიან! შენისთანები,
იცოდე, ბევრი დავამიწეო!..

გამიგონია მეც შენი ქება,
განთქმული არის შენი ხმალიო,
მაგრამ აწ უნდა გასინჯო ჩემიც
სიკისკასე და მკლავის ძალიო!
ჩვენ ორში უნდა ერთიდაერთი
მოკვდეს, გათავდეს მითი ომიო!
ნულარ გვიაწოზ! გელი, გამოდი,
თუ ამ პირობის შენც ხარ მდომიო!”
ხმაღსისხლიანი, თავზე ჩაფხუტით
თეთრ ცხენზე იჯდა ერთი მხედარი,
რომელ გუნდშიაც შევარდებოდა,
მას თან მიჰქონდა მეხი და ზარი.

თვით ორბელიძე იყო ეს გმირი...
ახალ გუნდს მკაცრად რომ შეუძახა,
მაშინ მოესმა აფრანიკის ხმა
და სიხარულმა ააცახცახა.
მისი სურვილიც თურმე ის იყო,
რომ აფრანიკეს სადმე შეჰყროდა:
იმას ეძებდა და აქეთ-იქით
სხვადასხვა რაზმში მიჰქრი-მოჰქროდა.
თავი მოსწია გაქანებულ ცხენს,
ყალყზე შემდგარი მოატრიალა,
ასკუპა, ჯიქურ გამოაქანა,
მივარდა, ბევრი აღარ აცალა
და უპასუხა: - “გმირს არ შეჰშვენის
დაჩემება და თავის ქებაო!
აჰა ბურთი და ჰა მოედანი,
მზადა ვარ, გახლდეს თქვენი ნებაო!”
მოღუნეს მშვილდი, მოსდვეს საცერე

და ერთმანეთსა სტყორცნეს ისარი,
მაგრამ ორივემ სწორის სიმარდით
მას მიაგებეს მათ-მათი ფარი,
და აიცილეს მითი ფინთიზი,
გულის გამპობი, ხორცის მომწყვლელი,
მერე გადიგდეს მშვილდები მხარზე
და ხმლებს მოავლეს საომრად ხელი.
მათი ფარგება და კენწლაობა,
სიჩქარით ელვა გასაკვირვალთ,
მოჩხუბართ მხოლოდ ბრაზს უმატებდა
და ედებოდათ თანდათან ალი.
მოსწყინდათ ფარი და უკუაგდეს,
დაადგენ ორივე მარტო შიშველ ხმალს;
თავი გადასდევს მათ სასიკვდილოდ,
აღარ იზოგვენ ღონესა და ძალს.
მიაგდო ცხენი ჯერ ორბელიძემ,
ხმალი პირდაპირ შუბლში უსწორა,

მაგრამ დეზი ჰკრა მხედარმა შავ ცხენს,
განზე გაუხტა და აიშორა.

ხმალმა ჰაერში გაიშხუილა:

წახდა მოქნევა და მკლავის ძალა...

და ხელმეორედ ხმლის მომარჯვება

მოპირდაპირემ აღარ აცალა:

თვითონ მოაგდო ზედ აფრანიკმა

მისი მერანი, მკვირცხლი, ფეხმალი,

მაგრამ მოქნეულ ხმალს ორბელიძემ

ქვემოდან აჰკრა თავისი ხმალი

და მარილივით გადაუმტვრია.

შეკრთა აფრანიკ!... დაეცა ზარი

და არ იცოდა, თუ რაღა ექნა:

იდგა უძრავად, ვით ცოცხალ-მკვდარი.

გმირთა წესია ღმობიერება:

წყრომა გულისა ქართველს დაუცხრა,

ხმალი ჩააგო ისევ ქარქაშში,

ჩამოეცალა და ასე უთხრა:

- “ნუ გეშინია! ხმლიანი უხმლოს
რომ შეგეჭიდო, არ მეკადრება,
მხოლოდ თანასწორ იარაღითა
შენი დაჩაგვრა მე მენატრება!
და, აბა ეხლა ნულა ვუდგებით
ჩვენ ერთმანეთსა ასე შორი-შორს.
აწ სასიკვდილოდ უნდა შევებათ,
ხელი მოვკიდოთ ორივემ ორორს!”
მაგრამ აფრანიკ ყურს აღარ უგდებს,
მარდად, უეცრად ზურგი უჩვენა:
დეზი ჰკრა მერანს, მიატრიალა,
ერთი შეჰკივლა და გააჭენა.
რა ნახა ჯარმა მათი სარდალი
გაქცეული და შეშინებული,
თვალი წაუხდა და ზაფრანაცემს
უნებლიეთად გაუტყდა გული;

შესწყვიტა ომი და გაექანა,
გონს ვერ მოსული, უცბად დამფრთხალი
იქითკენ, სითაც შავსა ბედაურს
მიაქანებდა მათი სარდალი.

“ჰკა მაგას, აბა, არ გაუშვათო!”
შეჰკივლა გმირმა მაშინ ქართველებს,
დაიგრიალა ცხენოსან ჯარმა
და გამოუდგა სომეხ-სპარსელებს.
მირბის აფრანიკ თავისი ჯარით,
მირბის და უკან არ იხედება;
მას ორბელიძე მისდევს ჯარითვე,
მისდევს, თანდათან ცეცხლი ედება.
დაუახლოვდა უკანა ჯარი,
უნდა დაეცეს თავზე, ვით ზვავი,
მაგრამ აქ წინამ გადაუხვია
და ხეობაში ამოჰყო თავი.
მდევერები მაინც არ ეშვებიან,

ქვესკნელშიაც-კი ჩაჰყვებიან თან:
თან შეჰყვენ ერთად იმ ხეობაში
და მიიმაღლენ... აღარა სჩანან...
თურმე იქ ვერაგ სკლიაროს-სარდალს
სხვა ჯარი ჰყავდა ჩასაფრებული
და ქართველები შეტყუებული
დაემწყვდენ, დარჩენ გარშემორტყმული.
რალა გზა ჰქონდათ?... დაიქვეითეს.
ამოესაფრენ თავ-თავის ცხენებს;
იბრძვიან, მაგრამ იციან, რომ მათ
მტერი კაი დღეს არ გაუთენებს.

V

როგორც ისარი, იმ ხეობიდან
გამოხტა ცხენი ამ დროს უეცრად...
ხტის და ჰიხვინებს, ძუა-ფაფარს შლის,
გარბის, გამორბის მარტოკა მინდვრად.

ხან ყურებს აცქვეტს, ხან მიწას სუნავს,
თითქოს დაეძებს მის პატრონ მზედარს,
და იმის გამო ასე ხვიხვინებს,
რომ ვერსად ჰხედავს ვერც ცოცხალს, ვერც მკვდარს.
ამ უპატრონო ცხენის დანახვა
თორნიკეს დარჩა მეტად საწყენად,
რადგანაც იცნო მან მაშინათვე
ის ორბელიძის ბედაურ ცხენად.
“ვეჰ! - დაიყვირა - ცუდ ნიშანს ვხედავ,
ამას არ უნდა ბევრი ფიცო:
საფრთხეში არის და განსაცდელში
ცხენოსანთ ჯარი, სწორედ ვიცო!”
და უთხრა ჯოჯიკს: - ახლა შენ იცი,
შავი დღეების შენ ხარ გმირიო:
“ძმა ძმისათვისო, ამ დღისათვისო”,
გაგვიადვილე გასაჭირიო!”
მოახტა ჯოჯიკ მაშინ ბედაურს,

მასთანაც მთელი იმისი ჯარი,
და დაექანენ დაღმა მინდვრისკენ
გრიალით, როგორც გრიგალი ქარი.
დასცეს კიჟინა საოცარის ხმით,
მიწას გააკრეს ბედაურები
და მიეშურენ ხეობისაკენ
მტრის სისხლის მნდომნი, გაუმაძღრები.
შორით მოესმათ ქართველთ კიჟინა:
იცნეს ჯოჯიკის ხმა და იამათ,
იმედმა სიმხნე გაუორკეცათ
და ბრძოლა იწყეს უფრო თამამად.
გაახლდა ომი. შეკრთა სკლიაროს,
უგზავნის შიკრიკს მაშინ თარონლებს,
რომ მოახმარონ ქვეითი ჯარი,
ჯოჯიკისაგან შეშინებულებს.
დააგდეს ორთავ ბრძოლის ადგილი
და მოაშურეს ანაზდეულად,

აღყად შემოკრეს ქართველი ჯარი,
ჩაიმწყვდიეს რა იწროში სრულად;
და არ ეჭვობდენ აწ გამარჯვებას:
ხერხის და რიცხვის ჰქონდათ იმედი,
მაგრამ უკუღმა გადუტრიალდათ
მოულოდნელად იმათაც ბედი:
კვალში მისდია გაბრუნებულ ჯარს
და თანვე მიჰყვა მათ გამრეკელი, -
ტყვილა არ ერქვა მას მეტსახელად
“შავი კლდის მელა და მიწის მგელი”.

შეატყობინა სავარსამიძეს,
სადაც იბრძოდა მტერი, უჩვენა
და, რაც დღე მაშინ ქართველებს ადგათ,
მტრის ჯარს იგივე დღე დააყენა:
შემოჰკრეს ირგვლივ და ორ ცეცხლ შუა
გამომწყვდეული დარჩა მტრის ჯარი...
გზაარეულებს ყოველი კუთხით

თავზე ატყდებათ მეხი და ზარი.
აივსო ხევი მკვდრებით... დაგუბდა
ბლომად აქ და იქ სისხლისა ღვარი
და, თავის შველა რომ ვისმე ჰსურდეს,
გასაქცევი გზაც აღარსად არი!
მაშინ გაჰხედა შორით თორნიკემ
და სთქვა: - “გაერთდა, ვხედავ, ბრძოლაო!
სწორედ ახლაა მათთვის საჭირო
გამოცდილ სარდლის თან მიყოლაო!”
მოაყვანინა ბერკვიცი, შეჯდა,
მიეშურება სადაც ომია;
სიბერე ახლავს, მაგრამ ჯერ კიდევ
გულით ჭაბუკი, სიმხნით ლომია.
ომი რომ ნახა, გულს გადევარა,
არ დარჩა ბედის უმადურადა
და გაიელვა ზედიზედ მტრებზე
მისმა მახვილმა ძველებურადა.

შემოურბინა ჯარს ირგვლივ გმირმა,
სარდლებს გადასცა მისი ბრძანება:
“გზას ნუ შეუკრავთ გაჭირვებულებს,
დეე, გაიქცენ, მიეცით ნება!”
და გზა გაუხსნეს დასავლეთისკენ,
გაუკეთეს რა განზრახვით კარი;
და მხოლოდ სამის კუთხიდან მკაცრად
მტერს აწვებოდა ქართველი ჯარი.
იბრუნეს პირი დასავლეთისკენ
მტრებმა, გაქცევა ერთად იკადრეს
და მიაშურეს ისევ ძველ საფარს,
ძველსა სიმტკიცეს და ძველ სიმაგრეს.
მაგრამ როდესაც მიუახლოვდენ,
“ვაი”-ზე, “უი” მეტი დაერთოთ.
იქ ჯავშანიძე დაუხვდათ ჯარით
და ეს ნუგეშიც სრულად წაერთოთ.
დაჰყარეს იქვე მათი ფარ-ხმალი,

ველარ გაუძღეს ამდენ სიმწარეს,
ერთიც დასძახეს: “თავს ვუშველოთო!”
და მიაშურეს ჰალის-მდინარეს.
შეცვივდენ ხიდზე - ჩაუტყდათ ხიდი:
ჩაცვივდენ წყალში კისრა-კისრითა,
ზოგი დაიხრჩო და ზოგს ნაპირზე
უწყალოდ ჰხოცდენ ხმლით და ისრითა.
მოისრა ჯარი... გადარჩა მხოლოდ
თვით სკლიაროსი მცირე მხედრობით
და გაეშურა ბაღდადისაკენ,
სასომიხდილი უბედურობით.

VI

გათავდა ომი... კიდეც დაღამდა,
ბნელმა მოჰფინა ის არემარე;
შესწყდა კიჟინა და იმის ნაცვლად

კვნესა მოისმის აქა-იქ მწარე.
ზოგი წყალს ჰნატრობს სიკვდილის წინეთ,
ზოგი შველას და შემწეობასა,
ზოგი ბედს ჰყვედრის და ტანჯვით ამბობს,
რომ სიკვდილი სჯობს იმის ყოფასა. -
ისინი, ვინც რომ ერთ წუთის წინეთ
მზეცივით სისხლით ვერა სძლებოდენ,
ახლა, იმ კვნესას რომ ყურს უგდებდენ,
იმათი ცოდვით იდაგებოდენ.
უნდოდათ შველა, მაგრამ, სიბნელით
რომ ვერ ჰხედავდენ აქ ველარაფერს,
ერთად არეულ-დარეულებში
ველარ არჩევდენ მოყვარეს და მტერს!
ბრძანა თორნიკემ: - “გაურჩეველად,
ქართველი იყოს, გინდა სპარსელი,
გინდა ბერძენი, გინდა სომეხი,
სულ ერთნაირად მოჰკიდეთ ხელი!

სიკვდილი ყველას ათანასწორებს:
თვისიანს, უცხოს, მტერს და მოყვარეს!...
ვეცადოთ ყველა და ნუ დავაკლებთ
დაჭრილებს მოვლას და მკვდრებს სამარეს.
ნურვინ გაჰბედავს, დატყვევებულებს
რომ მიაყენონ შეურაცხყოფა!
ვაჟკაცს რომ ბედი სხვას დაამონებს,
დასატანჯავად ისიც ეყოფა!”
ასე ისურვა და იმ სურვილზე
უარს ეტყოდა მხედრობა განა?
მხოლოდ უცდიდენ მთვარის ამოსვლას,
და, ჰა, მთვარემაც ამოატანა!
ამოჰყო თავი მაღალ მთის წვერით
და გადმოჰხედა ნაზად ბრძოლის ველს;
კაცის ქვეყნიურს ბნელსა საქმესა
მაღლით ციური აფენდა ნათელს.
გაანათა და გამოაჩინა

დასანახავი გულშესაზარი,
თითქოს უნდოდა ეჩვენებია
კაცისთვის ბოროტნამოქმედარი.
სულ დაჭრილ-მკვდრებით მოფენილია
ხეობა, ღელე, ტყე და მინდორი!
ვისიც სიცოცხლე დილას ჰყვავდა,
ახლა შეიქმნა ლეში და მძორი.
აგერ დაჭრილი!... აგერ ძევს მკვდარი!...
გაკვეთილია საბრალო ორად!
აგერაც ერთგან ათასზე მეტი
ზე დაჰჩეხიან ერთმანეთს ხორად!...
ამ ერთ ადგილას რას მიუზიდავს
ამდენი სული? რა ანდამატით?
მხოლოდ იმითი, რომ ორბელიძე
აქა ძევს მკვდარი, ცუდად... ღალატით.
მისი სიკვდილით ცეცხლმოდებული
მტერს ქართველები ეჯახებოდენ,

ბევრს მიიძღვანდენ საიქიოსკენ
და თვითონაცა ზე აკვდებოდენ.
არვინ ელოდა აქ გადარჩენას:
ერთი ათს და ოცს ეჩხუბებოდა
და თუ ჯოჯიკი არ მოსწრებოდათ,
მაინც ვერავინ გადარჩებოდა.
მაგრამ ჯოჯიკმა იმათი სისხლი
ამოიგო და ჯავრი იყარა
და დაამწარა სკლიაროსს ის, რაც
ერთხან ღალატით მან გაიხარა!
გადაჰკრა ლახტი აფრანიკს თავზედ,
დასცა სიმწარით გარეტებული,
შესდგა ფეხებით, უგმირა შუბი
და სასიკვდილოდ გაუპო გული.
როგორც დაჭრილი ვეფხვი, ბაგრატიც
ისე მიჰვარდა მას ბარდაველი,
მაგრამ ჯოჯიკმა მოასწრო თვალი

და წაუჭირა მას ყელში ხელი.
ამ დროს გულდაგულ წამოეპარა
მას უკანიდან ვიღაც სპარსელი,
მაგრამ ხელიდან გავარდა ხმალი,
რომ დაინახა იქ გამრეკელი.
ამისმა მოსვლამ სრულად მიხადა
სკლიაროსის ჯარს ჯანი და ღონე,
რადგანც თან მოჰყვა სამი ათასი
მას მეომარი სულ თავმომწონე.
მაშინ ჯოჯიკმა და გამრეკელმა
გასამაგრებლად მისცეს მხარი მხარს...
მაგრამ ამითი კი ორბელიძეს
ვეღარ უშველეს, მიტყუებით მკვდარს...
და, აჰა, ახლა ამოდენ მკვდრებში
სულ ყველაზე ძირს ის გდია მკვდარი!
ზურგში არჭვია მას მტრის მახვილი
და გულზე ადევს მისივე ფარი...

ცოტა შორს, განზე, შავი კლდის ძირში
უწვერულვაშო ეს ვინლა არი?
თავს დაჰხვიხვინებს, ტორს სცემს მერანი,
რომ გააღვიძოს მისი მხედარი...
მაგრამ ამ ნეტარ, საუკუნო ძილს
აწ ვერ დაუფრთხობს ქვეყნად ვერლა რა!
დედის ცრემლების მან საპასუხოდ
აქ ბრძოლის ველზე სისხლი დაღვარა
და შეასრულა მით ღირსეულად
მამულისშვილის უკვდავი ვალი:
თავის სამშობლო ქვეყნის ხსოვნაში
სამარადისოდ დახუჭა თვალი...
ეგებ სხვა რამე გულდასაწვავი
სიკვდილის წინეთ აგონდებოდა
და სასიკვდილო მზამი გულის წყლულს
უფრო სახმილად ეკიდებოდა?
ვინ იცის, რა და რა საიდუმლო

მან საიქიოს თან წაიტანა?
შორს სადმე ქართლში დედამ გამოსცნოს,
ან გულის სატრფომ ეს გამოცანა...
აგერ ისრისგან მთლად დაცხრილული
გდია მოხუცი პირნათლად მკვდარი,
თითქოს სძინავსო და ეზმანება
მას შორეული ტკბილი სიზმარი...
აჰა, დაჭრილი მიფორთხებულა
ბევრის წვალებით დიდ ზისა ძირში,
ჰსურს დაიყვიროს, მაგრამ საძრავი
ენა აღარ აქვს მომაკვდავს პირში.
აგერ სიდანლაც უცნაურის ხმით
გამოიძახის კვნესით დაჭრილი:
თავზე აწევან საბრალოს მკვდრები
და ემატება მითი ტკივილი.
ამდენ დაჭრილის კვნესით და ოხვრით
აღარსად არის აქ ყურთა სმენა:

სომხურ, ქართული, ბერძნულ, სპარსული,
არეულია სხვადასხვა ენა.

გამწარებული გამოთქმის კილო
და დედააზრი ერთი აქვს ყველას;
სწყევლიან თავის ბედს და გაჩენას
და გასაჭირში ითხოვენ შველას;
მაგრამ ბევრს მათგანს ველარ უშველის
სიკვდილის მეტი ველარაფერი,
თუმც-კი მოყვრულად ეშველებიან
და აღარავის აღარ ჰყავს მტერი.
ასე გათავდა ეს დიდი ბრძოლა...
აჯანყებულთა ამოწყდა ჯარი,
მაგრამ მათ რიცხვში ხუთიათასი
გამოერია ქართველიც მკვდარი...

კარი მეოთხე

I

გამობრძანდა ქალაქს გარეთ
მეფე დავით ბედნიერი,
თანვე ახლავს ყოველის მხრით
წამოსული ქართლის ერი.
რიცხვი არ აქვს დარაზმულსა,
ქვეითსა და ცხენოსან ჯარს...
შეჰხარიან ბატონ მეფეს,
მორჩილებით უვლიან გარს.
გარეშემო მთა და ბარი
წვრილფეხობით მოფენილა,
თითქოს რაღაც დიდ წყალობას
ეჰადოდეს მათ ეს დილა.
ცალკე სერზე უთვალავი
გადმომდგარა დედა-წული,
სხვებზე მეტად დასტყობიათ
საზოგადო სიხარული.

წინ დგას მეფე და გვერდში ჰყავს
ბაგრატ, მისი შვილობილი,
კათალიკოს-მღვდელმთავრები
იქვე დგანან კმაყოფილი.
სათვალმაქცოდ არა ბრწყინავს
ერისა და ღვთის რჩეული:
თან არა აქვს მას გვირგვინი
და სამეფო სამკაული!
მაგრამ ისეც ვინ არ იცნობს,
რომ ის დიდი ცხებულია,
ვინც ერისგან გულის წმინდით
ნაკურთხი და ქებულია?
ყველა იცნობს მამაშვილოურ,
არც რიდი აქვს და არც შიში;
მიდიან და რჩევას ჰკითხვენ,
როგორც ღვთისმამა, ისე ჭირში.
აი, ახლაც უთვალავი

ეს ერი სულ მას შეჰყურებს
და მოელის გულის ძგერით
ნახოს, მეფე რას აპირებს.
გაიხედეს შორს მინდვრისკენ
და რაღაცას მოჰკრეს თვალი:
ძირს შავად და მაღლა ღრუბლად
მათკენ იყო მომავალი.

ეს იყო, რომ ბრუნდებოდა
საბერძნეთით ქართლის ჯარი,
და ცხენების ფეხთა მტვერსა
აღმა ჰყრიდა ღრუბლად ქარი.
თავის ქვეყნის კიდევ ნახვამ
მხედრებს გული აუძგერა
და საგმირო, ჩვეულებრივ,
შემოსძახეს მათ სიმღერა:
“კავკასიის ქედზე იყო
ამირანი მიჯაჭვული,

ყვავ-ყორანი ეხვევოდა,
დაფლეთილი ჰქონდა გული.
ქვეყნად ცეცხლის მოტანისთვის
გულს ცეცხლი არ ჰნელდებოდა
და რაღაცა მანქანებით
გული ისევ მთელდებოდა.
ჰქონდა ჭირში მოთმინება,
არც ჰკვნესოდა, არც ოხვრიდა;
უსამართლო ძლიერებას
მონურად ქედს არ უხრიდა.
ბოლოს მაინც გამარჯვება
დარჩა!... ყველა გააოცა!...
და ის ღვაწლი მაგალითად
მიწის შვილთა მან გადმოსცა...
კავკასიის მაღალ ქედზე
მიჯაჭვული ამირანი
არის მთელი საქართველო

და მტრები კი - ყვავ-ყორანი.
მოვა დრო და თავს აიშვებს,
იმ ჯაჭვს გასწყვეტს გმირთაგმირი!...
სიხარულად შეეცვლება
იმდენი ხნის გასაჭირი!”
მოახლოვდენ ამ სიმღერით,
დადგენ ცოტა მოშორებით;
დაქვეითდენ, წინ წამოდგენ
და დარაზმდენ აჩქარებით.
თაყვანი სცეს ერთად მეფეს,
ცალი მუხლი მოიყარეს.
სიმდაბლის და მორჩილების
ნიშნად, თავი მოიხარეს.
წადგა მეფე და შესძახა:
- “გამარჯვება მძლეველ ჯარსო!
ვაშა! ვაშა! იმათ ღვაწლს და
საუკუნო სახსოვარსო!

გამარჯვება ქართველ დედებს,
ჩვენს გამწრდელსა და მშობლებსო:
მათი ძუძუ გვავაჟკაცებს
და ზრდა სულით გვამაღლებსო!”..
ამ სიტყვებმა აიტაცა,
ააღელვა მთელი ჯარი,
შესძახეს და მათი გრგვინვით
ირყეოდა მთა და ბარი:
- “გაუმარჯოს ქართველ დედებს!
ვაშა! ვაშა! მძლეველ ჯარსო!
დღეგრძელობა ბატონ მეფეს,
ქვეყნის თვალსა და ჯავარსო!”

II

მაშინ წარსდგა ბატონის წინ
დიდი თორნიკ ერისთავი,

წინ დაუდვა ფეხით დროშა
და მიაღწია რაღაც ტყავი.
მოახსენა: - “აჰა, მეფევ!
“გრამატაა” დედოფლისო,
მაგიერი სასყიდელი
ჩვენი სისხლის და ოფლისო.
ბასილი და კონსტანტინეც
ამოწმებენ ამ წერილსო
და უთმობენ ზემო ქვეყნებს
თქვენ შვილსა და შვილისშვილსო.
მეც მიბოძეს მათ საკუთრად
საჩუქარი დიდძალიო:
სამკაული, ოქრო, ვერცხლი,
მარგალიტი და თვალიო.
მაგრამ, მეფევ, მე რათ მინდა
ეს სიმდიდრე საწყალ ბერსო,
თქვენს დიდებულ ბატონობას

შემოვწირავ ყოვლიფერსო:
ნახევარი თქვენი იყოს,
ნახევარიც ქვრივ-ოხრებსო!
ამდენი ჯორკიდებული
ორივესთვის იკმარებსო!”

მეფემ უთხრა: - “გმადლობ! ვიცი,
ქვრივ-ობლები რომ გიყვარსო...
მათ ჰქონდეს და მე-კი ჩემთვის
არ ვიღებ არც ნახევარსო!
შენია და შენვე გქონდეს,
მოიხმარე, როგორც გსურსო;
რალა ძღვენი ეჭირვება
შენს ღვაწლსა და სამსახურსო?”
მაგრამ თორნიკ უპასუხებს:
- “ნუ მამგუნებ, მეფევ ძღვენსო:
ვერ მივიღებ მე სიმდიდრეს,
ვერ ვიქმ საქმეს ღვთის საწყენსო!

ჯვარია და სახარება
მხოლოდ ბერის სიმდიდრეო;
ეს სიმდიდრე ქვეყნის არის
და თქვენც მისი მემკვიდრეო!”
ვერ შეთანხმდენ, თუმც სარდალი
ცრემლით სთხოვდა მუხლმოყრილი,
და ლაშქარიც სარდლის თანხმად
მის წინ იდგა თავდახრილი.

III

ღრუბელზე მაღლა, ორბის საბუდარს,
არჩევ-ჯიხვების მაღალ სამთავროს,
წმინდა მამებსა გამოუქვაბავსთ
კლდეში სახლები ოდესმე, ერთ დროს.
აღარა სჩანან დღეს ის მამები,
აწ აიაზმას ვერ გვასხურებენ,
და მაღლობიდან ის სადგურებიც

ჩვენ შავ ბედს შავად გადმოჰყურებენ...
ვერა ოთხფეხი, ვერა ფრინველი,
ვერ შედის, თუმც კი ღიაა კარი;
ვერც უწმინდური რამე ქვემძრომი:
იქ ბუდობს მხოლოდ წმინდა ფუტკარი;
და ისიც მისთვის, რომ ზეცის მუშა
ხატებს უმზადებს აქ წმინდა სანთლებს,
თორემ სხვა... გინდა კაციც შევიდეს,
რალაცა შიში ააკანკალებს.
ამგვარად ჰფიქრობს დაბალი ხალხი,
ცრუ-მორწმუნობით არის შემცდარი,
მაგრამ ამ გულწრფელ მათ შეცდომაში
მაინც სიწმინდე და მაღლი არი.
თორნიკეს დროსაც ამგვარ მღვიმეში
ცხოვრობდა ერთი მოხუცი ბერი,
ძაძით მოსილსა და ფეხშიშველსა,
წელზე ეყარა თმები და წვერი.

ხშირად სოფელში ჩამოდიოდა,
არ ასვენებდა კაცთმოყვარება:
მუნჯად ვიდოდა, ხმას არვის სცემდა,
აღთქმული ჰქონდა მას მდუმარება.
მაგრამ შრომასა და შემწეობას
გაჭირვებულებს არ ამაღლიდა:
უყვარდა გლეხი, ქვრივი, ობოლი,
მამაშვილურად ყველას უვლიდა.
თოხნაში, მკაში, სხვლაში და ხვნაში
ის მუშა იყო ყველაში სრული,
მისის მარჯვენის მადლს ჰფიცულობდა
ყოველი გლეხი გაჭირვებული.
როცა სახადი გადამდები რამ,
სადმე სოფელში მოედებოდა,
იმათ მომვლელად და საპატრონოდ
წმინდა მოხუცი იქ გაჩნდებოდა.
და სასყიდელი იმისი იყო

ხმელი პური და ზედ წმინდა წყალი;
არვის უნახავს ის მოწყენილი.
არც მზიარული და არც გამწყრალი.
ერთ გუნებაზე იდგა და იდგა...
ყველას უყვარდა, ყველა იცნობდა,
მაგრამ ის მაინც არვინ იცოდა,
თუ რას ჰფიქრობდა და ან რას ჰგონობდა.
იცოდენ მხოლოდ, რომ ბერი იყო,
ცხოვრობდა კლდეში, სოფლიდან ახლოს.
და დიდი ხნიდან მათი მამებიც
მას ეძახოდენ “გაბრიელ-სალოსს”.
როდესაც მეფემ არ შეიწყნარა
თორნიკეს ძღვენი, თხოვნა, ვედრება
და გაკვირვებულ ამოდენ ჯარში
სიჩუმე იყო და მდუმარება,
ეს გაბრიელი წარსდგა იმათ წინ,
ამოიდგა რა პირველად ენა,

და გააკვირვა ყოველი სული,
როდესაც ბატონს ეს მოახსენა:
- “მეფევ! სიმდიდრე და ეს საუნჯე
არც შენ გეკუთვნის და არც თორნიკეს!
ეს ნახევარი სხვებისა არის...
სისხლის სანაცვლოდ იმათ მოიმკეს!
რისთვის ივიწყებთ იმათ, რომელთაც
მამულის სახელს თავი შესწირეს,
და გაითხარეს სამარე ისე,
რომ შორს მშობლებმაც ვერ დაიტირეს?
რათ არ იგონებთ იმ წმინდა ადგილს,
სადაც თორნიკე იმყოფებოდა?
თუ არა იმის სასწაულს და მადლს,
ქრისტიანობა ილუპებოდა!...
მთაწმინდის იყოს ეს თქვენი ძღვენი,
იქ ააშენეთ მით მონასტრები,
რომ სუყოველდღე, წირვა-ლოცვის დროს,

იხსენებოდეს ქართველი მკვდრები.
აუგეთ ერთიც ახალი ლავრა
ყოვლად წმინდისა დედის სახელსა,
რომ მის წილხვედრი მცირე ივერი
მსხვერპლს სწირავდეს მის მფარველს და მხსნელსა.
მეცნიერების და მწიგნობრობის
იქ აენტება ერთ დროს ლამპარი
და შვილიშვილთა სხივებს მიაფენს
იმათი მამა და წინაპარი!”
სთქვა და ისევე დადუმდა ბერი.
გაოცებული უმზერდენ მაშინ...
დასთანხმდა მეფე და ერმაც მასთან
ერთხმად შესძახა ხმამაღლა: “ამინ!”...
აღარვინ იყო საქართველოში
იმ დღიდან იმა ბერის მნახველი;
მხოლოდ ერთხელ-კი, როცა ქვეყანას
ჩამოსწოლოდა უკუნი ბნელი,

ორი მოხუცი ენახათ გზაზე
ხელყავარჯნებით შორს მიმავალი,
ათონისაკენ მიემართათ მათ
პირდაპირი გზა და სწორი კვალი.
ისე ვიდოდენ, ვით ბნელ ღამეში
თითქო უძლოდათ რაღაც ნათელი...
ერთი მათგანი იყო თორნიკე
და მეორე კი ის გაბრიელი.

IV

ერთხელ ათონში ასტეხეს რეკა
და უჩვეულო იწყეს ღაღადი.
ასე ამბობდენ, რომ სასწაული
სუყველამ ერთად ვნახეთო ცხადი:
მოსცურა ახლოს ღვთისმშობლის ხატმა
და დაიყენა თავს ნათელიო.
გამოსვენება გვინდოდა, მაგრამ

არ მოიკიდა ჩვენი ზელიო.
ყველა ვერ ჰხედავს: ღამით ნათელი
და დღისით რაღაც ნისლი ჰბურავსო;
ჩვენ როცა ნავით ვუახლოვდებით,
ის არ გვიკარებს, შორს მისცურავსო.
მისი სიწმინდის შეხების ღირსი
აღარ აღმოჩნდა არცა ერთიო.
სჩანს, ჩვენი ცოდვა დიდი ყოფილა
და გვირისხდება მაღლით ღმერთიო!
ასე სტირიან წმინდა მამები,
მარხვას და ლოცვას იორკეცებენ;
აღთქმებსაც სდებენ საკანონოდა
და ღირსს მათსავე გუნდში ეძებენ.
მაგრამ არ იქნა, სანამდის ძილში
არ ნახა ერთმა ბერმა ჩვენება:
გამოეცხადა მას დედაღვთისა
და განუცხადა მაღალი ნება:

- “ამაოდ შოთავეთ, წმინდა მამებო,
არაფერი გაქვთ ღმერთთან ბრალიო.
არც ჩვენთანა ხართ თქვენ დამნაშავე,
არა ვარ თქვენზე მე გამწყრალო.
მაგრამ მე თქვენთვის აქ არ მოვსულვარ,
სხვა არის ჩემი წმინდა ნებაო,
და თქვენგან არვის არ შეუძლია
ჩემი აქედან წასვენებაო.
ჩემ სადიდებლად რომ აუგიათ
ივერიელთა აქ ტაძარიო
და ყველასათვის შიგ შესასვლელად
მათ გაუღიათ მისი კარიო,
იქ სცხოვრობს ერთი მოხუცი ბერი,
ივერიელი გაბრიელიო,
და ნათლით მოსილს იმ ჩემ ძლიერ ხატს
იმან შეახოს მხოლოდ ხელიო,
რომ მიიტანოს და დაასვენოს

შესავალ კართან საკვირველიო,
და იმ დღიდანვე სასწაულმომქმედს
დაერქვას: “კარის ღვთისმშობელიო!”

გამხიარულდენ წმინდა მამები,
იწყეს შესხმითი წმინდა გალობა;
უვლიდენ ტაძრებს კელაპტრებითა,
გახშირდა საღმრთო ლიტანიობა;
წინ მიუძღვოდა იმათ თორნიკე
და იოვანე მცირე კრებითა,
და ივსებოდა იმათი გული
მომეტებულის ნეტარებითა.

მიიღეს ზატი და დაასვენეს
დანიშნულს ადგილს სიხარულითა
და ივსებოდა წმინდა ტაძარი
იმავე დღიდან სასწაულითა.
მაგრამ ყველაზე შესანიშნავი
იხილეს მაშინ ერთი ჩვენება,

რომლისაც მსგავსი ჯერ არ ენახათ
და არც ყოფილა სადმე ხსენება:
გამოიხატა ცაზე გვირგვინი,
ვარსკვლავებისგან გამოჴედილი,
დაადგა თავზე ივერთ მონასტერს
და გაანათა წმინდა ადგილი,
და ნათლის სხივებს აელვარებდა
დიდხანს, სანამდის არ დადგა დილა!...
შემდეგაც თურმე არა ერთგზისა
იმავე ადგილს გამოჴედილა.
დღეს ის ნიშანი კი აღარა სჩანს:
დიდი ხანია, რაც რომ გამჴრალა...
უეჭველია, ჩვენს გულგრილობას
გაჴრისხებია!... ჩვენზე გამწყრალა!...
მაგრამ სულმნათსა საქართველოსას,
ღვთისმშობლობა დღეს, ერთი სიზმარი
ენახა: ჴვეყნად ჩამოსულიყვნენ

ნინო, ქეთევან და თვით თამარი.
თამარს თავს ედგა ძლევის გვირგვინი
და ქეთევანსა - წმინდა მოწმობის,
ნინოს ხელთ ეპყრა ჯვარი ვაზისა,
ნიშანი დიდი ქრისტიანობის.

ზეცად აეპყრათ სამთავეს თვალნი,
საქართველოსკენ აშვერდენ ხელსა
და შეერთებით, ხმაშეწყობილად,
ჰგალობდენ ტკბილსა საგალობელსა:
- “დედაო ღვთისავ! შენი ზვედრია
ეს საქართველო დიდჭირნახული,
შეუნდევე ცოდვა!.. ნუ ააღებ ხელს,
ლმობიერებით იბრუნე გული!...
მოეც კურთხევა ზეცით, მაღალო,
და გადმოსახე ძლიერად ჯვარი,
რომ აღადგინო ქართველთა ერი,
დღეს დაცემული და ცოცხალ-მკვდარი!

მისსა მხნეობას, მისსა ზნეობას
განუმტკიცებდე აღმაფრენასა
და შენს საქებრად, სადიდებელად
ნუ დაავიწყებ ამ ტკბილ ენასა,
რომლითაც თამარ ბრძანებას სცემდა
ქეთევან მარად შენ გადიდებდა
და ნინო ძისა შენისა მცნებას
შენგან რჩეულ ერს უქადაგებდა!...”
რომ გაათავეს თურმე ეს ლოცვა,
ზეცას შეჰხედეს სამთავემ ნელა
და დაინახეს, რომ ძველ ადგილზე
გამოესაჩათ მათ ცისარტყელა...

1884 წ.

ინტერნაციონალი

აღსდებ, ყოველი მზრის მუშავ!
გაიღვიძე პროლეტარო!
ჩვენვე უნდა მოვუპოვოთ
ჩვენს თავს აწ დრო სანეტარო!
უნდა მტერი დავამარცხოთ,
ძალმომრევი, უსამართლო!
რა გვაქვს მასთან ჩვენ საერთო,
საპირფერო ან სამადლო?
ეს იქნება საბოლოო
შეტაკება... მწარე ომი!..
და, თუ ვსძლიეთ, ჩვენთან ერთად
გაიხარებს ყველა ტომი.
ეს-და მხოლოდ დაგვრჩენია!

ამით ვფიქრობთ თავის დახსნას!
გაუმარჯოს მშვიერ მუშას,
მის მკლავსა და მის მარჯვენას!
სხვა სუყველა ტყუილია:
ღმერთი, მეფე, ვინმე გმირი!..
ძალა არის შეერთება -
ერთი ლხინი!.. ერთი ჭირი!..
მსხვერპლი უნდა დიად საქმეს,
კავშირი და შეერთება.
საბერველს რომ დაუბერვენ,
რკინა მაშინ ფოლადდება.
ჩვენც დავჰბეროთ, თავს ნუ ვზოგავთ!
საბოლოო მწარე ომი!..
მხოლოდ ჩვენის გამარჯვებით
გაიხარებს ყველა ტომი.
მოცლილ ხალხის მუქთახორას,
ამ ქვეყნად რომ დაწანწალებს,

ნამუშევარს სტაციებს ღარიბს
და უკიდებს გულში ალებს,
უნდა დავსცეთ თავზე მეხი,
გაურჯელად ვინც ნეტარებს!...
გაუმარჯოს მხოლოდ შრომას,
მუშებსა და პროლეტარებს!...
ყოველი მხრის მუშა ხალხი,
დროა შევკრბეთ, ნუ გვაქვს შიში!
უნდა მედგრად მივიტანოთ
იმ ჩვენს მტრებზე იერიში!
ეს იქნება საბოლოო
მშრომელ ხალხის მწარე ომი!...
ეს დაგვიხსნის მხოლოდ და მით
გაიხარებს ყველა ტომი!

1905 წ.

რუსთველის სურათზე

სულმნათო! მადლი შენს გამჩენს!
დიდება ერსა შენს მშობელს!
და ძეგლად სამარადისოდ
ნეტარხსენება ამ სოფელს!..
შენ ნიშნად უკვდავებისა
ერს მოვლენიხარ განგებით,
ვით ცისარტყელა წარღვნისა -
უცნაურისა ჰანგებით.
სულმნათო! ჩვენცა გვასწავე
ეს საიდუმლო ჟღერისა,
რომ აგვისრულდეს წადილი,
მგოსანი ვიქმნე ერისა;
რომ ჩემის მღერით აგზნილი

რაყიფი ტარიელობდეს:
ქაჯთა ებრძოდეს ლომ-კაცი,
ნესტანისათვის ხელობდეს!..
მაშინ, ვით ჩვენსა მნათობელს,
სახელი აღგემატება,
და შენი სახე ივერთა
გულის ძეგლად დაეხატება!..

1882 წ.

სურვილი

მინდა, რომ ჩემსა სატრფოსა
ვხედავდე თავისუფალსა,
რომ ძალით ვერ აშინებდენ,
ვერც ნებით უხვევდენ თვალსა!..
მინდა, რომ მისი სახელი
გაითქვას ძველებურადა
და მისიანი ყველანი
ერთად სცხოვრობდენ ძმურადა!
მინდა, რომ მისსა დიდებას
დამღერდეს რუსთველის ქნარი
და იღვიძებდეს იმ ხმაზე
ტაშის-კვრით ხალხი მძინარი!..
მინდა, რომ... მაგრამ, ეჰ, კმარა!

ფრთა შევაკვეცოთ სურვილსა,
თორემ რა მოჰკლავს უფსკრულსა
მამულისშვილის წყურვილსა!

1880 წ.

თამარ ცბიერი

ისტორიული ხუმრობებზე
დრამატული პოემა

მოქმედნი პირნი:

გიორგი გურიელი — იმერეთის მეფე.
თამარ დედოფალი — მისი მეუღლე.
ქუთათელი — მსაჯულთუხუცესი.
ნაკაშიძე — სახლთუხუცესი.
გოჩა — მგოსანი.
შიკრიკი.
მასხარა

ცირა — მოახლე.

ნიკო — გურიელი.

1) მობურთაღნი

2) მობურთაღნი

მობურთაღები და კარისკაცები.

მოქმედება პირველი

საბურთაო მოედანი. წინ დიდი ჭადრის ხე ქვის ტახტით. იქვე მახლობლად, რიონის პირად, ოქროს ჩარდახის ცალი გვერდი მოჩანს. ხმაურობაა.

ხმა სცენის გარედან

გავარდა ბურთი!.. მარჯვედ, ბიჭებო!..

აღარ გაუშვათ მეორედ იქით!

ჰო, ჰო, ჰო, ჰო, ჰო! ცხენოსანს ერგო!

ვისაც მუხლს გერჩისთ, გამოუდექით!
შენი ჭირიმე, შენი, გურულო!
ვეფხვია!.. დასწვდა... ცხენზე შეუხტა!
ოჰ, გამოაგდო... ბრაწი ცხენოსანს!
ეყოს სირცხვილად! ხერხი წაუხდა!..
გავარდეს ბურთი!.. ნუ გააჩერებთ!
არ ვარგა ჯგლითი! რისთვის დამალეთ?
სუყველა ერთად ნუ მოაწყდებით!..
ნიკო მიუშვით! მაგას აცალეთ!

გამოსვლა პირველი

(ორი მობურთალი, დაქანცულ-დაკარწახებულები)

პირველი მობურთალი
უჰ, დედაჩემო! თავს რისთვის ვიკლავთ?
რომ აღარ არის ძალი და ღონე!..

მეორე მობურთალი
რა გაეწყობა, მეფე-დედოფალს
ნაძლევი აქვსთო, ზომ გაიგონე?

პირველი მობურთალი
მეფე მხარს იჭერს გურულებისას!

მეორე მობურთალი
დედოფალი კი ჩვენსკენ არიო...
მიტომ გახურდა ეს ბურთაობა,
თითქოს ირყევა მთა და ბარიო.

პირველი მობურთალი
უნდა ვთქვათ, რომ ჩვენ მეტნი არ ვიყოთ,
დაგვამარცხებდენ დღეს გურულები:
ხელ-ფეხსაც ერჩისთ, თვალ-ყურიც უჭრისთ

და ისე ხტიან, როგორც რომ შვლები.

გამოსვლა მეორე

იგინივე და მასხარა

მასხარა

ეჰე! ბიჭებო, აქ რას უზიხართ?

პირველი

დაღალული ვართ! მოსვენება გვსურს!

მასხარა

კურდღელს რომ ძაღლი ჩამოურჩება,
აღარვინ აჭმევს მაშინ იმ ძაღლს პურს!..
ბურთის ძაღლებო! თქვენი კურდღელიც
ის ბურთი არის, იქ მიაშურეთ!..

თუ მოედანი გურულებს დარჩათ,
რა მოგივიდესთ, აბა უყურეთ:
ვერ გადურჩებით მაშინ დედოფალს
ველარც ცოცხალი და ველარც მკვდარი!

მეორე
ჩვენ გურულები ვერ გვაჯობებენ,
ადიდოს ღმერთმა ისევ თამარი!

(ადგებიან და მიდიან)

ხმა

წავიდა ბურთი! გაშპა გურული!
ნუ გაუშვებთ, ნუ! დაუხვდით ვინმე!

პირველი (დაუხვდება წინ)

დააგდე ბურთი! ველარ წამიხვალ!
დამრჩი, გურულო, აქ გახლავარ მე!..

(გურული ფეხს გამოჰკრავს, დასცემს, თავზე გადაახტება
და გააქვს ბურთი,
სწვები უკან მისდევენ).

მასხარა

(თვალს გააყოლებს მოთამაშეებს, მერე მობრუნდება,
დაცინვით)

მიმინოსა მწყერი უყვარს,
შევარდენსა ნადირობა!
ბურთაობა დედოფალსა
და მეფეს კი სხვა გმირობა.

დედოფალიც ბურთი არის:
ყველას ხელში უვარდება;
ხან გააქვსთ და ხან გამოაქვსთ,
მაგრამ არვის უჩერდება.
ერთი მხოლოდ გოჩა არის,
როგორც ვატყობ, მისი ლელო;
მისთვის დასცლის ტრფობის ფიალს,
მისთვის უნდა სადღეგრძელო;
მაგრამ თურმე სხვა ყოფილა
ხასიათი მგოსნებისა:
ყურმოჭრილი ყმა ყოფილან
უნაყოფო ოცნებისა.

გამოსვლა მესამე

იგივე და სახლთუხუცესი

სახლოუხუცესი
ოჰ, შენ აქა ხარ?

მასხარა
არა, ბატონო!
აქ არ გახლავართ! მიგულებდეთ შორს!..

სახლოუხუცესი
ვიცი, რომ სული ჯოჯოხეთშია,
მაგრამ აქ ვხედავ შენს მასხარა მძორს.

მასხარა
ჯოჯოხეთისკენ ის იყურება,
ვისაც რომ უჭრის ეშმაკზე თვალი
და შეუძლია, რომ გაარჩიოს:
“ეშმაკისაა თუ ჯორის კვალი?”

სახლთუხუცესი
ისე ახსენებ მაგ ეშმაკის კვალს,
თითქოს გინდოდეს, რომ შეუდგე მას!

მასხარა
დიახ, ამ ქვეყნის ქუდი რომ მხურავს,
მეც უნდა ავყვე საზოგადო ხმას;
თორემ, თქვენც იცით, მგოსნის არ იყოს,
ვინც ქვეყანაში გამოერჩევა,
აითვალწუნებს უმრავლესობა
და კურთხევის წილ ეძლევა წყევა.
სახლთუხუცესი (ამოოხვრით).
ეჰ, ჩემო ძმაო! გვიანლა არის
ჩვენთვის მაგ ჭკუის გამოკიდება!
მოხუცი აქ რომ ჩანგურს ისწავლის,
ის საიქიოს გამოადგება.
ჩვენ ჩვენი პური მოგვიჭამია!

როგორც გვიწირავს, ისევე ვწიროთ:
პირზე ღიმილი ნუ მოგვშორდება,
მაგრამ იმავ დროს გულში ვიტყვით,
რომ მოვიოხნოთ გულის ტკივილი,
ქვეყნის დაცემით გამოწვეული,
და თან ვიგლოვოთ მეფე გიორგი
სულ სხვა ქცევის და საქმის ჩვეული.

(სიჩუმეა)

ნეტავი შენ, რომ, როგორც მასხარას,
რაც რომ გულში გაქვს, გათქმევინებენ!

მასხარა

და ნაცვლად ყველა მედიდგულება:
ხან დამცინიან, ხან მაგინებენ!..
მწარე ლუკმაა ხუმარას ლუკმა!

სანადველ-ცრემლო ჩვენი ბელობა
ყველას ჰგონია და ეგონება
ჰკუის სიმცირე და სულელობა.

სახლთუხუცესი
კი, მაგრამ როცა თქვენი ზუმრობა
იქ გასჭრის, სადაც სხვა ვერას ჰბედავს,
თავმოყვარება რას გეუბნებათ
და თქვენი ჰკუა მაშინ რას ხედავს?

მასხარა
ოჰ, ვერ დავფიცავ! ეგ წამი არის
გვირგვინი ჩვენის თავმოყვარების,
დამავიწყარი გადასულ ტანჯვის,
ქვა ოთხკუთხედი ტკბილ ნეტარების.

სახლთუხუცესი

მაშ, ნეტავი თქვენ! და ჩვენ რაღა ვქნათ
სასახლის კარზე, დარბაისლებმა?
ერთიმეორის წახედვით უნდა
ისე ვიზმუვლოთ, ვით მგლებში მგლებმა.
გრძნობა და ზრახვა უსიტყვოდ გულში
უნდა ჩავიკლათ და ჩავიმარხოთ,
უმანკოებას ცილი შევწამოთ
და საქები რამ ურცხვად დავძრახოთ!
ეს მზდალი კრძალვა და მორიდება
სასახლეების ყველგან წესია
და სათვალთმაქცო ეს ცრუ კანონი
დროთ მტარვალობას დაუთესია!
მე გამიზრდია მეფე გიორგი,
მე ვიყავ მისი ერთგული ლალა,
მაგრამ, პირდაპირ რომ ვამხილო რამ,
არ მაქვს უფლება!.. არა მაქვს ძალა!
მაშინ, როდესაც იქ ქართლ-კახეთი

ბურთივით გააქვს სასტიკ შაჰ-აბაზს,
ბატონი მეფე, ცოლის ამყოლო,
თვალ-გულს აყოლებს აქ ბურთაობას.
და იმერეთი, ეს ქაჯთა მხარე,
როს გარყვნილების მორევში სცურავს,
მეფე გიორგი კი ლხინს ეძლევა
და თავი მოსწონს!.. ზედ ქუდიც ხურავს!
რა დაემართა, ნეტავ ვიცოდე?
რამ შეუცვალა მამაცი გული?

მასხარა

მე ამას ვფიქრობ, რომ ჯადო მისცეს...
დედოფლისაგან არს მოხიბლოლი!
მაგრამ გოჩა კი ასე ამტკიცებს:
სულ ტყუილია ჯადო-ქარიო!
ცოლს შეუძლია, თუ ლამაზია,
ისეც მოხიბლოს სუსტი ქმარიო!

სახლთუხუცესი
მაგას მეც ვფიქრობ და, სანამ თამარს
დარეჯანის დღეს არ დავაყენებთ,
არ დაბრუნდება წალმა ბორბალი,
ვერც გავიხარებთ, ვერც მოვისვენებთ.

მასხარა
სუ! ვიღაც მოდის!

შიკრიკი (სახლთუხუცესს).
მეფე გიბრძანებსო!

სახლთუხუცესი
განა გათავდა თამაში ბურთის?

შიკრიკი

დიახ, ბატონო, და გამარჯვებაც
იმერლებს დარჩათ, როგორც ყოველთვის.

სახლთუხუცესი
ასზე ათასი რომ მიიყვანოთ,
გაიმარჯვებენ, რალა თქმა უნდა!
თუ გურულებიც თქვენდენი იყონ,
დაგეყრებოდათ თავს ქვა და გუნდა!.. (მასხარას)
შენ აქ დარჩები?

მასხარა
მაშ სად წავიდე?
ბარემ დაღამდეს და მერე წავალ.

სახლთუხუცესი
გოჩა თუ ნახო, ასე უთხარი,
რომ შემოვიდეს ჩემთან ჩუმად ხვალ. (გადის)

მასხარა

მიკვირს, რომ მეფემ ეს ნაკაშიძეც
ცოლის ბრძანებით არ მოიშორა!..
ნუთუ თამარმა, შორს გამჭვრეტელმა,
ჯერ ორგულობა ვერ შეატყო რა?
მაგრამ ჯერ ან კი რა საჩქაროა,
ხომ შეიტყობენ, როცა იქნება...
მაგრამ, თუ დაგვრჩა ჩვენ გამარჯვება,
და, რასაც ვფიქრობთ, ღმერთმა ინება...
ჰმ, მარა, არა! გული თუ გატყდა,
შესაძლებელიც აღარა სჯერა!..
ეჰ, ცდა ხომ ბედის მონახევრეა?
ერთიც ვცადოთ ჩვენ ბედისა წერა! (გადის)

გამოსვლა მეოთხე

მგოსანი

(გამოდის ფიქრით მოცული და რაღაცას კითხულობს)

“მე ვარდი ვარ, ვარდი, გულსზივოსანი,
მსურს ბუღბუღი მოჭიკჭიკე, მგოსანი,
გრძნობით, ჭკუით, სულით პატიოსანი,
მეტს რას ეტყვის იმას მანდილოსანი?

მე ია ვარ, ია ნაზად დახრილი,
მენატრება იადონი ხმატკბილი,
ყოვლად სრული, ბუნებით შემკობილი!
მეტს რას ჰკადრებს ხორციელად შობილი?

ზამბახი ვარ, საწალკოტო, სუნნელი!
ის - მებაღე უცხო ცეცხლის ამგზნელი;
მე - სნეული, ის - მკურნალი დამხსნელი!
მეტს რას იგრძნობს მოტრფიალე მზებნელი?
ტრფობის წიგნში ვინც ჩამწერა... მისია,

ვინც სევდების გულში ჯარი მისია,
მისი ვარდი, თაიგული, მის ია
არ ერგება სხვას... მისი და მისია!”
კიდევ ლექსები! რას ამტეხია?
მიკვირს, ჩემთვისაც რომ მოუცლია...
მაგრამ, ეტყობა, ტრფობის ფიალა
ჯერ კიდევ სრულად არ დაუცლია.
ქალი ვერ იტანს კაცისგან უარს,
მით უფრო, როცა თავმომწონეა;
თავმოყვარებით გატაცებულსა
უბრალო ჟინი ტრფობა ჰგონია!
ხუთჯერ გათხოვილს ქმრის სიცოცხლეში
საყვარლად სხვებიც ვინ არ ჰყოლია?
წმინდა მოძღვარიც მის უწმინდურ გვამს
საჯოჯოხეთოდ გადაჰყოლია.
ხანიც ვერ უკლავს ბიწიერ სურვილს:
რაც დრო გამოდის, უფრო მხურვალეbs!

მაგდალინელოურ სიამოვნებას
დღეს მთელი ქვეყნის ბედს ანაცვალებს!

(დაფიქრდება)

ეჰ! დარეჯანის გაზრდილ-გაწვრთნილი
უნდა მის კვალსვე გამოვუყენოთ,
რომ დაცემული ჩვენი ქვეყანა
ეგებ მით მაინც წამოვაყენოთ.

მაგრამ სიფრთხილე გვმართებს სხვაგვარი.

სახლთუხუცესის არ მაქვს იმედი:
იქ შეთქმულება ნაყოფს ვერ მისცემს,
სადაც არიან ორ-სამზე მეტი.

არა! დღეს სწორედ უნდა გადაწყდეს (გაიზედავს)
ჩვენი იმედი და ბედისწერა!
ჩემი ნათლოულიც აგერა მოდის,
მიმახარობლებს კარგ რასმეს, მჯერა.

გამოსვლა მეზუთე

იგივე და ცირა

მგოსანი

ჩემო ნათლულო და შვილობილო,
სანდოვ გულისა, ჭკვიანო ცირა!
ჩვენი უმანკო ბატონიშვილის
ვერ გაიგე რა? არა იცი რა?

ცირა (თვალცრემლიანი)
ოჰ, როგორ არა: ჩემი დობილი
და დედაჩემის ძუძუთ გაზრდილი
უდაბნოშია გამომწყვდეული,
ვით ცის და ქვეყნის შემცოდე შვილი.
იქ იტანჯება და გულისპასუხს

ვერ მიზიარებს მე მეგობარი
მაშინ, როდესაც დედამისსა ჰქმრობს
რჯულის გამტეხი იმისი ქმარი.
რისთვის გასწირეს? რათ გაიმეტეს?
ვისთან რა ჰქონდა დანაშაული?
ოჰ, გამწირველო შენი სისხლ-ხორცის,
თამარო! იყავ ღვთისგან წყეული!..

მგოსანი
ჩემო ნათლულო! უნაყოფოა
შენი ტირილი და ეგ გოდება!..
იმას რას არგებს აქ რო ვიგლოვოთ?
დღეს თუ ხვალ, ვიცი, ის იქ მოკვდება.

ცირა (შეჰკივლებს)
როგორ, მოკვდება? მაგას რას ამბობ?
გაგიხმეს ენა, ღვთისგან წყეულო!..

მგოსანი
მოჰკვლენ და მოკვლაც ისე ჩაივლის,
როგორც სიზმარი რამ უჩვეულო.
ეჰ, ჩემო შვილო! ჯერ შენ რა იცი
ამ ჩვენი ქვეყნის გამოცანები!
უსამართლობას რამდენი შერჩა,
ვინ მოსთვლის, მსხვერპლი მაგისტანები!

ცირა
შეიტყვე რამე?

მგოსანი
არა!.. ეს ვიცი,
რომ დედოფალი ვერ გაიხარებს,
სანამ არ მოჰკლავს და გენათელიც,
ვით მეგობარი, ხელს დააფარებს.

ცირა
ნუთუ გამოხსნა არ შეიძლება?
არა არის რა საშუალობა?
უნდა დამიწდეს ასე უდროოდ
ჩემი თალიკოს ყმაწვილქალობა?
არა, მგოსანო, არა, არ მჯერა!..
მაშინ ქვეყანაც რა იქნებოდა?
და თვით სამოთხე ნათელმიხდილი
ჯოჯოხეთივით აეგზნებოდა!..
ექნება რამე მაგას სახსარი,
უნდა მოვძებნოთ!.. უნდა ვიპოვოთ!
ზეცას შევტუროთ, ქვესკნელს ჩავკვნესოთ,
ვუთხრათ ქვეყანას და ღმერთსა ვთხოვოთ!..

მგოსანი
ერთადერთიღა საშუალება

ჩვენ დაგვრჩენია... მაგრამ ჯერ მითხარ:
იმას რომ შენი თავი შესწირო,
არ დაინანებ? ამაზე მზად ხარ?

ცირა

მაგას რას ამბობ? თვითონ არ იცი
განა, რა არის მეგრელი ქალი?
რალა გააქრობს, თუ რომ მის გულში
ერთხელვე გაჩნდა ნამდვილი ალი.
გულს შენახორცი, სულზე ტკბილია
ის დედიჩემის ძუძუთ გაზრდილი;
იმისთვის ტანჯვა — სიხარულია!..
მკვდრეთით აღდგომა — მისთვის სიკვდილი!

მგოსანი

რა საჭიროა შენი სიკვდილი?
კმარა, თუ მოვკლავთ თამარ დედოფალს!

მით გამოვიხსნით მაშინ თალიკოს
და თანც მოვისხამთ მთელის ქვეყნის მადლს.

ცირა
ქვეყნის მადლს?

მგოსანი
დიახ! შენა გგონია,
რომ მან გასწირა მარტო თამარი?
თუ არ იმისგან, მაშ ვისგან არის
ჩვენი ქვეყანა დღეს ცოცხალ-მკვდარი?
დიდი ხანია, ლეჩაქის ნაცვლად,
ეშმაკის ქსელი მას თავზე ხურავს
და იმერეთი, მისგან გარყვნილი,
დღეს ბოროტების მორევში სცურავს!
მეფე, მთავრები და ერისთავები
მან შეახეთქა ერთმანეთს ყველა,

რჯულს გადუყენა სამღვდელოება
და არსად არის იმისგან შველა.

ცირა (შემკრთალი)
ეგ განა მარტო ქალის ბრაღია?
რად აბედვინებს მაგოდენს ქმარი?

მგოსანი
რად აბედვინებს? ჰმ, რომ იცოდე,
რა კაცი იყო ადრე მთავარი!
შენ ნუ გგონია, რომ მას თალიკო
არ ჰყვარებოდეს, მისთვის გაეშვას,
ან სიყვარულით შეერთოს თამარ!
მისი გონება მისდევდა სულ სხვას!
მაგრამ წაუხდა მისი განზრახვა
და ისე არის დღეს მოხიბლული,
რომ აერია წრფელი ზრახვები

და გადუბრუნდა უეცრად გული.
და თუ თამარი აღარ ეყოლა,
ის ისევ ძველ გზას დაუბრუნდება!
გამობრუნდება თალიკოს ბედი
და ჩვენც აღდგომა გაგვითენდება.

ცირა
ნუტავ თუ მართლა?

მგოსანი
განა ეჭვი გაქვს?
მისი სიკვდილი ჩვენ გამოგვიხსნის.

ცირა (თავისთვის)
თალიკოს ვნახავ ისევ ბედნიერს,
ამისრულდება ნატვრა დიდი ხნის (მგოსანს),
მაშ, გზა მიჩვენე და მიმასწავლე! (დაფიქრდება)

ეჰ, ვიცი!.. ვიცი! ახლა მეც მივხვდი:
მივეპარები ამაღამ მძინარს
და ჩემი ხელით მას სულს ამოვხდი... (აღტაცებით)
ღმერთმა მაგონა! აბა, ნათლიავ!
უნდა მიშოვნო ერთი ხანჯალი!

მგოსანი
დაწყნარდი, შვილო! სუსტსა ქმნილებას
შენ სავაჟკაცო ვინ მოგცა ძალი?

ცირა
მაშ საწამლავი?

მგოსანი
შენ რომ არა ხარ
არც მერიქიფე, არც მზარეული?
რაში ჩაუყრი? არა, სხვაგვარად

უნდა ეს საქმე მოხერხებული.
იცოცხლე, რას გეტყვი: - შენ ხომ გინახავს
ბურთში განთქმული ნიკო გურული?
ვინ დასთვლის, მისთვის რამდენ ლამაზ ქალს
ასძგერებია უზომოდ გული?!
მაგრამ ის, თურმე, მხოლოდ ერთს ეტრფის,
ის ერთი არის მისი სურვილი,
და მისგან სულდგმულს იმისთვის უნდა
მისი სიცოცხლე, მისი სიკვდილი.
შენ რატო სწითლდები? ვიცი, ის ერთი
შენა ხარ! - ჩემთან რისა გრცხვენია?
ლამაზისაგან ლამაზისადმი
ნამდვილი გრძნობა კარგი ძღვენია!
თუ მართალია, რომ სიყვარული
შენი ედება და გულს უმსჭვალავს,
შენ შეგიძლია იმას მიაღწიო
საიდუმლო რამ, და ის დამალავს.

შენი სურვილის ამსრულებელი,
ის მიიყვანე შენს მაგიერად
და თამარს გულში ჩაურჭობს მახვილს
უფრო გაბედვით, უფრო ძლიერად!

ცირა (შემკრთალი)
კი, მაგრამ ის ზომ დაილუპება
და მე ვიქნები მასთან უპირო!
არა, ისევ მე... მე დავილუპო!
მე უნდა ჩემი თავი გავწირო!

მგოსანი
შენ ვერ შეიძლებ, საქმეს წაახდენ!
ის მოახერხებს... იმას აცალე.
ჩუმად მოჰკალით და, თუ გაიგონ,
მაშინ შენს თავზე გადაიბრალე.

ცირა
მაგას კი ვიზამ.

მგოსანი
სუ, არ აჩქარდე!
სიფრთხილე გმართებს მოაზრებული.
უცები არის და გონმიხდილი
კაცი უზომოდ აღელვებული.
ჯერ დაიმშვიდე გული და მერე
ისე გაენდე იმ შენს სასურველს!

ცირა
ნუღარას ეჭვობ! თალიკოს ცრემლი
და მისი მადლი მომიმართავს ხელს. (გარბის)

მგოსანი (მარტო)
ნუთუ მას, ვინც ეს ჩვენი ქვეყანა

საოცრად გარყვნა და დაამცირა,
პასუხს მიაგებს სამაგიეროდ
ერთი უბრალო მოახლე, ცირა?!
ღმერთო ძლიერო, კურთხეულ იყოს
შენი ძალა და შენი განგება!
შენა ხარ ჩვენი გულთამხილავი,
შენ გშვენიხს ქვეყნის ქებათაქება!

ფარდა

მოქმედება მეორე

(მდიდრულად მორთული დედოფლის საკუჭნაო)

გამოსვლა პირველი

სამკაულებით აჭურვილი დედოფალი და ცირა

თამარი
ცირა!

ცირა
ბატონო?

თამარი
ნახე?

ცირა
მივეცი!

თამარი
რომ წაიკითხა, არა გითხრა რა?

ცირა

მე რას მეტყოდა, მხოლოდ უბეში
ჩაიდვა, ჩუმად გულთან მიიკრა.

თამარი
ვინ იყვნენ მასთან?

ცირა
მარტო დამიხვდა;
რაღაცა ლექსებს იზეპირებდა
და აღტაცებულს სახეს შევნიშნე,
რომ უჩვეულო რამ აკვირვებდა.

თამარი
რა ლექსი იყო, ყური ვერ მოჰკარ?

ცირა
მხოლოდ ორ სიტყვას “ვარდსა და იას”.

თამარი (სიამოვნებით)
კარგი! რომ მოვა, შემატყობინე
და ნუ დასტოვებ განის კარს ღიას.

თამარი (ცირა მიდის)
(დიდხანს დადის აღელვებული, სარკეს იღებს ხელში,
თავის სახეს ეკეკლუცება. მერე სიამოვნების ღიმილით და
თავმოწონებით ამბობს)

როგორც რომ მთვარე თხუთმეტის დღისა,
ველარ შემძენი სინათლის კიდე,
მისცურავს ცაზე სხივმომფინარე
ამპარტავნებით კიდითი-კიდე,
ისე შვენებაც ჩემი სრულქმნილი
ერთსა წერტილზე შეჩერებულა,
მაგრამ ჯერ კიდევ მისი დიდება

და სწივოსნობა არ დაკლებულა!
ხანიც ვერ შესცვლის... არ გამრუდდება
ჩემის შვენების ხაზი, ეს მჯერა,
და სიკვდილამდე ხარკად მექნება
თვით ცის და ქვეყნის გულისა ძგერა!..
ტრფობის სურვილით გარშემოზურვილს,
თაყვანისცემით მმონებს მთავარი!..
მსოფლიო კრების დაკანონებულს
აღთქმას ჩემთვის სტეხს თვით მღვდელმთავარი!
მნიბლავი ჩემი ორკეცი ძალა
ხილულთ აბრმავებს, ბრმას უხელს თვალებს;
წაღმას უკუღმა, უკუღმას წაღმა
თითისტარივით შეატრიალებს.
შორს გამჭვრეტელსა ბრძენსა გენათელს
ჩემზე ზრახვებმა აუბეს თვალი...
დააგმობინეს წმინდა წარსული
და დაავიწყეს ტკბილმომავალი.

მჭერმეტყველებით სახელგანთქმულსა
ლევან დადიანს, ტკბილმოუბარსა,
ენა ებმოდა, რომ შემომჭვრეტდა
ვით საოცნებო რამ ზენაარსსა.
თვით ბაგრატ მეფე, ის უსინათლო,
ისე ჰხედავდა ჩემსა შვენებას,
ვით თვალხილული ძილში ჰხედავდეს
დილის რიჟრაჟსა და გათენებას.
ეს გურიელიც, მოუსვენარი,
სახელგანთქმული, ვეფხვი, ლომგული,
დღეს მოკამათედ ჩემის სურვილის,
ლეჩაქის ყურზე მყავს გამობმული...
მაგრამ მგოსანი, ის უგვარტომო,
ის უხარისხო ვიღაცას შვილი,
ვით უკვდავების წყარო, მიზიდავს
და ვერ მომიკლავს მწყურვალს წყურვილი!
ის ერთი მხოლოდ... მხოლოდ ის ერთი

ჩემსა სურვილებს უკუუდგება...
სულ სხვა ჰანგზე ჟღერს იმისი ჩანგი,
სხვა არის მისი ქებათაქება!
ცოცხალ თამარის, იმის წინ მდგარის,
თანაგრძნობითა არ იმსჭვალება
და იმ თამარსა, გამქრალსა, მკვდარსა,
წარმოდგენილსა ეტრფიალება!
ჰმ!.. არა მჯერა! ეგებ ცბიერობს:
ყველას თვალს უხვევს... თავს ისულებს
და იმ თამარში მხოლოდ ამ თამარს
აღმაფრენითა იხორციელებს?
ნეტავ თუ მართლა?! მაგრამ რას ვამბობ?
განა ვერ ვხედავ მის გულგრილობას?
გადუცდენელად გულის სამზღვრისა,
გონება უჭრის მხოლოდ ზრდილობას.
და ყურს არ უგდებს ის არც ჩემ თრთოლვას,
არც ამ თვალების ელვარებასა

და არც მისგანვე ცეცხლშეკიდებულ
ბროლის გულ-მკერდის მღელვარებასა!
ნაცვლად პასუხის, იმის სახეზე
მე შემინიშნავს რაღაც ღიმილი,
თითქოს ჯოჯოხეთს ესწავლებიოს
გულის ისარი, სულის სახმილი!..
ოჰ, თუ შემეძლოს მაშინ მე მისი
ქვეყნად გაქრობა, გაცამტვერება,
არც სულს და არც გულს, არც აქ და არც იქ
აღარად უნდა სხვა ნეტარება!!
მაგრამ ზოგჯერაც იმავ სახეზე
სხვაც ეხატება რაღაც ღიმილი,
და გულს მიბრუნებს შეურაცხყოფილს,
ვით სამკურნალო, ციური, ტკბილი.
დავკარგე ძალა!.. დღეს მონალა ვარ
ორ ღიმილ შუა გამომწყვდეული:
ორად იყოფა მთელი არსება,

ორად მეპობა სული და გული!..
მიყვარსა და მძულს, მძულსა და მიყვარს,
მსურს დავიმონო!.. მსურს დავემონო!
სული გადმომცეს, სული გადავცე...
რომ შევიწონო და შევეწონო!

გამოსვლა მეორე

იგივე და ცირა

ცირა
გოჩა გიახლათ!

თამარი
შეატყობინე,
რომ მას ნება აქვს ჩემთან შემოსვლის. (ცირა გადის)
ვნახოთ, ამ თამარს თუ იმ თამარში

ჩემ გვერდით მყოფიც გულგრილად გასცვლის.
ჩუ! გულმა იგრძნო... ახლოა... მოდის,
მისი ფეხის ხმა ყურს ტკბილად ესმის!
გაქვავდი, გულო! არ წაგცდეს, ენავ,
ნაწარმოები სუსტი გულისთქმის!

(დაავლებს წიგნს ხელს და ვითომ გატაცებით
ჰკითხულობს)

გამოსვლა მესამე

(მგოსანი შემოდის წყნარად და შორიახლოს დგება
მოწიწებით.

თამარი დიდხანს ყურადღებას არ აქცევს)

მგოსანი და თამარი

თამარი

აქა ყოფილხარ?... თუ ვერ შეგნიშნე,
მიზეზი შენ ხარ! მე ნუ დამდებ ბრალს:
ამ უკანასკნელს შენს ლექსთა კონას
ველარ ვაშორებ ვერც გულს და ვერც თვალს.
დიდი ხანია, — რუსთველის შემდეგ
აღარ გვინახავს მსგავსი ლექსები:
მკითხველსაც ისე ააფრთოვანებს,
როგორც წერის დროს თვით შენ ეგზნები...
სიტყვა აზრს თანხმობს, აზრი ლექსთწყობას,
ყველა კი ერთად — სულსა და გულსა,
და წამკითხველი დამწერს უჯერებს,
ვით წინამორბედს და მოციქულსა!

მგოსანი

გმადლობთ, ბატონო!.. ღირსი არა ვარ!
მე არ შემფერის ეგზომი ქება,

და მაგას ჩემზე გათქმევინებსო თქვენ
ჭკუის და გრძნობის მხოლოდ უხვება!
თუ არ ვიცოდე, რომ დაცინებას
ჩემებრ დაბალზე თქვენ არ იკადრებთ,
სხვას ვიფიქრებდი, რადგანაც თვით ლომს
შეუხამებლად კატას ადარებთ:
მგოსანსა შობილს დიდებულ დროში
და სანეტაროდ მაღლით გამსჭვალულს,
როგორ ადარებთ საბრალო მღერალს,
საერო კვნესით მარად გულმოკლულს?
სამხიარულო, სალხინო ხმებით
სამოთხით იყო რუსთველის ქნარი,
და ჩემი მხოლოდ სამარის კარზე
ჟღერს... ის ჟღერაა მოთქმა და ზარი...
და, თუ ხანდახან, ათასში ერთხელ,
სამხიარულოც წამცდება რამე,
ეს ჭირისუფლის ღიმილი არის,

მხოლოდ წამითი... მოკლე სიამე!

თამარი

კი, მაგრამ აქ ხომ ტკბილი ოცნება
შენც იქ მიგაფრენს; გადაგაქვს ქნარი
და რუსთველივით შენც ტრფობის საგნად
გამოგისაზავს დიდი თამარი?
სხვადასხვა დროის დიდი მგოსნები
ეკამათებით ერთსავე ორი,
თუმც სარბიელი შენი და მისი
სხვადასხვა არის — ვერ თანასწორი!
მის შთამგონებელს, ზეაღმტაცებელს
თვალით უჭვრეტდა რუსთველი თამარს,
და შენ კი მხოლოდ ოცნების ძალით
აზორციელებ მას, გამქრალს და მკვდარს.

მგოსანი

მაგას რათ ბრძანებთ, აბა, ბატონო?
განა თამარნი ქვეყნად კვდებიან?
საუკუნიდან საუკუნეში
ისე, ვით მთვარე, გაახლდებიან.
მხოლოდ სიკვდილის შემდეგ იწყება
მათი სიცოცხლე დაუვიწყარი
და სათაყვანოდ სამარადისოდ
საერო გულის ეღებათ კარი.
მეცა ყოველ წამს თამარი სათნო
თვალწინ მეხატვის გაბრწყინებული,
იმის გამო მაქვს სულისკვეთება
და მისთვის მიძგერს სიწმინდით გული.
ის არის ჩემი წმინდა წმინდათა,
ჩემი სულისდგმა, ჩემი გულისთქმა,
ჩემი არსების გამასპეტაკი...
წმინდა მირონი და აიაზმა.

თამარი (წყენით)
ნეტავ მგოსნები რა ქმნილება ხართ!
რისგან ხართ მაგრე ახირებული?
თვალსა არიდებთ ამოსულ მთვარეს
და ჩასულ მზისთვის გიღელავსთ გული!
უკუუდგებით დღევანდელ ნათელს,
ოცნებით ანთებთ გამქრალსა ლამპარს,
ნამდვილსა სტოვებთ უყურადღებოდ
და გულს აყოლებთ გადასულ ზღაპარს.
საკვირველია! ბრმას, უგზო-უკვლოს,
გარდაქცეულსა სმენად, ქვეყნის ხმას
მგოსანიც ჰმონებს და მის ცრუ ჰანგზე
აყოლებს აზრს და მაღალ გულისთქმას.

მგოსანი
აგრე რომ გახლდეს, ჩემო ხელმწიფევ,
ქვეყნის წინსრბოლა შეჩერდებოდა,

და უგნურება დღევანდელი დღის
ზვალის კანონად დაიდებოდა!
მაგრამ ღალადი და ამბოხება
გაურჩეველად ქვეყნად არ რჩება:
მართალი მხოლოდ ფეხსა იკიდებს
და სიზმარივით ტყუილი ქრება...
ვითარცა პეტრე, ღვთის უარმყოფი,
ერთმა მამლის ხმამ გამოაფხიზლა,
ისე აფხიზლებს ხალხსაც მცირე რამ
და ის მცირეა მგოსნობის ძალა.
და ნუ იფიქრებთ, რომე მგოსანმა
სხვისი აყოლით ჩანგი აჟღეროს
და მისი გული ძალდატანებით
შეათამაშოს და ააძგეროს!
თამარი (ნაღვლიანის ღიმილით)
მაგას მეც ვხედავ და ეგ სიტყვები
გულსა ზვდებიან მწარე მახვილად!..

ეჰ, თავმოყვარევ ადამიშვილო!
სხვისი საძნელო რად გიჩნს ადვილად?

(ხანგრძლივი სიჩუმისა და მღელვარების შემდეგ,
თავისთვის)

მეტს ველარ ვიტან!.. ეს ყურს არ უგდებს
კრძალვით წარმოთქმულ სიტყვებს გადაკრულს!
ვეტყვი პირდაპირ!.. ზვალის იმედით
თავმოტყუება რას არგებს ბედკრულს! (მგოსანს)
მკურნალო! გრძნობით გონებამიხდილს,
ბუნებააღძრულს მხედავ, ვარ ავად
და სჯობს ერთმანეთს გული გავუხსნათ,
ვუთხრათ, რასაც ვგრძნობთ დაუფარავად.
კმარა ამდენი მალულობია...
გეყოფა თავის მოკატუნება!..
გონება შენი კერპად რომ ურჩობს,

მაღალი გრძნობა რას გეუბნება?

მგოსანი (გაკვირვებით)
მე, დედოფალო...

თამარი
სსუ! იქ არ არის
არც დედოფალი და არც მსახური,
სადაც სხვა ძალა გახელმწიფებდა,
უფრო ძლიერი, ვიდრე მეფური.
პასუხს მოითხოვს შენდამი ჩემის
ბუნების თრთოლვა და მღელვარება
და შენგან მხოლოდ ეძლევა ოდენ
მწარე ღიმილი და მდუმარება.

მგოსანი
ბატონო...

თამარი
ბანზე ნუ აგდებ სიტყვებს:
შემამკობელო ქვეყნის და ცისა,
ნუთუ არ იცი, თუ რაა გული
ტრფობით გამსჭვალულ დედაკაცისა?

მგოსანი (დაფიქრდება, თავისთვის)
მართალი მითხრა: კმარა ამდენი
ჩემგანაც თავის მოკატუნება,
ვეტყვი პირდაპირ, დაუფარავად,
რასაც კი გული მე მეუბნება.
არ შემარჩენენ, ვიცი, სიმართლეს:
ძნელია ქალის შურისძიება,
მაგრამ ოდესმე მოსალოდნელი
რაც არის, სჯობს, თუ დღეს გათავდება!

(თამარს გამბედავად).

ვწუხვარ, რომ ჩემგან თქვენ ვერ მოისმენთ
მისთანა პასუხს, როგორსაც ელით,
მაგრამ, რასაც ვგრძნობ, სჯობს, აღვიარო
აწ თქვენ წინაშე გულის სიწრფელით:
გნებავსთ შეიტყოთ ჩემგან, რა არის
შეყვარებული დიაცის გული?
სასუფეველი და ჯოჯოხეთი,
გრძნების კავშირით შეერთებული;
საუნჯე რამე ავის და კარგის
უმეტნაკლებო, ამოკრებული;
თვით უკვდავების წყარო-ნექტარი,
ნაღველ-სამსალით გამწარებული;
მზიბლავი ძალა, ანდამატური,
თავში საამო, ბოლოში მწარე;
წამ-ერთ — აკვანი სიხარულისა,

ხანგრძლივ — კუბო და ცივი სამარე.

თამარი (გაოცებით)

თუ მართლა ამბობთ მაგას, მგოსნებო,
სხვაგვარად რათ ჟღერს, მაშ, თქვენი ქნარი?

სჩანს, სიცრუეა თქვენი სალმუნნი
და თქვენ ყოფილხართ კაცთ მატყუარი!
თქვენ არ უგალობთ ქვეყნად სიყვარულს,
ვით სასუფევლის ძალას რამ ზენას,
და მიწისშვილთა, თქვენგანვე ცდენილთ,
უცნაურ ძალით უზიბლავთ სმენას?!

მგოსანი

ვენ რო ვუგალობთ, ის სხვა გრძნობაა:
რუსთველებრივი, ტარიელური!
ის ნუ გგონიათ თქვენ გულის ფხანა
საყოველთაო... ყოველდღიური.

მხოლოდ რჩეული ცისა და ქვეყნის
აღმაფრენითა იმას მისწვდება,
და დანარჩენი უმეტესობა
იმ ძალს ვერ იგრძნობს, ისე მიწდება.

თამარი (გატაცებით)
მაშ თუ მაგრეა, იმა ციურ ნიჭს
რო დაეძებდეს აქ მიწიერი,
რადღა ამტყუნებს გაუკითხავად
უსამართლო და უგნური ერი?
რომ სიყვარულსაც დავუხშოთ გული,
სხვა რაღა გვრჩება აქ ნეტარება?
კაცი მაშინ გრძნობს მხოლოდ სიცოცხლეს,
როცა ისრულებს, რაც ენატრება.

მგოსანი
ჰმ... დედოფალო! მესმის მაგ სიტყვის

ჭახრაკული რამ მშვენიერება,
მაგრამ, პასუხი რო მოგახსენოთ,
იქნება მეტი კადნიერება
და ველარ ვბედავ...

თამარი
სთქვი! ნუ დაჰფარავ,
გინდ იყოს ჩემი გმოზა... ყვედრება!
აქ დედოფალი დღეს აღარ არის
და მხოლოდ ქალი გესაუბრება...

მგოსანი
თქვენი ნებაა!.. ვინ ჰგმობს სიყვარულს,
მოპოვებულსა აღმაფრენითა?..
ჰკიცხავენ მხოლოდ ცუდად მოხვეჭილს:
ქვეყნის ცრემლით და სისხლთა დენითა.

(გაჩუმდება და თავს ჩაღუნავს).

თამარი (ნაღვლიანის ღიმილით)
ჰმ... მიკვირს: კაცი შორს გამჭვრეტელი
ახლომანლოზე რისთვის იხვევს თავს?
ამ იმერეთის ამბოხებაზე
ნუთუ, მგოსანო, შენც მე მადებ ბრალს?
როცა ზღვა ჰღელავს, ნავ-ჭურჭლებიცა
მათ უნებურად ექანებიან...
ხალხიც ისეა: თუ რომ მღელვარებს,
კერძო პირებიც აეგზნებიან.
იმავე თავიდან იმერთა მზარე
ბუდე ყოფილა არეულობის,
სარბიელი რამ გაუტანლობის,
მოღალატობის და ორგულობის.
არავისა სწამს აქ სისხლ-ხორცობა,
ღვთისაც არა აქვთ გულმართლად შიში!..

გონება — მეტად, გრძნობა — ნაკლებ, ერს
ახელმძღვანელებს სულ ანგარიში!..

მე იმერელი ქალი არა ვარ,
რომე უარვყო ჩემი ბუნება,
და ცხოვრებაში ისე ვიქცევი,
როგორც ეს გული მე მეუბნება
შენ რომ წელან სთქვი, მეც იმ სიყვარულს
ვეძებ და ვეძებ თავდადებულად...
მხოლოდ ისა მრწამს ჩემის არსების
სახელმძღვანელო უმაღლეს რჯულად;
და თუ აქამდე ვერ მიპოვია,
დამნაშაობად რისთვის მეთვლება?..
პეპელა სანამ ყვავილს ნახავდეს,
მყრალ ბალახებსაც თავსა ევლება!
არც ერისთავი, არც გენათელი,
არც გურიელი, არც დადიანი,
არც ბაგრატი, მეფე იმერეთისა,

ის უსინათლო და შავდღიანი,
და არც სხვა ვინმე ჯერ მამაკაცი
არ შემხვედრია, რომ მსურს, მისთანა!..
და თავისთავზე მდარე მამაკაცს
ქალი საყვარლად იწამებს განა?!
მაგრამ მის შემდეგ, რაკი, მგოსანო,
მე შენ შეგნიშნე და გაგიცანი,
გრძნობა-გონებამ, ორივემ მითხრა,
რომ შენ ხარ ჩემი ტრფობის საგანი.
აწ შენ ხელთაა, არა თუ ჩემი,
მთელი სამეფოს ბედისა წერა!..
მას შეუძლია ერიც განკურნოს,
ვინც რომ თამარის გული აძგერა.
თუმც არ იქნები ნაკურთხი მეფე,
მაგრამ ძალა კი მისი გექნება,
რადგანც კანონი იქნება ჩემთვის
შენი სურვილი და შენი ნება.

მეტს აღარ ვიტყვი!.. აწ შენგან ველი
სიტყვებს გულწრფელსა, პასუხს უტყუარს
და ნუ დაჰფარავ შენს გულისპასუხს...
ვითა სიწმინდეს, გაფიცებ შენს ქნარს!..

მგოსანი

ღირსი არა ვარ მე მაგ ღიდეზის!..
ვერც შევიფერებ მაგგვარ წყალობას!..
სხვა რამეს ეძებს ეს ჩემი ქნარი,
სხვა ბანი უნდა ჩემსა გალობას.
გამოუხატავს შენში ბუნებას
შემოქმედების ძალა ძლიერი,
თვალ-ტანადობა, გრძნობა-გონება,
ნიჭი ბევრგვარი, გულსახმიერი.
მოუვლენიხარ კაცთა მზიბლავად!..
კურთხეულ იყოს მისი განგება!..
ენამ უძლურმა მომაკვდავისამ

ღირსშესაფერი ვით შეგძლვნას ჭება?
როდესაც გიჭვრეტ, ცას ვხედავ გახსნილს
და სასუფევლის მშვენიერებას!..
შენა ჰგრეხ სიმებს ჩემის ჩანგისას
და მე უცნაურს ვგრძნობ ნეტარებას!
მაშინ ვემზობი შენ წინ სიმდაბლით
და გრძნობით გიხრი თავს, დედოფალო,
მაგრამ მე იმ დროს თვალწინ მეხატვის
შენი ნაღვაწი სისხლისა კალო:
მომაკვდავთ კვნესა, ჭვრივ-ობლის წყევა,
ქვეყნის ღალადი, ერთა ყვედრება, —
მესმის და წინა ტკბილი ოცნება,
ვითა სიზმარი ისე მიჭრება.
სასიყვარულოდ აღელვებული
მაშინ მე გული შურით მევსება
და გასაკიცხავ ლექსად იცვლება
მომზადებული ჭებათაჭება.

ჰა, დედოფალო, ეს არის ჩემი
სრული სიმართლე, ვით აღსარება!
რომ მოგატყუო, არც ჩემ კაცობას,
არც თქვენ მზეობას არ ეკადრება.

თამარი

(ხელები აქვს პირზე მიფარებული და ჰღელავს წყნარად)

წარსული ჩემი თუ ბოროტია,
თუმც მე არა მაქვს განზრახვით ბრალი,
ამიერიდან შენ ხელთ იქნება
და აცისკროვნე მაშ მომავალი!
მხოლოდ გიყვარდე!..

მგოსანი

არ მოხერხდება!

გულს ვერ ვაძგერებ ძალდატანებით,

გულსა გამსჭვალულს უკვე ტრფობისგან
და აყვავებულს ტკბილის ოცნებით.

თამარი (უცბათ, მივარდნით)
მაშ გიყვარს ვინმე?

მგოსანი
დიახ! თამარი!

თამარი
ჩემი ასული?

მგოსანი
არა! ის არა!

თამარი
მაშ აბაშიძის?

მგოსანი
მაგას რას ბრძანებთ?

თამარი (ხელს ჩაჰკიდებს)
მაშ, შენვე მითხარ: ვინ თამარია?
ჩქარა! ნუ მტანჯავ!.. ნუ აგვიანებ!

მგოსანი
ის თამარია, ჩვენი ქვეყანა
რომ გაადიდა, გააძლიერა!..
ის თამარია, ვისთვისაც შოთამ
საშვილიშვილოდ ჩანგი აჟღერა!

თამარი
ჰა! ჰა! ჰა! მკვდრისა არა მაქვს შური,
რადგანც ცოცხლებში არავინ გიყვარს!

ამიერიდან აქ ეს თამარი
შემოგევლება საჭირნაცვლოდ გარს. (მოეხვევა)

მგოსანი (აშფოთებული, თავისთვის)
რა მემართება?! ლამის წამერთვას
მე უნებურად გრძნობა-გონება!..
არა, არ ჰშვენიის გრძნობის მეუფეს,
მგოსანს, დიაცის ცუდად მონება! (გამოუსხლტება)
მომშორდი!.. ჩემგან შორს! შორს, მაცდურო!
ჩემზე ვერ გასჭრის ეგ ცბიერება!..
სხვები მოსძებნე და მათ დაუგე
მახედ ეგ შენი მშვენიერება!
ვისიც წარსული შებღალულია,
ვის გამოც იდგა სისხლისა ღვარი,
მას ჩემი გული ვერ მიენდობა
და შეაჩვენებს ეს ჩემი ქნარი!

თამარი (გაშმაგებით, თავისთვის)
წახდა ყოველი!.. და ეს სირცხვილი
ყველა ჩემ ტანჯვებს აღემატება!..
ოჰ, ის ღიმილიც ჯოჯოხეთური,
მის გველურ სახეს ზე ეხატება!.. (მრისხანედ, მგოსანს)
მე მხოლოდ გცდიდი, შე უბედურო!
კმარა! რაც სცოდე, ისიც გეყოფა!..
ჰეი!

(შემოცვივდებიან კარისკაცები)

შეჰკარით! მან მოინდომა
ძალით დედოფლის შეურაცხყოფა!

(დედოფალი ლეჩაქმოხდილი, თმაგაწეწილი, თითს
მიაშვერს მგოსანზე,
რომელსაც კარისკაცები იჭერენ. მგოსანი გაოცებულია)

ფარდა.

მოქმედება მესამე

გამოსვლა პირველი

მასხარა (შემოდის ხელში ხანჯლით)
ეს სოფელი სწორედ საგიჟეთია:
ყველა სჩემობს ჭკუას, გრძნობას, გონებას!..
ველარ ვარჩევთ მართალს და მოჩვენებულს!
ვინ გადურჩეს უგნურების მონებას?!
გარეგნობა, ჭრელი სანახაობა,
თვალსაჩინო სათვალთმაქცო თვისება,
აი, ქვეყნად რა ამაღლებს კაცად კაცს!..
ვის რად უნდა ჭეშმარიტი ღირსება?
უსამართლოდ ციხეში ზის მგოსანი,

მხოლოდ მისთვის, რომ ქვეყნისთვის ცრემლსა ჰღვრის!
მე აქ ჩემს თავს ვიმცირებ და ვიმდაბლებ:
თავზე მხურავს ჩაჩი სულელ მასხარის!
და რად ვიტანთ ამდენ შეურაცხყოფას,
თუ სიტყვებსაც არ ექნება აწ ძალი?
არა, არა, დროა, რომ შევუდგეთ სხვა საქმეს:
სამკურნალოდ ხელთ ავიღოთ ხანჯალი!
ამით მოჰკლა ლასხიშვილმა დარეჯან;
ის ამბავი ამ მახვილზე სწერია,
მეორედაც ეს გაუპობს გულ-მკერდს მას,
ვინც რომ ქვეყნის მავნებელი, მტერია!..

გამოსვლა მეორე

იგივე და ცირა

(შემოდის ნელა; რომ დაინახავს მასხარას, შეკრთება)

ცირა

მე ვის ველოდი და ვინ მოსულა?!
ნუთუ მასხარა გაკადნიერდა
და სატრფიალო საამო წერილს
ნიკოს სახელით მხოლოდ ეს მწერდა?

მასხარა

ცირავ! ნუ შოფოთავ! ნუ გეშინია:
მტერი არა ვარ, მოველ მოყვრულად.
სხვისი სახელით წიგნს მიტომ გწერდი,
რომ შეგხვედროდი მარტოს ფარულად.

ცირა

რა ამბავია? შენათ მოსულხარ,
თუ სხვისგანა ხარ გამოგზავნილი!

მასხარა
ამ ნიშანს ჰხედავ? (უჩვენებს ხანჯალს)

ცირა
მგოსანმა მოგცა?

მასხარა
სხვა ვინ მომცემდა?!

ცირა
და ვინ გიჩვენა
ციხეში მართოდ გამომწყვდეული?

მასხარა
როგორც მასხარას, მე ხომ ნება მაქვს
ყველგან შევიდე და გამოვიდე?
ვნახე მგოსანი და ეგ წერილიც

მისი, უბეში ჩუმად ჩავიდე...

ცირა (ართმევს ბარათს და სიჩქარით ჰკითხულობს)

“რაც ამბავია, რაც გვემართება,
ამას გადმოგცემს ყველას ხუმარა!
ამის რჩევაზე უნდა იაროთ,
დროს ნუ დაჰკარგავთ! ჩქარა და ჩქარა!”
ნეტავ რა მოხდა?

მასხარა

შეთქმულთა სია

ხელთ ჩავარდნია თამარ დედოფალს, —
და ამით უფრო გააფთრებული
აღარც მკვდრებს ზოგავს, აღარცა ცოცხალს.
მიზეზადა ხდის თურმე თავის ქალს,
ამ შეთქმულობას იმას აბრალებს
და, რა თქმა უნდა, რომ ხვალვე მოჰკვლენ

და ან დასთხრიან თალიკოს თვალებს.

ცირა
უი! შენს ცირას!

მასხარა
რა დროს ეგ არი?
სჯობს ჩვენ დავასწროთ, დღე დავუმოკლოთ!

ცირა
კი, მაგრამ, აბა, ასე უეცრად
რა მოვახერხოთ და რა შევიძლოთ?

მასხარა
რაც გოჩამ გითხრა, მეც იმას გირჩევ, (ხანჯალს აძლევს)
ეს გადაეცი შენ ნიკო გურულს;
ამაღამ მძინარს მიეპარება

და ის გაუპობს გესლით სავსე გულს.

ცირა

კი, მაგრამ ისიც დაიღუპება,
ვით ლასხიშვილი, დედოფლის მკვლელი;
და სატრფო გულის როგორ გავწირო,
სიცოცხლით უნდა ავიღო ხელი?

მასხარა

სიცოცხლით მაშინ აიღებ შენ ხელს,
თუ გამარჯვება დარჩა დედოფალს!
განა ვერ ატყობ, ქვეყნის მომხიბლავს,
თუ როგორ იჭერს ნიკოსკენ ის თვალს?

ცირა

ეგ ტყუილია!..

მასხარა
ტყუილს და მართალს
გაარჩევს ქალი შეყვარებული?
ეშხით დამთვრალის გონებას სძინავს
და უკუღმართობს მარტოკა გული.

ცირა
მე მიღალატებს და სხვაზე გამცვლის?
მაშ არ ყოფილა შეყვარებული!

მასხარა
ცვალებადია კაცის ბუნება:
გადუბრუნდება ერთ წამს მას გული...
განა არ იცნობ თამარ დედოფალს?
თვით ჯოჯოხეთიც ხელს უწყობს ცბიერს,
და ერთნაირად ჯადოქრობითა
მისკენ იზიდავს ჭაბუკს და ხნიერს.

სიკვდილის მეტი სხვა ვერაფერი
მას ვერ შეუშლის ტრფობის რიგს და წესს.
წაგართმევს ნიკოს და შენ თვალდათვალ
გაყურებინებს იმასთან ალერსს.

ცირა (აშფოთებით)
და მე დავუთმო? ის ძლიერია,
ქვეყნის მპყრობელი დედოფალია,
მაგრამ, ტრფობაზე თუ მივარდება,
მეც ქალი ვარ და ისიც ქალია!
არვის დავუთმო მას უსიკვდილოდ!
ჩაღად გავწირავ მაშინ მე ჩემს თავს!

მასხარა
ხა! ხა! ხა! ხა! ხა! ეგებ გგონია,
რომ მაგით ნიკოს ჩააცმევ შენ შავს?
თავს თუ მოიკლავ, რა ენადვლებათ!

ცოცხლები მკვდრებზე აღარ ფიქრობენ:
ხანმოკლე ჭმუნვას, დროს შემწეობით,
გულში თანდათან ნელა იქრობენ.

შენ რომ იდეები ცივ სამარეში,
გარშემო მატლი შემოგეხვევა, —
იმ დროს თამარი, ეშხით აღვსილი,
შენს ნიკოს ტკბილად გადაეხვევა.
და მაშინ ნიკოც გადაივიწყებს,
ვისაც დღეს ეტრფის, ვინცა დღეს უყვარს!..
და შემდეგშიაც, ათასში ერთხელ,
მას მოიგონებს, ვით წარსულ სიზმარს.

ცირა (თვალებზე ხელი აიფარა და ჰღელავს)
კმარა, ნუ მტანჯავ! გულს ისრად ხვდება
და თვალებს მიხელს ეგ მწარე ენა!..

(გულზე იკრავს ხანჯალს).

ოზ, საჩუქარო ჩემის ნათლიის,
არ გიღალატებს ჩემი მარჯვენა!..

მასხარა

ნეტავ რას ამბობ? არა თუ ქალი,
მეც ვერ შევიძლებ მაგგვარ ხელობას!..
სხვა გული უნდა, სულ სხვა სიმარჯვე
და სხვა გაბედვა კაცის მკვლელობას.
მე ნიკოს მეტი არ მეგულება
ჩვენში მაგ საქმის ამსრულებელი.

ცირა

კი, მაგრამ საქმე რომ გამოცხადდეს,
ვინლა იქნება ნიკოს მშველელი?

მასხარა

ვერ გაიგებენ და, თუ გაიგონ,
მე დამდვან ბრალი! სთქვან, მე ვიყავი!
და მეც ვიკისრებ, არ გავცემ ნამდვილს,
მოწმეა ღმერთი გულთამხილავი.

ცირა

მაშ, კარგი, მაგრამ ნიკოს ვინ ნახავს?

მასხარა

ჭადარქვეშ იცდის მომზადებული
და საჭიროა შენი დასტურიც,
რომ აუღელვო უფრო მას გული.
ახლა კი წავალ და გამოვგზავნი...
მეტს არას გეტყვი, ყველა შენ იცი.
მეც, რაც გითხარი, იმას ვიკისრებ,
მოცემული მაქვს აღთქმა და ფიცი! (გადის)

ცირა (დიდი ხნის მღელვარების შემდეგ)
ოხ, ღმერთო ჩემო, ადამიანის
არ შეიძლება შვება სულ სხვა მხრით,
თუ არა სხვების ღალატ-განწირვით,
ნაღველ-ცრემლებით და სისხლისა ღვრით?
სისხლში გასვრილი ხელებით უნდა
გადამეხვიოს მე საყვარელი?!
მაგრამ, რა ვქნათ, რომ სხვა გზა არ არის
უფრო ადვილად გამოსახსნელი?
ჩუ! ვგონებ მოდის!

გამოსვლა მესამე

იგივე და ნიკო (შემოდის)

ნიკო
აქა მშვიდობა!

ცირა
დროზედ მოხვედი და ხსენებაზე.

ნიკო
გეხმე და მოველ! რასაკვირველია,
რომ გავჩნდებოდი აქ შენს ნებაზე.

ცირა
აგრე გიყვარვარ?

ნიკო
საკითხავია?
მაშ რა კაცი ვარ და რად ვიცოცხლო,
თუ ვისაც ვეჭროფი და ვინც კი მიყვარს,
არ ვემსხვერპლო და არ ვენაცვალო!
მითხარ, რა გინდა, რომ შევასრულო?

ცირა
მართლა გიყვარვარ?.. ჯერ სთქვი წინდაწინ.

ნიკო
როგორც ტარიელს ნესტან-დარეჯან,
როგორც ავთანდილს მისი თინათინ!

ცირა
ნესტან-დარეჯან მსხვერპლსა თხოულობს,
ხატავეთს ჰგზავნის სატრფოს საომრად
და თინათინი მის გმირს ავთანდილს
ისტუმრებს ხანგრძლივ მოყმის საძებრად.
მე შენ არ გიდებ ამგვარ პირობას!..
ვითხოვ ადვილად შესასრულებელს
და, თუ გინდევარ სულით და გულით,
აი, ამ მანვილს მოჰკიდებ შენც ხელს!

ნიკო
ამ ხანჯალს?

ცირა
დიახ... და ამ მახვილით
შენ უნდა მოჰკლა ჭკეყნის ორგული!

ნიკო (შეკრთება)
დედოფლის მოკვლა!.. მაგას რას ამბობ?
შენც თანახმა ხარ? აღელვებული...

ცირა
ხომ არ შეშინდი? შენი გმირობა
და თავგანწირვა ეგ არის განა?..
აკი მზად იყავ ჩემის გულისთვის,
რომ გაგეწირა მთელი ჭკეყანა?

ახლა ერთ ქალსაც ველარ იმეტებ?

ნიკო

ქალი ქალს ჰქვია, მაგრამ დედოფალს?

ცირა

ვგონებ, დედოფალს მოუხიბლიხარ
და შენც სხვებსავით გდებს ტრფობისა აღს.
ხა! ხა! ხა! ხა! ხა! ახლა კი მჯერა!..

ნიკო

მაგას რას ამბობ?.. ხომ არ გიჟდები?
ქუდს როგორა მხდი და მირცხვენ ულვაშს?
არ იცი, ვინც მკლავს, ვისთვისაც ვკვდები?
მე მხოლოდ შენთვის, შენთვის ვსულდგმულვარ!
კაცის კვლას შენთვის მოვერიდები?
და, თუ შენ მეტყვი, წინ ვინ დამიდგეს?

ცა და ქვეყანას შევეჭიდები.
ეგ რა მითხარი, გაუტანელო,
მაგ ეჭვით გული რათ მომიკალი?
მაგრამ სიმტკიცეს ტრფიალებაში
ვით გამოიჩენს უძლური ქალი?
სჩანს, რომ ჩემს გულში ვერ იხედები
და ვერ გიცვნივარ საშენოდ, ცირავ! —
ასი ათასი თამარიც იყოს,
შენს თავს იმათში მე ვერ გავწირავ!

ცირა (აღტაცებით)
ოხ, მჯერა, მჯერა! მაგრამ მაშფოთებს
და ჭკუას მირევს მეც ტრფობის ალი.
მეც შენი ვარ და შენთვის მოვკვდები,
გზა და ხიდია დღეს ეს ხანჯალი!
ჰა, გამომართვი და მასთან ერთად
აწ ჩაიბარე ჩემი არსება!

თანდათან გული სიყვარულითა,
ვით საწყაული, ისე ივსება!
მიყვარხარ, ნიკო, შენი ვარ, შენი!
ვერ მოგიშორებ ვერც ცოცხალს, ვერც მკვდარს!

(მიუახლოვდება)

ნიკო
ოხ, ნეტარებავ! ამ დღეს ველოდი!..
სიცოცხლე ცირას! სიკვდილი თამარს!

(ხელებს უკოცნის)

ფარდა.

მოქმედება მეოთხე

სცენა პირველი

(მდიდრულად მორთული საწოლი ოთახი)

გამოსვლა პირველი

(დედოფალს სძინავს მოფარდაგებულში. ცირა “ნანინას”
ამბობს)

ცირა (ჩანგურზე)

ნანინა, იავ, ნანინა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო!
იმ ქვეყნის ნორჩო ყვავილო,
ამ ქვეყნის გამოცანაო!
ვარდი გთხოვს ფეროვნებასა
და ია სინაზესაო;
მოთინათინე მნათობო,

სჩაგრავ მთვარეს და მზესაო!
ნანინა, იავ, ნანინა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო! (გადადებს ჩანგურს)
უყვარს დედოფალს ჩემი ნანინა,
ჩემი ჩანგური და ჩემი მღერა!
ღმერთმა შეარგოს!.. იძინე ტკბილად!
დღეს სულ სხვაგვარი მაქვს გულისძგერა!

(დედოფალი ახველებს, ცირა შეშინებული განაგრძობს
ჩანგურს)

ნანინა, იავ, ნანინა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო!
შეშურდა ცისკრის ვარსკვლავსა
თვალების ელვარებაო!
და განთიადი შემკრთალი
შენგან ბნელს ეფარებაო.

სწვა დედას ვის გაუზრდია
ოცნება შენისთანაო?
ხმელეთი საბურთალოდ გაქვს
და ზღვაა შენი სანავო!
მშვენიერების გვირგვინო
და სიბრძნის გამოცანაო!
ნანინა, იავ, ნანინა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო!

(მამლის ყივილი მოისმის)

ცირა (შეჩერდება)
მამალი ყივის და ჯერ ამას კი
არ ეძინება!.. ძილი უტყდება.
ტანმა უაზრა! რა ღვთის რისხვაა?
მე აგერ ჩემი გადამიწყდება...

დედოფლის ზმა
ცირა!

ცირა
ბატონო!

დედოფლის ზმა
ვისთან საუბრობ?

ცირა
მარტო გახლავარ! ვამბობდი ლოცვას.

დედოფლის ზმა
ერთი დამღერე და მერე წადი,
შენს მაგიერად დაუძახე სხვას!

ცირა (ჩანგურს უკრავს)

ნანიანა, იავ ნანიანა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო!
ჩამოდი, ძილო, მკურნალად,
წამწამზე დაეკიდეო!
უკეთეს ბინას ვერ ნახავ,
გინდ მოვლო კიდით-კიდეო.
გულს ზეწრად გადაეფარე
და სული დაუმშვიდეო!
ნეტარად დარჩი ნეტართან,
რად გინდა, რომ წახვიდეო?

ნანიანა, იავ, ნანიანა,
ნანაო, ვარდო, ნანაო!
ნარგიზო გაახლებულო,
უჭკნობო თანისთანაო!
ნანი... (სიმები უწყდება)

სიმები დასწყდა! კარგ ნიშანს ვხედავ!
მისი სიცოცხლის ძაფიც გასწყდება. (ყურს უგდებს)

ჩუ! ზვრინავს მაგრად... ახლა კი დროა
გადასწყდეს ბარემ, რაც გადასწყდება!

(მიდის ფეხაკრეფით. კარებს აღებს და შემოჰყავს ნიკო,
რომელსაც ხელში ხანჯალი უჭირავს).

გამოსვლა მეორე

ცირა და ნიკო

ცირა

სუ! ფრთხილად! ზვრინავს! გულის ძილშია!
დრო ხელს გვიმართავს, დაჰკეტე კარი!..
არ აგითრთოლდეს ხელი! გაზომე
და ეგ მაზვილი ისე ჩაჰკარი!
გაუპე გული და იქ იპოვნე
ჩემს სიყვარულსა, ჩემს ერთგულებას!

და იმ წამიდან მონად თაყვანს ვცემ
შენს ბატონობას და შენს უფლებას!..

ნიკო

საკვირველია! ქალი მასწავლის,
თუ როგორ უნდა ხანჯლის ხმარება!
მზდალიც რომ ვიყო, გამაგმირებდა,
ნაცვლად რომ მელის, ის ნეტარება! (მიდის საწოლისკენ)

ცირა (აშფოთებული)

ოჰ, ღმერთო ჩემო, ძნელი ყოფილა
ადამიანის გამომეტება!

შურისძიებით აგზნებული ვარ

და სიბრაულის ცეცხლი მედება!..

ვეღარ ვუყურებ... (თვალს არიდებს, კუთხისკენ მიდის)

ნიკო (ახდის ფარდას და გაოცებით)

ამას რას ვხედავ?!
თვით ციურ მნათობს, ქვეყნად ჩამოსულს!
როგორ გაბედავს, რომ მიეკაროს
ცივი მახვილი ამის მკერდს და გულს?! (გავარდება
ხანჯალი)

დედოფალი (გამოიღვიძებს)
ჰა, ვინ ხარ შენ აქ? ვინ შემოგიშვა?
როგორ გაბედე... შე უბედურო?!

(ნიკო დიდხანს მიაჩერდება და ღელავს...
დედოფალი აღტაცებით უცქერის)

შვენიშ მამაკაცს გამბედაობა!
აგირჩევია შესაფერი დრო!

ნიკო

დამნაშავე ვარ! უბრძანეთ მომკლან,
მე, ცხენის კუდზე გამოსაბმელი!

დედოფალი
ტოფობის წყურვილით აღტაცებულო,
შენი კუბოა ეს სარეცელი. (ააყენებს და მოხვევნას
უპირებს)

ცირა
რა ამბავია? ამას რას ვხედავ?
კიდეც ეხვევა... მევე გამწირა... (დაავლებს ხანჯალს ხელს)
შერცხვეს, ვაჟკაცო, შენი ღალატი,
აწ პასუხს მოგთხოვსთ ორივეს ცირა!

(მიაშურებს ხანჯლით. დედოფალი დაიკივლებს. ნიკო
ცირას
ხელში ეცემა. ხმაურობაა. მეფე შემოვარდება ამალით).

გამოსვლა მესამე

მეფე, დედოფალი, ცირა, ნიკო,
სახლთუხუცესი და ორი თავადი

მეფე

რა ამბავია? ღალატი რამე?
სად არის მტერი? ვინ არის, ვინა?

დედოფალი

ცირას უნდოდა ძილში მოვეკალ
და ამ ჭაბუკმა გადამარჩინა!

ცირა

სტყუის, მეფეო! სასიყვარულოდ
ის დედოფალთან შემოიპარა!

მე ვერ შემნიშნა, სურვილმა ფარდა
ცოდვილ თვალებზე გადააფარა.
მე მატყუებდა და დედოფლისთვის
უცემდა თურმე ბოროტი გული!..
მიტომ მინდოდა მაგის სიკვდილი
და მიველ ხანჯალამოღებული.
მაგრამ უმტყუნა სხეულმა ჩემს გულს:
ვერ მივატანე ძალი და ღონე!
მოღალატეა შენი ეგ ცოლი,
მეფეო, ვამბობ და გაიგონე!

მეფე
ვაი სირცხვილო! (ზარდაცემულია)

ხალხი
შეურაცხყოფა! (ხანგრძლივი სიჩუმეა)

დედოფალი (მეფეს)
დრო არის, ვგონებ, რომ დააჩუმოთ!.. (კარისკაცებს)
შეთქმულთაგანი თუ აქ ვინმე ხართ,
დრო ხელს გიმართავსთ, რომ თქვენც უმოწმოთ!
ჰა, ჰა, ჰა, ჰა, ჰა! ეს მომიგზავნეს!..
შეთქმული სხვებიც ბევრი იქნება
და გამოჰკითხეთ!..

მეფე
შეჰკარით ცირა!
უნდა ასრულდეს დედოფლის ნება!

ფარდა.

მოქმედება მეხუთე

გამოსვლა პირველი

მსაჯულთუხუცესი, სახლთუხუცესი
და მასხარა

მსაჯულთუხუცესი
დღეს რაღას ატყობ?

სახლთუხუცესი
მისტანა შენს მტერს!..
სევდა თანდათან უფრო აწვება!
თვალში სიყვითლეს შემოჰპარვია!..
უნდა გამოვტყდე, რომ მეეჭვება!

მსაჯულთუხუცესი
მოწყალე არის ღმერთი მაღალი!
ყოფილა კვლავაც მაგგვარად ავად!
ნაღვლიანებმა ეგრე იციან...

გულს გადაიყრის თავისვეთავად.

სახლთუხუცესი
სულ კარგად იყო, როცა მდივანმა
შემოუტანა მას განჩინება...
მაშინ დიდებულ სახეზე მხოლოდ
გამოეხატა მას მრისხანება...
და მოინდომა, როგორც შევატყვეთ,
იმ განჩინების სრულად დახევა,
მაგრამ იმავ წამს გაჩნდა თამარი,
როგორც ადამის წინაშე ევა;
მეფეც შეჩერდა... აღარა სთქვა რა,
განჩინებაზე დასვა ბეჭედი
და მგოსნის ბედთან შეერთებულად
გარდაიწყვიტა მან თვისიც ბედი.
მას ზედ დაერთო იმღამინდელი
მოულოდნელი ცუდი შემთხვევა

და იმის გამო ჭმუნვის ძაფებად
იჭვები, შემკრთალს, გულზე ეხვევა.
არ იცის რა ჰქნას! არეულია
მისი ორგვარი გულისაძგერა:
ხან დარწმუნდება ყოველიფერზე
და ხან სრულიად აღარა სჯერა.
დაკეტილში ზის, არც სვამს, აღარც სჭამს,
ჯერ რიგიანად არც სძინებია!
და მიკვირს, რომ დღეს ჩვენი მოყვანა
ყველასი ერთად უბრძანებია.

მსაჯულთუხუცესი
ვნახოთ რას გვეტყვის! (მასხარას) შენ რაღა გინდა?
შენც დაგიბარა მეფემ, ეგება!

მასხარა
დიახ! და თუ თქვენ ვერა არგეთ რა,

მაშინ კი რიგი ჩემზე მოდგება!..
(ხელს აშვერს მსაჯულოთუხუცესს)
სულის მკურნალი, (სახლოთუხუცესს) გულის ვეზირი
და სათვალყურო ცეტი, მასხარა,
სამნივე ერთად რომ განაგებდენ
საქვეყნო საქმეს... ვგონებ, რომ კმარა!
თორემ, ხომ იცით, კარისკაცები
რაც რომ მეტია, უფრო ცუდია:
თავი არც ერთის არ იხედება,
ერთიმეორის მხოლოდ კუდია!
და ერთი კუდი თუ გაქიცინდა,
სხვებიც მას ჰბაძვენ, იმ ერთს სთანხმობენ,
და სასწაულიც მათი ის არის,
რომ ხმელსა სწვავენ და ნედლს ახმობენ.
აი, გუშინაც მართლმსაჯულებმა
კუდის ქიცინით თავი მოღალეს,
და მათ გაუწყრეს წმინდა გიორგი,

რომ მით გიორგი მეფე გაღალეს!
თვალნაკრავია, მაგრამ მოიხდის,
გამობრუნდება, მაქვს ღვთის იმედი!
თუ რომ მიბრძანებთ, გამოვულოცავ!
სხვა საქმე არ მაქვს, მისთვის მოვედი.
მსაჯულთუხუცესი (წყენით)
თავთავის დრო აქვს სუყოველისფერს!
ნეტავი შენ, რომ არაფერს ჰფიქრობ!

მასხარა

ფიქრი რად მინდა? დარბაისელი
არცა ცყოფილვარ და არც ვაპირობ!
ბრძენი რომ ვიყო, ადრე დავჴკნები,
მასხარა რომ ვარ, გვიან ვბერდები!

სახლთუხუცესი

კმარა! გეყოფა! თავს ნუ აიშვებ,

თორემ უდროვოდ კადნიერდები!

მასხარა

უკაცრავად ვარ! სულ მავიწყდება,
რომ მასხარა ვარ დარბაისლებთან,
ისე უძლური და საცოდავი,
როგორც რომ კრავი დიდებულ მგლებთან.
ჩემი სიტყვები რა სიტყვებია?
ან ჩემი რჩევა ვის ეკადრება?
მაგრამ... სუ! აგერ ფეხის ხმა ისმის...
ბატონი მეფე თუ მობრძანდება?
(ადგებიან და კუთხისკენ მივლენ)

გამოსვლა მეორე

იგინივე და მეფე (დადონებული)
მეფე (თავისთვის)

ქალის დაკირვა! მგოსნის სიკვდილი!
ვგონებ, ავჩქარდი ჩემის დასტურით!
განა ყოველთვის მართალი არის
თვალთ ნანახი, ნასმენი ყურით?!

გურული იმ დროს დედოფლის სახლში
როგორღა გაჩნდა! ვინ შეიყვანა?
თუ რომ ღალატის გამხელა სურდა,
მე ვერ მეტყოდა წინდაწინ, განა?
ეგებ მგოსანიც... ჰმ! მაგრამ არა!
ცხადად დაედვა პირდაპირ ბრალი,
მაგრამ მე მაინც ავჩქარდი მაზე
განრისხებული, უზუმოდ მწყრალი...

როგორ გავწირე და გავიმეტე
მესაიდუმლე და მეგობარი?..
ავჩქარდი... შევცდი... მაგრამ რაღა დროს?..
გვინლა არი!.. გვინლა არი!.. (დაინახავს სხვებს)

აქა ყოფილხართ? დილა მშვიდობის!
გამარჯვება კი არავის ეთქმის
ახლანდელ დროში, როცა ყოველ კაცს
სისხლი სწყურია მისივე მოძმის.

მსაჯულთუხუცესი
ბატონო მეფევ!

მეფე
სად არის მეფე?
მე ვიყავ მხოლოდ ერთ დროს მთავარი;
ვკახაბერობდი მორჭმით მჯდომარე,
რკინის პალოზე მედვა საზღვარი;
მაგრამ, როდესაც ეს იმერეთი
ხელში ჩავიგდე და მით გავმეფდი,
მაშინ უკუღმა გადავიბრუნე
ჩემი დიდება და ჩემი ბედი.

დიდ მოურავის კვალში მიმყოლი,
ქართლს დავიხსნიდი მტრისგან, მეგონა;
სჯული უარყავ, გავტეხე აღთქმა,
და თვით მე გავხდი დიაცის მონა.
ფუი ჩემს ულვაშს! (ჩაფიქრდება)

სახლთუხუცესი
ბატონო მეფე!

მეფე
განა მეფობა ეთქმის ცოცხლად მკვდარს?
მეფე რომ ვიყო, სხვისი ბრძანებით
გავიმეტებდი განა მეგობარს?!
მაგრამ ძნელია მრუდე გვირგვინი!
ბოძად და სვეტად იდგამს ქვეყნის ზმას
და მსხვერპლად სწირავს საკუთარ სურვილს,
კერძო განზრახვებს და ტკბილ გულისთქმას.

(ჩაფიქრდება)

მსაჯულთუხუცესი
ნეტავ, თქვენ რა გაქვსთ სასინანულო,
რომ აჰყოლიხართ შემცდარ გულისთქმას?
“გული მეფეთა ხელთა უფლისა!”
თქვენ დაეთანხმეთ მხოლოდ ქვეყნის ხმას.

მეფე
და დავიბანე პილატებრ ხელი,
რომ ავიცილო თავიდან ბრალი?
ჰა, ჰა, ჰა, ჰა, ჰა! მაშ შინაგანი
აღარ ჰქონია სინიდისს ვალი?
ეჰ, სახლთუხუცესო! სად არის ჩვენი
ის ადრინდელი სულ-ხორცის ძალა?
დრომ უკუღმართმა გადაცდუნებულს
ყველა ხელიდან გამოგვაცალა!

სახლთუხუცესი
ბატონო ჩემო, თქვენს მოხუც გამზრდელს,
შემყურეს თქვენის ბედნიერების,
ნება ჰქონია ყოველთვის თქვენთან
სიმართლის დროზე კადნიერების.
ახლაც გავბედავ: უმჯობესია,
რომ ჯერ დააცხროთ გულისა ვნება,
ცოტა გაერთოთ და მერე უფრო
სხვა რამეს გირჩევს თქვენი გონება.
არა არის რა ზომ უსაშველო?
დღეის შეცდომა ხვალ გასწორდება,
თუ საცადისი ჭკუა-გონების
კაცს ისევ შერჩა და არ შორდება.

მასხარა
ზოგი მეც მკითხეთ რამე, ბატონო,

დარბაისლებმა რაც ბრძანეს, კმარა...
ჩანგურს ჩამოჰკრავს ჩვეულებრივად
და მოგახსენებსთ რამეს მასხარა.

მეფე
შენც ნახირ-ნახირ, ჩემო მასხარა?

სახლოთუხუცესი
სთქვი რამე, მეფე რომ გააცინო!

მსაჯულთუხუცესი
ისა სჯობია, სიმებს ჩამოჰკრა
და დაამღერო რამე სალხინო.

მეფე
რა ჩურჩულია?

მსაჯულთუხუცესი
ამ თქვენს მასხარას
უნდა ჩანგურზე დაადიდინოს!

მეფე
კარგი იქნება, უძილარი ვარ
და ცოტა, ეგებ, მეც წამეძინოს. (თავს მისდებს მუთაქაზე)
მასხარა (ჩანგურზე ამღერებს “ოდელას” ხმაზე)

“მალლით ცეცხლის წვიმა მოდის,
დაბლა დგება სისხლის ღვარი.
ცა და მიწა გადაბრუნდა,
გაგვისწორდა მთა და ბარი!
მწყერს მიმინო შეუშინდა,
კურდღელს — მწევარ-მეძებარი;
შევარდენი შეაშინა
მტრედმა, დასცა შიშის ზარი!

ძმა ძმას სწირავს, მამა — შვილსა,
მეგობარსა — მეგობარი”.

სახლთუხუცესი (ხელიდან ჰგლეჯს ჩანგურს)
დღეს შენ, მგონია, გადარეულობარ!
რაებს იმღერი მაგას, მასხარა?!

მეფე
არა... ამ ჩემს გულს ეგ უკეთ ზვდება...
ნუ აწყვეტინებ! განაგრძე ჩქარა!

მასხარა
“ცაო! ცაო! მოიწმინდე,
დაგვიყენე ისევ დარი!
შევარდენო, ფრთა გაშალე,
ცის კამარას თავი ჰკარი!..
მეგობარო, მოიგონე

გულითადი მეგობარი!
უსამართლოდ საკანში ზის
გაწირული ცოცხალ-მკვდარი,
მოსთქვამს ქვეყნის ურიგობას,
კვნესის, სტირის მისი ქნარი!
ამას ასე მოგახსენებთ
დღეს მასხარა ენამწარი,
ნუ შერისხავთ მართლისათვის!
გესმისთ მისი ნაუბარი?”

(მეფე წამოვარდება, მსაჯულთუხუცესი და
სახლთუხუცესი შეშინდებიან)

მსაჯულთუხუცესი
სახლთუხუცესი
ბატონო!

მეფე
გესმისთ თქვენ ეს სიმღერა?..
მადლობელი ვარ, ჩემო მასხარა!
შენმა სიტყვებმა ჭმუნვის ღრუბელი
გამიქარწყლა და გულს გადმიყარა.
ახლა კი ვხედავ, სასახლის სენი
ცუდი სახადი შესაყარია!
თურმე ეს ჩემი ჭკუა-გონებაც
იმან მოხიბლა, არივ-დარია,
მაგრამ აწ კმარა! ისევ მეფე ვარ,
მეფე ვარ, მეფე, გვირგვინოსანი!
და თანაშემწედ ორი კაცი მყავს:
ერთი მასხარა, ერთიც მგოსანი.
სახის სიცილით, გულის ტირილით,
პირველი ურევს მარილსა და ძმარს,
და მეორე კი თვისვე ცრემლებში
ილესავს ნაღველს და აწოვებს ქნარს!

სამკურნალოა სნეულ ქვეყნისთვის
მხოლოდ იმათი სიტყვა, სიმღერა!
დანარჩენების სიტყვა-პასუხი
საცბიეროა და არა მჯერა!

მსაჯულთუხუცესი
მაღალო მეფე! ნუ დაივიწყებთ,
რომ ერთგულები სხვებიც არიან!

მეფე
მაგრამ სიმართლეს ვერა ჰბედავენ
და ცბიერებას თავებს უხრიან!
მითხარ, სად იყვნენ ეს ერთგულები,
როცა მგოსანი ერთხმად გასწირეს?

სახლთუხუცესი
ზოგი გამოჩნდა წინააღმდეგიც,

მაგრამ რა ექნა ნაწილსა მცირეს?
სამღვდელოების უმეტესობა
ბატონ გენათელს ურცხვად მიემხრო
და წულუკიძემ შორს მყოფ წერეთელს
საუკუდმართოდ შეურჩია დრო.
მხოლოდ შემთხვევით იმ სამსჯავროში
მოგროვდა ორგულთ უმრავლესობა.
და ნუ მრისხანებთ საყოველთაოდ!
ისარი ყველას გულს რად ესობა?!

მსაჯულთუხუცესი
გლოვის ზარივით გაისმა ხალხში:
“მგოსანს სიკვდილი გადუწყვიტესო!”

მეფე
და არ ამბობენ: იმ განჩინებით
მეფესაც გული გაუხვრიტესო!

მასხარა
ვინ გაბედავდა! უცაბედად კი
ამას მოვკარი აქა-იქ ყური:
“დარბაისლების უწმინდურ სურვილს
როგორ მისცაო მეფემ დასტური?”

მეფე
გვიანდა არის! რაც მოხდა — მოხდა!
სიტყვა მეფისა არ შეიშლება!
წყეული იყოს ამგვარი ძალა
და შეუცვლელი ჩვენი უფლება. (ჩაფიქრდება).

მსაჯულთუხუცესი
ბატონო მეფევ! ერთს რამეს გირჩევთ,
და ნუ შემრისხავთ, მომეცით ნება!
თქვენ შეგიძლიათ სიტყვა გასტეხოთ

და სიტყვის შეცვლა როდი იქნება.

მეფე

გამოცანაა! რაღას უყურებ?
რატომ არ გვეტყვი, თუ იცი რამე?
გოჩას გამოხსნა რომ გულით მინდა,
ღმერთია, იცი, ამის მოწამე.

მსაჯულთუხუცესი

მოგეხსენებათ, მეფევ, თქვენც, ვგონებ,
მეფე დარეჯნის ყოფა და ქცევა;
მის დროს აგვადო უფალმა ხელი,
მოგვაკლო მაღლით მისი კურთხევა.
ის დრო საზარი მოღალატობის
დღესაც კი უღლად აწევს ჩვენს მხარეს;
საქრისტიანოს ტკბილი სავანე
მან დაამსგავსა ოხერ სამარეს:

ასტეხა ხალხში შური და მტრობა,
უკულმა სცარა ჩვენი ქვეყანა;
გასწყდა კავშირი სისხლ-ხორცობისა,
ძმას აღარ ჰქონდა ძმისა გატანა!
ქვეყნის გაწირვით და ორგულობით
იხვეჭდენ კერძო ბედნიერებას.
სხვადასხვა მუხლებს ბოროტებისას
სწავლობდენ თითქოს მეცნიერებას.

ტახტზე ასული ფარისევლობა
სისხლით და ცრემლით შავ პირს იბანდა;
და დღევანდელმა დღემ არ იცოდა,
თუ ხვალინდელი რას მოიტანდა.
მაშინ გავიდა ხალხში მგოსანი,
საერო ცრემლით ჩანგზე დამღერა
და ხალხის გული მიძინებული
გამოაფხიზლა და ააძგერა.
მათში ერია ლასხიშვილიცა,

ჭაბუკი ვინმე, მოსამსახურე,
პირისფარეში თვით დარეჯანის,
დარბაზის მცველი და მეთვალყურე.
ვითა მირონი წმინდა ტრაპეზზე,
გულზე ეწვეთა სიტყვები მგოსნის
და ჩაუსახა მტკიცე სურვილი
თავის გაწირვით ქვეყნის გამოხსნის.
ყურში ჩაედგა მგოსნის ყვედრება,
ელანდებოდა საერო საბჭო,
სანამ ხანჯალი დროს შემრჩეველმა
დარეჯანს გულში მარჯვედ არ არჭო.
აღელდა ხალხი, მაგრამ დედოფალს
არვინ იგლოვდა, არვინ სტიროდა.
“ადიდოს ღმერთმა მეფე ბაგრატი!”
ერთპირად ყველა ამას ჰყვიროდა.
დედინაცვლისგან დაბრმავებული,
უსამართლოდ ტახტ-ჩამორთმეული,

გამეფდა ბაგრატ და სიმართლისთვის
ხალხს მოუბრუნა ისევე გული.

მაშინ მოიხმო მეფემ მგოსანი
და სთქვა: “მგოსნობის ვცანით ძალიო!
რაც გინდა, გვთხოვე და აგისრულებთ,
რომ გადვიხადოთ შენი ვალიო!”

გოჩამ ეს ჰკადრა: “ქვეყნის დიდება
მგოსნისთვის არის მეტი ტვირთიო!
რა საჭიროა მღელვარე ზღვისთვის,
რომ მიემატოს ზვირთზე ზვირთიო?”

მაგრამ ბაგრატმა გაიმეორა:
“ჩვენ მოვალე ვართ მაინც შენო.
და, თუ რამეს გთხოვ, ჩვენც აგისრულებთ,
ეს იყოს ჩვენი განაჩენიო”. (გაჩუმდება)

სახლთუხუცესი
მერე, სხვა რაღა?

მსაჯულთუხუცესი
სხვა არაფერი,
ამით გათავდა მათი მოყვრობა.
რომ მიიცვალა მეფე ბაგრატე,
პირობად დარჩა ისევ პირობა!..

მეფე
კეთილი, მაგრამ მკვდარი მოვალე,
კუბოში მწოლი, რას არგებს ცოცხალს?
საიქიოდან გვირგვინოსნები
რომ ველარ სჭრიან ქვეყნად სამართალს?

მსაჯულთუხუცესი
მაგრამ ისინი, ვინც მათს უფლებას
ხელში იგდებენ და მეფდებიან,
თუ პირობასაც არ იკისრებენ,

ქვეყნის შეხედვით ყოვლად სცდებიან.
მეფე (აღტაცებით წამოდგება)
ჩემო ერთგულო და გონიერო,
გალაპარაკებს მაგას განგება!
მაშ შევასრულოთ, გონზე მოსულმა,
ჩვენი სურვილი და ჩვენი ნება.
სახლთუხუცესო! ბოქაულთუხუცესს
შენ გადაეცი ჩვენი სურვილი:
საპყრობილედან გამოიყვანოს
და აქ მომგვაროს შემცოდე შვილი! (სახლთუხუცესი
მიდის)

ჩვენ უნდა თვითონ გავასამართლოთ
როგორც რიგი და როგორც წესია!
ყველა მას მომკის საშვილიშვილოდ,
რაც რომ თვითონვე დაუთესია. (მასხარას)
ჩემო მასხარა! განა შევარდენს
არ ჰშვენის, ხოხობს რომ შეუშინდეს?

მასხარა
უმჯობესია ფრთები გაშალოს
და ცხრა მთას იქით მისთვის გაფრინდეს.

მეფე
მიინავარდოს, მოინავარდოს,
ფრთა ფრთას შემოჰკრას, ცას ჰკრას კამარა!..
ეჰ, თავმან ჩემმან, შევარდნობა სჯობს!..
ძერა-კუდობა ამდენი კმარა!
შენ რაღას იტყვი, ჩემო მსაჯულო?

მსაჯულთუხუცესი
“გული მეფეთა ზელთა უფლისა!”
იყავ კურთხეულ ამიერიდან
მფარველი ქვეყნის და ქვრივ-ობლისა!

გამოსვლა მესამე

იგინივე და მგოსანი

(შემოდის. მეფე თავჩაღუნულია. საზოგადო სიჩუმეა)

მგოსანი
აქა მშვიდობა!

მეფე
წინ წამოდექი!
იცი, რად გიხმეთ?

მგოსანი
რა მოგახსენოთ!

მსაჯულთუხუცესი

რაც რომ სამსჯავრომ გადაუწყვიტა,
რიგი თქვენია, უნდა უბრძანოთ!

მგოსანი
შეტყობილი მაქვს, საპყრობილეში
მე ცირას სიტყვებს მოვკარი ყური. (მწარე ღიმილით)
მსაჯულთ სიკვდილი გადამიწყვიტეს
და მეფემაცა დართო დასტური.

მსაჯულთუხუცესი
დიახ, რადგანაც უმეტესობამ
გიცნო ქვეყნის და მეფის ორგულად.
მგოსანი (გაანჩხლებით)
ვინც ეგ იფიქრა ჩემზე, ეტყობა,
რომ ის ჭკუაზე შემცდარა სრულად.

მსაჯულთუხუცესი

როგორ? არა გაქვს დანაშაული
და ხმა ერისა ცრულ ღალატებდა.
როდესაც ის შენ, შეურაცხყოფილს,
სასიკვდილო ბრალს თავზე გადებდა?

მგოსანი
თუ ისე მკითხავთ, ვით სასიკვდილოდ
გამზადებულებს მათი მოძღვარი,
მარტოობაა მაშინ საჭირო
და მოწმედ მხოლოდ თვით მაცხოვარი.
და თუ პასუხს მთხოვთ, როგორც მსაჯული,
გვიანლა არის გასამართლება,
რაკი ერთხელვე დამნაშავედ მცნეს
და მათ მეფემაც ზედ დართო ნება.
სიკვდილი მელის, გაწყვეტილია
კავშირი ჩემი საქვეყნიერო;
არვისთან რა მაქვს თავშესაწყენი,

სასაყვედურო, ან საპირფერო.

მეფე

კარგი, არ გკითხავ, რაც იყო, იყო!
სულ სხვა რამეზე აქ მოგიწოდეთ:
უკანასკნელი შენი სურვილი
შეგვატყობინე, გვინდა ვიცოდეთ.

მგოსანი
ბრძანეთ!

მეფე

როდესაც ბაგრატი ტახტი
ჩვენ დავიმკვიდრეთ და ჩვენ ვიტვირთეთ,
მეფურსა ჩვენსა მოვალეობას
მისი ვალიცა ზედვე დავურთეთ.
როგორც გვიამბო დღეს ქუთათელმა

და ჩვენთავადაც გაგვიგონია,
ბაგრატიისაგან სავალდებულო
აღთქმული რამე თურმე გქონია.
ის დაპირება ჩვენზე გადმოდის,
დღეს ჩვენ ხელთ არის იგი უფლება
და გვთხოვე, რაც გსურს, მეფური სიტყვა,
ერთხელ ნათქვამი, არ შეიშლება.

(სიჩუმეა, მგოსანი ხმას არ იღებს)

მსაჯულთუხუცესი (მგოსანს)
რაც მოგანიჭეს, ვერ გაიგონე?
ხომ გესმის, მეფე რასაც გიბრძანებს?

(მგოსანი ხმას არ იღებს)

მასხარა

რატომ არ ითხოვს თავისუფლებას?
ნეტავ ვიცოდე, რას აგვიანებს?

მეფე
ითხოვე, რაც გსურს! ჩვენ მოვალე ვართ,
რომ შევასრულოთ ის შენი ნება.
მგოსანი (ხანგრძლივი აღელვების შემდეგ)
მაშ ვითხოვ: მეფევ, ცირას ნუ დასჯი!
იმას არა აქვს დანაშაული;
მე მოვამზადე ის საღალატოდ,
მე ავუღელვე უმანკო გული. (ყველა შეკრთება)
მსაჯულთუხუცესი (თავისთვის)
რა სთქვა?

სახლთუხუცესი
რას ამბობს?

მასხარა
გაგიჟდა სწორედ!

მეფე
ღალატი?

მგოსანი
დიახ, მეც იქ ვერიე,
გამოვტეხილვარ, ვამბობ მეორედ!

მეფე
ნუთუ შენც?..

მგოსანი
დიახ, მაგით გვინდოდა
წამებულ ქვეყნის წამოყენება,
მაგრამ არ მოხდა... და ჩემზე აწ-კი

ასრულდეს შენი ძალი და ნება!

მეფე (დიდიხნის სიჩუმის შემდეგ)
მაინც ვერ გავტეხთ ჩვენს მეფურ სიტყვას!
თუ ითხოვ, ეგეც გეპატიება.

მგოსანი
მე მხოლოდ ვითხოვ უფლების ძალით:
უბრალოდ ცირა ნუ დაისჯება.

მეფე
შენ მხოლოდ შენთვის უნდა ითხოვო,
სხვის შესახებ კი არ შეიძლება.

მგოსანი
არა, მეფეო, უარს ვერ მეტყვით,
მონიჭებული მაქვს ეგ უფლება.

სახლოუხუცესი
კი, მაგრამ შენთვის ველარას ითხოვ.

მგოსანი
მე ჩემთვის რა მაქვს აქ სათხოვარი?
უმჯობესია, რომ მოკვდეს კაცი,
ვიდრე ცოცხლობდეს ვით ცოცხალ-მკვდარი!
ჰკუით ურწმუნო და გრძნობით უნდო,
გულგატეხილი რაღა კაცია?
კაცს მაშინ ჰშვენის ქვეყნად არსება,
თუ ცხოვრებაში ის მამაცია!

მეფე
გვითხარი, მაინც, შენში რამ აღძრა
მაგგვარი სასოწარკვეთილება?

მგოსანი
იმანვე, რამაც სხვებს გაუღვიძა
სხვის საბოროტო კმაყოფილება.
ჭაბუკობიდან მე გულში მედვა
ერთი ანდერძი, ერთი იმედი...
ის იყო ჩემი წმიდა-წმიდათა,
ჩემი სულისდგმა და ჩემი ბედი...
ჩვენი სამშობლოს სხვადასხვა კუთხეს,
ვფიქრობდი, ვნახავ შეერთებულად,
დავით, გიორგის და თამარის დროს
ერთ საქართველოდ აყვავებულად.

(მეფეს სახე ეშლება, მგოსანი შესჩერებია მეფეს)
ამ ტკბილ ოცნების და წრფელ ზრახვების
ორი სხვაც მყავდა თანამოაზრე:
თვით გურიელი, დიდი მთავარი,
და ჯუმათელი, სჯულის სიმდიდრე.

თვალწინ მეზატვის მაღალი გორა,
ზედ აგებული წმინდა ტაძარი
და იმის გვერდით, თავმომწონებით
შტოებგაშლილი დიდი ჭადარი.
იქ, იმ ჭადრისქვეშ, სამივეს ერთად
საქვეყნო ბევრი რამ გვირჩევია
და სამშობლოზე გულაჩვილებულს
ცრემლებიც ერთად დაგვიფრქვევია.
ასე ვფიქრობდით: ჩვენ ერთ სამეფოდ
გავზდით იმერეთს შეერთებულსო,
და ხელს მივაწვდენთ ძმურად ქართლ-კახეთს
შაჰ-აბაზისგან აოხრებულსო.
მხოლოდ იმისთვის გმირმა მთავარმა
სჯული გასტეხა და იქორწილა
და ცოდვა მისი საშვილიშვილო
თანამზრახველებს გაუნაწილა.

მეფე (წყენით)
ნამეტანს ამბობ, ნუ დაივიწყებ,
მოთმინებასაც რომ აქვს საზღვარი!
მსაჯულთუხუცესი (მგოსანს)
უადგილოა და უსარგებლო
ეგ მოგონება და საუბარი.

მგოსანი
რალად დავფარო, ვის მოვერიდო,
მე სასიკვდილოდ გამზადებული?
საიდუმლო ხმა მალაპარაკებს
და ეს ხმა არის ჯუმათლის სული.
ის მოკვდა, თუმც კი სული აქ ბრუნავს,
საქართველოსთვის თავგანაწირი.
მეფე აღარ ჰგავს პირვანდელ მთავარს
და მე რალა ვარ ამ ქვეყნად მწირი?
რო მოვკვდე, მიჯობს, სასოწარკვეთილს

თავი არ მიღირს არცა ერთ ჩალად!
ნეტავი სხვებსაც არ ვუყურებდე
სხვის ყურმოჭრილ ყმად და მაჩანჩალად!

(მეფე შეიჭმუხვნება)

წავალ, მივმართავ იმ წინაპართ გუნდს,
სამშობლოს მსხვერპლად რომ შეწირულან,
და, თუმც საფლავიც არ ჰღირსებიათ,
მაგრამ ჩვენს გულში კი დამარხულან.
მეც ერთად მათთან, თუ ღირსი გავხდი,
ცრემლებს გადმოვყრი საამქვეყნო ძღვნად,
რომ ის ცრემლები აქ დანთხეულს სისხლს
წმინდად დაერთოს ციურ მანანად
და აღმოცენდეს მით საარსებო,
საზრდო რამ ჩვენი შვილისშვილების,
რომ ისინიც კი, წმინდად მიმღები,
ვით ზიარების იმ ნაწილების,

იმსჭვალეობდენ წინაპრებსავით
მათი სამშობლოს სადიდებელად,
და ღვაწლი მათი საშვილიშვილოდ
გადასცემოდეთ საგალობელად... (სიჩუმეა)
მშვიდობით, მეფევ! შენ აქ დარჩები
სამეფო ტახტზე მონად მჯდომარე!
მე კი მეფურად შევხვდები სიკვდილს!
დარბაზის ნაცვლად მელის სამარე.

გამოსვლა მეოთხე

(შუაკარებიდან შემოვა დედოფალი, გვირგვინითა
და სადედოფლო სამკაულებით აღჭურვილი. ცირა
თან შემოჰყვება)

დედოფალი
არ შეიძლება! შეაჩერეთ ეგ!

მგოსანს არა აქვს, იცოდეთ, ბრალი!
ვით დედოფალი, ახლა ვამტკიცებ,
რომ მტყუანია მაგასთან ქალი!..

(ყველანი ზეზე წამოცვივდებიან შეშფოთებით).

ყველა
დედოფალია!

მსაჯულთუხუცესი
და მასთან ისიც.

დედოფალი
ვინც გამიმეტა და ვინც გამწირა!
დიახ, ვბრძანე და გამომიყვანეს
საპყრობილედან შემცოდე ცირა!

მეფე
ამას რას ვხედავ?!

დედოფალი
კარებზე მომდგარს
მესმოდა თქვენი წრფელი მსჯელობა.
პირველად მზიბლავს ჭეშმარიტება...
ვიგრძნე სიმართლის უეჭველობა!..
წარსული ჩემი ბნელში მავალი
გადავაყოლე შემცდარ გულისთქმას,
მაგრამ უეცრად ბუნებაცვლილი
აწ ვემოწმებ უმაღლეს აღთქმას.

მეფე
თამარ!

დედოფალი

მეფეო! გცოდე, როგორც ჭმარს,
და, როგორც მეფეს, მოგვინე ბნელი!..
შემცოდე ცის და ჭვეუნის წინაშე
შენდობას ვითხოვ მაგდალინელი...

(დედოფალი ხელიდან ბეჭედს იძრობს. საზოგადო
აღშფოთებაა)

მსაჯულთუხუცესი
ღმერთო ძლიერო!..

მგოსანი (აღტაცებით)
აი, სად ვხედავ
მე სათაყვანო მშვენიერებას!

დედოფალი
ის, ვინც სიცოცხლით ვერ გამაძლარა,

სიკვდილით იგრძნობს სრულ ნეატრებას!

(აზდის ბეჭედს თავს და შესწოვს)
ცირა (შეჰკივლებს და მივარდება)
საწამლავია!

ყველა
საწამლავიო?!

მეფე
ჩქარა მკურნალი!...

დედოფალი (ღიმილით)
ველარ მიშველის!

ამაღლდი, მეფევ! ჩემის სიკვდილით
ჩვენი ქვეყანა შენგან ხსნას ელის!.. (სუსტდება)

მეფე (მივარდება აჩქარებით)
თამარ!

დედოფალი
მშვიდობით!.. ეს საწამლავი
ელვასავით სჭრის... ცეცხლი მედება!
ვიწვი! ოჰ, წყალი!.. მეფეო, მგოსანს
ნუ მოიშორებ... ქვეყნის... დი... დება.
ოჰ, ოჰ, მშვიდობით!.

მგოსანი
რა დროსა კვდება!

ფარდა.

1885 წ.

საღამური

გამიგონია, ვითომც ლერწამი
ოზლის საფლავზე ამოსულიყოს
და თავის ქნევით, დამუქრებული,
მაღლა ზეცისკენ ის წასულიყოს,
რომ მიეტანოს იქ ჩვენის ქვეყნის
მწარე ამბავი და საჩივარი,
მაგრამ იმავ დროს ეშმაკის სული
დასტაკებოდეს გრიგალი ქარი,
გადაელუნოს, გადმოელუნოს
და მოეთხაროს სულ ძირიანა;
მერე ენახოს მწყემსს წაქცეული,
ხელში აედოს პატარ დანა
და გამოეჭრას მას საღამური,

რომ მოწყენის დროს სული ჩაჰბეროს,
და მთა და ბარის დასატკბობელად
ააკვნესოსო და აატიროს.

ეს უნდა იყოს ის მაცდური ხმა,
პირველ მწყემსისგან მოგონებული;
აჰ ისმის ცის და ქვეყნის ამბავი
ერთად შეთხზული... შეზავებული!

1889 წ.

სალამური

სად ხარ, ჩემო სალამურო,
ხმატკბილო და საამურო,
რომ შენის ხმით ჩრდილოეთში
ქართველს გული გამიხურო!
როცა მწყემსი გიპყრობს ხელში
ა გაჰკივის მთა და ველში,
ტკბილსა ხმასა ცაში ჰკარგავს
და სევდისას - შავს ქვესკნელში,
მაშინ ფიქრი ჩემი შენს ხმას
გარს ეხვევა, ვითა ძმა ძმას
და შენი კვნესით მაგონებს
საქართველოს მწარე მოთქმას:
ხან სპარსელნი აკვნესებენ,

ხან თურქები აოხრებენ,
ხან სკვითები, დროს შერჩევით,
მყუდროებას უშფოთებენ!
მაშ, უწყალო სალამურო,
მტირალო, არსაამურო,
რად მსურს შენი ხმა ვისმინო
და ქართველის ბედს მოვემდურო?!
მაგრამ ზოგჯერ რომ ტკბილი ხმა
სანუგეშოდ მიჰფრენს აღმა
და ჩემთ გიჟთა ოცნებათა
ხარბად ინთქავს უფსკრული ღრმა,
თავგანწირულს მამულის მცველს
წარმოვიდგენ მაშინ ქართველს:
მტერს შეჰყვირის: “ჰკა მაგასა!”
გამოსული ბრძოლისა ველს.
აბა ეს ხმა, სალამურო,
ტკბილხმოვანო, საამურო,

აროდეს არ მომყირჭდება,
ძაღვიძს მუდამ მომაწყურო!
ქართულად ჰკვნეს, ქართულად სტვენ,
ქართველის გულს ამით ალხენ,
ზასიათს და ჩვეულებას
წინაპართა გვაგონებ ჩვენ.
მაგრამ, ჩემო სალამურო,
გრძნობით მსტვენო, საამურო.
აღარავინ გიგდებს დღეს ყურს,
სჯობს, ისევ მწყემსს ემსახურო!..

1861 წ.

ჩანგური

ვუძღვნი ან. მუსხელიშვილისას
მე ჩანგური მისთვის მინდა,
რომ სიმართლეს მსახურებდეს,
განამტკიცოს აზრი წმინდა,
გულს სიწმინდით ახურებდეს!
ერთი ჰქონდეს მას საგანი:
ჰარმონია მისი ხმების
ცხოვრებაში იყოს ბანი
ხან ღხენის, ხან მწუხარების!
აღტაცებით სიმთა ჟღერა
გამოსცემდეს მაგნიტის ხმას
და მაზედაც ჩემი მღერა
ორხმოვანად გამოისმის,

რომ დაჩაგრულს იმ სიმღერით
თვალთ ცრემლები ეშრობოდეს
და მჩაგვრელს კი გულში ძგერით
ისარივით ესობოდეს!
მაშინ მხოლოდ ამ ჩემ ჩანგურს
აშორდება უქმად გდება
და, ვინც გრძნობით დაუგდებს ყურს,
ვფიცავ, არც ის მოსტყუვდება!
გამიქვავდეს მაშინ ენა,
თუ რომ ვისმე მივეფერო,
და გამიხმეს ეს მარჯვენა,
თუ სიმრუდით სიმით ვაჟღერო!...
რაგინდ ბედით ვიყო კრული,
საშინელიც მექნეს ბოლო, -
არ შედრკება ჩემი გული,
გინდა ქვითაც ჩავიქოლო!
სხვისი ღზინით ხომ ვიხარებ,

თუ რომ ჩემ თავს დავრჩი ავად,
და მაინც არ აღვიარებ
შავს თეთრად და თეთრსა შავად!
მე ჩანგური მისთვის მინდა,
რომ სიმართლეს მსახურებდეს,
განამტკიცოს აზრი წმინდა
და გულს წრფელად ახურებდეს!

1871 წ

გულის პასუხი

მე შენ მიყვარდი ციურის გრძნობით,
ვით პოეზია, როგორც ღვთაება
და შენს თვალებში მეხატებოდა
სასუფეველი და უკვდავება!
ჭირში თუ ღვინში, ფხიზლად თუ ძილში
მცველ-ანგელოზად მელანდებოდი,
და, ვით ხატის წინ წმინდა სანთელი,
უბიწო მსხვერპლად შენ-წინ ვდნებოდი.
უხმო-უსიტყვო გრძნობათა ლოცვა,
საანგელოზოდ რომ ენთებოდა,
ციურ მანანად, ნუგეშის ცრემლად,
უჩინრად გულსვე ეწვეთებოდა.
მაგრამ ჯოჯოხეთს და ბოროტ სულებს

არ ასვენებდა ციური ძალა
და უკვდავების წმინდა წყაროში
ჩააწვეთწვეთეს შხამი... სამსალა!
შენც შეგარყიეს... უსამართლობამ
უღმრთოდ გააქრო ტრფობის ლამპარი
და მაშინ ბნელში დავრჩი მე ობლად,
უსულ-უგულო და ცოცხალ-მკვდარი.
მაგრამ მიყვარხარ! მაინც მიყვარხარ,
ვით პოეზია, როგორც ღვთაება,
თუმც მაგ თვალეებში აწ სხვისთვის ბრწყინავს
სასუფეველი და უკვდავება.

1902 წ.

სულიკო

საყვარლის საფლავს ვეძებდი,
ვერ ვნახე... დაკარგულიყო!...
გულამოსკვნილი ვჩიოდი:
“სადა ხარ, ჩემო სულიკო?!”
ეკალში ვარდი შევნიშნე,
ობლად რომ ამოსულიყო;
გულის ფანცქალით ვკითხავდი:
“შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!”
ნიშნად თანხმობის კოკობი
შეირხა... თავი დახარა,
ცვარ-მარგალიტი ციური
დაბლა ცრემლებად დაჰყარა.
სულგანაბული ბულბული

ფოთლებში მიმალულიყო;
მივეხმატკბილე ჩიტუნას:
“შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!”
შეიფრთქიალა მგოსანმა,
ყვავილს ნისკარტი შეაზო,
ჩაიკვნეს-ჩაიჭიკჭიკა,
თითქოს სთქვა: “დიახ, დიახო!”
დაგვქათქათებდა ვარსკვლავი,
სწივები გადმოსულიყო;
მას შევეკითხე შეფრქვევით:
“შენ ხომ არა ხარ სულიკო?!”
დასტური მომცა ციმციმით,
სწივები გადმომაყარა
და იმ დროს ყურში ჩურჩულით
ნიავმაც ასე მაზარა:
“ეგ არის, რასაც ეძებდი,
მორჩი და მოისვენეო!”

დღე დაიღამე აწ ტკბილად
და ღამე გაითენეო!
სამად გაშლილა ის ერთი:
ვარსკვლავად, ბულბულ-ვარდადო,
თქვენ ერთმანეთი რადგანაც
ამ ქვეყნად შეგიყვარდათო”.
მენიშნა... აღარ დავეძებ
საყვარლის კუბო-სამარეს,
აღარც შევჩივი ქვეყანას,
აღარ ვღვრი ცრემლებს მდუღარეს!
ბულბულს ყურს ვუგდებ, ვარდს ვცნოსავ,
ვარსკვლავს შევყურებ ღხენითა,
და რასაცა ვგრძნობ მე იმ დროს,
ვერ გამომითქვამს ენითა!
ისევ გამეხსნა სიცოცხლე,
დღემდი რომ მწარედ კრულ იყო,
ახლა კი ვიცი, სადაც ხარ,

სამგან გაქვს ბინა, სულიკო!..

1895 წ.

ალექსანდრე ჭავჭავაძის

საფლავზედ

შენს წმინდა საფლავს,
გულის მოსაკლავს,
დავყურებ, გმირო, სულგანაბული;
შენგან ქებული,
დავიწყებული
დღეს მაგონდება ჩვენი წარსული!
თვალცრემლიანსა,
გულსევდიანსა
ენა მებმება, ვერრის ვარ მოქმელი,
და ან-კი რა ვსთქვა?
გულზედ მადევს ჭკა
მეცა შენსავით, გულის დამწველი.

ეს არ-სანატრო,
უკუღმართი დრო
სიცოცხლითვე გვკლავს, გვედება ბნელი,
არცა გვაქვს ძალი
და არც წამალი...
სად არის მხსნელი, რომ მოგვცეს ხელი?!
ტკბილო პოეტო,
ნათლისა სვეტო!
შენ არ დაგწვია ჩვენსავით გული,
რომ ჩვენი ერი,
დღეს სხვის ფეხთ მტვერი,
შენ არ გინახავს ასე ჩაგრული!
თორემ სხვაგვარად
მწარედ და მარად
ეგ შენი გულიც იწყებდა ძგერას...
და შენც ჩვენსავით
სიტყვებით ავით

გესლით და ნაღვლით იწყებდი მღერას.
და მაშინ შენს გულს,
ჩვენთვის აღგზნებულს,
სხვა ფასს დასდებდა უმეტესობა,
და ის ისარი,
სასტიკად მწარი,
შენც მოგზავდებოდა, ჩვენ რომ გვესობა...
და მადლობა ღმერთს,
რომ გერგო შენ ერთს
სიცოცხლითავე საფასო სრული:
ძალი, დიდება,
პატივი, ქება
და ქართველთაგან მზა სიყვარული!..
მმღერალო ტკბილო,
მამულისმწიგნო,
ამაღლებულო სულით ზეცამდე!
იყავ კურთხეულ,

არ-დავიწყებულ
ამიერიდან უკუნისამდე!..

1882 წ.

მუნამბაზი

რომ იცოდე ჩემი გულის დარდები,
გეფიცები, ტურფავ, შეგიყვარდები!
ცაზედ მზეა, ქვეყანაზედ შენა ხარ!
შეცდომით ძირს ჩამოსული ზენა ხარ!
შაქრის გულო, ბულბულისა ენა ხარ!
სიხარულო, ჩემის ცრემლის დენა ხარ!
ეკლით ნუ მჩხვლექ... დამიბრუნე ვარდები!
რომ იცოდე ჩემი გულის დარდები!
გეფიცები, ისევ შეგიყვარდები!
სიყვარული ისა სჯობს, რაც ძველია:
საუკუნო მეგობრობის მცველია!
ახალი კი დროებითად მწველია
და ყმაწვილთა მხოლოდ სანატრელია.

შენ ერიდე!.. მოიფარე ფარდები!
რომ იცოდე ჩემი გულის დარდები,
გეფიცები, ქალო, შეგიყვარდები!
ჩემსავით რომ შეგიყვაროს, ვინ არი?
ვინ გაღმერთოს ციურად მომცინარი,
თუ არ მევე?.. გინდა ვიყო მძინარი,
შენი სახე მაინც ჩემ თვალთ წინ არი;
თუ გამიქრა, კლდეზედ გადავვარდები!
რომ იცოდე ჩემი გულის დარდები,
გეფიცები, ისევ შეგიყვარდები!
აწ რაღა ვარ, შენგან ტრფობას ჩვეული?
ვეხეტები გზა-და-კვალდაბნეული!
ლხინს ვშორდები, ჭირისაგან წვეული!
გაყრის წამი ჩვენი იყოს წყეული!..
სჯობს, შევრიგდეთ!.. ფეხ-ქვეშ დაგივარდები!
რომ იცოდე ჩემი გულის დარდები,
გეფიცები, ისევ შეგიყვარდები!

გლეზის საჩივარი

დიდება შენდა, უფალო!
რასა გვთხოვს? რა მოუცია,
რომ ჩამოგვიდგა ჭირივით
სოფელში ეგზეკუცია?
სადღაც ვიღაცას რაღაცა
ვითომდა ჩაუდენია,
ახლა ჩვენ გვახდევინებენ,
მოგვდვეს ცეცხლი და გენია!
კომლზე სამ-სამი თუმანი
ადვილად გაუწერია!
თითქოს ეს გადასახადი
გლეზისთვის არაფერია!
სად შეგვიძლია ამდენი,

რომ მოვაგროვოთ ხელადა?
უნდა შორს სადმე წავიდეთ
ფულების საძებნელადა.
რომ დავბრუნდებით, დაგვხვდება
სოფელი აოხრებული,
ცოლ-შვილი ნამუსახდილი,
ოჯახი ატირებული.
რომელ ერთს უნდა გავუძლოთ,
სირცხვილს, თუ აოხრებასა?
რად არ მოხედავ, უფალო,
გლეხკაცის გაჭირვებასა?

1906 წ.

რაც არ იწვის, არ ანათებს, -
უჩინარად ღვება ნელა.
მოდი, დამწვი, სიყვარულო,
მიაშუქე, სადაც ბნელა!
ერთი წამიც კი სიცოცხლის,
თუ სხივების მომფენია,
უსინათლოს და უგრძნობელს
საუკუნეს მირჩევნია.
მართალია, მთას რომ დასთოვს,
თან სიგრილეს ბარში დაჰკრავს!
თავზე თეთრი, თმა ჭაღარა
გულს აგრილებს, გრძნობას სჩაგრავს;
მაგრამ ადგილს, ცეცხლის მფშვენელს,

სადაც სდაგავს გეენია,
ეს კანონი საზოგადო
თავიდანვე ასცდენია.
პოეტის გულს, გაზურვებულს,
სადაც ელავს, ღელავს გრძნობა,
რას მოუშლის თმა ჭაღარა?
რას დააკლებს ხნოვანობა?
მრწამს სიწმინდე სიყვარულის
ისევ ისე, როგორც ძველად,
და გულს ვუგებ საკურთხევლად,
ზედ სიცოცხლის დასაწველად!
თუმც ეს მსხვერპლი საიდუმლო
საიდუმლოდ იწვის, ქრება,
მაგრამ ზოგჯერ ჩუმ ტანჯვაშიც
არის დიდი ნეტარება...

1898 წ.

სატრფოს

მშვენიერო, შენ გეტრფი,
შენი მონა ერთგული,
შენთვის სულდგმულს, შენგანვე,
შენთვის მიძგერს ეს გული!
მეგულები ციხეში,
ცხრაკლიტულში მჯდომარე...
შეთვისებას გიპირებს
გაიძვერა მოყვარე!
ტკბილად გაჰმევს, ტკბილს გასმევს,
შეზავებულს ბანგითა;
დედის ზმაზედ გიმღერის
დედინაცვლის ჩანგითა.
გაუფრთხილდი! ნუ გჯერა

მაგის ტკბილი ნანინა,
შენზე წინათ სხვაც ბევრი
მოხიბლა, შეაცდინა.
გაუმაგრდი განსაცდელს,
აიტანე ტყვეობა!
გშვენის ნესტან-დარეჯნის
მაგალითი... მზეობა.
ტარიელი დაგეძებს
გავარდნილი დღეს ველად,
ავთანდილი ფრიდონით
მოდის გამოსახსნელად,
რომ სისხლი და ცრემლები
მსხვერპლად შენ წინ დაღვაროს!..
აქ ცოცხლებს სცეს ნუგეში
და იქ მკვდრები ახაროს!

1892 წ.